EMILE ZOLA

DÖL BEREKETİ

I

EMILE ZOLA

DÖL BEREKETİ

(Fécondité)

Hamdi VAROĞLU tarafından dilimize çevrilmiştir.

İSTANBUL 1945 — SÜHULET MATBAASI

DÖL BEREKETİ

BİRİNCİ KİTAP

I

O sabah, Mathieu, üç aydan beri yerleştikleri, koruların eteğindeki küçük pavyonda hazırlanıyor, kendisini her gün Paris'e götüren yedi trenine Janville'den yetişmek için acele ediyordu. Saat altı buçuk olmuştu, pavyondan Janville'e kadar da, iki kilometrelik upuzun bir yol vardı. Üç çeyrek saat süren bu yoldan sonra da, kuzey garından Grenelle bulvarına gitmek için bir üç çeyrek saat daha yürüyor, fabrikadaki kalem odasına ancak sekiz buçuğa doğru varıyordu.

Çocukları öptü, bereket ki uykudaydılar, yoksa, ufacık kollarını boynuna doluyorlar, gülüyorlar, onu öpüyorlar, gitmeğe bırakmıyorlardı. Hızla yatak odasına girdiği zaman, karısı Marianne'ı, hâlâ yatakta, fakat uyanık, yarı doğrulmuş buldu. Kadın, kalkıp bir perdeyi açmıştı, mayıs sabahı, pırıl pırıl, içeri giriyor, yirmi dört yaşındaki bu sıhhatli ve körpe güzel kadını parlak bir güneş seli ile yıkıyordu.

Üç yaş büyüğü olan Mathieu, karısına bayılıyordu.

— Bana bak, cicim, treni kaçırmıyayım diye acele ediyorum, dedi... Sen işi idare etmeğe çalış, daha, otuz meteliğin var, değil mi?

Çıplak kollariyle ve dağınık siyah saçlariyle pek nefis görünen Marianne gülmeğe başladı. Evlendikleri zaman, kendisi on yedi yaşında, Mathieu yirmi yaşında idi, daha şimdiden, başlarında dört çocuk vardı, genç yuvalarının daima zaruret içinde bulunmasına rağmen, Marianne, gayretini ve neşesini kaybetmiyordu.

— Bugün ay sonu, dedi, akşama para alacaksın... Janville'deki ufak tefek borçları yarın veririm. Yalnız, Lepailleur'lere olan süt ve yumurta borcu canımı sıkıyor, çünkü, hep paralarının üstüne oturacağımızı zannedermiş gibi bir halleri var... Otuz meteliğim var, sevgilim! Bu para ile bayram ederiz!

Marianne, hâlâ gülüyor, her sabah olduğu gibi, vedalaşmak için, etli canlı, beyaz kollarını uzatıyordu.

— Mademki vaktin dar, çabuk git... Akşama seni küçük köprüde beklerim.

— Hayır hayır, yatmanı istiyorum! Biliyorsun ki, bugün, on bire çeyrek kala trenini kaçırmasam bile Janville'e ancak on bir buçukta varırım... Öyle bir gün ki: Öğle yemeğine, Morange'lara söz vermek icabetti, akşama da Beauchêne bir müşteriye ziyafet veriyor, iş için bir ziyafet, orada da hazır

bulunmam lâzım... Sen yat, ben gelinciye kadar rahat rahat uyu.

Marianne, söz vermedi, başını şirin bir tavırla salladı.

— Ev sahibine uğrayıp, çocukların odası akıyor diye, haber vermeği unutma. Séguin du Hordel milyonluk zengin, bu kulübeyi bize altı yüz franga kiralıyor diye, sokak ortasında kalmış gibi sırsıklam olacak değiliz ya.

— Sahi! unutacaktım. Uğrarım, söz veriyorum.

Mathieu de, onu kolları arasına almıştı, vedalaşma uzuyordu, ayrılamıyordu. Marianne, gülmeğe başlamıştı, o da şapır şupur onu öpmeğe başlamıştı. Aralarında, pürsıhhat bir sevgi, tam ve derin bir birleşmenin, bir tek ten ve bir tek ruh olmanın zevki vardı.

— Haydi git; haydi git sevgilim... Ha! unutma Constance'a söyle, yazlığa gitmeden evvel bir pazar günü Maurice'le beraber buraya gelip akşama kadar kalsınlar.

— Evet evet, söylerim... Akşama görüşürüz, cicim.

Tekrar dönüp geldi, Marianne'ı kuvvetle kucaklayıp göğsüne bastırdı, dudaklarından uzun uzun öptü, o da içten gelen bir buse ile onu öptü. Sonra, Mathieu fırladı, gitti.

Her zaman, kuzey garına inince omnibüse binerdi. Fakat, evde otuz metelikten başka bulunmadığı günler, yolu yaya yürürdü. Zaten, bu çok güzel bir yoldu. Lafayette cadde-

sinden, Opéra'dan, büyük bulvarlardan, Royal caddesinden geçer, Concorde meydanından sonra, Cours la Reine, Alma köprüsü, d'Orsay rıhtımı gelirdi.

Beauchêne fabrikası, d'Orsay rıhtımının tâ öbür ucunda, Fédération caddesiyle Grenelle bulvarı arasındaydı. Orada, üç köşeli geniş bir arsa vardı, rıhtım üzerine rasgelen köşelerinden birinde güzel bir ev yapılmıştı, köşeleri beyaz taşlarla örülü bu tuğla konak, şimdiki patron Alexandre'ın babası Léon Beauchêne tarafından yaptırılmıştı. Balkonlarından bakınca, Seine nehrinin öte tarafında, yamaçta, yeşillikler arasında Passy'nin yüksek evleri gözüküyordu. Sağ tarafta da Trocadéro sarayının iki kulesi yükseliyordu. Yan tarafta, Fédération caddesi boyunca bir bahçe ve bir küçük ev göze çarpıyordu; burası, Léon Beauchêne'in, servetini hazırlamakta olduğu o delice çalışma devrindeki eski mütevazı eviydi. Sonra, arsanın dip tarafını, penceresiz büyük bir duvarla örtülü, Grenelle bulvarına bakan, fabrikanın binaları, hangarları, üzerinde iki muazzam baca yükselen kül rengi binalar yığını işgal ediyordu. Tanınmış bir müessese olan bu makine imalâthanesi, en kuvvetli makinelerden, hususî bir itina isteyen dakik ve nazik aletlere varıncaya kadar her türlü ziraat makineleri imal ediyordu. Her gün çalıştırdığı birkaç yüz işçiden başka, bir atölyesinde de elli kadar cilâcı kadın vardı.

Atelyeye ve kalem odalarına, Fédération caddesindeki büyük bir kapıdan giriliyor, oradan bakınca. çoğu zaman buram buram tüten kirli sularla dolu, daima kapkara, muazzam avlunun taşları gözüküyordu. Yüksek bacalardan kalın dumanlar çıkıyor, damlardan keskin seslerle buharlar fışkırıyor, zemini titreten boğuk bir zıngırtı, fabrikanın içindeki hayhuyu, devamlı çalışma uğultusunu gösteriyordu.

Mathieu, başressam olarak içinde çalıştığı kalem odasına gitmek için avludan geçtiği sırada, ana binanın büyük saati sekizi otuz beş geçiyordu. Mathieu, fabrikada çalışmaya başlıyalı sekiz sene olmuştu, çok parlak hususî bir tahsil gördükten sonra, on dokuz yaşında, ayda yüz frank maaşla ressam muavini olarak, orada işe başlamıştı. Babası Pierre Froment, karısı Marie'den olan ilk çocuğu Jean'la, ondan sonraki oğulları Mathieu'yü, Marc'ı ve Luc'ü heves ettikleri mesleği seçmekte serbest bırakmakla beraber herbirine bir zanaat öğretmeğe çalışmıştı.

Fabrikanın ilk kurucusu olan Léon Beauchêne öleli bir sene oluyordu; oğlu Alexandre onun yerine geçmiş, Marais'li, çok zengin bir duvar kâğıdı fabrikacısının kızı Constance Meunier ile evlenmişti; tam o sıralarda da Mathieu, müesseseye, kendisinden ancak beş yaş büyük olan bu çok genç patronun emri altına girdi. Alexandre'ın fakir

bir kuzini olan ve o tarihte on altı yaşında bulunan Marianne'ı orada tanıdı, bir sene sonra da onunla evlendi.

Marianne, daha on iki yaşında iken, amcası Léon Beauchêne'in başına kalmıştı. Léon'un erkek kardeşi olan Felix Beauchêne, türlü türlü muvaffakıyetsizliklerden sonra, ne istediğini bilmiyen ve macera ihtiyaciyle kıvranan bir adam olduğu için, karısını ve kızını alıp Cezair'de talihini denemeğe gitmişti; bu sefer de, orada kurduğu çiftlik gelişmeğe başlamışken, birdenbire dirilen eşkıyalık faaliyeti arasında, baba ile ana oldürülmüş, binalar tahribedilmiş, mucize kabilinden kurtulan kız, amcasının evinden başka sığınacak yer bulamamıştı; amcası, o tarihten sonra iki sene daha yaşamış, kıza karşı çok iyi davranmıştı. Fakat, ortada, geçimsizce bir arkadaş olan Alexandre, hele bir de onun ablası kaçık ve kötü huylu bir koca kız olan Séra-fine vardı. Yalnız, bereket versin, bu Séfafine, hemen hemen Marianne gelir gelmez, daha on sekiz yaşında iken müthiş bir rezalet çıkararak evden ayrılmış, baron de Lowicz isimli, dolandırıcı ve kalpazan, sahici bir barona kaçmıştı, üç yüz bin frank vererek, kendisini o adamla evlendirmek zorunda kalmışlardı. Sonra, Alexandre, babası ölüp de kendisi de evlenmeği düşünerek, yarım milyon çeyiz getiren Constance'ı parası için almak zorunda kalınca, Marianne, evin mutlak haki-

mî olan sıska, kuru, müstebit yeni kuzininin yanında daha yabancı, daha yalnız kaldı. Fakat, Mathieu oradaydı, birkaç ay kâfi geldi: İki genç arasında, âşıkları biribirinin kolları arasına atan o bir görüşte sevme nevinden değil, belki, biribirine değer vermeğe, şefkate, inana, saadetin karşılıklı feragate bağlı olduğuna inanmağa, bu çözülmez evlilik âmillerine dayanan, sıhhatli ve kuvvetli, güzel bir aşk doğdu, büyüdü. Bir parasız evlendiler, birbirlerine, sadece yüksek kalblerini ebediyen verdiler, bundan, son derece mesut oldular. Matieu'nün maaşı iki bin dört yüz franga çıkarıldı, evlenince hısımlık yoliyle kuzeni olan Alexandre, ona, çok sonra, belki de bir ortaklık yapmaları ihtimali olduğunu ihsas etti.

Hoş, Mathieu Froment, yavaş yavaş, vücudu elzem bir insan hâline geliyordu. Fabrikanın genç sahibi Alexandre Beauchêne korkulu bir buhran geçirmişti. Babasının. Serafine'i evlendirmek için kasasından çıkarmağa mecbur kaldığı çeyiz parası, bu serkeş ve ahlâksız kızın sebebolduğu daha başka büyük masraflar, onu, işletme sermayesini, bir aralık azaltmak zorunda bırakmıştı. Ölümünden sonra, çok kimsede görülen neviden bir kayıtsızlıkla, vasiyetname bırakmadığı anlaşılmıştı; öyle ki, Sérafine, büyük bir haîslikle, erkek kardeşinin menfaatlerine engel olmağa kalkışmış, kendi hissesini almak, ona

fabrikayı sattırmak istemişti. Bütün servet, böylece, parçalanmak, fabrika, dağılmak, yok olmak tehlikesine girmişti. Beauchêne, bunu düşündükçe halâ dehşetten, öfkeden tir tir titriyordu ; sonunda, kızkardeşini ortaklıktan çıkarmak için hissesini, nakit olarak fazla fazla ödemeye muvaffak olduğundan dolayı memnundu. Fakat açılan gedik apaçık duruyordu, onu kapatmak için, çirkin bir kız olan Constance'ın yarım milyonu ile evlenmişti ; yakışıklı ve iştihalı erkek sıfatiyle, onu tatsız buluyordu ; Constance, öyle kuru, öyle sıskaydı ki, karı edinmeğe razı olmadan evvel, kendisi bile, ona « kuru kemik » derdi. Beş altı sene içinde bütün vaziyet düzeldi, fabrikanın işleri bir misline çıktı, büyük bir gelişme kendini gösterdi. En faal, vücudu en lüzumlu bir çalışma arkadaşı hâline gelen Mathieu de, sonunda, dört bin iki yüz frank maaşlı başressam mevkiini almıştı.

Odası bitişik olan muhasebe şefi Morange, genç adamın, resim masası başına geçtiğini işitir işitmez, kafasını uzattı.

— Azizim Froment, unutmayın, öğle yemeğine bizdesiniz ha !

— Evet, evet, Morange'cığım, kararımız karar, öğleyin uğrar, sizi alırım.

Sonra, Mathieu, kendi icadı olan buharlı bir harman makinesinin resmini itina ile gözden geçirmeğe koyuldu ; gayet sade ve son derece kuvvetli bir alet olan bu harman ma-

kinesi üzerinde, çoktan beri çalışıyordu; mösyö Firon-Badinier isminde, Beauce'lu, zengin bir çiftçi, öğleden sonra gelip resmi görecekti.

O sırada patronun oda kapısı birdenbire açıldı, Beauchêne gözüktü. İri yarı, kırmızı yüzlü, iri burunlu, kalın dudaklı, kestane rengi, iri patlak gözlü bir adamdı; yüzünü tamamiyle kaplıyan, çok itina gösterdiği siyah bir sakalı vardı; saçlarına da çok itina ediyor, henüz otuz iki yaşında olduğu halde, tehlikeli bir çıplaklık başlangıcını örtmek için, dalga dalga, tepesine doğru tarıyordu. Sırtında redingotla, sabah sabah, bir yaprak sigarası içiyor; gür sesi, çın çın öten neşesi, patırdıcı faaliyeti, parayı, başkalarının çalışmasiyle on misline çıkmış sermayeyi biricik ve hâkim kuvvet olarak kullanan, sıhhati henüz sağlam, bencil bir zevk düşkünü olduğunu gösteriyordu.

— Hah! hazır, değil mi?... Mösyö Firon-Badinier bana yine mektup yazmış, saat üçte buraya gelecekmiş. Biliyorsunuz ya, bu akşam onunla beraber sizi de lokantaya götüreceğim; çünkü, bu heriflerden sipariş koparabilmek, ancak, bol bol halis şarap içirmek sayesinde kabil olur... Burada olursa, Constance öfkeleniyor, ben de böylelerini dışarıda ağırlamağı tercih ediyorum... Marianne'a haber verdiniz mi?

— Elbette. Ancak on bire çeyrek kala treniyle döneceğimi biliyor.

Beauchêne, bir sandalyeye yığılmıştı.

— Aman! Azizim, bitik bir haldeyim! Dün akşam, dışarıda yemek yedim, saat birde yatabildim. Ondan sonra da, bu sabah, burada bir sürü iş beni bekliyor! Doğrusu, demir gibi bir sıhhat lâzım.

O zamana kadar, gerçekten, görülmemiş bir dayanıklılığa, bir enerjiye sahip, çok gayretli, işine düşkün bir adam gibi çalışmıştı. Ayrıca, kârlı işlerde daima bir seziş kabiliyeti göstermişti. Fabrikada herkesten önce o uyanır, her şeyi görür, her şeyi önceden kestirir, iş hacmini her yıl bir misline çıkarmak için, orayı patırdılı gayretiyle doldururdu. Fakat, bir müddetten beri, yorgunluk ona daha fazla tesir ediyordu. Öteden beri, alabildiğine eğlenmiş, çalışma ile geçen hayatında zevklerine, itiraf ettiği ve etmediği zevklerine geniş bir pay ayırmıştı; öyle ki, şimdi, bazı sefahatler, kendi de dediği gibi, onu yere seriyordu.

Mathieu'ye bakıyordu:

— Siz, maşallah, gücü kuvveti yerinde görünüyorsunuz. Ne yapıyorsunuz da hiç yorgun gözükmüyorsunuz?

Gerçekten, genç adam, resim masasının başında, ayakta duruyor, körpe bir meşe ağacı gibi gürbüz ve sıhhatli görünüyordu. Uzun boylu, ince, esmerdi, alnı, bütün Froment ailesindeki gibi geniş ve açık, kule gibi yuvarlaktı. Gür saçları kısa kesilmişti, sakalı sivri, kıvırcıkça idi. Yüzüne asıl hususiyet

veren şey, hem derin ve parlak, hem keskin bakışlı ve düşünceli, hemen daima gülümsiyen gözleri idi. Mathieu Froment, çok sade, çok neşeli, aynı zamanda çok iyi yürekli bir fikir ve hareket adamı idi.

Gülerek:

— Oo! Bana bakmayın, dedi, ben usluyumdur.

Fakat, Beauchêne itiraz ediyordu:

— Yağma yok! Uslu olan siz değilsiniz! İnsan daha yirmi yedi yaşında dört çocuk babası olursa, uslu demek değildir. Hem de ilk hamlede ikiz çocuk, Blaise'le Denis! Sonra, Ambroise, arkasından küçük Rose! Bu kızdan evvel, ölü doğan öteki kız da caba. Yaşasaydı, beş çocuğunuz olacaktı, be mübarek adam!... Yok, yok! Asıl uslu olan benim, bir tek çocuğu olan, makul ve tedbirli adam sıfatiyle hududu aşmamayı bilen ben!

Her zaman böyle şakalaşırdı; gerçek bir öfke sezilen bu şakalarında, kendi servetine kulak asmıyan genç karı kocayı, kuzini Marianne'ın, rezalet diye vasıflandırdığı o döl bereketini diline doluyordu.

Mathieu, sakinliğini hiç bozmıyan bu hücumlara alışıktı; cevap bile vermeden, hâlâ gülüyordu; tam o sırada, içeriye bir işçi girdi, Bu, henüz kırk üç yaşında olduğu halde, fabrikada, Moineaud baba diye çağrılan, kısa boylu, tıknaz, yusyuvarlak kafalı, boğa enseli, yüzü ve elleri, çeyrek asırdan fazla bir çalış-

mayla çatlak çatlak bir adamdı. Tesviyeci ustasıydı, bir makinenin kurulmasında karşılaştığı güçlüğü patrona haber vermeğe gelmişti. Fakat, Beauchêne çok nüfuslu aileler aleyhine bir kere coşmuş bulunuyordu, ona lâf söyletmedi.

— Siz söyleyin, Moineaud baba, dedi, kaç çocuğunuz var?

İşçi, bir parça şaşalamıştı.

— Yedi, mösyö Beauchêne, diye cevap verdi. Üç tane de öldü.

— O halde, on olacakmış. Buyrun bakalım! insan, açlıktan gebermez de ne olur?

Moineaud, biricik zevki, iki tek attığı zaman karısiyle cilveleşmekten ibaret, tasasız ve neşeli Paris'li işçi tavrı ile gülmeğe başlamıştı: Çocuklar, kendisi farkına bile varmadan çıkıyordu, hattâ, yuvadan uçmadıkları müddetçe, onları pek de seviyordu. Sonra da, çalışıyorlardı. Bir parça para getiriyorlardı. Ama, Moineaud baba, aslında çok doğru gibi gördüğü şakacı bir sözle özür dilemeği tercih etti.

— Ne yapayım, mösyö Beauchêne, çocukları yapan ben değilim ki, karım.

Üçü de gülüştüler; işçi, uğradığı güçlüğü nihayet anlatınca, patronla ressam, işi kendi gözleriyle görmek için, onun peşinden gittiler. Bir dehlize girecekleri sırada, patron, kadınlar atölyesinin kapısı açık olduğunu gördü, her zamanki gibi bir göz atmak arzusiyle, oradan geçmek istedi. Burası, geniş ve uzun bir yerdi, siyah şayaktan işçi gömlekleri giy-

miş cilâcı kadınlar, orada, küçük tezgâhlarının başında, iki sıra olup oturmuşlar, makine parçalarını sünger taşiyle tesviye edip bileyi taşından geçiriyorlardı. Hemen hepsi genç, bir ikisi güzeldi, çoğunun yüzü bayağı ve aşağılıktı. Kekremsi yağ kokularına, bir yabanî hayvan kokusu karışıyordu.

Çalışma esnasında, kaide, mutlak sessizlikti. Hepsi çene çalıyordu. Sonra, patronun geldiği haber verilir verilmez, sesler, birdenbire sustu. Yalnız bir tanesi, başını öteye çevirmişti, geleni gideni görmediği için, başka bir işçi hızla kavgasına, pürhiddet devam etti. Bunlar, iki kız kardeşti, hem de Moineaud babanın kızlariydi. Bağıranı, küçüğü Euphrasie idi, on yedi yaşında, açık sarı saçlı, uzun yüzlü, kuru ve ince uzun, hiç de güzel olmıyan, hırçın tavırlı, sıska bir kızdı; on dokuzunda var yok büyüğü Norine, kardeşi gibi sarışın, fakat güzel bir kızdı; teni süt beyazdı, tombul, gürbüz, omuzlu, kalçalı, kolu budu yerinde, güneş gibi parlak yüzlü, kabarık saçlı ve kara gözlü idi, cana yakın bir şirinlik taşıyan o Paris kızlarının bütün tarafvetine sahipti.

Norine, sinsilik ediyor, Euphrasie'yi susturmuyor, hâlâ kavgaya devam ediyor, onun suç üstü yakalanacağına seviniyordu. Beauchêne, araya girmek zorunda kaldı. Kadınlar atölyesinde, her zaman, gayet ciddî davranır, hiç hatır gönül tanımazdı; öteden beri nazariyesi

maiyetindeki işçi kızlarla şakalaşmağa kalkan patronun mahvolduğu yolundaydı. Gerçekten, dışarıda, pek azgın bir erkek gibi hareket ettiği söylenmesine rağmen, işçileriyle arasında münasebet olduğuna dair en küçük bir rivayet dolaşmamıştı, henüz işçi kızlardan hiç birine el uzatmamıştı.

— Ey! matmazel Euphrasie, susacak mısınız? Ayıptır bu yaptığınız... Bir frank para cezası vereceksiniz, bir daha haykırdığınızı işitirsem, bir haftalığınızı keserim.

Genç kız, fena halde şaşalamış, arkasına dönmüştü. Kendisini pekâlâ ikaz edebilecek olan kızkardeşine, öfkeden boğulurcasına, müthiş bir nazarla baktı. Fakat o, hoşa giden güzel kız haliyle, temkinli, hâlâ gülümsüyor, artık korkacak hiçbir şeyi kalmadığına emin gibi, patronun gözünün içine bakıyordu. Gözgöze geldikleri zaman, iki saniye bakışıp kaldılar, Beauchêne, yanakları pembeleşerek, işçi kızların hepsine birden hitabetti:

— Gözcü sırtını döner dönmez, çene yarıştırıyorsunuz, kavga ediyorsunuz. Kendinizi sakının, yoksa karışmam!

Kızların babası Moineaud, sanki o iki işçi kız, patronun cezalandırdığı ile sinsi sinsi ona bakan, kendi kızları değilmiş gibi, bu sahneyi sakin sakin seyretmişti. Teftiş devam etti, üçü birden, bir ölüm sessizliği içinde, küçük cilâ taşlarının uğultusundan başka çıt çıkmıyan kadınlar atelyesinden ayrıldılar.

Aşağıda, makinenin kurulmasındaki güçlük başarılıp, işçiye emirler verildikten sonra, Beauchêne, hendi dairesine çıktı, Marianne'ın davetini Constance'a söylemek istiyen Mathieu'yü de beraber götürdü. Fabrikanın kara binalarından, rıhtıma bakan muhteşem konağa, bir dehlizle geçiliyordu. Constance'ı, sarı saten kumaşlarla süslü, pek sevdiği küçük bir salonda buldular; bir kanapenin yanında oturuyordu, yedisine basan, taparcasına sevdikleri biricik oğulları Maurice, o kanapeye uzanmıştı.

Mathieu :

— Hasta mı ? Diye sordu.

Babasına çok benziyen, çene kemikleri ondan daha iri olan çocuk, gürbüz görünüyordu. Fakat soluk benizliydi, gözkapakları ağır basıyordu, hafifçe çürüktü. Daha yirmi altı yaşında sararıp solmuş, renksiz, esmer, ufak tefek bir kadın olan anası, o «kuru kemik» bencil bir gururla çocuğu seyrediyordu.

— Yoo ! hayır, hiç hastalanmaz, diye cevap verdi Yalnız, bacaklarım ağrıyor, diyor. Onun için, kanapeye uzatıyorum, dün akşam doktor Boutan'a mektup yazdım, bu sabah uğrasın diye.

Beauchêne, bol bir kahkaha attı.

— Adam sen de ! diye haykırdı, kadınlar hep biribirinin aynı ! Türk gibi kuvvetli bir çocuk ! Bu kerata, güçlü kuvvetli olmasın da, göreyim bakayım !

Tam o sırada, doktor Boutan içeri girdi; büyük bir iylik ifadesi taşıyan tamamiyle matruş, ablak yüzlü, bakışları gayet kurnaz, şişman ve bodur, kırk yaşında kadar bir adamdı. Derhal çocuğu muayene etti, yokladı, dinledi; sonra, iyi niyetli olmakla beraber ciddî tavriyle:

— Hayır, hayır, bir şeyi yok, dedi. Boy atıyor. Paris'te geçirdiği bir kış mevsimi, bir parça yüzünü soldurmuş, sayfiyede, açık havada birkaç hafta geçirsin, düzelir.

Beauchêne, tekrar:

— Ben demedim mi? diye haykırdı.

Constance, tekrar kanapeye uzanıp, yorgun bir eda ile gözlerini yuman oğlunun küçücük elini avcunda tutuyor; mesut, keyfi istediği zaman, yavanlığına rağmen yine şirinleşebilen yüziyle, gülümsüyordu. Doktor oturmuştu. Dost evlerinde uzunca zaman kalmaktan, konuşmaktan hoşlanırdı. Ebe doktoruydu, en fazla, kadın ve çocuk hastalıklarına bakardı, tabiî bir sırdaştı, bütün sırları bilir, aile evlerinde, kendi evindeymiş gibi davranırdı. Gonstance'ın, çok yüz verilen bu biricik oğlunu da, Marianne'ın dört çocuğunu da o almıştı.

Mathieu ayakta kalmış, davetini söylemek için bekliyordu.

— Öyleyse, dedi, mademki yakında sayfiyeye gideceksiniz, bir pazar günü Janville'e

gelin. Karım sizi çok özledi, evimizi size göstermeği pek istiyor.

İçinde oturdukları hücra pavyonun eşyasızlığiyle alay etti, henüz bir düzüne tabakla, beş tane yumurtalıktan başka bir şeyleri olmadığını anlattı Fakat Beauchêne bu pavyonu tanıyordu, çünkü her kış orada avlanırdı, o geniş koruları, mal sahibi, av için ifraz ettirdiğinden, kendisinin de orada bir hissesi vardı.

— Séguin benim dostumdur, biliyorsunuz, dedi. Sizin pavyonda öğle yemeği yemiştim, kulübedir.

Bu derece yoksulluk karşısında alay etmek ihtiyacı duyan Constance da, Valentine diye çağırdığı madam Séguin'in, bu eski av köşkünün haraplığı hakkında kendisine şöylediği şeyleri hatırladı. Gülümseyerek dinleyen doktor lâkırdıya karıştı.

— Madam Séguin benim müşterilerimdendir. Son loğusalığında, gidip o pavyonda oturmasını tavsiye etmiştim. Oranın havası çok güzeldir, çocuklar orada aslan gibi büyürler.

Bu söz üzerine, Beauchêne, o çın çın öten kahkahasiyle, her zamanki şakasını ileri sürdü:

— Hah, tamam ! Azizim Mathieu, kendini sakın ! Beşinci çocuk ne zaman geliyor ?

Constance, gocunmuş bir tavırla :

— Yoo ! düpedüz delilik olur bu, dedi. Marianne bu kadarla kalır, umarım... Doğru-

su, bu sefer, mazur görülmez, affedilmez bir suç işlemiş olursunuz.

Mathieu, ikisinin de ne demek istediğini pekâlâ anlıyordu. Marianne'la ve kendisiyle alay ediyorlar, hallerine acıyorlardı. Bu acımaya öfke de karışıyordu; insanın yoksulluğa, böyle gönül rızasiyle katlanabileceğine akıl erdiremiyorlardı. Sonuncu çocukları olan küçük Rose'un dünyaya gelişi, yüklerini öyle ağırlaştırmıştı ki, kira, bir fakir kulübesine sığınmak zorunda kalmışlardı. Hiçbir şeyleri, hiç servetleri, yeryüzünde dikili ağaçları olmadığı halde, bir de, bu son ihtiyatsızlığı yapacaklar, bir çocuk daha mı dünyaya getireceklerdi?

Constance, aldığı sıkı terbiye icabı fazilet taslakçılığiyle:

— Sonra da, diye devam etti, bu, sahiden pis bir şey oluyor. Ben peşleri sıra bir sürü çocuk sürükliyen insanlar gördüğüm zaman, sarhoş bir aile görmüş gibi, tiksiniyorum. Ondan hiç farkı yok, hattâ daha pis.

Beauchêne, bu hususiaki düşüncesi tersine olmakla beraber, tekrar kahkaha attı. Lâkin Mathieu, gayet sakin duruyordu. Marianne'la Constance asla anlaşamamışlardı, herşeyde biribirinden çok ayrılıyorlardı; onun için, Mathieu, hücumları neşeyle karşılıyor, bozuşmamak için, öfkelenmekten çekiniyordu.

Sadece:

— Haklısınız, dedi, delilik olur... Ama,

eğer beşinci bir çocuğun gelmesi mukadderse, geldiği yere geri gönderilemez ki.

Beauchêne :

— Ooh ! Onun da çareleri var ! diye haykırdı.

Babacan tavriyle dinliyen doktor Boutan :

— Bu çarelerin suç ve tehlikeli olmıyanını bilmiyorum, diye ilâve etti.

Beauchêne hararetlendi ; devrin bu doğum ve nüfus azlığı meselesi, çok iyi bildiğini sandığı ve mîrikelâm bir insan sıfatiyle kestirip attığı meselelerden biriydi. Önce, çok nüfuslu ailelere, inançla taraftar olduğunu bildiği Boutan'ın sözünü cerhetti, ona takıldı, bir ebe doktorunun, bu işte, hasbî bir mütalâası olamıyacağını söyledi. Sonra, Malthus nazariyesine dair şöyle böyle bildiği ne varsa ortaya döktü, doğumların hendesi artışını ve yiyecek maddelerinin riyazî artışını, yeryünün insanla dolup iki asırdan daha az bir zamanda açlığa mahkûm kalışını saydı, doktü. Fakirlerin açlıktan ölmeleri, kendi kabahatleriydi. Nüfuslarını azaltsalar, ancak besliyebilecekleri kadar çocuk yetiştirseler kâfi idi. Cemiyete kötülük etmekle, haksız yere ittiham edilen zenginler, sefaletten mesul olmak şöyle dursun, tersine, en aklı başında hareket eden insanlardı, ailelerinin nüfusunu azaltarak iyi vatandaş gibi davranıyorlardı. Beauchêne övünüyor, kendisine yükliyecek hiçbir kabahat bulmadığını, hep çoğalan servetinin,

vicdanına azap vermediğini söylüyordu. Fakirler, fakir kalmak istiyorlarsa, kendi bilecekleri şeydi.

Doktor, Malthus nazariyesinin artık iflâs ettiğini, onun yaptığı hesapların, gerçek artışa değil, muhtemel artışa dayandığını, boşu boşuna anlattı; kapitalist rejim atlında şimdiki iktisadi buhranın, servetin yanlış taksim edilmiş olmasının, sefaletin biricik ve menfur sebebi olduğunu, çalışma âdil şekilde taksim edildiği gün, bereketli toprağın, on misli artmış ve mesut bir beşeriyeti rahat rahat besliyeceğini boşu boşuna ispat etti. Beriki, hiç lâkırdı dinlemiyor; sükûnetle, kendi bencilliğine gömülüyor; bütün bu işler vazifesi olmadığını, zengin olduğu için vicdan azabı duymadığını söylüyor, zengin olmak istiyenler benim gibi yapsınlar vesselâm, diyordu.

Boutan, istihzalı bir eda ile

— Yani, Fransa göz göre göre mahvolsun, değil mi? dedi. İngilterede'de, Almanya'da, Rusya'da, doğum sayısı hep artıyor, bizde ise, korkunç şekilde azalmakta. Sayı bakımından, Avrupa'da, şimdiden, gayet aşağı derecedeyiz; bugün ise, sayı, her zamandan daha fazla, kuvvet meselesidir. Halkın ilerlemesi, bir milletin kuvvetini tâyin ve muhafaza etmesi için, aile başına, ortalama dört çocuk lâzım olduğu hesaplanmıştır. Sizin bir tek çocuğunuz var, kötü vatanseversiniz.

Beauchêne, çileden çıktı, öfkelendi, tıkanırcasına haykırdı.

— Ben mi kötü vatanseverim? Ölesiye çalıştığım halde, yabancı memleketlere bile ziraat makineleri sattığım halde!... Gerçi, etrafımda bir takım aileler, bir takım tanıdıklar görüyorum, dört çocuk sahibi olabiliyorlar; bunların dört çocuğu olmazsa, çok kabahatli olacaklarını da kabul ediyorum.. Ama, ben, azizim, ben, bu işi yapamam! Biliyorsunuz ki, bu durumumda, ben katiyen bunu yapamam!

Belki yüzüncü defa olarak, dayandığı sebepleri ortaya koydu, bir kızkardeşi bulunmak gibi üzücü bir sebep yüzünden, fabrikanın, az kalsın, nasıl parçalanacağını, mahvolacağını anlattı. Séraphine çok çirkin hareket etmişti. Önce, çeyiz parası çekmiş, sonra, babaları ölünce, mirası paylaşmakta ısrar etmiş, fabrika, çok büyük bir para fedakârlığı sayesinde kurtulmuş, bu yüzden, uzun zaman, inkişaf edememişti. Şimdi babasının tedbirsizliğini kendisi de yapacağını, küçük Maurice'ciği de, mirasın mahvolma tehlikesi geçirdiği aynı feci sıkıntı içinde kalsın diye, ona bir erkek veya bir kızkardeş getireceğini mi sanıyorlardı? Hayır, hayır, mademki kanun kusurlu yapılmıştı, çocuğunu, bir miras paylaşma zorunda bırakmıyacaktı. Babasından kalan bu servete, onun tek başına sahibolmasını istiyordu, hem, serveti on mis-

line çıkarıp öyle bırakacaktı. Oğlu için, en üstün zenginliği, bugün, iktidarı biricik sağlıyan dev serveti tahayvül ediyordu.

Çocuğun elini hâlâ avcunda tutan solgun yüzlü Constance, son derece büyük bir gurur dolu ihtirasla, onu seyretmeğe koyulmuştu ; bu, eski asılzadedeki isim gururu kadar haris ve dövüşken, sanayici ve maliyecinin servet gururu idi. Varsa yoksa oğlu idi, hükümdar olacaktı, sanayi dünyasının prenslerinden, yeni dünyanın efendilerinden olacaktı !

— Üzülme, cicim, için rahat etsin, ne erkek kardeşin olacak, ne kız kardeşin, kararımız karar. Eğer, babanın dalgınlığına gelirse, annen burada gözcü.

Bu söz, Beauchêne'e, o bol neşesini tamamiyle iade etti Karısının, kendisinden daha inatçı olduğunu, aile nüfusunu tahdide daha azimli bulunduğunu biliyordu. Beauchêne, haşin ve şendi, hayatını zevkle geçirmeğe arzetmişti, karısının yatağında hayli becerıksizce hileye sapıyor, üst tarafını dışarıda tamamlıyordu. Belki karısının müsamaha gösterdiğini, mâni olmadığı şeye göz yumduğunu biliyordu.

Kendisi de eğildi, çocuğu öptü.

— İşitiyor musun, Maurice ? Annenin söylediği doğru. Lâhanadan, başka çocuk çıkarmıyacağız.

Sonra, Boutan'a döndü.

— Biliyorsunuz ya, doktor, kadınların,

kendilerine mahsus bir takım usulleri vardır.

Doktor, yavaş sesle :

— Çok yazık! dedi. Geçende, böyle bir kadın hastam vardı, o yüzden öldü.

Bunun üzerine, Beauchêne, kahkahalarla gülmeğe başladı; Constance ise, gücenik, anlamamış görünüyordu. Mathieu, lâkırdıya karışmaktan çekinmiş, ciddî duruyordu; çünkü, bu doğum meselesi, bu ana mesele, beşeriyetin ve cihanın âkıbetini tâyin eden bu mesele ona korkunç, heyecan verici görünüyordu. Hiçbir ilerleme hareketi kaydedilmemişti ki, ifratlı bir doğumdan ileri gelmiş olmasın. Milletlerin gelişmesi, medeniyetin büyümesi, o milletlerin önce çoğalması, sonra yeryüzünün bütün bölgelerine yayılması sayesinde olmuştu. Yarının gelişimi, hakikati, adaleti, yine en büyük sayının bu devamlı itişi ile, işçilerin ve fakirlerin ihtilâlci döl bereketiyle olacak değil miydi? Mathieu, bütün bu şeyleri, açıktan açığa düşünmüyor, dört çocuğundan dolayı bir parça utanıyor, Beauchêne'lerin kendisine verdiği, lüzumu besbelli ihtiyatlılık nasihatleriyle şaşalıyordu. Fakat, hayata olan imanı, mümkün olduğu kadar fazla saadet getirmesi gerektiğine olan inancı mücadele ediyordu. Bir mahlûk, ancak hayat yaratmak, hayat nakletmek ve yaymak için doğardı. Üstelik, uzvun zevkı, ödevini yerine getiren çalışkan işçinin zevkı meselesi de vardı.

— Şu halde, Marianne'la ben, öteki pazar, sizi Janville'e bekliyoruz, değil mi?

Bu sefer de cevap alamadı, bir hizmetkâr girmiş, kucağında bir çocukla gelen bir kadının madamla görüşmek istediğini haber vermişti. Beauchêne, bu gelenin, makine işçisi Moineaud'nun karısı olduğunu anlayınca, onu içeri aldırdı. Ayağa kalkmış olan Boutan, merak edip orada kaldı.

Moineaude kadın, kocası gibi, şişman ve bodur, kırk yaşlarında kadar, vaktinden evvel yıpranmış, uçuk benizli, bulanık gözlü, rengi kaçmış seyrek saçlı, dişlerinin çoğu döküktü, gevşek dudaklı bir kadındı. Çok çocuk doğurduğu için biçimi bozulmuştu, kendini de bırakıyordu.

Constance :

— Ne haber, kadınım! Ne istiyorsunuz? diye sordu.

Fakat, Moineaude kadın, herhalde, orada tesadüf edeceğini u- madığı bu kalabalıktan sıkılmış, ürkek duruyordu. Madamı yalnız bulacağına güvenerek geldiği için susuyordu.

Beauchêne, kadının kucağındaki sapsarı benizli, sıska çocuğa bakarak :

— En sonuncu çocuğunuz mu? diye sordu.

— Evet, mösyö, küçük Alfred'im, on aylık, memeden kesmek zorunda kaldım, çünkü sütüm kesilmişti artık... Bundan evvel dokuz tane daha doğurdum, üçü öldü. İlkim

Eugène asker, ta cehennemin bucağında, Tonkin'de. Büyük kızlarımın ikisi, Norine'le Euphrasie fabrikada, sizin yanınızdalar. Geri kalan üçü de, evde, benim yanımda; Viktor, on beş yaşında, sonra Cecille'le Irma, biri on yaşında, öteki yedisinde... Arkası kesilmişti; artık, hele şükür, fırt fırt doğurmaktan kurtuldum, diyordum. Seviniyordum, ama, bir de ne bakayım, bu sefer de bu yumurcak çıkmaz mı... Kırk yaşında, olacak şey değil! Cenabı Allah bizden vazgeçti galiba, zavallı kocamdan da, benden de.

Beauchêne, bir şey hatırladı, neşeyle:

— Kocanız ne diyor, biliyor musunuz? dedi. Çocukları yapan kendisi değilmiş, sizmişsiniz, öyle söylüyor.

— Ya, öyle! İşin alayında, o. Çocuk yapmak ona ne eziyet veriyor ki!.. Çocuk olmasın da, ben, doğrusu, her şeye razıyım. İlk zamanlar, korkudan ödüm patladı. Ama, neylersin? Boyun eğmek lâzım, ben de razı oluyorum, kocamın başka kadınlara gitmesi, tabiî, işime gelmezdi. Sonra da, fena adam değildir, çalışır, fazla içmez, bir erkeğin bundan başka zevkî olmayınca, karısı, isteğini geri çevirirse, gerçekten pek yazık olur, değilmi ya?

Doktor Boutan, lâfa karışarak, sakin tavriyle şu suali sordu

— İnsanın eğlenirken bile tedbirler alması mümkündür, bilmiyor mıydınız?

— Ah, mösyö, her zaman kabil değil ki! Bir erkek, arkadaşlariyle beraber bir litre şarap içtikten sonra, eve bir parça keyif geldiği akşamlar, ne yaptığını pek bilmez. Hem, Moineaud, tedbir alırsa zevkı kaçtığını söylüyor.

Artık, kadına sual sormağa başlıyan doktor oldu ; mahsus Beauchêne'lere bakmadan konuşuyordu. Fakat, ufacık gözlerinde kurnaz bir gülümseme vardı, fabrikacının, fazla büyük döl bereketi aleyhindeki mütalâalarını tekrar ele almaktan haz duyduğu besbelli idi. Öfkelenir gibi yapıyor, Moineaude kadını, on çocuk doğurduğu için gûya muahaze ediyor, bu çocukların bedbaht olacaklarını, top ağzına yahut fuhşa yem olmaktan başka işe yaramıyacaklaını söylüyor, sefilseniz kabahat kendinizde diyordu. Öyle ya, insan servet yapmak isterse, bir alay çocukla başına gaile açmazdı. Zavallı kadın, mahzun mahzun cevap veriyor, doktora, haklı olduğunu söylüyordu ; fakat, servet yapmak akıllarına bile gelemezdi, Moineaud, asla nazır olmıyacağını biliyordu, onun için, çocukları ha çok olmuş, ha az olmuş, farkı yoktu ; hattâ, çocuklar çalışacak yaşa gelince, sayıları fazla olması işe bile yarıyordu.

Beauchêne, dili tutulmuş, aheste adımlarla dolaşıyordu. Gitgide artan bir üzüntü, bir huzursuzluk peyda olmuştu. Constance atıldı.

— Her neyse, kadınım, size ne yardımım dokunabilir ?

— Ah, madamcığım, pek üzülüyorum... Moineaud, mösyö Beauchêne'e söylemeğe cesaret edememiş. Ben de, sizi yalnız bulacağımı umuyordum, bizim için iltimas etmenizi rica edecektim... Şey, bizim küçük Victor lûtfen fabrikaya alınırsa, çok, pek çok minnettar olacağız.

Beauchêne :

— Evet ama, daha on beş yaşında, dedi. Bekleyin. on altısına bassın, nizam sıkıdır.

— Şüphesiz, ama, belki bir parça yalan söylense olur. O kadar işimize yarayacak ki.

— Olmaz, imkânı yok.

Moineaude kadının gözlerinde iri yaşlar birikti. Konuşulan sözleri heyecanla dinliyen Mathieu, çok müteessir oldu. Ah ! didinmek için olgunlaşmayı beklemeden, kendiliğinden çalışmağa gelen bu zavallı köle işçi ! Yalan söylemek istiyen, kendisini koruyan kanuna karşı gelmeğe kalkışan, açlık yüzünden mecbur olan amele !

Moineaude kadın, meyus çekilip gittikten sonra, doktor, çocukların ve kadınların çalışması meselesi etrafında konuşmağa devam etti. Daha ilk doğumunda, kadın, fabrikada kalamıyordu. Gebelik, çocuk emzirme, onu, kendisi için de, memedeki çocuk için de vahim tehlikelere uğramak korkusiyle eve mıhlıyordu. Çocuğa gelince, o da, kansız,

çoğu zaman sakat kalıyor, üstelik, az ücretle işe kapılanması da, ücretlerin düşmesine, haksız yere sebeboluyordu. Sonra, doktor, yine sefalet içindeki insanların döl bereketini, tehlikeye koyacak hiçbir şeyi, hiçbir emeli olmıyan aşağı sınıflardaki çocuk kaynaşmasını bahis mevzuu etti. Aç biilâç insanları, âsileri, sonu gelmez bir şekilde çoğaltan, en menfur doğum fazlalığı bu değil miydi ?

Tekrar dolaşmağa başlamış olan Beauchêne gezintisini birdenbire durdurdu, öfkelenmeden:

— Ne demek istediğinizi anlıyorum, dedi. Kendi sözümü bana cerhettirmek, Moineaud'nun yedi çocuğunu kabul ettiğimi, onlara ihtiyacım olduğunu, halbuki kendim, bir tek erkek evlâtla kalmak için kesin bir irade besliyerek, malı bölmemek için aileyi sakat bıraktığımı söyletmek istiyorsunuz. Fransa'ya, şimdi, tek erkek evlâtlı aileler memleketi deniliyor, değil mi ? Evet, öyle, doğru, fakat azizim, mesele o kadar karışık ve aslında ben o kadar haklıyım ki !

Bunun üzerine maksadını izah etmek istedi, tekrar göğsünü dövdü, kendisinin hür fikirli, demokrat, bütün ciddî ilerleme hareketlerini istemeğe hazır olduğunu haykırdı. Çocuk yetiştirmek gerektiğini, ordunun askere, fabrikaların işçiye ihtiyacı bulunduğunu itiraf ediyordu. Ancak, yüksek sınıfların tedbirli davranmak vazifeleri olduğunu da ileri sürüyor, bir zengin sıfatiyle, biriktirdiği servetin

içinde büzülüp oturan bir muhafazakâr sıfatiyle muhakeme yürütüyordu.

Mathieu, nihayet acı hakikati anladı Sermaye, sefalet çekecek insan yaratmak zorundaydı, kendi kârlarının devamını sağlamak için, ne olursa olsun, ücretli sınıfları döl bereketine sevketmesi lâzımdı. Kanun, hep daha fazla çocuk yetiştirilmesini istiyordu, ta ki, az ücretle yeteri kadar işçi bulunsun. Ayrıca, ecirlerin istismarı emeğin bütün asaletini mahvediyor, emek, gerçekte, değerlerin en kıymetlisi olduğu halde, dertlerin en beteri gibi görülüyordu. Öyle ki, kemirici bir karha gibi idi. Siyasi eşitlik ve iktisadi eşitsizlik memleketlerinde, kapitalist rejim, adaletsizce dağıtılmış servet, bu adaletsizce taksimi gitgide daha fazla zararlı hale getirerek, doğumu hem artırıyor, hem azaltıyordu : Bir yanda, tek erkek evlât sahibi zenginler, hiçbir şeyi vermemekte inadederek, servetlerini artırıyordu; beri yanda, fakirler, hesapsız döl bereketleriyle, ellerinde avuçlarında mevcut bir parçacık şeyi durmadan eritiyorlardı. Emeğe, yarın, hele saygı gösterilsin, servet âdilce dağıtılmaya başlasın, muvazene vücuda gelecekti. Yoksa, işin ucu ihtilâle dayanırdı, çürümüş iskeleti yıkılmakta olan köhne cemiyetin gümbürtülerle, çatırtılarla sarsılması, her an, bu yüzden oluyor ve vahimleşiyordu.

Fakat Beauchêne övünüyor, kendisini çok geniş fikirli gösteriyor, nüfus azlığının endişe

verici bir şekilde ilerlediğini itiraf ediyor, bunun sebeplerini sayıyor, alkolizmi, militarizmi, yeni doğan çocuklarda ölüm vakalarını, çok sayıda daha başka sebepleri öne sürüyordu. Sonra, bunun çarelerini gösteriyor, vergilerin indirilmesi, kendinin de hiç inanmadığı malî tedbirler alınması, vasiyetnameleri daha tesirli bir şekilde, istenildiği gibi serbestçe tanzim etmek hakkının verilmesi, evlenme kanununun tadili gibi tedbirler alınması lüzumunu söylüyor, nesebin aranması keyfiyetinin de unutulmaması icabettiğini ilâve ediyordu.

Boutan, nihayet onun sözünü kesti.

— Alınacak bütün tedbirlerin hiç bir faydası olmaz, dedi. Örfleri değiştirmek, ahlâk fikrini, güzellik fikrini değiştirmek lâzım. Fransa'nın nüfusu azalması, kendisi böyle istediğinden ileri geliyor. Şu halde, sadece, bunu istememesi lâzım. Ama, bu çok büyük bir iş, bütün bir âlemi yeniden vücuda getirmek meselesi !

Mathieu, neşeyle, gururla haykırdı :

— İyi ya ! Yaparız, ben başladım bile !

Constance, oldukça isteksiz bir gülüşle, nihayet onun davetine mukabele etti, evlerine gitmekle memnun olacağını, fakat Janville'e gitmek için bir pazar günü vakit bulamıyacağından korktuğunu söyledi. Boutan, gitmeden önce Maurice'in yanağını hafifçe okşadı ; çocuk, münakaşanın gürültüsü ortasında

uyukladıktan sonra, ağır gözkapaklarını tekrar açmıştı. Beauchêne, ona, bir kere daha takıldı.

— Ey, işittin ya, Maurice, bu iş oldu... Annen yarın çarşıya gidip lâhanayı alacak, sana da bir küçük kızkardeş gelecek.

Fakat, çocuk, yaygarayı bastı, ağlamağa başladı.

— Hayır hayır, istemem!

Constance, katı ve mâkul kadın soğukluğuna rağmen, ateşli bir hareketle, onu yakaladı saçlarını öptü.

— Hayır hayır, cicim! Görüyorsun ya, baban şaka ediyor... Sana, asla kardeş gelmiyecek, asla, yemin ederim!

Beauchêne, doktorla beraber çıkıyordu. Yaşamaktan memnun, kendisinden ve başkalarından hoşnut, hayatı kendi zevklerine ve kendi menfaatlerine en uygun gelecek şekilde düzenlediğine emin, şakalaşmağa devam ediyordu.

— Güle güle, doktor. Darılmaca yok... Hem, kuzum, insan çocuk isterse, her zaman yapabilir, değil mi?

Boutan, kapıdan çıkıyordu:

— Her zaman değil! diye cevap verdi.

Bu söz, bir balta indirmiş gibi, sert ve keskin çıktı. Çocuğu kucağına almış bulunan annesi, onu yere bıraktı, gidip oynamasını söyledi.

Bir saat sonra, saat on ikiyi çaldıktan birkaç dakika sonra, atelyelerde biraz geciken

Mathieu, vadettiği üzere Morange'ı almak için yukarı çıkarken, kadınlar atelyesinden dolaşarak, yolu kısaltmağı düşündü. Orada, boşalmış, ıssız ve sessiz o geniş meydanlıkta, beklemediği bir sahne ile karşılaştı, hayretten kalakaldı. Bir bahane bulup en sona kalan Norine, başı arkaya devrilmiş, gözleri kaymış, kendini bırakıyor, Beauchêne de onu hırsla kucaklamış, dudaklarını dudaklarına bastırıyordu. Karısını aldatan kocaydı, aç erkekti, tohumu başka yerlere kaçırıyordu. Fısıldaştılar, herhalde bir randevu verdiler Sonra, Mathieu'yü gördüler, şaşalayıp kaldılar. Mathieu de, bu sırrı yakaladığı için pek canı sıkılmış bir halde, oradan savuştu.

II

Muhasebe şefi Morange, otuz sekiz yaşında, saçları dökülmüş, artık kırçıllaşmağa başlamış yelpaze biçimi siyah gür sakali ile iftihar eden bir adamdı. Tekerlek ve derin bakışlı gözleri, dümdüz burnu, biçimli, biraz genişçe ağzı, gençliğinde, ona yakışıklı diye şöhret kazandırmıştı; kılık kıyafetine çok itina ediyor, hep silindir şapka giyiyor, dikkatli ve seçkin bir memur dürüstlüğü muhafaza ediyordu.

Mathieu'yü evine götürürken:

— Yeni apartmanımızı bilmiyorsunuz, dedi. Oo! çok iyidir, göreceksiniz. Bizim bir odamız, Reine'in de bir odası var. Fabrikaya da iki adım mesafede, dakika saymaca, dört dakikada varıyorum.

Morange, kırk sene, dar bir kalem odası hayatı yaşadıktan sonra, masasının başında ölen küçük bir ticarethane müstahdeminin oğluydu. Kendisi gibi, bir müstahdem kızı olan Valérie Duchemin'i seçerek kendi mensup olduğu tabakadan bu kızla, kendi halinde evlenmişti ; Valérie'nin babası, karısını dört kız anası bırakmak saygısızlığını göstermiş, bu felâket, aileyi harabetmiş, düpedüz bir cehennem hayatı içinde bırakmış, utanç verici bütün sefaletlere, itiraf edilemez bütün sıkıntılara uğratmıştı. Çocukların en büyüğü olan Valérie, haris, güzel bir kızdı, talihi yardım etmiş, çeyizi bulunmadığı halde, namuslu, çalışkan bir adam olan bu yakışıklı delikanlıyla evlenmiş ; oğlunu bir avukat veya hekim yapmak suretiyle cemiyet içinde bir basamak yükseleceği, hâlâ tiksindiği bu küçük müstahdemler âleminden kurtulacağı hulyasiyle avunmuştu. Ne yazık ki, o dadar özlediği çocuk, kız doğdu, Valérie korktu, eğer başka çocuk doğuracak olursa, anası gibi, başında dört kızla kalacağını düşündü. Bunun üzerine, başka bir hulya kurdu, kızı Reine'den başka çocuk doğurmamayı, kocasını en yüksek mevkilere erişmeğe teşvik etmeği, kızına zengin bir çeyiz düzmeği, hulâsa, eğlentileri, zevkleri, onu arzudan çılgına döndüren o yüksek tabakaya, onlar sayesinde, onlarla beraber girmeği kurdu. Orta iktidarda, zayıf, yufka yürekli bir adam olan ve karısını pek

fazla seven Morange da nihayet aynı ihtirasla yanıp tutuşmağa başlamış, karısı için, gurur okşayıcı ve kazanç getirici geniş projeler kuruyordu. Sekiz senedir Beauchêne fabrikasındaydı, oradaki kazancı henüz beş bin franktan ibaretti, karı koca ümit kesmeğe başlıyorlardı, çünkü muhasebeci, o fabrikada kalmakla asla servet biriktiremezdi.

Grenelle bulvarında takriben üç yüz metre ilerledikten sonra :

— İşte ! dedi, şurada, şu sokağın köşesinde gördüğünüz yeni ev Kibar bir görünüşü var, değil mi ?

Mathieu, mahallenin küçük fakir evleri ortasında sırıtan, balkonlarla ve oymalarla süslü, o modern yüksek binalar nev'inden, bir bina gördü.

Morange'ın hatırı için :

— Ayol, bu ev değil, saray ! diye haykırdı.

Koltukları kabaran Morange:

— Azizim, asıl merdiveni görün, dedi... Malûm ya, bizim daire beşinci katta; ancak, merdiven o kadar yatık ki, insan farkına varmadan çıkıyor !

Misafirini, methale, bir mâbede sokar gibi soktu. Mermer kireciyle sıvalı duvarlar pırıldıyordu, basamaklarda halı, pencerelerde renkli camlar vardı. Sonra, beşinci kata varınca, kapıyı cebindeki anahtarla açtığı vakit, hayran bir eda ile, yalnız şu kadar söyledi.

— Görün bakın, görün bakın !

Fakat, Valérie ile Reine, herhalde tetikte bekliyorlardı. Koşup geldiler. Valérie, otuz iki yaşında, çok şirin, henüz gayet genç görünen bir kadındı; güzel saçlarla çevrelenmiş tekerlek ve gülümser yüzlü, sevimli bir esmer güzeliydi: göğsü şimdiden biraz irileşmişti. Fakat omuzları gayet nefisti, soyunduğu zaman, Morange, bu omuzlarla, fazla iftihar ederdi. O tarihte on iki yaşında olan Reine, göze çarpacak kadar tıpkı tıpkısına annesine benziyordu. Aynı siyah saçlar ortasında, biraz daha uzunca, aynı gülümser yüze sahipti.

Valérie, Mathieu'nün iki elini birden tutup sıkarak, neşe ile:

— Davetimizi kabul ettiğiniz için bizi çok memnun bıraktınız, diyordu. Ne yazık, madam Froment da, sizinle beraber gelemedi!.. Reine, mösyönün şapkasını alsana.

Sonra, hemen ilâve etti.

— Görüyorsunuz ya, misafir odamız çok aydınlık... Bakın, ne yapın biliyor musunuz, yumurtalar kaynar suya atılıncaya kadar siz apartmanı gezin, olmaz mı? Bir iş yapmış olursunuz, hiç olmazsa nerede yemek yediğinizi bilirsiniz.

Bu söz, o kadar şirin tavırla söylenmiş, Morange de öyle babacan bir eda ile gülmüşlü ki, Mathieu, bu mâsum övünmeli gösterişe memnunlukla boyun eğdi. Önce, evin köşesine tesadüf eden salonu gezdiler; burası yaldızlı çiçeklerle süslü gümüşi bir duvar kâ-

ğıdiyle kaplanmış, harcıâlem, lâke bir XIV. Louis istili mobilye döşeli bir odaydı; bu eşyanın arasında, pelesenk ağacından piyano, hantal bir siyah yığın teşkil ediyordu. Sonra, Grenelle bulvarına bakan Reine'in odasına girdiler; burası, soluk mavi duvar kâğıdı kaplı, cilâlı piçpen ağacından çocuk eşyasiyle döşenmişti. Karı kocanın yatak odası çok küçüktü, dairenin öbür ucunda idi, salonla arasında yemek odası vardı; sarı kumaşlarla süslenmiş, içine bir karyola, bir aynalı dolap ve mazı ağacından bir lâvabo, tıklım tıklım doldurulmuştu. Nihayet, yemek odasında, mahut eski çam tahtası eşya görülüyor, kar gibi beyaz sofra örtüsü üzerinde, çok yaldızlı bir asma lâmba alev gibi parlıyordu.

Mathieu, nezaket göstermiş olmak için, boyuna:

— Aman ne mükemmel! Ne harika! deyip duruyordu.

Ana, baba ve kızları, heyecan içinde, onu boyuna gezdiriyorlar, izahat veriyorlar, eliyle eşyayı muayene ettiriyorlardı. Mathieu'nün, asıl dikkatine çarpan şey, bütün bu eşyada evvelce bir yerde görülmüşlük hali, salonda, bildiği bir döşeme tarzı, yatak odasındaki bibloların yerleştirilişinde, aşinası olduğu bir şekil bulunmasıydı. Sonra, hatırladı, Morange'lar, içinde yaşadıkları derin hayranlıkla, için için duydukları hasetle herhalde kendileri de farkına varmadan, Beauchêne'leri taklide yel-

tenmişlerdi. Hep para sıkıntısı çektikleri için, ancak işporta malı bir lükse sahip bulunabiliyorlardı; ama, ne de olsa, bu lüksle iftihar ediyorlar, kıskandıkları yüksek sınıfı uzaktan taklidederek, ona yaklaştıklarını sanıyorlardı.

Morange, yemek odasının penceresini açarak :

— Sonra, bu da var, dedi.

Apartmanın bütün uzunluğunca bir balkon vardı. Bu yüksek yerden bakınca, manzara gerçekten çok güzeldi; uzaktaki Seine nehri, damların üzerinden görülen Passy tepeleri, Beauchêne konağından görülen aynı manzaraydı, fakat, onun daha genişlemişiydi.

Netekim, Valérie, bunu dokundurmaktan da geri kalmadı.

— Muhteşem bir manzara değil mi? Rıhtımdan görülen dört buçuk ağacın manzarasından büsbütün başka güzellikte.

Hizmetçi kadın rafadan yumurtaları getiriyordu; Morange, bütün bu işin, kendisine tam bin altı yüz franga mal olmakta bulunduğunu, koltuklarını kabartarak anlatırken, sofraya oturdular. Bu para, evin bütçesine ağır gelmekle beraber, bedava demekti. Mathieu, davet edilmesinin asıl sebebi, yeni apartmanın kendisine gösterilmesi olduğunu nihayet anlamış, hiç güceniklik duymuyor, bu adamcağızlar, kendi yanında övünmekten mesut göründükleri için, o da bundan haz alı-

yordu. Harisliğe dayanan en küçük bir hesabı yoktu, yanından sürtünüp geçtiği başkalarının lüksünü hiç kıskanmıyordu, Marianne'ı ile çocukları arasında geçirdiği dar hayatı onu o zamana kadar tatmin etmişti, sadece, kendini göstermek ve zengin olmak ihtiyaciyle kıvranan bu aileye şaşıyor, hazince bir gülümsemeyle, hayretle onlara bakıyordu.

Valérie, sarı benekli hafif fulâr'dan, şık bir tuvalet giymişti, süslü gezdirmekten hoşlandığı kızı Reine'in arkasında beyaz tuvalden bir fistan vardı. Yemek de pek fazla mükellefti. Yumurtadan sonra sofraya dil balığı, arkasından pirzola, sonra kuşkonmaz geldi. Çok geçmeden, söz dönüp dolaşıp Jeanville'e dayanmıştı.

— Ey, çocuklarınız iyi mi? Aman ne güzel çocuklar! Sayfiyeden memnun musunuz? Tuhaftır, ben olsam, sıkılırım zannediyorum, hiç eğlence yoktur... Madam Froment mademki bizi davet etmek nezaketini gösteriyor, tabiî, gelip sizi görmek bizi pek memnun edecektir.

Fakat, hemen arkasından, lâkırdı, Beauchêne'lere geldi, böyle olacağı zaten belli idi. Bu, Morange'ların akıllarından hiç çıkmıyan bir fikirdi, ezelî bir hayranlık içinde yaşıyorlar, bir yandan da için için tenkitler yürütüyorlardı. Valérie, Constance'ın, kabul günü olan cumartesi günleri onun evine çağrıldığından, son kış iki defa oraya akşam

yemeğine davet edildiğinden dolayı, büyük bir gurur duyarak, kendisi de, salı gününü kabul günü yapmıştı, teklifsiz ahbaplarına suvareler veriyor, dünya kadar pötifur parası sarf ediyordu. Madam Séguin du Hordel'den; Constance'ın lûtfen, kendisini bir baloya davet ettirdiği d'Antin caddesindeki muhteşem konaktan da derin bir saygı ile bahsediyordu. Hiçbir zaman, madam la baron de Lowicz'den adını başka şekilde söylemediği Beauchêne'in kızkardeşinden gördüğü dostluğu da daha büyük bir gururla karşılıyordu.

— Kabul günümde bir defa bana geldi, çok iyi, çok neşeli kadın! Kendisini, evlendikten sonra, o çirkin para münakaşalarının arkasından kardeşiyle barıştığı zaman, tanımıştınız değil mi? Madam Beauchêne'i hiç sevmiyen biri varsa, odur!

Sonra, tekrar madam Beauchêne'den bahsetti, küçük Maurice'in tombul tombul olmasına rağmen, hastalıklı olduğunu söyledi, ana babanın, bu biricik oğullarını kaybederlerse, müthiş bir darbe yiyeceklerini ihsas etti. Beauchêne'ler ona bir küçük kardeş getirmemekle pek hata ediyorlardı. Valérie, kendisine bir sır tevdi edilmiş gibi tavırlar takınıyor, kocasından ziyade karısının ayak dirediğini biliyordu. Sâf bir eda ile, burnunu tabağına doğru eğen Reine'den dolayı göz kırparak, nihayet, kendi ahbaplarından olan bir kadından bahsetti, kadının çocuk isteme-

diğini, halbuki kocasının istediğini söyledi. Kadın da, kolayını buluyordu.

Mathieu gülerek:

— İyi ama, siz de kolayını buluyorsunuz gibi görüyorum, dedi.

Morange:

— Ooh! diye haykırdı. Bizim gibi fakir insanları, çok zengin olan mösyö Beauchêne'le ve karısiyle nasıl mukayese edebilirsiniz? Servetlerini, mevkilerini bana versinler, bir sürü çocuk babası olmağa razıyım!

Valérie, ürpererek:

— Hem de, bir kız çocuk daha doğurup başıma dert açmağa hiç niyetim yok, dedi. Eğer, bir oğlan çocuğumuz olacağına emin olsak, belki de, tamah ederdik. Ama, çok korkuyorum, galiba ben de annem gibiyim, o da dört kız doğurdu. Tasavaur edemezsiniz, bu ne kadar feci bir şeydir.

Gözlerini kapamıştı, o korkunç aileyi şaşkına dönmüş, durmadan boy atan, aylarca müddet ayakkabı, elbise, şapka bekliyen, koca bulamamak korkusu içinde tohuma kaçan dört kızı tekrar görür gibi oluyordu. Kız çocuklara çeyiz düzmek lâzımdı.

Mâkul bir tavırla ilâve etti.

— Hayır, hayır! Vaziyetimizi daha fenalaştırırsak, kabahat işlemiş oluruz. İnsan, servet yapmak zorunda olunca, başına bir sürü çocuk derdi açması bir cürümdür Gizlemiyorum, kocam için çok emellerim var, eminim ki,

beni dinlerse, en yüksek mevkilere çıkacak; babamın boynuna, taş gibi asılan bir yığın kız çocukla, ben de ona engel olacağımı düşündükçe, düpedüz dehşete kapılıyorum... Halbuki, nefsimizi mahrum edersek, kendimizi de zengin olduğumuz zaman, Reine'e çeyiz parası verebileceğimizi ümidediyorum.

Morange, çok mütehassis olmuş, karısının elini yakalamış, öpmüştü. Valérie, kendisi gibi haris bir adam haline getirdiği, aslında zayıf yürekli ve iyi olan Morange'ın, sahibolmadığı iradeyi temsil ediyordu; Morange, bundan dolayı onu daha fazla seviyordu.

— Biliyor musunuz, azizim Froment, karım çok iyi bir kadındır. Hem zekidir, hem metindir.

Valérie, sözüne devam edip, servet hulyasını yüksek sesle kurarak, güzel bir apartmandan, kabul günlerinden, hele Beauchêne'ler gibi deniz kenarında geçireceği iki aydan bahsederken, Mathieu onlara bakıyor ve düşünüyordu. Asla nazır olmıyacağını iyiden iyiye bilen Moineaud'nun durumu gibi bir durum karşısında bulunmuyordu. Belki de Morange, karısının, kendisini günün birinde nazır yapacağını tahayyül ediyordu. Bir demokrasi idaresi içinde her küçük burjuva yükselebilir ve yükselmeyi ister, bir saldırıştır gider, herkes vahşileşir, daha çabuk bir basamak yükselmek için ötekileri tartaklar. Bu genel tırmanış, bu yukarı doğru çıkış fe-

nomeni ancak siyasi eşitlik ve iktisadi eşitsizlik memleketlerinde mümkün olur, çünkü oralarda, herkesin servet sahibi olma hakkı aynıdır, mesele, herkesin gözleri önüne serilen, hırsla temenni edilen, yukarı tabakaya mahsus zevklerin tadını tatmak ateşiyle tutuşanlar için, müthiş bir bencillik mücadelesi içinde, o serveti ele geçirmekten ibarettir. Örfler sade değilse ve şartlar hemen hemen eşitse, bir demokrasi anayasasiyle, bir millet mesut yaşıyamaz. Yoksa, serbest meslekler istilâya uğrar, âmme hizmetleri yağma edilir, el işi hakir görülür, zaruri hale gelen refah ve lüks artar, oburca bir faydalanma hazzı için servet ve iktidar mevkii azgın bir hücumla zaptedilir. Valérie'nin dediği gibi, başkalarının üstüne basarak daha rahat geçmek için, böyle bir savaşta, çocuk kalabalığına boğulmak istenilmez, elin ayağın serbest olması arzu edilirdi.

Sonra, Mathieu, daha az mesut olanların bu dünyadaki mesut insanları taklidederek daha fazla fakirleşmelerine sebebolan o taklit kaidesini de düşünüyordu. Yalancı dahi olsa, haset duyulan, çok pahalıya maledilerek taklidedilen o lüksün aslında ne büyük bir zavallılık vardı! Çeşit çeşit lüzümsuz ihtiyaçlar yaratılıyor, istihsal bu yüzden bozuluyor, alelâde, basit hedefinden çevriliyordu. İnsanların sefaletini anlatmak için, ekmek yok demek artık doğru değildi. Yok

olan şey, fuzuli şeydi, bundan vazgeçemiyorlardı, geçecek olsalar mahvolduklarını, açlıktan ölmek tehlikesine mâruz olduklarını sanıyorlardı.

Sofraya yemiş geldiği zaman, hizmetçi kadın odadan çıkınca, Morange, yediği lezzetli öğle yemeğinin tesiriyle dertleşme ihtiyacı duydu; karısına baktı, göz kırparak misafiri gösterdi.

— Ne dersin, kendisine güvenilir dosttur, ona her şeyi söyliyebiliriz, dedi.

Valérie razı olunca, bir baş hareketiyle, gülümsiyerek devam etti.

— Mesele şu, aziz dostum. Yakında fabrikadan ayrılmaklığım ihtimali var. Yoo! Henüz olmuş bir şey yok, ama, düşünüyorum... Evet, aylar var ki düşünüyorum: öyle ya, sekiz sene çalıştıktan sonra, hâlâ beş bin frank kazanmak, hele, bundan fazlasını asla kazanamıyacağını bilmek, insanı hayattan bezdiriyor.

Karısı lâkırdıya karıştı.

— Müthiş bir şey, şeytan, kafanı hemen duvara vur, parçala diyor.

— Bu şartlar içinde, en iyisi, başka bir iş aramak, öyle değil mi aziz dostum?... Michaud'yu hatırlarsınız, altı sene evvel, fabrikada, benim emrimde çalışıyordu. Çok zeki çocuktu da... Bizden ayrılıp Crédit National Bankasına gireli, dediğim gibi, altı sene oldu, şimdi ne kazanıyor biliyor musunuz?

On iki bin frank, işitiyor musunuz, on iki bin frank!

Bu rakam boru gibi öttü. Karı koca, vecd içinde, gözlerini testekerlek açıyorlardı. Kızlarının yüzü bile kıpkırmızı olmuştu.

— Geçen martta, Michaud'ya rasgeldim, bana bunları anlattı, çok sevimli davrandı. Beni de yanına almak, ilerletmek teklifinde bulundu. Ancak, bir tehlikeyi göze almak lâzım, anlattığına göre önce üç bin altı yüz frank ücrete razı olmam lâzım, sonra derece derece, çok büyük bir rakama yükseleceğim... Üç bin altı yüz! O zamana kadar, üç bin altı yüz frankla nasıl yaşanır? Hele şimdi, bu apartman, masraflarımızı da çoğaltıyor.

Valérie, sert bir sesle, söze karıştı.

— Tehlikeyi göze almıyan hiç bir şey kazanamaz!.. Kendisine hep bunu söylüyorum. Şüphe yok, ihtiyatlı davranmak taraftarıyım, istikbalini berbadedecek bir budalalık işlemesine asla meydan verecek değilim. Ama, kendisine lâyık olmıyan bir mevkide küflenip kalamaz ya.

Mathieu, sordu:

— Peki, şu halde karar verdiniz mi?

Morange, devam etti:

— Vallahi bilmem ki! Karım, her şeyi hesabetti, evet, karar verdik, meğer ki, akla gelmedik şeyler olsun. Zaten, Crédit National'de ancak ekim ayında yer açılacak... Yalnız, bu lâf sizde kalsın, aziz dos-

tum, çünkü şu sırada Beauchêne'lerle bozuşmak istemiyoruz.

Vazifesine bağlı, işine geç kalmak istemiyen, gayet intizamlı küçük müstahdem sıfatiyle saatine baktı. Kahveyi getirmesi için hizmetçi kadını sıkıladılar, kahvelerini kaynar kaynar içerlerken, bir misafir geldi, evin içi altüst oldu, her şey unutuldu.

Valérie, yüzü gururdan pembeleşerek, telâşla kalktı.

— Oo! Madam la baronne de Lowicz, diye haykırdı.

O tarihte, yirmi dokuz yaşında bulunan Séraphine, kızıl saçlı, güzel, uzun boylu, zarif, bütün Paris'in bildiği çok güzel gerdanlı bir kadındı. Kırmızı dudakları gururla gülüyordu, altın benekli iri gözleri, sönmez bir iştah aleviyle yanıyordu.

— Rica ederim, rahatsız olmayın, dostlarım, dedi. Hizmetçiniz beni salona almak istiyordu, fakat ben israr ettim, buraya girdim, çünkü işim biraz aceleydi... Güzel kızınız Reine'i almağa geldim, Cirque'de bir matineye götüreceğim.

Bu da, pek büyük bir sevinç vesilesi oldu. Çocuk son derece memnun olmuştu, annesi taşkın bir sürur gösteriyor, iltifatlar yağdırıyordu.

— Aman, madam la baron, bizi ihya ediyorsunuz, bu küçüğü şımartıyorsunuz!... Giyimli değil, bir lâhza bekliyeceksiniz, ra-

hatsız olacaksınız... Haydi, çabuk gel, sana yardım edeyim. On dadika, işittiniz mi, on dakikacık!

Sérafine, iki erkekle yalnız kalmıştı; Mathieu'yü görünce, evvelâ şaşalamış, sonra neşeli bir eda ile ilerliyerek, eski dost sıfatiyle elini sıkmıştı.

— Siz nasılsınız, iyi misiniz?

— Çok şükür.

Sonra, onun yanına oturduğu için, bu tesadüfe canı sıkılmış gibi, iskemlesini geri çekmek üzere, elinde olmadan ufak bir hareket yaptı.

Vaktiyle, Mathieu'yü Beauchêne'lerin fabrikasına girdiği zaman, çok yakından tanımıştı. Sérafine, sinir hastası, şuursuz ve ahlâksız bir zevk düşkünüydü. Cüretli ve metindi, şehvetten başka hiç bir şey düşünmezdi. İş kahramanı bir babanın, yırtıcı derecede bencil bir adam olan kardeşi Alexandre'ın, daha sonra, sıhhatli bir neşeye ve sağlam bir muhakemeye sahip, iyi bir insan olan kuzini Marianne'ın yanında, fabrikanın uğultulu faaliyeti içinde serpilip gitmişti. Daha gençliğinden itibaren en kötü tecessüslere kapılmıştı. Anlattıklarına göre, on beş yaşındayken, bir eğlenti akşamı, yabancı bir erkeğe teslim olmuştu. Sonra, baron de Lowicz'le evlenmesi, insanı baştan çıkaracak bir güzelliğe sahip bu dolandırıcının kolunda kaçması garabeti vukua gelmişti. Bir sene sonra, ölü bir çocuk doğurmuştu, bu çocuğu düşürdüğü

söyleniyordu. Zevklerinden yana kıskanç, son derece hasis olduğu için, kocasiyle arasını açmadıkça babasından mirasa konamamış, Lowicz'i evden kovmuştu, o da Berlin'e gitmiş, bir batakhanede öldürülmüştü. Sérafine, yakasını kurtardığı için son derece memnun, taze dul serbestliğinden alabildiğine faydalanıyordu, bir gecelik heveslerinden, hoşuna giden erkeğe derhal sahip olmak için verdiği küstahça kararlardan, hissin azami çılgınlık haline kadar tatmin ettiği serbest aşk düşkünlüğünden bahsediliyordu; fakat, netice itibariyle, görünüşü koruduğu ve hiç bir âşıkiyle el yanına çıkmadığı için, çok zengin, çok güzel, çok sevilir olması sayesinde her yere giriyordu.

Tekrar Mathieu'ye dönerek, sordu:

— Siz şimdi sayfiyede misiniz?

— Öyle ya, üç haftadanberi.

— Bunu bana Constance söyledi. Geçen gün, madam Séguin'i ziyarete gitmiştim, orada tesadüf ettim. Kardeşime iyi nasihatler vermeğe başladığımdanberi, kendisiyle aramız çok iyi, biliyorsunuz.

Yengesi Constance, ondan nefret ediyordu. Her şeyi açıkça alaya alan mutat cüretkârlığiyle, o da, Constance'la eğleniyordu.

— Kadınların çocuk doğurmasına mani olmak için, kesin bir vasıta kullanan şu meşhur cerrah doktur Gaude'dan bahsedildi. Adresini soracak zannettim, cesaret edemedi.

Morange, lâkırdıya karıştı :

— Doktor Gaude mu? Ha! Evet, karıma bir ahbabı anlatmış. Gûya, görülmedik ameliyatlar yapıyormuş, âdeta mucize yaratıyormuş. Dolap kapağı açar gibi kadının karnını fütursuzca açıyormuş; içerisini araştırıyor, ne var ne yok alıyormuş; sonra tekrar kapatıyormuş, kadın da iyileşiyormuş. Mükemmel bir şey.

Daha başka tafsilât verdi. Marboeuf hastahanesinde doktor Gaude'un şef olduğu klinikten bahsetti. Tiyatroya gider gibi, moda diye, ameliyat seyretmek için o kliniğe akın eden edeneydi. Paradan müstağni olmak şöyle dursun, zengin müşteri buldukça, tersine, çok para gözlü davranan doktor, şöhreti de seviyor, kliniğindeki fakir kadınlar üzerinde yapmağı göze aldığı çok tehlikeli tecrübeleri başarmayı büyük bir haysiyet meselesi yapıyordu. Gazeteler, boyuna onunla meşgul oluyorlardı, doktor Gaude, ehemmiyetsiz hastalıklardan ameliyat ettiği kadınları neşir sahasına apaçık gösteriyor, bu da, güzel madamları, talihlerini denemeğe teşvik ediyordu. Doktor, esas itibariyle kötümser ve neşeliydi, bir dişi tavşanı iğdiş eder gibi bir kadını iğdiş ediyordu. Bu ise, onda bir vesvese, bir vicdan kuruntusu bile uyandırmıyordu: Bedbahtlar azalmış olacaktı, daha iyi değil mi idi?

Sérafine, Mathieu'nün hayret ettiğini ve

nefret duyduğunu görünce, kan kırmızı dudakları arasında dişi kurt gibi beyaz dişleriyle gülmeğe başladı.

— Nasıl ? Azizim, bu doktor, sizin doktor Boutan'a hiç benzemez. Sizin doktor, yedi derde deva diye müşterilerine çocuk doğurmalarını tavsiye eder. Benim şaştığım, Constance'ın doktor diye bu acayip adamı hâlâ muhafaza etmesi, halbuki, her sabah, gebe kalmış olmak korkusiyle karnını yoklar... Hoş, hakkı var. Öf! Ne pis şey, ne berbat şey!

Morange, Sérafine'in fikrini ne dereceye kadar paylaştığını göstermek için, cemilekâr bir tarzda, onun gibi gülüyordu. Fakat, Valérie, hâlâ Reine'i, getirmemişti, Morange sabırsızlanıyor, karısı, madam la baron'u böyle beklettiği için üzülüyordu. Çocuğun giydirilmesine kendisi de yardım edebileceğini düşünerek, gidip bakmak için izin istedi.

Sérafine, Mathieu ile yalnız kalır kalmaz altın benekli, ateşli gözlerini ona dikti. Deminki gibi gülmüyordu, cüretli yüzü, saçlarının pırıltısı içinde bir nevi istihzalı şehvetle aydınlanıyordu. Sanki, Mathieu'yü sersemletmek ve yenmek ister gibi, uzunca bir zaman sustu

— Kuzinciğim Marianne iyi mi?

— Çok iyi.

— Çocuklar hep büyüyorlar mı?

— Hep.

— Demek ki, o hücra kovuğunuzda, iyi

hir aile babası gibi mesutsunuz, öyle mi?

— Gayet mesudum.

Sérafine, tekrar sustu, fakat, gözleriyle kalbleri yakan ve zehirliyen bir büyücü kadın cazibesiyle, daha tahrik edici ve daha aydınlık bakışlarla, ona bakmağa devam ediyordu. Sonra, ağır ağır, ilâve etti.

— İkimizin arasında artık her şey bitti mi?

Mathieu, sade bir el hareketiyle, her şeyin bittiğini söyledi. Maceraları çok eski idi. Mathieu, o zaman on dokuz yaşındaydı. Beauchêne fabrikasına yeni girmişti, Sérafine evli idi, yirmi iki yaşındaydı, yalnız bulundukları bir akşam, ona teslim olmuştu. Kendisinden üç yaş küçük olan Mathieu, erkeğin hakim olamadığı, o âni şehvet duygularından birine yakalanmış, mücadele edememişti. Bir kaç ay sonra, Marianne'la evlenmeden evvel, aralarındaki münasebeti tamamiyle kesmişti.

Sérafine, o mütecaviz ve gülümser edasiyle tekrar sordu.

— İyice bitti mi, büsbütün mü bitti?

Genç kadın, önüne durulmaz bir iştah kuvveti içinde, gerçekten çok güzeldi. Mathieu, onu hiç bir zaman, bu kadar güzel, özlediği erkeğe derhal sahip olmak ihtiyaciyle bu kadar ateşli görmemişti. Şahane bir gururla kendini peşkeş çekiyor, başına buyruk olduğu için, bu hareketine utanılacak veya aşağılık hiç bir şey karışmıyor, Sérafine, cesaretle, bir zevk alış verişi teklif ediyor, ken-

disine verilecek nisbette, hattâ daha bile fazla zevkı karşılık olarak vereceğine tamamiyle emin bulunuyordu. Yaşama gailesi, onun gözünde, ancak bunun zahmetine değebilirdi. Bunu bulandıran biricik şey Mathieu'yü baştan çıkarmak için, zihnine giren iblisçe düşünce idi, başka bir kadının elinden, sersem bir akraba kızın elinden bir erkeği almak ve o kızı ağlatmak fesadı idi.

Bu sefer, Mathieu, el hareketiyle bile cevap vermediği halde, Sérafine kızmadı, baş edilemez maşuka tavrını muhafaza etti.

— Cevap vermeyin, tamamiyle bitti demeyin, daha iyi. Benim için, bitti denilen şey asla yoktur, azizim. Ne zaman isterseniz, işitiyor musunuz, bu akşam, yarın, keyfiniz olup kapımı çalmağa geldiğiniz gün, ne zaman isterseniz... Yeter ki bende istek olsun, o takdirde, sizin reddetmeniz beni öfkelendirmez. Nerede oturduğumu biliyorsunuz, değil mi? Sizi bekliyorum

Mathieu'nün yüzünden bir alev geçmişti. Yakıcı, muattar, kendisine doğru eğilen Sérafine'i artık görmemek için gözlerini kapadı. Örtülü gözkapaklarının altındaki karanlıkta, onun oturduğu apartmanı tekrar gördü; oraya Marianne'la birlikte gitmişti, Marignan sokağında kendi malı olan bir akaretin bütün zemin katını işgal ediyordu. Orada, kendisi için hususî bir sokak kapısı vardı, gürültüleri boğan kalın halılarla ve ağır perdelerle süslü

sessiz odalara açılıyordu. Hizmetine bakanlar yalnız kadınlardan ibaretti, misafirleri içeri alıyorlar, hiç bir şey konuşmadan, gölge gibi ortadan kayboluyorlardı. Karı koca, onu, görünürde penceresiz, sağır, mezar gibi derin, küçük bir salonda, güpegündüz iki tane kollu şamdanda yanan on mumun aydınlığı ortasında bulmuşlardı. Mathieu, senelerden sonra, vücudunu rehavete gömen, o nüfuz edici ve sıcak kokuyu tekrar duyuyordu.

Sérafine, nefes gibi bir sesle, dudakları âdeta onun dudakları üzerinde, tekrar:

— Seni bekliyorum, dedi

Mathieu arzu uyandırıcı bir kadını reddeden bir erkeğin gülünç rolünü oynadığı için çok canı sıkılmış bir halde ürpererek geri çekildiğini görünce Sérafine onun yine hayır diyeceğini zannetti, uzun ve kavrayıcı ufacık elini, telâşla onun ağzına götürdü.

— Sus, geliyorlar Hem biliyor musun, benim Gaude'a ihtiyacım yok, işin ucu çocuğa dayanacak değil.

Morange'lar, nihayet Reine'i almış getiriyorlardı. Annesi, çocuğun saçlarını kıvırmıştı. Reine, beyaz dantelâlarla süslü pembe ipekliden esvabiyle, aynı kumaştan büyük şapkasiyle, gerçekten lâtifti. Siyah saçların çerçevelediği tekerlek, neşeli yüzü, bu şapkanın altında bir çiçek narinliğindeydi

Sérafine, çocuğun annesiyle babasına hoş görünmek için:

— Aman! Ne şirin şey! diye haykırdı. Bilmiş olun elimden kapacaklar.

Sonra, çocuğu, içinden gelir gibi yaparak öptü. Ana olmadığına eseflenen bir kadın tavrı takınarak, müteessir olmuş gibi yapmacık gösterdi.

— Evet, insan bu kadar güzel bir çocuk görünce, ana olmadığına hayıflanıyor. Allahın bu kadar güzel bir çocuk vereceğine emin olsa, insan hemen razı olur... Ne halîniz varsa görün, ben bunu çalıp götürüyorum, bir daha geri getirmiyeceğim!

Morange'lar, son derece memnun, keyiflerinden gülüyorlardı. Mathieu Sérafine'i çok iyi tanıdığı için, onu hayretle dinliyordu. Nice defalar, kısa süren ateşli mahremiyet anlarında, Sérafine, bu mendebur çocuklardan, kendisine, öfkeli bir kinle bahsetmiş, dünyaya gelmeleri ihtimali her zaman mevcut bulunan bu mahlûkların insanı aşktan korkuttuğunu söylemişti. Çocuk, ezeli bir tehdit gibi, hazzı bulandırıyor, tahdidediyor, bir saatlik zevki uzun bir ıstırapla, sonu gelmez bir dağdağa ile ödetiyordu; ondan sonra, aylarca, yıllarca zamanı, zevkten çalıyordu. Üstelik, çocuklar, kadını harabederek doğuyorlar, onu solduruyorlar, ihtiyarlatıyorlar, erkekler için tiksinilecek hale getiriyorlardı. Tabiat, aşkı, bu analık fidyesiyle ödettiği için, budalaca bir iş görüyordu. Sérafine, hele, bereket versin çocuğunu düşürdüğü için

yarıda kalan gebelikten sonra, öyle akıllanmıştı ki, bunu düşündükçe hâlâ ürperiyor, çocuktan sakınmak için cinayet işlemağe bile hazır, ateşli bir maşukadan başka türlü hareket etmiyor, çocuğu muzir bir hayvan sayıyor, yeni yeni tecessüslere ve zevklere karşı duyduğu dınmez ihtiyaçları tatminden onu yalnız çocuk korkusu alıkoyuyordu.

Mathieu'nün, hayretle kendisine baktığını sezdi, bu, hoşuna gitti, müfsitçe istihzasını daha ileri götürerek:

— Biraz evvel size de söylüyordum, değil mi dostum, dedi; dul kaldığımdanberi, artık ebediyen çocuk doğurmamağa mahkûm oluşumun teselliisini, elimden geldiği kadar bulmağa çalışıyorum.

Mathieu, kendisini kavuran o alevin, yüzünden bir kere daha geçtiğini hissetti, Séra-fine'in ne demek istediğini, kendisine, ne kadar feci kısır zevkler vadettiğini pekâlâ anladı. Ah! kendisini, dizginsiz, hudutsuz, her an, sırf zevk için verebilmek! Sérafine'in yüzü de, bir an, diri diri yakılan mücrim bir kadının yüzü gibi ıstıraplı bir alev kızıllığı aldı, çünkü, hayat yaratmak istemiyen, sonunda, bundan dolayı, korkunç şekilde ıstırap çeken vahşi ve azaplı bir isteğin timsaliydi.

Reine, daha şimdiden şûh, küçücük bir kadın gibi, vecd içinde ona bakıyor, bu çok güzel madamın iltifatlariyle mestoluyordu.

Gururu tatmin edilmiş bir halde, heyecanla onun kollarına atıldı.

— Ooh, madam, sizi çok seviyorum!

Morange'lar, merdiven başına kadar, baronne de Lowicz'i selâmetlediler, Reine de, onun peşi sıra yürüyordu. Ayaklarına kadar gelip kızlarını arıyan, çok özledikleri bütün bu lüksün kendilerine verdiği saadeti ifade etmek için, nasıl hararetle teşekkür edeceklerini bilmiyorlardı. Sonra, apartmanın kapısı kapanınca, Valérie, balkona doğru seğirterek, haykırdı.

— Bakalım, giderlerken görelim.

Morange, iş başı saatini artık düşünmüyordu, gelip karısının yanına abandı, Mathieu'yü çağırdı, onu da eğilip bakmağa zorladı. Aşağıda muhteşem kıyafetli arabacısı, yerinde kaskatı oturan bir fayton duruyordu. Bu manzara, karı kocayı büsbütün coşturdu. Sérafine, çocuğu arabaya bindirip yanına oturunca, yüksek sesle gülmeğe başladılar.

— Ne güzel kadın! Ne mesut kadın!

O sırada Reine, herhalde kendisine bakıldığını hissetmişti. Başını kaldırdı, gülümsedi, selâm verdi. Sérafine de öyle yaptı. Beygir yürüdü, caddenin köşesini döndü. O zaman, son bir coşkunluk gösterdiler.

Valérie :

— Reine'e bakın, Reine'e bakın! diyordu. Ne melek gibi çocuk! On iki yaşında olduğu halde, beşikteki bir çocuk kadar masum.

Hem biliyor musunuz, onu kimseye emanet etmiyorum.. Nasıl? Ezeldenberi atı arabası olan bir küçük düşese benzemiyor mu?

Morange, yeniden, servet hulyası kurmağa başladı.

— Umarım ki, evlendirdiğimiz zaman bir araba sahibi olacak... Beni bırak, Crédit National'e gireyim, ne arzu ettinse, gerçekleşecektir.

Sonra, Mathieu'ye döndü.

— Siz söyleyin, azizim, dedi, başımıza bir çocuk gailesi daha çıkarmak cinayet olmaz mı? Zaten üç kişiyiz, para kazanmak da çok çetin... Kucaklaştığımız zaman kendimizi bir parça idare ediyoruz, vesselâm. Bununla beraber, yine de biribirimizi çok seviyoruz, öyle değil mi, Valérie?

III

Akşam yemeği için lokantaya gitmeden önce Marianne'a vadettiği gibi, mal sahiplerine uğramak üzere işinden daha erken çıkmak istiyen Mathieu, öğleden sonra fabrikada o kadar meşgul oldu, gelen gidenle uğraştı, yoruldu ki, Beauchêne'i ayak üstü görebildi. Buna da memnun oldu, çünkü bir tesadüf neticesi öğrendiği gizli bir vaziyetten dolayı hâlâ canı sıkılıyor, Beauchêne'i güç durumda bırakmaktan korkuyurdu. Fakat, o, Mathieu'nün odasının önünden ge

çerken, uğrayıp kendisiyle bir iki kelime konuştuğu sırada, onun bir sıkılganlık duyabileceğini aklından bile geçirmiyor gibi idi. Hiç bir zaman bu kadar faal, işleri için bu kadar gayretli, fabrikasının gelişmesi için bütün zekâsiyle, bütün gayretiyle kendisini işe bu kadar verdiği olmamıştı. Sabahki yorgunluğu kalmamıştı, çalışmaktan yılmıyan ve hayatı hoş bulan bir insan gibi konuşuyor, kahkaha ile gülüyordu.

Mutat olarak ancak saat altıda fabrikadan çıkan Mathieu, beş buçuk olur olmaz, aylığını almak için Morange'a uğradı. Aylığı üç yüz elli franktı. Fakat ocak ayında çektiği beş yüz frank avansı, elli franklık aylık taksitlerle ödediği için, eline ancak üç yüz frank geçti. Bu on beş altını saydı, neşeli bir tavırla cebine indirdi: onun bu neşesini gören muhasebeci, sebebini sorunca:

— Elbette! dedi. Tam zamanında geldi, bu sabah karımı otuz metelikle bıraktım.

Mathieu, Séguin du Hordel ailesinin d'Antin caddesindeki muhteşem konağının önüne vardığı zaman saat altıyı geçmişti. Séguin'in büyük babası, Janville'de basit bir çiftçi idi. Ordu müteahhidi olan babası, sonradan çok büyük bir servet kazanmıştı. Şehre ayağının çamuriyle gelmiş, sonradan görmelerin oğlu olan Séguin'in kendisi de bir hazır yiyici hayatı sürüyordu. Zengindi, şıktı, büyük kulüplerde âzaydı, bilhassa at meraklısı idi, fazla

olarak sanattan ve edebiyattan zevk alır gibi gösteriş yapıyor, moda olduğu için aşırı fikirler besliyen aydın, ileri bir heveskâr gibi gözüküyordu. Övünmek için, hemen hemen çeyizsiz bir kız olan, çok eski asîl bir ailenin evlâdı Vatentine'i, almıştı; Vaugelade ailesinin son çocuğu olan bozuk kanlı, dar kafalı, Valentine, kaba sofu bir katolik olan anasından yalnız, muntazaman ibadet etmeği öğrenebilmiş, dünya zevklerine susamış bir mahlûktu; öyle ki, Séguin'in kendisi de, evlendiğindenberi, başkalık olsun diye ibadetle meşgul oluyordu Köylü büyük babanın on evlâdı olmuştu; ordu müteahhidi olan baba, altı çocuktan öteye geçmemişti; kendisi, biri oğlan, biri kız iki çocuğu olduktan sonra, bu kadarla kalacağını açıkça söylüyor, doğmak istemiyen iki zavallıyı dünyaya getirmiş olmanın bile, zaten yeteri kadar kötü bir hareket olduğunu ilâve ediyordu.

Séguin'in serveti arasında, Janville üzerinde beş yüz hektardan daha fazlası koru ve kırlık olmak üzere koskoca bir malikâne vardı ki, babası muazzam kazançlarla işten çekildiği sırada satın almıştı. Çoktanberi beslediği bir istek vardı, içinde dünyaya geldiği, fakir olarak çıktığı kasabaya zengin olarak dönmek istiyordu; muazzam bir bahçe ortasında, şahane bir ikametgâh yaptırmağa hazırlandığı sırada ölüm yakasına yapışmıştı, Séguin, mirastan kendisine düşen pay içinde bu ma-

likânenin hemen temamına sahip olunca, orayı avlanma yeri olarak işletmekle kalmış, beşer yüz franklık hisseler çıkarmıştı ; dostları bu hisseleri kapış kapış alıyorlardı; bu ticaret ona pek az bir irat getiriyordu. Malikânede, korulardan başka ancak bakımsız topraklar, bataklıklar, kumluklar, taşlık sahalar vardı, o havalide efsaneleşmiş bir kanaate göre hiç bir ziraatçinin o topraktan faydalanmasına imkân yoktu. Yalnız, ordu müteahhidi, orada, şahane ikametgâhının etrafında tahayyül ettiği romantik bahçeyi tasarlıyabilmişti, üstelik, malikânenin içinde bulunan Hordel adlı, kuleye benzer bir nevi harabeyi benimsemiş, bu Hordel unvanını Séguin ismine eklemek müsaadesi almıştı.

Mathieu, hissedar avcı olan Beauchêne vasıtasiyle Séguin'i tanımış, koruların eteğindeki o eski av köşkünü, o çok sakin ıssız kulübeyi keşfetmişti; bu yere âdeta âşık olmuş, orayı, kiralıyacak, çoluğu çocuğiyle sığınacak derecede sevmişti; Marianne'a, fakir ahbap muamelesi etmekle beraber kibar davranan Valentine, aile oraya yerleştiği sırada, gelip onu görecek kadar iltifatı ileri götürmüştü; mevkiin şairane manzarasını görüp hayran olmuş, malını bilmiyen mülk sahibi sıfatiyle kendi bilgisizliği ile alay etmişti. Aslına bakılırsa, orada bir saat bile yaşıyamazdı. Kocası, onu, Paris'in o kızgın edebiyat, sanat ve cemiyet hayatına delice fırlat-

mış, onunla beraber edebî mahfillerde, atelyelerde ve sergilerde, tiyatrolarda ve eğlence muhitlerinde, pek sağlam olmıyan kafaların, sarsak kalplerin muvazenelerini bozan bütün mihraklarda dolaşmağa başlamıştı. Kendini göstermek ihtiyaciyle, her tarafta can sıkıntısından ölen Séguin, yarının endişesiyle tutuşan edebiyat ve felsefe iddialarına rağmen, burjuvaların henüz inkâr ettikleri sanat eserleri kolleksiyonlarına, mobilyalarına, taştan, kalaydan heykellerine, bilhassa mağrur olduğu kitap ciltlerine rağmen, ancak atlarının yanında bulunduğu zaman, onlarla bir seviyede ve gerçekten rahat ediyor, karısını da kendisine benzetiyor, bile bile acayip fikirler besliyerek onu fesada götürüyor, zarif ve cüretli saydığı yakınlıklarla, arkadaşlıklarla kirletiyordu; öyle ki, kendisine emanet edilmiş olan genç sofu kadın her türlü divaneliğe doğru yol almış bulunuyor, hâlâ sabah âyinlerine devam etmekle beraber günahı meslek edinmiş bulunuyor, her gün suç fikrine biraz daha alışıyordu. Bunun sonunda felâketlerin beterine uğrıyacakları muhakkaktı, çünkü Séguin, üstelik, çoğu zaman karısına karşı müstehzi ve haşin davranmak budalalığında bulunuyor, bu da Valentine'i o derece incitiyordu ki, Séguin'den uzaklaşıyor, sevilmeği, şefkatle ve tatlılıkla, başka türlü okşanmağı ona tahayyül ettiriyordu.

Mathieu, çok süslü, rönesans biçimi cep-

hesinde her katı bir sıra sekiz tane yüksek pencereli konağa girdiği zaman, hafifçe güldü:

— Cebinde otuz metelikle, üç yüz frank aylık alacağım diye beklemiyen bir aile, diye düşündü.

Methal, bronzlarla ve mermerlerle dolu, çok muhteşemdi. Sağda, iki kabul saloniyle yemek odası, solda bir bilardo salonu, bir sigara salonu ve bir kış bahçesi vardı. Birinci katta, geniş merdivenin karşısında, tavanı beş metre yüksek, on iki metre boyunda, sekiz metre eninde, Séguin'in çalışma odası konağın ortasını tamamiyle kaplıyor, kocanın dairesi sağ tarafta, karısının dairesiyle çocukların yatak odaları sol tarafta bulunuyordu. İkinci katta, çocuklar büyüdükleri zaman işgal edecekleri, her şeyi tamam, iki daire ayrılmıştı.

Mathieu'yü tanıyan bir uşak, onu, derhal ev sahibinin çalışma odasına çıkardı, beklemesini rica etti, mösyönün giyinmekte olduğunu söyledi. Misafir, bir lâhza kendisini yalnız zannetti; etrafına, geniş odaya bir göz attı, renkli eski zaman camlariyle yapılmış yüksek camekânlardan, eski zaman kumaşı perdelerden, Ceneviz kadifelerinden, altın ve gümüş sırma işlemeli ipeklerden, kitap ciltlerinin dizi dizi süslü sırtlarını gösteren meşe tahtası kütüpanelerden, aralarında mahut modern kalaydan kolleksiyonun da bulunduğu

biblolar, kuyumculuk eşyası, cam, bronz, mermer eşya ile dolu masalardan mürekkep gerçekten muhteşem dekoru zevkle seyretti. Her tarafta serili şark halıları, üzerine tembel tembel uzanılacak sedirler, iki kişinin sığınabileceği, gömülüp kaybolabileceği yüksek yeşil yapraklar arkasında kuytu köşeler vardı.

Birdenbire, kalay kolleksiyonunun durduğu masadan gelen bir ses :

— Vay, siz misiniz, mösyö Froment? dedi.

Aynı zamanda, o âna kadar bir paravananın arkasında duran otuz yaşlarında kadar, uzun boylu genç bir adam, elini uzatarak ilerledi.

Mathieu, bir tereddütten sonra :

— Aa ! mösyö Charles Santerre ! dedi.

Onu, evvelce tesadüf ettiği bu aynı dekor içinde ancak ikinci defa olarak görüyordu. Salonlarda sevilen genç üstat, şöhretini yapmış olan Charles Santerre, asurî modasına uygun kesilmiş, kıvırcık sakallı, fazla kırmızı dudaklı, fazla geniş ağızlı bir adamdı. İncelemek bahanesiyle aşıkdaşlık ederek düşüp kalktığı, kendilerinden, zevki ve serveti uğrunda elde edebileceği her şeyi çekmeyi kararlaştırdığı kadınlar sayesinde mevki edinmişti. Bu kadınları elde edemediği müddetçe, onlarla, çekingen bir âşık gibi, gayet mütevazı, gayet uysal davrandığı söyleniyordu; sonra, artık, lüzumsuz hale geldikleri zaman, onları, insafsızca feda ediyordu. Prensiple ve hesapla

hareket ederek bekâr kalmağı aklına koymuş, sadece cemiyet ahlâksızlığını istismar eden bir adam sıfatiyle başkalarının yuvasına yerleşiyordu; edebiyatta ihtisas olarak zinayı kabul etmiş, sırf zarif ve ince günahkâr aşkı, asla döl yetiştirmiyen kısır aşkı tasvir ediyordu. Önce, kitaplarından dolayı hiç bir ümide kapılmış değildi, bu iş bile bile seçtiği sevimli ve kârlı bir meslekten ibaretti. Sonra, kendi başarılarına aldanmış, gururuna kapılmış, bir muharrir olduğuna inanmıştı. Şimdi de, kendisini, can çekişen bir dünyanın resmî kıyafetli ressamı gibi gösteriyor en husranlı kötümserlik yolunu tutuyor, yokluğa gidiş ortasında, son saadetin düsturu diye gösterdiği karşılıklı imsak yolu ile arzunun tükenişi mesleğini kendisine mal ediyordu.

Büyük bir nezaketle:

— Séguin, şimdi gelecek, dedi. Karısiyle onu, bir kabarede akşam yemeğine götürmeği düşündüm, oradan bir ilk temsile götüreceğim, bu akşam patırdılı ve tokatlı bir temsil var.

Mathieu, onun frak giymiş olduğunu ancak o zaman farketti. Bir lâhza konuştular, Santerre, yeni bir kalay heykelcik gösterdi; bu, ince uzun, karnı üzerine yatmış, başı saçlarının altında kaybolmuş, herhalde hıçkırmakta olan, çıplak bir kadındı. Santerre, bir şaheser, diyordu. Bunda, bütün bir beşer yeisi var. Nihayet erkeğin elinden zorla çekilip a-

lınmış, yalnız kalmış kadının iflâsı var. Asıl o, ev sahipleriyle aynı sofrada yemek yiyen, evin daimi dostu haline gelmiş, her günkü sade hayatı gitgide daha fazla zedeliyen bir avaze halinde oraya, edebiyat ve sanat şeklinde cinnet üflüyordu.

O esnada Séguin gözüktü; Santerre'le aynı yaşta, daha uzun ve daha ince, çok kumral, burnu kemerli, gri gözlü, ince dudaklı, ince bıyıklı bir adamdı. O da frak giymişti.

Yapmacık bir pelteklikle telâşsızca:

— Uydurduk, azizim, dedi. Valentine, ille yeni bir rop giyeceğim, diyor. Sabırlı olalım, bu iş bir saate bakar.

Sonra, Mathieu'yü görür görmez, aşırı bir nezaketle özür diledi, o soğuk azametli edasını, lâkayıt ve mağrur tavrını ifrat dereceye götürdü. «Sevimli kiracım» adını verdiği Mathieu, ziyaretinin sebebini izah edip, son yağmurlar neticesinde damın çinkosunda bir çatlak hasıl olduğunu anlatınca, Janville'deki tenekecinin gidip çinkoyu lehimlemesine derhal razı oldu. Fakat, daha başka yeni izahattan sonra, çok fazla çürümüş olan damın baştan başa tamiri icabettiğini anlayınca, o iltifatlı ve tasasız tavırlarını birdenbire elden bıraktı, itiraz etti, altı yüz frank gibi cılız bir kiranın bütün bir seneliğini aşacak bir meblâğı, böyle bir tamire feda edemiyeceğini söyledi.

— Bir lehim, bir lehim, kabul, dedi, tenekeciye mektup yazarım.

Sonra, bu bahsi kesmek istedi.

— Durun, mösyö Froment, dedi. Siz zevk sahibi bir insansınız, size bir harika göstereceğim.

Gerçek, Mathieu'ye az çok teveccühü vardı. Onun, daima yaratıcı, daima kavramağa hazır bir zekâsı olduğunu bilirdi. Mathieu, bu şaşırtmaca tabiyesine ses çıkarmamış, gülümsemeğe başlamıştı, damın baştan başa tamirine onu razı etmeden odadan çıkmamağa için için azimliydi. Kolleksiyoncunun camlı bir kütüpaneden alıp dindar bir saygı ile kendisine uzattığı, hârikalı denilecek derecede güzel bir cildi eline aldı. İpek gibi yumuşak deriden, kar gibi beyaz cildin üzerine beyaz yaldızla büyük bir zambak oyulmuş, üzerine morumsu iri deve dikenlerinden bir demet oturtulmuştu. Eserin adı « l'Impérissable Beauté » diye, semanın bir kenarına işlenir gibi tepeye yazılmıştı.

Mathieu, gerçekten hayran olmuş;

— Oo! Çok güzel bir buluş, renkler enfes! demişti. Şu zamanda, öyle ciltler yapıyorlar ki, âdeta birer mücevher.

Kitabın adı gözüne çarptı.

— Aa! Mösyö Santerre'in en son romanı! dedi.

Séguin, gözucu ile, yaklaşmış olan muharriri süzüyor, gülümsüyordu Hakkında gösterilen bu iltifattan mütehassis olarak kitabı muayene ettiğini görünce :

— Azizim, mücellidim bunu bana bu sabah getirdi, dedi. Size gösterip sürpriz yapmak için fırsat bekliyordum. Kolleksiyonumun incisidir bu. Fikrime ne dersiniz? Bu zambak, galebe çalmış saflığı gösteriyor, harabelerde süren şu dikenler de, noksansız bahtiyarlığın tekrar zaptettiği, nihayet issızlaşan dünya üzerindeki kısırlığı söylüyorlar. Bütün eseriniz, bunda mevcut.

— Evet, evet, beni şımartıyorsunuz, mağrur olmağa başlıyacağım.

Mathieu, karısı Marianne'ın, herkesin bahsettiği bir kitabı okuması için, bu romanı madam Beauchêne'den ariyet olarak almış okumuştu. Okuduktan sonra, isyan etmiş, öfkelenmişti. Bu sefer, Santerre, bu kitabında her zamanki eşhas olan cemiyet kadınlarının, karı koca yatağı dışında, bir aralık, kaçamak olarak uğradıkları mutat bekâr odasını bırakmış, tam sanata, lirik sembole yükselmek istemişti. Anne-Marie isminde bir kontesin macerasını anlatıyordu; kadın, kaba bir erkek olan, çocuk yapmaktan başka marifet bilmiyen kocasından kaçmak için Bretagne'da, Norbert isimli lâhuti genç bir sanatkârın yanına sığınıyordu; bu artist, bir kız manastırının mihrabını hayalleriyle süslemeğe memur edilmişti. Otuz sene müddetle hayallerinden ilham alan ressamlık işi, meleklerle konuşurcasına devam ediyordu, roman, bu otuz senenin hikâyesinden, otuz sene, ressa-

mın Anne-Marie'nin kolları arasında geçirdiği aşkın hikâyesinden ibaretti; kısır sevişmeler içinde birleşiyorlardı, Anne-Marie'nin kadın güzelliği bir tek kırışıkla bozulmuyor, bu otuz senelik kısırlıktan sonra, kadın, seviştikleri ilk günkü kadar genç ve körpe kalıyordu. Dersi kuvvetlendirmek için, romana ikinci derecede birkaç şahıs, civar küçük şehrin burjuva kadınları, zevceler ve analar konulmuştu, bunlar, bünyece ve manen bir düşkünlük içinde birer acibe gibi ihtiyarlıyanlar, ömürlerinin sonuna geliyorlardı.

Mathieu'yü isyana götüren şey, o budalaca ve canice çocuksuz aşk nazariyesiydi. Bütün bünye güzelliği, bakirede mevcut bütün manevi asalet, bunda idi. Muharrire, şu sözleri söylemekten kendini alamadı.

— Çok meraklı, çok dikkate değer bir eser, dedi. Fakat, Norbert'le Anne-Marie'nin bir çocukları olsaydı, ya kadın gebe kalsaydı, ne olacaktı?

Santerre, şaşırdı, incindi, onun sözünü yarıda kesti.

— Gebe mi? Bir cemiyet adamı tarafından sevilen kadın gebe kalır mı?

Séguin bir koltuğa uzandı, lâkırdıya karıştı.

— Asıl öfkelendiğim nedir biliyor musunuz? Katolikliğin budalaca itham edilmesi, düpedüz bir pislik ve bir ayıp olan beşer cinsinin böylece kaynaşmasını teşvik ettiği iddiası. Doğru değil bu, kitabınızda bu ciheti

gayet iyi görmüşsünüz. Bu yazdığınız sahifeler kesin hükümlerdir, dindar bir katolik sıfatiyle sizi tebrik ederim.

Santerre, kendini bir şezlonga bırakarak :

— Elbette, dedi. Ahdi Ceditte, Tekvindeki «Çoğalınız, döl yetişdiriniz, yeryüzünü doldurunuz» sözünü arayın bakalım, bulabilecek misiniz ? İsa'nın ne vatanı vardır, ne malı vardır, ne mesleği, ne ailesi, ne karısı, ne çocuğu vardır. Döl bereketsizliğinin ta kendisidir. Netekim, ilk Hıristiyan tarikatleri evlenmeden nefret ederlerdi. Ermişlerin indinde, kadın levsten, azaptan, ve günahtan başka bir şey değildi. Mutlak imsâk, mükemmellik hali idi. Murakabe içinde hayatını geçiren, kendisini şahsının iman selâmetine tamamen veren, döl yetiştirmiyen bencil münzevi kahramandı. Kadının ideali, bizzat analığın ideali bir bakiredir. Ancak sonraları, katoliklik, evlilik usulünü koymuştur, ne kadın ne erkek melek olamıyacakları için, evlenme bir ahlâk bekçisi olarak, fuhşu düzenlemek üzere tesis edilmiştir. İzdivaç vücuduna tahammül edilen bir şeydir, tam ermiş olamıyacak kadar merhameti az Hıristiyanlar için, bazı şartlar dahilinde önüne geçilemez zaruret, cevaz verilen bir durumdu. Fakat, bundan on sekiz asır evvel olduğu gibi, bugün de ermiş din ve iman adamı, kadına el sürmez, onu takbih eder, uzaklaştırır... Semaya güzel kokularını yayanlar, yalnız Meryem'in zambaklarıdır.

Acaba alay mı ediyordu? Sesinde, hafif bir gülüş vardı, muhatabı bunu işitmemiş göründü. O, tasvip ediyor, hararetleniyordu:

— Doğrudur, doğrudur!.. Galebe, daima güzelliktedir, solmaz güzellikte, şaşaa saçan, kitabınız bunu gösteriyor. Güzel... hiçbir solukla lekelenmemiş olan, o menfur doğuruculuk vazifeleri kendisinde yokedilmiş olan, gonca halindeki, el sürülmemiş bakiredir... Dişi hayvanlar yavrularını sürükler gibi, sokaklarda, dizi dizi çocukları peşlerinde sürükliyen o kirlenmiş, harap, bitkin kadınları görüp de iğrenmemek imkânı var mıdır? Netekim, halkın o büyük sağduyusu, bu hususta hükmü kendisi veriyor, yolda rasgeldiği böyle kadınlarla alay ediyor, hallerine gülüyor, onları hakir görüyor.

Ayakta kalan Mathieu, lâfa karışacak oldu.

— Evet ama, güzellik mefhumu değişen bir şeydir, dedi. Siz, güzelliği, uzun ve narin uzuvlu, dar kalçalı kadının kısırlığında buluyorsunuz. Bütün rönesans devrinde, güzellik, geniş kalçalı, iri memeli, sıhhatli ve gürbüz kadındaydı. Rubens'in, Titien'in, hattâ Raphael'in tablolarında, kadın gürbüzdür, Meryem, gerçekten anadır... Şu ciheti de göz önünde tutun ki, bugün baştâcı olan az çocuklu ailenin, yerini çok çucuklu aileye bırakması için, asıl, bu güzellik mefhumunu değiştirmek gerektir; o zaman, biricik güzel-

lik, çok çocuklu ailede olacaktır. Bence, bugün zihinleri çok meşgul eden, gitgide artan nüfus azalması illetinin tek devası, budur.

İkisi de, bir gurur ve acıma ifadesiyle, gülümsiyerek ona bakıyorlardı.

Séguin :

— Nüfus azalması bir illet ha! dedi. Azizim, mösyö, bu kadar zeki bir insan olun da, hâlâ bu terane dilinizde dolaşsın, nasıl olur? Düşünün canım, bir parça muhakeme edin!

Santerre, ilâve etti :

— Yine o kötü iyimserliğin bir kurbanı daha! Her şeyden evvel şunu bilin ki, tabiat, hiçbir şeyi ayırdetmeden hareket etmektedir. Her kim ki tabiatı düzeltmezse onun kurbanı olur.

Biri susup öteki konuştu, hattâ, bazan, ikisi birden söyledi Kendi kasvetli muhayyileleriyle kendileri şevka geliyorlar, mestoluyorlardı. Bir kere, terakki mevcut değildi. Geçen asrın sonuna, Condorcet'nın, altın devrinin avdetini, eşitliğin yakın olduğunu, insanlarla milletler arasında sulhün teessüsünü müjdelediği devre kadar gerilemek yeterdi. Bütün yürekler, bir âlicenaplık hulyasiyle şişiyor, hayal, bütün ümitlere engin semayı açıyordu; halbuki, yüz yıl sonra, bu şimdiki asrımızın sonu, ilmin, hürriyetin, adaletin iflâsiyle, gelecek asrın tehdit dolu eşiğinde, kana ve çamura batarak biten bu asır, ne sukuttu! Sonra, tecrübesi yapılmış değil

miydi? O kadar özlenen bu altın devrini, dinsizler, asırlardan önceye götürmüşlerdi. Hıristiyanlar gelmişler, asırlardan sonraya koymuşlardı; bugünkü sosyalistler de, asırlar içinde gösteriyorlardı. Bunların üçü de acınacak birer hayalden ibaretti, bir tek mutlak saadet bulunabilirdi, o da, yoklukta idi. Gerçi, dini bütün katolik oldukları için, dünyayı, bir hamlede yok etmekte tereddüdediyorlardı; fakat, onu tahdidetmeği caiz görüyorlardı. Hoş, Schopenhauer'i, hattâ Hartmann'ı modası geçmiş sayıyorlardı. Nietzche'ye yaklaşıyorlardı, seçkin insanlardan ibaret mahdut bir beşeriyet hulyası, aristokratça bir hulya kuruyorlardı; insanlar daha nadide bir gıda alacaklardı, fikirleri daha incelecekti, kadınlar daha güzel olacaktı, beşeriyet, mükemmel insana, üstün insana ulaşacaktı, bu üstün insanın zevkleri on misline çıkacaktı. Hoş, bunda da aykırılıklar yok değildi, ama, pek aldırmıyorlardı, kendi tabirleriyle, güzelliğe sahibolmaktan başka tasaları yoktu. Malthus, adamlarıydı, nasıl ki Beauchêne'in de adamıydı, sırf, nazariyesi, fakirleri, kendi fakirliklerinin biricik mesulü sayarak zenginleri, vicdan azabının üzücü yükünden kurtardığı için. Fakat, Malthus mahrumiyeti kanun haline koymakla beraber, kaçamağa taraftar olmamıştı; onlar, hunu beğenmiyorlar, vahşice tazyikler tahayyül ediyorlar, aynı zamanda, eşi görülmedik garibeler halinde, desise dolu

sefahatler içinde, kısır aşklar düşünüyorlardı. Aşırı derecede kasvetli şiir gösterişi olsun diye, dünyanın sonunu temenni ediyorlardı ama, onu, ancak, hazzı yüz misli artmış, şiddetlenmiş, o zamana kadar bilinmiyen bir ürperme içinde biter görüyorlardı.

Santerre, sükûnetle :

— Almanya'da, hükümetin, doğum cetvellerine göre tâyin edeceği sayıda fakir çocuğun, her yıl kısırlaştırılması teklif edildiğini bilmez değilsiniz, dedi. Milletin budalaca döl bereketini bir parça durduracak bir çaredir, bu.

Bu kötümser edebiyat, Mathieu'nün zihnini bulandıramazdı, çünkü, hayata karşı kini, yokluk iptilâsını telkin eden bir edebiyatın ahlâk üzerindeki yıkıcı tesirini bilmekle beraber, bununla, kendisi de alay ediyordu. Bu evin içinde bile, o budalaca modanın, ölümle oynıyarak eğlenmek mevkiine düşmüş endişeli ve ıstıraplı bir devrin can sıkıntısının hüküm sürdüğünü pekâlâ hissediyordu. Karşılıklı biribirini zehirliyen şu iki kişiden hangisi daha fazla yalan söylüyor, ötekini daha fazla divaneliğe sevk ediyordu? Her gerçek kötümserin aslında, bir sakat, bir iktidarsız yatar. Mathieu, döl bereketine olan inanı ile, hayata artık iman etmiyen bir milletin tehlikeli surette hasta bir millet olduğuna kanaat besliyordu. Bununla beraber, çok çocuklu ailelerin, iktisadi ve siyasi durumlara göre, lüzumundan şüphe ettiği zamanlar oluyor, bir milletin şe-

refi ve saadeti bakımından, on bin mesut insan, yüz bin bedbahta müreccah değil midir? diye düşünüyordu.

Séguin, tekrar hücuma geçerek:

— Azizim mösyö, dedi, en kuvvetli, en zeki insanların, dölü en bereketsizler olduğunu inkâr edemezsiniz. Bir adamın beyni genişler genişlemez, döl yetiştirme kabiliyeti azalır. Sizi cezbeden, güzellik mahiyeti vermek istediğiniz o insan kaynaşması, bugün artık sefalet ve cehalet gübresi üstünde vücut buluyor. Bu düşüncelerinize göre, cumhuriyetçi olsanız gerek, değil mi? Âlâ! Şu cihet de ispat edilmiş bulunuyor ki, zulüm, insanları, sayı bakımından çoğaltır, halbuki hürriyet, değer bakımından çoğaltıyor.

Mathieu'yü, bazan, derin surette şaşırtan, işte bu fikirlerdi. Beşeriyetin ölçüsüz nispette yayılması lüzumuna inanmakta acaba haksız mıydı? Güzelliği ve saadeti, mümkün mertebe fazla hayatta tasavvur etmekle, zararlı bir iş mi yapmış oluyordu? Yine de şu cevabı verdi.

— Bunlar, öyle noktalardır ki, gerçekliği nisbîdir. Malthus'ün nazariyesi, tatbikatta yanlış çıkmıştır. Eğer dünya baştan başa insanla dolsa, hattâ gıda maddeleri kalmasa bile, kimya, gayrı uzvi her maddeden gıda çıkarabilir. Zaten, bu ihtimaller o kadar uzaktır ki, hiçbir ilmî kesinlik üzerine ihtimalî hesaplar kurulamaz. Hem, Fransa'da, bu tehli-

keye doğru gitmek şöyle dursun, geriye dönüyoruz, yokluğa yürüyoruz. Fransa, Avrupa nüfusunun dörtte biri iken, şimdi ancak sekizde biridir Bir iki asır sonra, Paris, eski Atina gibi, eski Roma gibi, olduğu yerde ölecek, şimdiki Yunanistan'ın mevkiine düşeceğiz... Paris ölmek istiyor.

Santerre, itiraz etti, o da fikrini müdafaa etti :

— Hayır efendim, hayır efendim! Paris, sadece, yerinde saymak istiyor, sebebi de, dünyanın en zeki, en medeni şehri oluşu. Bilmiş olun ki, medeniyet, yeni yeni zevkler yaratmak, zekâları inceltmek, onlara yeni faaliyet sahaları açmak suretiyle, ferdi, kütle zararına olarak faydalandırıyor. Milletler ne kadar fazla medenileşirlerse, o kadar az döl yetiştirirler. Milletlerin başında yürüyen bizler de bir memleketi, aşırı derecede döl bereketinin lüzumsuzluğundan ve zararından kurtaran akıl ve hikmet noktasına herkesten önce varmış bulunuyoruz. Medeni dünyaya, bir yüksek kültür, bir üstün zekâ örneği veriyoruz; milletler, birer birer, bizim mükemmellik durumumuza vardıkça, bütün dünya, muhakkak, bu örneğe uyacaktır. Zaten, her taraftan belirtiler gözüküyor.

Séguin, onu teyidetti.

— Elbette! Memleketimizdeki nüfus azalmasının ikinci derecede sebepleri varsa bile, bunlar, iddia edildiği kadar önemli değildir,

bu sebeblerle mücadele edilebilir. Hâdise, şumullüdür, bütün milletler, daha fazla medenileşir medenileşmez, nüfus azlığına yakalanırlar, azalırlar, yahut azalacaklardır. Japonya yakalanmıştır, Avrupa Çinin kapılarını zorladığı gün, o da duracaktır.

Karşısındaki fraklı ve beyaz kıravatlı iki cemiyet adamı mâkul şeyler söylemeğe başlıyalı beri, Mathieu, ciddîleşmiş, dinliyordu. Onların, insan güzelliği ideali diye kabul ettikleri, ince uzun, yassı, cinsiyetsiz bakire artık bahis mevzuu değildi. Hayat dolu, ürperme dolu bütün beşeriyet, kendi tarihini söylüyordu. Mathieu, düşüncesini yüksek sesle söyledi.

— Şu halde, sarı tehlikeden, mukadder bir anda, avrupamıza doğru taşıp onu altüst edecek, yeniden döl yetiştirecek olan Asyalı barbarların o müthiş kalabalığından korkmuyor musunuz? Tarih, hep böyle tekerrür etmiştir, okyanuslar âni olarak yer değiştirmiştir, haşin milletler, zayıflıyan milletlere, gelip taze kan vermişlerdir. Her defasında da, medeniyet, daha geniş, daha serbest, tekrar çiçek vermiştir.. Babil, Ninova, Menfis, oldukları yerde sanki ölen milletleriyle, nasıl toz halinde dökülmüştür! Atina ve Roma, eski şan ve şereflerinin şaşaası içinde, küllerinin ortasında, yeniden doğmak imkânını bulamadan, bugün bile nasıl can çekişiyorlar! Paris, ihtişamına rağmen, erkekliği za'fa uğ-

rayan bir Fransanın başkenti olarak şimdiden nasıl ölüme mahkûm! İstediğiniz kadar muhakeme yürütün, Parisin eski payitahtlar gibi, aşırı kültür, aşırı zekâ ve aşırı medeniyetten öldüğünü söyleyin, bu, yine ölümdür, şerefi ve kudreti, herhangi bir yeni millete nakledecek olan cezirdir.. Söylediğiniz muvazene yalancıdır, hiçbir şey yerinde sayamaz, artmıyan şey azalır ve yok olur. Paris ölmek istiyorsa ölecektir, vatan da onunla beraber ölecektir.

Santerre, gülümser edasını tekrar takınarak:

— Adam sen de! dedi. Ölmek istiyorsa, ölmesine ben karşı koymam. Kendi hesabıma, bu işte ona yardım etmeğe kuvvetle azimliyim.

İki çocuğundan dolayı kendisini affettirmek istiyen Séguin:

— Çocuksuzluğun namuskârlık ve akıllılık olduğu aşikâr, hükmünü verdi.

Mathieu, onların dediklerini işitmemiş gibi devam etti:

— Spencer kanununu biliyorum, hattâ nazari olarak doğru olduğunu bile zannediyorum. Medeniyetin, döl bereketi için bir dizgin olduğu muhakkaktır, öyle ki, dünya baştan başa insanla dolduğu ve medenileştiği zaman, bizzat, üstün gelen kültürün tesiriyle son bir muvazeneye varmak için, nüfusu azaltmak veya aşırı çoğaltmak işlerinde bir takım sosyal gelişmeler tasarlanabilir. Fakat, yürünecek yolun, hangi felâketlerin içinden, hangi ıstırapların ortasından geçeceğini kim

tahmin edebilir? Yine birtakım milletler yok olacak, yerlerine başkaları gelecek; nihayet, kazanılan hakikatten, adaletten ve sulhten vücut bulmuş son itidale varmak için kaç bin seneye ihtiyaç olacaktır? Akıl titriyor, tereddüd ediyor, yürek endişeyle sıkılıyor.

Büyük bir sükût oldu; Mathieu şaşalamıştı, hayatın hayırlı kuvvetlerine olan inancı sarsılmıştı, çok sade bir insan olan kendisinin mi, yoksa, koltuklara rehavetle gömülmüş, boşluklarını dolambaçlı hale getiren ve zehirliyen şu iki adamın mı, kimin haklı olduğunu bilemiyordu.

Valentine, takınmakta zorluk çektiği, oğlan tavırlariye, pür neşe içeri girdi.

— Bana bakın, kabahat bende değil ha! Bu Céleste işi uzattıkça uzattı.

Yirmi beş yaşında, zayıf, ufak tefek, başınabuyruk bir kız çocuğu edalı bir kadındı. Sarışın, narin yüzlü, güleç mavi gözlü idi, tasasızlık ifade eden ince bir burnu vardı, güzel değildi, ama, yine de, acayip ve şirindi. Kocası, onu, kötü yerlerde gezdirmişti; nihayet, eve devam eden muharrirlerle ve sanatkârlarla teklifsiz olmuştu, ancak, aşırı derecede hakaret gördüğü takdirde Vaugelade ailesinin son ferdi hüvviyetini alıyor, birdenbire, soğuklaşıyor, istihfaf gösteriyordu.

Gayet mültefit, Mathieu'ye doğru ilerleyip elini erkek gibi sert sıkarak:

— Oo! Siz burada mısınız, mösyö Fro-

ment, dedi. Madam Froment'ın sıhhati iyi mi, çocuklar hep öyle gürbüz, güzel mi?

Fakat, karısının, dantelâlarla süslü, beyaz ipekliden fistanını tetkik etmekle meşgul Séguin, yapmacık yüksek terbiyesinin altında, huşuneti tabanca gibi patlıyan kabalıklardan birini gösterdi.

— Bu bez parçasını giymek için mi bizi bekletiyorsun? Seni, hiç bu kadar kötü kılıkta görmemiştim.

Halbuki, Valentine, oraya gelirken, enfes olduğu kanaatindeydi. Ağlamamak için kendini zorladı, somurtan küçük kız çocuk çehresi, mağrur ve intikamcı bir isyan ifadesi aldı. Orada durup, bir istiğrak edasiyle kendisine bakan, onu kuşattığı mütevekkil sevgi içinde, köle tavrını aşırı dereceye götüren dosta doğru, ağır ağır gözlerini çevirdi.

Santerre :

— Enfessiniz, dedi, bu rop da, gerçekten bir harika.

Séguin bu söze güldü, kadınların karşısındaki yavanlığından dolayı Santerre'le alay etti. Valentine, iltifat karşısında yumuşamış, ve bir kuş neşesini andıran keyfi yerine gelmişti; lâfa karıştı, bir erkeğin, tatlı sözlerle, kendisini, istediği yere götürebileceğini söyledi. Oracıkta, gayet teklifsiz, gayet açık saçık, bir nebze konuştular; Mathieu, şaşakaldı, nereye gizleneceğini bilemedi; çekilip gitmeyi pek istiyor, fakat, arzu ettiği tamir işini

mal sahibine kabul ettirmedikçe inat ediyor, oradan ayrılmıyordu.

Séguin, son söz olarak :

— Yoo ! dedi, lâftan ibaret olmak şartiyle, her oyuncağa izin veririm. Ama, sakın başkasiyle yatmağa kalkışma, seni minimini bir tavşan gibi öldürürüm.

Gerçek, çok kıskançtı. Valentine, teselli buldu, kocasiyle barıştı, kadın kadıncık sesiyle ilâve etti :

— Biraz sabret, çocukları getirsin de, gitmeden evvel öpelim diye Céleste'e tembih ettim.

Mathieu, bu yeni beklemeden istifade ederek, dileğini tekrarlamak istedi. Fakat, Valentine, yine lâkırdıya başlamıştı, en şüpheli lokantayı seçip orada yemek yemelerini teklif ediyor, görecekleri piyesin, bir gün evvel, genel provada ıslıkla karşılanan kepazeliklerle dolu piyes mi olduğunu soruyordu. Bu iki erkeğin arasında uslu bir talebe gibi duruyor, onların aşırı fikirlerini daha mübalâgalandırıyor, edebiyatta, sanatta, onları bile güldüren ifratlı bir kötümserlik, şiddetli bir muhalefet gösteriyordu. Wagner çok methediliyordu, o, bağlantısız musiki istiyordu, geçip giden rüzgârın serbest ahengini istiyordu. Ahlâkına gelince, o, tüyler ürpertiyordu İbsen'in âsi kadınlarının gürültülü aşklarını bir kere daha yaşamıştı. Şimdi el ile tutulamaz saf güzelliğe sahip kadınla meşguldü, San-

terre'in son yarattığı Anne-Marie'yi, haddinden fazla maddî ve düşük buluyordu, çünkü, müellif, kitabının bir sahifesinde, Norbert'in buseleri, kadının alnında iz bıraktığını söylüyordu. Santerre, bu fıkrayı inkâr etti, Valentine seğirtti, kitabı aldı, o cümleyi aradı.

Romancı, derdini anlatamıyor.

— A canım, çocuğa mâni oldum, diyordu.

Valentine :

— Allah Allah! diye haykırdı, hepimiz mâni oluyoruz, bu işin artık kahramanlık tarafı kalmadı, harcıâlem oldu... Anne-Marie kalbimizi yükseltmek için, lekesiz mermer olmalıdır, Norbert'in buseleri de onun üzerinde iz bırakamaz.

Fakat, lâkırdısı yarıda kaldı, at kafalı, yüz çizgileri kuvvetli ve hoş, iri yarı, esmer bir kız olan oda hizmetçisi Céleste, iki çocuğu almış, gelmişti. Gaston beş yaşındaydı, Lucie de üçündeydi, ikisi de, gölgede açmış gül gibi solgun, nârin ve inceydiler. Anneleri gibi sarışındılar, oğlanın saçları kızıla çalıyordu, kızınkiler daha açık yulaf rengindeydi; yüzleri, babalarınınki gibi daha uzunca, gözleri, annelerininki gibi mavi idi. Saçları kıvırcıktı, beyaz giydirilmişlerdi, son derece süslü idiler, dokunsanız kırılacak kadar narin, canlı iki büyük bebeğe benziyorlardı. Baba ile anaanın monden gururu okşandı, çocukların, rollerini oynamalarını istediler.

— O ne! Bonsuvar demek yok mu?

Çocuklar, daha şimdiden cemiyete alışık, sıkılganlık duymadan karşılarındaki insanların yüzlerine dikkatle bakıyorlardı. Hemen itaat etmemeleri, söz dinlemekten hoşlanmadıkları için, tabiî bir tembellik neticesiydi. Bununla beraber, razı oldular, kendilerini öptürdüler.

— Bonsuvar Santerre amca.

Sonra, Mathieu'nün karşısında tereddüt ettiler. Onu iki üç defa görmüş oldukları halde, babaları bu mösyönün adını hatırlatmak zorunda kaldı.

— Bonsuvar mösyö Froment.

Valentine, onları tuttu, kaldırdı, buselere gömdü. Çocukları çok seviyordu, yere bırakır bırakmaz da unutuyordu.

Küçük oğlan:

— Anne, yine mi sokağa gidiyorsun? Diye sordu.

— Tabiî yavrum. Biliyorsun ya, babalarla annelerin işleri vardır.

— Peki, anne, biz yalnız mı yemek yiyeceğiz?

Valentine cevap vermedi, emirlerini bekliyen oda hizmetçisine döndü.

— İşitiyor musun, Céleste? Yanlarından bir dakika ayrılmıyacaksın, hele mutfağa hiç girmesinler. Ne zaman sokaktan gelsem, onları mutfakta buluyorum. İnsan deli olacak... Saat yedi olur olmaz, yemeklerini ver, dokuzda yatağa yatır uyusunlar!

At kafalı koca kız, saygı ve itaatle dinliyor, kurnaz tebessümü, Paris'e geleli beş sene olmuş, işde kaşarlanmış, evin efendileri evde bulunmadıkları zaman, çocuklara ne yapıldığını bilen Normandiyalı hüvviyetini anlatıyordu .

Yalnız şu kadar söyledi.

— Madam, matmazel Lucie keyifsiz, yine gasiyan etti.

Çocuğun babası pür hiddet haykırdı.

— Nasıl? Yine gasiyan mı etti? Bundan başka lâf işittiğim yok, bunlar hep gasiyan mı ederler kuzum? Hem de, her zaman, tam sokağa çıkacağımız zaman oluyor... Karıcığım, kötü bir şey bu, çocuklarımızın midesinin böyle sünger kâğıdından olmamasına dikkat etmelisin.

Valentine, elinden bir şey gelmiyeceğini anlatmak ister gibi, öfkeli bir hareket yaptı. Gerçek, çocuklarının midesi sık sık bozuluyordu. Çocuk hastalıklarının hepsine yakalanmışlardı, hemen daima ateşleri vardı ve nezleliydiler. Hizmetçi eline bırakılmış çocuklara mahsus bu sessiz, tasalıca hallerini muhafaza ediyorlardı.

Valentine, kızına doğru eğildi, sordu.

— Sahi mi, hastalandın mı, Lucie'ciğim? Ama artık geçti değil mi? Yok yok, bir şey değil, hiç bir şey değil. Beni kucakla elmasım, babana da, cici cici bonsuvar, de. Sokağa çıkarken üzülmesin.

Yüreği rahat etmiş, neşelenmişti, doğruldu; Mathieu'nün kendisine baktığını görünce:

— Ah! Bu küçük mahlûklar yok mu, insanı pek üzüyorlar! dedi. Fakat, görüyorsunuz ya, ne de olsa seviliyorlar; ama, dünyaya gelmeseler kendileri için daha da iyi olurdu diye düşünüyoruz... Her ne hal ise, ben vatana karşı borcumu yerine getirdim, keşki bütün kadınlar benim gibi bir oğlan bir de kız doğursalar!

Bunun üzerine, Mathieu, onun şaka ettiğini görünce, kendisi de gülerek şu sözü söyledi.

— Hayır hayır, madam, borcunuzu ödemiş değilsiniz. Vatanın gelişmesi için, dört çocuk ister. Hekiminiz olan doktor Boutan'ın, doğurttuğu kadınlar dünyaya dört çocuk getirmedikçe ne söylediğini biliyorsunuz. «Hesap tamam değil» diyor.

Séguin tekrar öfkelendi.

— Dört mü? Dört mü? Eğer bir üçüncüsü gelecek olsa, cinayet işledim sanacağım... Yoo! Emin olun bu sayıyı aşmamak için elimizden geleni yapıyoruz.

Valentine, gülerek dedi ki:

— Herhalde, çok ihtiyar bir kadın olduğum için, geri kalan bir parça teravetimi de kaybetmek tehlikesine girmek istemediğimi tahmin etmezsiniz... Ama, kocamın benden tiksindiğini de istemem.

Mathieu, cevap verdi.

— Evet ama, bunu da yine doktor Boutan'la konuşun. Benim bir şey bildiğim yok. Onun iddiasına göre, kadınları ihtiyarlatan ve yıprandıran şey, gebelikler değil, karı kocanın gebeliğe mâni olmak için aldıkları tedbirlermiş.

Bu sözleri, koyu şakalar, ev halkının pek hoşlandıkları açık saçık bir telmihler yığını karşıladı. Mathieu, vasıta olan arzu tatmin edildiği halde, hedefi teşkil eden uzviyetin vazifesi yerine getirilmedikte, ürpertinin tahripkâr hale geldiğini ilâve edince, zariflikle karışık müstehcen sözler büsbütün arttı. Bir sadizm soluğu dolaştı, genç kadının kocasına gülümsiyerek bakan gözleri, yatak odalarındaki gizli işlerinden bir nebzeyi, Séguin'in kendisini yoran ve yıpratan koca sefahatini, zevceyi gönül eğlencesi bir fahişe haline getirişini anlattı. Bazı sabahlar, bu yüzden harap, başı sersem oluyordu, en berbat sukutlara alışmıştı, Norbert'in buseleriyle harabolmıyan Anne-Marie'yi tahayyül ediyordu.

Valentine, cüretle mukabele eden Santerre'e :

— Ah ! Kaçamaklar ! dedi. Şu kaçamaklara karşı yaptıkları mücadele, doğrusu hoşuma gidiyor. Bir küçük şehir doktoru, bir kitap yazıp, akla gelebilen bütün kaçamaklarla mücadele etmeği düşünmüş, gerçekten korkunç şeyler. Ama, sonunda bunları köylülere öğretmekten başka bir şey yapamamış.

O zamana kadar, bu işin nasıl yapıldığını köylüler bilmediği için, memlekette doğum yarı yarıya azaldı.

Céleste, sükûnetini bozmuyor, çocuklar bir şey anlamadan dinliyorlardı. Nihayet, Séguin'ler, bu hikâyenin sebebolduğu kahkahalar ortasında Séguin'in peşine takılıp evden çıktılar. Mathieu, ancak, indikleri zaman, methalde, mal sahibini razı edebildi; madem ki, odaların tavanları akıyordu, Séguin, Janville'de tenekeciye mektup yazacak, dam baştan başa tamir edilecekti.

Lando kapının önünde bekliyordu. Karı koca, dostlariyle beraber arabaya bindikten sonra, yaya olarak yola devam eden Mathieu, başını kaldırıp yukarı baktı. Céleste'in, iki çocuğun ortasında, pencerelerden birinin önünde durduğunu gördü, hizmetçi kadın herhalde, müsyö ile madamın gittiklerine iyice emin olmak istiyordu. Morange'ların evini ve Reine'in gidişini hatırladı, fakat burada Lucie ile Gaston, hareketsiz, gamlı bir ciddiyet içinde idiler Ne anaları ne de babaları başlarını kaldırmağı akıl etmedi.

IV

Mathieu, saat yedi buçukta, Madeleine meydanında buluşmağı kararlaştırdıkları lokantaya geldiği zaman, Beauchêne'le müşterisi müsyö Firon Badinier'yi, bir masanın

başına oturmuş, birer kadeh *madère* şarabı içerken bulbu. Ziyafet, nadide yemeklerle, en güzel şaraplarla, debdebeli bir bolluk içinde, pek mükemmel oldu. Fakat, genç adamı, aslan gibi yiyip içen bu iki kişinin kuvvetli iştihasından da fazla hayran bırakan şey, patronun ustaca babacanlığı, elde kadeh, bir tek lokma yemeği ihmal etmeden gösterdiği faal, neşeli zekâ oldu; öyle ki, daha kızartmayı yedikleri sırada, müşteri, yeni harman makinesini ısmarlamakla kalmamış, bir tırpan makinesinin fiyatı üzerinde de anlaşmıştı. Saat dokuzu yirmi geçe, Evreux trenine binecekti; saat dokuzu çalınca, artık müşteriden yakasını sıyırmağı pek istiyen beriki, Saint-Lazare istasyonuna kadar olan birkaç adımlık yolu aşması için, onu bir arabaya yüklemeğe muvaffak oldu.

Sonra, Beauchêne, sokakta, Mathieu ile yalnız kaldı, şapkasını çıkardı, ateş gibi yanan başını, bir lâhza, lâtif mayıs akşamının havasiyle serinletti.

Gülerek

— Öf ! hele şükür ! dedi. Kolay da olmadı. Herifi kandırmak için pommard şarabı içirmek lâzım geldi... Gitmiyecek, bana randevumu kaçırtacak diye ödüm koptu.

Çakır keyif, ağzından kaçırdığı bu sözler üzerine, birdenbire, dertleşmek ihtiyacı duymuş gibi oldu. Şapkasını giydi, bir yaprak sigarası daha yaktı; genç adamın koluna gir-

di, telâşlı kalabalığın ve bulvarı aydınlatan gece ışıklarının ortasında, aheste adımlarla yürüyerek

— Ooh! dedi, daha vaktimiz var, beni ancak dokuz buçukta bekliyecekler, iki adım ötede... Bir puro ister misiniz? İstemiyorsunuz öyle mi, hiç sigara içmezsiniz, değil mi?

— Hiç.

— Ne diyecektim... Bu sabah beni gördüğünüz için, sizden gizlemek mânasız olur. Bu başıma gelen şey pek saçma, doğrusunu söyliyeyim, çünkü, aslına, bakarsanız, bir patronun, maiyetindeki işçi kızlardan biriyle yatması hem dürüst bir iş değil, hem de ihtiyatsızlık. Daima sonu fenaya varır, bir ticarethane böyle kaybedilir, şimdiye kadar da, yemin ederim ki, bu kızlardan hiç birisine el sürmiyecek kadar akıllı davrandım. Görüyorsunuz ya, kendi hakkımda da doğruyu söylemekten geri kalmıyorum. Ama, neylersin! Bu sarışın kâfir kız, ötesini berisini göstere göstere, hep gıdıklıyorlarmış gibi kıkır kıkır güle güle, kanımı tutuşturdu.

Beauchêne, şarap lâkırdısı etmekten sakınan ayyaşlar gibi, konuşurken daima dürüsttü; Mathieu'ye, ilk defa olarak bu şekilde açılıyordu. Mathieu'yü, Marianne'la evlenip, hısımlık yoliyle kuzeni olalıberi, öyle düzenli bir hayata sahip, aile hayatında o kadar vefalı bellemişti ki, herhalde, sözlerini dinlemeğe ve gülmeğe pek hazır bulmıyacağına

hükmediyordu. Nihayet, açılmağı göze almıştı, başarılı sevda maceralarında bir sırdaşı vardı; artık onu bırakmıyor, sımsıkı tutuyor, sanki bulvardaki kalabalık işitecekmiş gibi, peltekçe bir sesle, kulağına anlatıyordu.

— Tabiî tahmin edersiniz, bu iş oluncaya kadar ben hiç kuşkulanmadım. Kız etrafımda dönüp duruvor, beni baştan çıkarmak için kırıtıyordu. Kendi kendime : «Boşuna vakit kaybediyorsun, kızım, diyordum; sokakta, senin gibileri çok; lâzım olunca oradan bulurum » Ama, yine de, bu sabah, siz de gördünüz ya, üzerine atıldım; öyle ki, birazdan iş olacak, çünkü, bu akşam, benimle bulaşmağa razı oldu; bir köşeciğim var, oraya gelecek. Saçma bir şey, ne olursa olsun ! Ben de odundan değilim ya. Ben böyleyim, bir kadını içim çekti miydi, deliye dönerim. Halbuki, sarışınlardan anlamam. Ama, bunu yatakta görmeği merak ediyorum. Ha? Ne dersiniz? Eğlenceli olsa gerek, bu kız.

Sonra, önemli bir noktayı unutuyormuş gibi

— Ha ! Haberiniz var mı, icabına bakılmış zaten, dedi. Tahkikat yaptım, on altı yaşındayken, Moineaud'lara, hepsinin birden içine tıkıldıkları o üç küçük odayı kiralıyan şarapçının oğlu ile yatıyormuş... Kız oğlan kızlardan hoşlanmam, hem, lüzum da yok, fazla tehlikeli şey.

Mathieu, hem zihnî, hem bedenî bir hu-

zursuzluk içinde, bir parça sıkılganlıkla dinliyordu. Yalnız, şu suali sordu.

— Peki! ya karınız?

Beauchêne, bir an şaşaladı, birdenbire durdu.

— Nasıl karım? Karım demekle, ne demek istiyorsunuz?... Tabiî, karım evimizde, küçük Maurice'imizin rahat rahat uyuduğuna emîn olduktan sonra yatağına yatıp beni bekliyecek... Karım, namuslu bir kadındır, azizim, size daha başka ne söyleyim?

Sonra, tekrar yürümeğe başladı, Paris kaldırımı havasının, gecenin o saatinde tesirini artırır gibi olduğu şarapların ve etlerin verdiği sersemlikle, gitgide daha candan, daha mahrem konuşmağa başladı.

— Haydi, efendim, haydi! Çocuk değiliz, koskoca adamlarız, yahu! Hayat, hayattır, başka lâf dinlemem ben!... Karım! Evet ama, dünyada en fazla değer verdiğim insan odur! Para sıkıntıları içinde evlendiğim zaman, size itiraf ediyorum işte, karımı sevmiyordum, yani, kadın olarak, anlıyorsunuz tabiî. Kendisine saygısızlık göstermek gibi olmasın ama, benim hoşuma gitmiyecek kadar gerçekten fazla zayıftı; kaldı ki, bunu kendi de anladı da, o tarihten beri, biraz şişmanlamak için her çareye başvurdu; hoş, fayda etmedi ya! Ne var ki, insan, bir kadınla, metres edinmek için evlenmez... Şu halde, düşünün. Karıma karşı, bir aile babasının,

oğlunun annesine gösterdiği derin saygıyı besliyorum. Yuva yerinde duruyor, yuva kirletilemez. Vefalı bir koca gibi olamıyorsam da, herhalde, karılarını baştan çıkartanlardan olmamak özrüm var. Madem ki, kendi karıma her akşam bir çocuk yapamıyacağım ve kendisinden bazı cemilekârlıklar istemekten utanacağım, açlıktan, benim gibi, hasta olacak derecede ıstırap çekmek felâketine uğrayınca, şehvet ifritini başka tarafta tatmin etmek elbette yine ona saygı göstermek olur.

Gülüyor, bu nazik şeyleri, karı kocalık hayatı bakımından gayet dürüst, gayet ince bir şekilde anlattığını zannediyordu.

Mathieu

— Peki, dedi, kuzinimiz Constance, bu güzel nazariyeyi biliyor mu? Yaptığınız işi muvafık buluyor, sizi, dediğiniz gibi, başka tarafa gitmekte serbest bırakıyor mu?

Bu söz, Beauchêne'in candan neşesini artırdı.

— Yok, yok! Beni saçmasapan konuşturmayın. Tersine, Constance, ilk evlendiğimiz zamanlar çok kıskanç davranıyordu. Sıvışmak, bir iki akşamcık koparabilmek için ne masallar uydurmadım! Üstelik, o tarihte, azgındım, sevgili ve muhterem karıcığım o kadar yavandı ki, yeise kapılıyordum. İki çarşaf arasında bir kuru kemik, azizim. Garezsiz söylüyorum, onun kadrini düşürdüğümü de sanmıyorum, çünkü, bu, dünyada ondan daha

namuslu insan bulunmadığını ispat eder... Sonra, aklı başına geldi, önüne geçilmesi imkânsız olan hale bir parça tahammüle başladığını, bazan göz yummağa razı olduğunu farkeder gibi oldum. Netekim, bir akşam, beni, tanıdıklarından bir kadınla âdeta bastırdı da, bana asla bir kelime söylememek inceliğinde bulundu. Halbuki, tanıdıklariyle düşüp kalkarsam inciniyor, lâkin, sokaktakiler, kaldırımda dolaşan tanımadık kadınlar, tabiî, çok daha az tesir yapıyor. Meselâ, bugünkü şu kızın ona dokunur neresi var? Bu kızı sevmiyorum, alıyorum, bırakıyorum. Bu iş, karımdan o kadar uzakta, onun o kadar üstünden geçiyor ki, dokunmasına imkân yok... Ama, herşeyin doğrusunu söylemek lâzım. Constance'ın kabahatleri var, oo! büyük kabahatleri var. Şüphe yok, onun gibi ben de katî karar verdim, küçük Maurice'imizden başka çocuk yapmıyacağız. Ancak, bu sabah ne dediğini işittiniz, gerçekten müthiş kadın. Aldığı tedbirleri tasavvur edemezsiniz, erkeği iğrendirecek şeyler.

Açık saçıklığı kanını büsbütün kızıştıran bir bahis üzerinde anlattığı sırlar daha mahremleşteştikçe, ağzındaki yaprak sigarasını çiğniyor, daha sık soluyordu. Fakat, yatak odasının sırlarını sayıp dökmekten hiç çekinmedi, sarih teferruata girdi. Kendisi, ne sapıtmış bir zevk düşkünü, ne de bir sefihti. Kendi halinde tabiatiyle pekâlâ iktifa edi-

yor, yalnız, çok fazla iştahlarından rahatsız oluyor, sık sık duyduğu bu iştahlardan sonra, daima açlığını gideremeyiş olarak kalıyordu. Ufak tefek eğlenceler, bu mütemadi açlığı telâfi için başvurduğu yarım buluşmalar onu tatmin etmiyordu. Beri taraftan, kadınlık vazifesini idrak eden Constance da, kocasını elinde tutabilmek için, o vazifeyi yerine getirmeğe uğraşıyordu. Zevka razı oluyor, kendisi de, bir sinirlilik içinde buna boyun eğiyor, kollarından sıyrıldığı zaman tatmin edilmemiş ve öfkeli hissettiği bu erkekten, o sinirliliğin ıstırabını bazan gizliyordu. Bu adamdan, onun şiddetinden, sonu gelmez musallatlığından, öteden beri rahatsız olmuştu; artık, çocuğu ne kadar bertaraf ederlerse etsinler, kaçamaklar, namuslu burjuva yataklarında usulden olan bütün o kaçamaklar daha yorucu, daha yıpratıcı idi, bunlardaki fantazi noksanı, nispî ihtiyatlılık, suiistimalin, namuslu zevcelerin yarısını sonunda sakat bırakmasına mâni olmuyordu.

— Hulâsa, azizim, bütün bunlar çok iyi; ama, benim kadar siz de bilirsiniz ki, otuz iki yaşında bir erkek, evdeki suyuna tiride mahkûm olunca, şayet damarlarında kan varsa, çabucak bıkar; ben, o suyuna tiride de razı olurum, tek, sağlam olsun, eti budu yerinde olsun, şuraya kadar içine gömüleyim... Meselâ, dün gece, tasavvur ediniz ki...

Nefesi daralarak, boğula boğula, kıs kıs

gülerek, hikâyeyi, kuzeninin kulağına anlatmağa devam etti; bu şekilde pekâlâ oluyor zannedeu zavallı karısına, dostça acıdı.

— Onun için, yok, azizim, hayır, öyle değil mi? Ben fena adam değilim, karımı üzersem eza duyarım. Zeki oluşu, önüne geçilemez zaruretleri anlayıp, bir parça gözyummağa başlaması hoşuma gidiyor. Yeter ki, mesele dışarda, temiz temiz olup bitsin, pahalıya mal olmasın, ona ne zararı dokunur, sorarım size? Ahbaplarımdan birinin bir karısı var, cok meziyetli bir kadın, ooo, tanıdığım kadınların en seçkini; yine de, kocasına «Git, git, kocacığım, sükûnet bulmuş olarak, daha mâkul dönüp bana geleceksin» diyor. Nasıl? İyi görüş, değil mi? Mutlak hakikat budur! Ben, tatmin edildiğim zaman, eve, pürneşe dönüyorum, Constance'a bir küçük hediye götürüyorum, ev, üç gün saadete kavuşuyor. Demek oluyor ki, bunda herkesin faydası var, hem, şu da var ki, insanın karısı, kocasının çocuk yapmasını istemezse, yapmamak için de yine en mükemmel çare budur.

Beauchêne, kendi kendinden duyduğu hoşnutluk içinde, bu son nükteyi çok zekice buldu, gözlerinden yaş gelinceye kadar güldü.

Mathieu:

— Peki ama, dedi. Bu çocuğu, dışarıda, rasgele yakaladığınız, o güzel kızlarla yapmanız tehlikesi yok mu? Onlarla beraber olduğunuz zaman da kaçamaklı hareket etmek

zorunda kalırsanız, bu evdekinden daha zevkli bir şey olmaz.

Beauchêne sakinleşti, halinde, tahmin edemediği bu itiraza şaştığını gösteren bir eda vardı.

— Herkes kaçamak yapıyor, herkes, yani biraz kendini bilen bir adam, ne de olsa tedbir alıyor..., Hem, gönül eğlendiren bu kızlar, hiç çocuk yapmazlar, malûm bir şey bu. Zaten, para alıyorlar, başlarının çaresine bakmak, zanaatın tehlikelerini göze almak, onlara düşer... Sonra da, azizim, bu kızları gebe bırakıp bırakmadığını, insan nereden anlar, bir daha yüzlerini görmüyoruz ki, günün birinde, gebe bulduğumuzu farzetsek bile, çocuğun hangi erkekten olduğunu kendileri de söyliyemezler ki!... Çocuk hiç kimseden değildir, orospuda çocuk derdi yoktur.

Keyfi yerine gelmiş, sakinleşmiş, hiçbir vicdan azabı duymadan, o geceki zevki bakımından hiçbir vesvese ve endişe hissetmeden, Caumartın sokağının köşesinde durdu. Bu gibi maceralar için, o sokaktaki evlerden birinde, avlunun nihayetinde bir odası vardı ki kapıcı kadın silip süpürürdü. Mahiyetindeki işçi kızlardan biriyle teklif tekellüfe lüzum görmediğinden, sarışın güzele, sokakta, kapının önünde buluşmak üzere randevu verivermişti.

Mathieu, Norine'i uzaktan tanıdı; bir havagazı fenerinin dibinde duruyordu. Açık renk

bir fistan giymiş, hareketsiz duruyor, yuvarlak şapkasından taşan güzel saçları, ürpertili ışığın ortasında, kızıl bir altın parıltısı alıyordu.

Beauchêne çok heyecanlandı, neşelendi, çapkınca gizli mânalarla dolu bir tavırla, genç adamın elini kuvvetle sıktı.

— Eh ! Allaha ısmarladık, azizim. Geceniz hayır olsun, dedi.

Sonra, kulağına bir kere daha eğildi.

— Biliyor musunuz, şeytan gibi kurnaz, dedi. Babasına, bir arkadaşiyle beraber tiyatroya gittiğini söylüyor. Bu sayede gece yarısından sonra, saat bire kadar serbest kalıyor.

Mathieu, kaldırımın kenarında yalnız kaldı. Norine'le birlikte, bir arabalık kapısından girip kaybolan patronun son sözleri, gözünün önüne, işçi Moineaud'nun hayalini getirmişti; kızı Euphrasie azar işitirken, öteki, o sarışın çapkın kız da, sinsi sinsi gülerken, adamın, kadınlar atelyesinde, işten yol yol çatlamış elleriyle, sessiz ve tasasız duruşunu tekrar görüyordu. Fakirin çocukları, muharebeye yahut fuhşa sürülmek için büyüdükleri zaman, baba, kötü bir hayatla hantallaşmış bir halde, yuvadan düşen yavruları, rüzgârın, hangi felâkete sürüklediğini hiç merak etmez.

Saat dokuz buçuğu çalıyordu, Mathieu'nün, kuzey garına gitmek için bir saatten fazla vakti vardı. Onun için, acele etmedi, bulvarlar boyunca, gezine gezine ilerledi.

Kendisi de fazla yemiş, içmişti, dinlediği sırlar kulaklarında uğulduyor, onu, için için, bir sarhoşlukla büsbütün sersemletiyordu. Elleri ateş gibi yanıyor, yüzünde alevler dolaşıyordu. Elektrik lâmbalarının ışığiyle tutuşmuş, kira arabalariyle omnibüslerin ardı arasi kesilmez harıltısı ortasında itişip kakışarak kaynaşan kalabalığın hummalı faaliyetiyle dolmuş bulvarlarda, akşam, ne kadar da ılıktı! Bu, yaklaşmış geceye doğru akan, ateşli bir hayat seli gibiydi, Mathieu, sıcak arzusunun, üzerinden geçip gittiğini hissettiği bu insan soluğuna kendini bırakıyor, sürüklenip gidiyordu.

O zaman, bulanık hulyasının ortasında, o günkü gününü tekrar yaşadı, kendini, önce, o sabah, Beauchêne'lerin evinde buldu. Baba ve ana, aklı başında iki suç ortağı gibi anlaşıyorlardı, biricik oğulları küçük Maurice de, sapsarı yüziyle, kanapede, balmumundan bir İsa tasviri gibi uyuyordu. Mathieu, simdi, Constance'ın, uykuya yatan çocuğu örtüp bastırdıktan sonra, kadın kadıncık gidip yattığını, kocasının eve döneceği geç saate kadar, soğuk yatakta, tek başına, uyumadan beklediğini görüyordu. Beriki, aralarında anlaşma neticesi kısır kalan erkek, bunu başka tarafta, ulu orta telâfi ediyor, karısının istemediği çocuğa, başka bir kadını gebe bırakmak tehlikesine atılıyordu. Kadın, kocasına borçlu olduğunu sandığı cemilekârlıklarda bu-

lunduğu zaman, kaçamaklar, erkeği, eskisinden daha aç hale getirirse, ihtiyacın zoriyle, tohumu, tesadüfe ve rüzgâra bırakarak serpmeğe gittiği akşamlar, onun böyle yatıp beklemekten başka yapacağı iş yoktu. Fabrika, günün birinde taksime uğramak tehlikesine düşmemeliydi, Maurice, sanayi âleminin prenslerinden biri olmak için, on misline çıkan milyonlara, tek başına vâris olmalıydı. Hiç bir ahlâk fesadiyle değil, sırf işlerin selâmeti için, kaçamağa başvuruyorlardı. Kocası, orospunun birinin yanında gecikip kaldığı zaman, karısı göz yumuyordu. Eski asılzadelerin yerine geçen sermayedar burjuvazi, kendi ilga ettiği bükûriyet hakkını, her türlü ahlâk ve her türlü sıhhat kaidesine aykırı olarak, bir tek evlâttan başka çocuk yetiştirmiyerek, böylece, tekrar tesis ediyordu.

Sonra, Mathieu, gazete müvezzilerine daldı, bir akşam gazetesinin son baskısını satıyorlar, Credit National'in çektiği bir tahvilât piyangosunun ikramiyelerini haber veriyorlardı. Derken, birdenbire, Morange'ları yemek odalarında görür gibi oldu; şefleri, değerli memurlarını en yüksek mevkilere çıkardıkları o büyük bankalardan birine gireceği gün için, muhasebeci ile karısının büyük servet hulyaları kurduklarını tekrar işitir gibi oldu. İhtirasla kemirilen, kızlarının, yine fakir bir küçük müstahdemle evleneceğinden korkarak tir tir titreyen bu karı koca, siyasi eşitlikle

iktisadi eşitsizliğin yarattığı muvazenesizlikle harap bir demokrasi içinde, herkese, bir kademe yükselmek, bir sınıf yukarı çıkmak ihtiyacını duyuran o dayanılmaz hastalığa kendini kaptırıyordu. Başkalarının lüksü onları haset ateşiyle kavuruyordu, yüksek sınıfın debdebelerini uzaktan kopya etmek için borçlanıyorlardı, bu ihtiraslı gurur divaneliği içinde, namuskârlıklarına, tabiî iyiliklerine varıncaya kadar bozuyorlardı. Şu anda, Mathieu, bu karı kocanın, erkenden yattıklarını da gözönüne getiriyordu; çünkü, Morange'ların eve kapanıp oturmaktan hoşlanan insanlar olduklarını da; pazar günleri prens gibi debdebe ile sokağa çıkabilmek üzere, hafta içinde yakacakları gaz yağına varıncaya kadar tasarruf eden Valérie'nin, mütevekkil hasisliğini de bilmiyor değildi; onları, ışığı söndürdükten sonra, yatakta, muhabbetle biribirine sarılmış, biribirini çok seven, biribirine bağlı karı koca gibi, kucak kucağa yattıklarını, fakat, her zaman muhtemel bir unutkanlığın neticelerinden dehşetle sakındıklarını görüyordu. Mirasın taksimi karşısında isyan eden patronun yatağında olduğu gibi, orada da, çocuktan, aynı derecede korkuluyordu; çocuğun gelişi, feci bir sıkıntı teşkil edecekti, o kadar istenilen servete doğru yükselmeyi geciktirecek, buna mâni olacaktı. Kaçamağa başvurmak, hep kaçamaklı hareket etmek lâzımdı, tehlikesiz sevişmelerle iktifaya iyiden

iyiye karar veren, sonra, bir ihtiyatsızlık neticesinde, çok meraka düşen, günleri sayan, yüreklerine tamamiyle emniyet verecek devreyi bekliyen sadık karı kocaların kısır oyuncağı idi bu. Apartmanın öte başındaki odasında, Reine de uyumuyordu; baronne de Lowicz'in götürdüğü matinenin heyecanını hâlâ taşıyordu; bu güzel madamın, kendisini öpmesi, sinirlerini oynatmış, onu tahrik etmişti, eğer, bir küçük erkek veya kızkardeş gelmezse, annesiyle babasının kendisine vadettikleri çok zengin kocayı şimdiden tahayyüle başlamıştı.

Birikmiş bir kalabalık, yolunu kesince, Mathieu, o akşam bir ilk temsil veren tiyatronun önünde bulunduğunu gördü. Bu, uzun boylu, kızıl saçlı bir kız olan yıldızının resmini, tabiiden bir misli büyük olarak duvarlara yapıştırıp ilâna kalkışan, açık saçık gülünç piyesler temsil ettiren bir tiyatro idi: bu sefer, yıldız, eşsiz bir sembolizm ifade ediyordu; kısır aşk hastalığını temsil eden çıplak ve yassı bakireydi, yoldan gelip geçenleri etrafına toplayan fâcir ve rezil bir büyük zambaktı. Mathieu, iğrenç mütalâalar işitti, Séguin'lerin, Santerre'le birlikte bu tiyatroda bulunduklarını, bu piyesi seyredip zevk aldıklarını hatırladı; piyes, öyle sersemce müstehcen bir şeydi ki, bir gün evvel, prova edilirken, seyirciler, kayıtsız insanlar oldukları halde, sıraları parçalayacak hale gelmiş-

lerdi. Beri tarafta, Antin sokağındaki konakta, Céleste, Gaston'la Lucie'yi yatırmış, acele mutfağa inmişti; civarda küçük bir tuhafiyeci dükkânı işleten ahbabı madam Menoux, onu orada bekliyordu. Gaston, su katılmadan şarap içtiği için uyuyurdu. Karnı yine çok ağrıyan Lucie, korkudan tir tir titriyor, kalkıp Céleste'e seslenmeğe cesaret edemiyordu, çünkü, hizmetçi kadın, kendisini rahatsız edecek olursa, çocuğu hırpalıyordu. Gece yarısından sonra, iki sularında, Séguin'ler, Santerre'e bir düzine istiridye ikram ettikten sonra eve döndükleri zaman, menfur ve kızgın tiyatronun, fahişelerle dirsek dirseğe oturdukları gececi lokantanın verdiği cinsi azgınlığı beraberlerinde getireceklerdi; bütün ihtiyaçlarının fesadı içinde, moda ile tefessüh etmiş olarak, beyinleri, budala ve sahte bir edebiyatın gösterişi ile muvazenesi bozulmuş olarak yatağa gireceklerdi; öyle ki, bu karı kocanın kaçamakları, istekli bir kötümserlikle karışık, zerafetle peşinde koşulmuş ahlâk fesadiyle çetrefilleşiyordu. Çocuk doğurmak bir cürüm oluyordu, kısır ürperme, dünyanın sona ermesinin temennisi idi. Her usule cevaz vardı, sefahat talim ediliyordu, zina mukadderdi, yeter ki, çocuk olmasın. Santerre de öte yandan, rahat rahat gidip tek başına yatacak, zamanını bekliyecek, kendini kolliyan ihtiyatlı bir çapkın gibi, bu işi idare edecekti.

O günün hulâsası olarak, Mathieu'nün şimdi dikkatini çeken şey, kaçamaktı; her tarafta, sabahtan beri evlerine ayak bastığı bütün insanlardaki kaçamaktı. Etrafındaki herkes, bütün tanıdıkları, hayat yaratmaktan kaçınıyorlar, artık, döl yetiştirmemek için, istiyerek, inatla, menfaate veya zevke dayanan, ustaca bencil hesaplarla, kaçamak yapıyorlardı. Şu anda, çocuk sayısını istiyerek tahdideden üç aile, üç muhit biliyordu, üçünde de, başka başka sebeplerle, aynı kaçınma vardı. Bu şeylerin cahili olmadığı halde, onların bu kadar kuvvetli bir aşikârlıkla bir araya gelişleri, hulâsa halinde toplanışları, Mathieu için bir şaşırtmaçtı; aynı zamanda, büyük bir şaşkınlık duyuyordu, o zamana kadar inandığı her şey sarsılıyor, daha o sabah düşündüğü şekildeki hayat, vazife ve saadetten şüpheye düşüyordu. Durdu, kuvvetle nefes aldı, kendini toparlamak niyetiyle, yükseldiğini hissettiği sarhoşluğu koğmak istedi. Opera'yı geçmiş, Drouot dört yol ağzına geliyordu; hummasının böyle artması, gecenin bu saatinde, bu ateşli bulvarların tesiriyle değil miydi? Lokantaların kabineleri henüz parıl parıldı, kahveler, şoseyi tutuşturuyordu, taraçalar, yığın yığın müşteri ile kaldırımları kaplıyordu. Bütün Paris, o lâtif akşamdan faydalanmak için oraya inmiş gibiydi, o kadar koyu bir kalabalık halinde dolaşıyordu ki, vücutlar, ılık nefesler ortasında,

durup dinlenmeden, birbirine sürtünüyordu. Çiftler, şakır şakır yanan kuyumcu dükkânları önünde durakhyorlardı. Kibar aileler, elektrik lâmbalarının teşkil ettiği parlak kemerler altından geçerek, kafe konserlere, koca duvar ilânlariyle çok şeyler vadeden, eğlenceli ve çıplak temaşa yerlerine dalıyorlardı. Dizi halinde yüzlerce kadın, eteklerini sürüyorlar, yanlarına yanaşacak erkek bekliyorlar, nihayet, fısıltılarla, davetkâr gülüşlerle, kendileri erkeklere yanaşıyorlardı. Kadın avcılığına çıkmış erkekler, bunlara tenezzül etmiyorlar, macera arıyorlar, sapıtmış namuslu kadın, kendiliğinden teslim olan ev kadını, yahut işçi kız arıyorlar, sarışın yahut kumral bir topuzun peşinden seğirtiyorlar, bir ense kökünde hararetli sözler geveliyorlardı. Meşru veya gayrımeşru çiftler, eskimiş karı kocalar, rasgele âşıklar, kendilerini bekliyen yatak odasına doğru, açık arabalarda yol alıyorlar, erkek susmuş, kadın yarı uzanmış, yüzü bulyalı, âni karaltılar ve çiğ aydınlıklar içinden geçip gidiyorlardı. Parıl parıl yüksek binalar arasından, kalabalığın gürültüsü ve tekerleklerin takırdısı içinde akan bu insan seli, kendisini bekliyen geceye, hepsinin yatacağı yatağa, hepsinin, içinde uyuyacakları son kucaklaşmaya, biraz sonra hep ortasında kaybolacakları müşterek bir denize gider gibi gidiyordu.

Mathieu, cereyana kapılıp, gündüzün tah-

rikleriyle, örfün ve içtimaî muhitin eseri olan aynı kızgın humma içinde, herkesle beraber sürüklenerek, tekrar yürümeğe başlamıştı. Artık, kaçamak yapan, yalnız Beauchêne'ler, Morange'lar, Séguin'ler değildi. Onlarla beraber, bütün Paris kaçamak yapıyordu. Bile bile kaçınma, kanun haline konulmuş, kalabalığı bürüyor, genişliyor, bulvarları, civar sokakları, mahalleleri, koskoca şehri kaplıyordu. Gece olur olmaz, gündüzün vahşi mücadelesiyle, çetin çalışmasiyle ısınan Paris'in kızgın kaldırımı, tohumun, hasada karşı kin beslenerek, rasgele her sokağa atılıp kuruduğu taşlık tarla, kavruk topraktan ibaret kalıyordu. Herşey, bu istekli kısırlığı anlatıyor, haykırıyor, zaferli bir hayasızlıkla gözler önüne seriyordu. Lokantalardan ve kahvelerden bir alkol soluğu çıkıyor, erkekleri iğdiş ediyor, kadınların aklını bozuyor, çocuğu daha rüşeym halindeyken zehirliyordu. Eteklerini mütemadiyen savurarak sürten, şunu da, şu berikini de, sonra şu ötekini de yakalayıp lokmaları üstüste tıkıştırmaktan başka bir şey düşünmiyen fahişeler, tuvalet kovalarını, kirlenmiş, bozulmuş, çirkef gibi akıp giden hayat halinde, aceleyle boşaltıyorlardı. Kaldırımların bütün hayhuyu; bir saatlık arzunun, eğlence yerlerinden, tiyatrolardan çıkarken topladığı bütün fahişeler, asılan ve bedelini ödeten, süslü ahlâksızlığın ipekleri içinde, yahut ne idiği belirsiz odaların pisliği

ortasında iştahını tatmin eden bütün bu insan eti, hayatı katlediyor, onu, sokaktaki çirkefe, alçakça tükürüyordu, Kaçamakları, bundan daha umumî bir şekilde talim etmek mümkün olamazdı, fuhuş, katil dersi veren öğretmendi, tohumlar takibe uğruyor ve yok ediliyordu, dünyaya gelişleri hayatı zehredecek muzır hayvanlar gibi, onları ezmek âdet olmuştu. Sonra, kısır çiftleşme için faaliyete geçen bu her akşamki Paris'te, dersten fayda görülüyordu. Çok fazla kültürlü, edebî nervozizmle sinirleri büsbütün bozulmuş, aşırı fikirlere sahip farfara, incelmiş olmanın cezasını ödeyen, kadınlık ve erkeklik vazifesinden kaçınan çiftler vardı; câri hesaplarının defterini tutar gibi gecelerinin defterini tutan, hesabın hep sıfırla denk gelmesi için kendini kollayan, yüksek sanayi, yüksek ticaret âlemine mensup çiftler vardı; serbest mesleklere, keza orta sınıflara mensup çiftler, avukattan, doktordan, mühendisten sonra küçük esnaf, küçük memur vardı; gurur ve para mücadelesi daha şiddetlendikçe, bunların tedbirleri de artıyordu; yüksek sınıftan örnek alarak, çürüyen, sırf zevk uğrunda, herşeyi olduğu gibi lâğıma atma usulünde her gün biraz daha usta kesilen işçi karı koca bile vardı. Bir lâhza daha geçsin, gece yarısı olsun, çocuk tehdidi, bütün Parisi dehşet içinde bırakacaktı. Kocalar, çocuk yapmak istemiyorlardı, karıları, kendilerine çocuk yapılmasını istemi-

yorlardı. Maşukalar bile, sevdanın heyecanı ortasında, muhtemel unutmalara meydan bırakmamak için, son derece dikkat ediyorlardı. Eğer, bütün yatak odaları, bir hamlede açılmış olsa, hemen hepsi, dürüst insanlarınki de, ötekiler de, sefahat yüzünden, ihtiras yüzünden, gurur yüzünden kısır olduğu, aşağılık hesapları güzel duygular haline, bencilliği basiretli akıllılık, korkaklığı içtimai dürüstlük içinde yaşama isteği haline getiren bir fıskü fücur içinde görülecekti. Bu, ölmek istiyen Paris'ti, bütün hayat tortusu, bir Paris gecesi esnasında mahvoluyor, tohum seli, asıl hedefinden başka tarafa sevk ediliyor, üzerinde hiçbir şey yetişmiyen kaldırıma dökülüyordu, tohum serpme işi eksik yapılan Paris, vermesi gereken büyük ve bereketli hasadı vermiyordu.

Mathieu'nün zihninde bir hatıra uyandı, bir muharebe akşamı, cesetlerle dolu ovanın karşısında, bir Paris gecesinin bunu tamire yeteceğini söyliyen o muzaffer kumandanın sözünü hatırladı. Paris, güllelerin, insan vücutlarında açtığı deliği artık tıkamak istemiyor muydu? Silâhlı sulh, milyonları yüzlerle yutarken, Fransa, dünyaya getirmekten kaçındığı yüz bin çocuğu yapmamak suretiyle, her yıl büyük bir meydan muharebesi kaybediyordu. Mathieu, kışlalardaki yataklarda, tek başına, verimsiz uyuyan, muhitin ifsad ettiği dört yüz bin genç adamı, neslin en

gürbüz, en seçkin çocuklarını da düşündü; nalbuki, onlardan daha fazla sayıda çeyizsiz kız, soğuk yataklarında, gelmiyecek olan, yahut da iş işten geçtikten sonra, tükenmiş, bozulmuş, çok çocuklu bir aile sahibi olmak iktidarını kaybetmiş bir halde gelecek kocayı bekliyordu.

Mathieu, şakakları ateşler içinde, tekrar etrafına bakındı. Montmartre dört yol ağzına, kalabalığın, bulvarlar hattında, en uğultulu, en tehlikeli şekilde kaynaştığı noktaya gelmişti. Hayhuy, orada, o derecede idi ki, ara sokaklardan geçerek kuzey garına ulaşmak için takibetmek niyetinde bulunduğu Faubourg-Montmartre caddesini tutmadan önce, beklemek zorunda kaldı. Sıkıştı, tartaklandı, orada kurulmuş kadınlar pazarının ortasında, o kısır geceye mahsus, gitgide artan bütün o tahrik edici, çıldırtıcı, canlı ve kesif yığın arasında, sürüklendi. Tek bir tanesi filiz verinciye kadar, esen rüzgârla savrulması gereken muazzam tohum miktarını bazan düşünmüş, fakat, hiç bir zaman, bu kadar üzüntü duyup heyecanlanmamıştı. Tohumlar, yumurtalar, dünyanın damarlarına milyarlarla akıyordu, öyle hudutsuz bir bollukla, filizlerle dolup taşmış öyle bir sel halinde akıyordu ki, bütün uzvî maddeyi baştan başa delip geçiyor, suluyordu. Tükenmez bir cömertliğe sahip, tedbirli tabiat, nebatlarla mahlûkların tohumu, yetmek için taşması gerekecek

olduğunu hesaplamış gibi idi. Güneş, taneyi kurutur, fazla rutubet, çürütür. Bir fırtına, koskoca balık yumurtaları yığınlarını süpürüp götürür, âni bir bora yuvaları yıkar, bütün bir bahar mevsiminin yumurtasını yok eder. İnsan, attığı her adımda, dünyalar ezer, son derece küçük mahlûklardan, sayısız bir kalabalığın yumurtadan çıkmasına engel olur. Bu korkunç hayat israfı, ancak, yeryüzünü ve suları kabartan, güneşin bereketli kızgınlığı altında havalarda uçan doğurma zerrelerinin korkunç bolluğu ile eşittir. Tahribedilen her varlık, tekrar hayat olur, yeni bir kaynaşma halinde mayalanır, mahlûkların yeni bir üremesi halinde, sonsuz, gelişir. Fakat, tahribetmeği istiyen, kendi zevki için, bencil bir gaye ile onu tasarlıyan ve tatbik eden, yalnız insandır. Hilkati, kendi menfaati için küçültmeğe uğraşan, onu tahdide, hattâ durdurmağa çalışan, kendisinden doğan nesli, sırf kendi zevkını artırmak için tahdideden, yalnız odur. Fırtına, kumlar üzerine bırakılmış yumurtaları sürükleyip götürür, bora, dalları kırarak yuvaları devirir; yalnız insan, canavarca bir yokluk zevkıyle, vazifesini yok ettiği uzvun ürpermesinden ibaret kötü haz için, istiyerek, insan tohumunu kirletir, tahribeder. Bunda cinayet var, budalalık da var; halbuki, doğacak bütün beşeriyetin kabul edildiğini, yararlı işlerde kullanıldığını, şimdiye kadar, koskoca kıtaların âdeta ıssız kaldığı

geniş dünyayı insanla doldurduğunu düşünmek, ne büyük bir azamet ve kuvvet hulyasıdır! Hayat hiç fazla gelir mi? Mümkün mertebe fazla hayat, aynı zamanda, fazla kudret, fazla zenginlik, fazla saadet değil midir? Bütün küre hayatla doludur, iç uzuvları, gebe bir kadın gibi hayatla kabarmakta, ürpermektedir. Müstakbelin, yaratmak için binlerce yıl zaman sarfedeceği cihanşümul kardeş milletin mütemadi doğurma gayreti içinde, usare ile dolup taşmaktadır. Bu, her doğan şeye, her büyüyen şeye karşı inanç beslemekti; beşerin mesut ve gürbüz yayılışı için serbestçe hareket eden bütün yaratıcı kuvvetlere ümit bağlamaktı; bütün tohumların muhafazasını, bereketlendirilmesini bir vahdet temennisi haline getiren ve ölümü, sırf bir yenilenme, bir mayalanma olduğu için, yine hayat haline, ne olursa olsun hayat haline geldiği için kabul eden hayatı ihtirasla sevmekti.

Fakat, Mathieu'nün yüzünde dolaşan, arzu ile yüklü, sıcak soluk, gözünün önüne, birdenbire, Sérafine'in hayalini getirdi. Bu kadın, Morange'ların evinde, vücudundan yükselen koku ile, ona doğru eğildiği zaman, gözlerinde ve dudaklarında, aynı yanıklığı duymuştu. Herhalde, farkına varmadan, onu, tenine sindirmişti, çünkü, gitgide artan, o akşamın heyecanı, lokantadaki sarhoşluğu, Beauchêne'in anlattığı mahrem şeylerin yap-

tığı tahrik, kısır bir gecenin şehvetine doğru yürüyen kalabalığın verdiği endişeli şüphe, nihayet, bu kadını diriltiyor, gülerek, gıcıklıyarak, hep kendini peşkeş çekerek yolun ortasına dikiyordu. Mathieu, asla bu kadar çetin bir mücadele zorunda kalmamıştı. Sabahtan beri, muhakemesinin karşılaştığı hücumlar altında, aklın ve hakikatın hangi tarafta bulunduğunu tayin edemiyor; muhitin hararetli davetleri ortasında, bencil hazza tapan bu Paris'te, şaşalayıp kalıyordu. Acaba, Beauchêne'ler, Morange'lar, Séguin'ler, çocuğa karşı duydukları kin ve dehşet tesiriyle, kadın erkek münasebetinin sırf hazzı lehinde konuşmakta haklı mı idiler? Hoş, bütün erkekler onlar gibi yapıyordu. Muazzam şehir, baştan başa kısır kalmak istiyordu. Mathieu, bunu düşündükçe, o zamana kadar sadece budala gibi kanmış olmak korkusiyle, inancı sarsılıyordu. Herkesin yaptığını yapmamak, herhalde, sırf gururun verdiği inattan ibaret olsa gerekti. Mathieu, aynı zamanda, kendisine tehlikesiz ve vicdan azapsız, bilmediği hazlar müjdeliyen, gür kızıl saçlı, kolları mis kokulu Sérafine'i karşısında görüyordu.

Sonra, cebinde, eve götürmekte olduğu üç yüz frank maaşını hissetti. Zaten, ufak tefek borçları bulunduğu halde, bütün bir ay için üç yüz franktan ibaret bir para pek pek Marianne'a bir kurdelâ, çocuklar için reçel alabilecek kadar bir şey. Morange'ları bir

tarafa bırakınca, öbür iki aile, Beauchêne'lerle Séguin'ler zengindiler, bu zenginliği, acı acı göz önüne getirmekten zevk duydu. Kara binalariyle, geniş bir sahayı kaplıyan uğultulu fabrikayı, patronun servetini on misline çıkarmağa çalışan bir sürü işçiyi, debdebeli bir pavyonda oturan ve biricik oğlu, annesinin dikkatli gözleri önünde, tahayyül edilen hakimiyete ulaşmak üzere büyüyen o patronun kendisini tekrar görür gibi oldu. d'Antin caddesindeki debdebeli konak, methali, muhteşem merdiveni, neffs eşya ile tıklım dolu, birinci kattaki geniş salonu, monden ailenin geniş yaşayış tarzını gösteren bütün bu aşırı süsler, bütün bu büyük servet gidişi, kızlarına verecekleri çeyiz, oğulları için satın alacakları yüksek mevki, gözünün önüne geldi. Çırçıplak, elleri bomboş bir adam olan, hiç bir şeyi, bir tarla kenarında bir taşı bile bulunmıyan kendisi ise, muhakkak ki, asla bir mala sahip olmıyacaktı, ne, işçilerle dolu, uğultulu bir fabrikası, ne, mağrur cephesini yükselten konağı olacaktı. Halbuki, ihtiyatsız kendisiydi, aklı başında insanlar, öbür ikisiydi Kendisi, şuursuz, basiretsizdi, bir sürü çocuk yetiştirerek fakirliğini kendi isteğiyle artırıyordu, sanki, etrafında bir zavallılar sürüsiyle, kuru tahta üstünde ölmeğe andiçmişti; çok çocuk yetiştirmek lüksünü tatbik edebilecekleri halde, öbür ikisi, üstün bir ihtiyatla bundan kaçınıyorlar, hayattan sakınıyorlar,

yalnız mesut çocuklar doğurmak ve bırakmak istiyorlardı. Besbelli, en doğru hareket, selim akıl onlarınki idi. Mathieu, kendi kendini hor görmeğe başlıyordu, şaşkındı, o zamana kadar, budalaca bir dölaba kurban gitmiş olmaktan korkuyordu.

Sérafine'in hayali, tekrar gözünün önüne geldi, önüne durulmaz kuvvetli bir arzu ile, musallat bir şekilde vuzuh peyda etti. Mathieu, onunla olursa, kaçamak yapmağa cesaret edebilecek, makul davranacaktı. Hummalı kalabalıkların azgınlığı içinde bulduğu, gar civarlarına mahsus itiş kakış arasında, kuzey garının parıl parıl aydınlıklariyle karşılaşınca, vücudunu hafif bir ürperti kapladı. Beri tarafta, Marianne vardı, bu külhandan avdetten sonra, o namuskâr, kaçınılamaz kucaklaşma içinde, bir çocuk daha vardı. Bir çocuk daha, yani beşinci çocuk, basbayağı delilikti; istenmiş, kabul edilmiş, hakedilmiş mahvdı. Mademki çocuk dördü bulmuştu, bizzat Boutan'a sorulsa, o bile «Hesap tamam» derdi. O halde, hatada ısrara ne lüzum vardı? O akşam, niçin, kurnaz bir adam olan Beauchêne gibi yapmamalıydı? Karısı onu sakin sakin beklerken, o, sonunda herhangi bir korkusu olmadan, akıllı bir çapkın gibi, Norine'le beraberdi. Biricik salim düşkünlük, zevke düşkünlük olabilirdi. Sérafine, kısır gecesine doğru saldıran bu ateşli şehrin timsali, çocuğu öldüren, on misli artmış,

anormal ürpermenin kati neşesi ortasında, zevk için zevkın zaferli daveti gibiydi.

O zaman, artık mukavemet etmedi, telâşla geri döndü, bulvarlara doğru indi. Ani bir delilik, o kadına karşı duyduğu delice bir arzu onu sürüklüyordu. Sérafine'in iblisçe kaçamaklarını, onun kısır deraguşları içinde, uzuvlarının yorulup harap olduğunu gözönüne getirdikçe, teni tutuşuyordu. Sérafine, azgın zevkın sırlarını bilen, erkeklere, kızıl saçlarının, onları, sadece kokusiyle avucunun içine aldığı kızıl, iri vücudunun cinnetini sunan korkunç ve muhteşem bir sihirbaz kadın gibi, karşısında dikiliyordu. Hem de, keyfi istediği akşam gelmesi için onu bekliyordu, her zamanki sakin cür'etiyle kendisini peşkeş çekmişti, Mathieu, Marignon sokağındaki, büyük bir yatak odası kadar sakin o sessiz konağın kapısını çalsa yeterdi. Birdenbire, bir tek defa gördüğü o mezar kadar sağır ve derin, güpegündüz yakılmış, iki tane kollu şamdandaki on mumun ılıklığı içinde, görünürde penceresiz küçük salonu hatırladı. Bu hatıra, başını bir kere daha döndürdü, vücudu bir kere daha tutuştu, adımlarını hızlandırdı. Sonra daha başka hatıralar, vaktiyle ona sahip olduğu demlerin hatıraları uyandı; bu anları, bir gün evveline gelinceye kadar, belli belirsiz hatırlıyordu, bunlar, şimdi, vücudunu kaplıyan kızgınlığın ortasında, birdenbire tahrik edici bir tad alıyor, ateş içinde

yanan varlığı, onların şehvetli gerçekliğini derhal bulmak istiyordu. Mathieu, kendisini iten buhrana kapılıp giderken, bir yandan da ertesi gün için bir yalan hazırlıyordu; iş icabı, Beauchêne'le birlikte yediği yemekte geciktiğini, treni kaçırdığını söyliyecekti.

Yolu tıkayan bir araba kalabalığı onu durdurdu; başını kaldırıp baktı, tekrar bulvarlara kadar inmiş olduğunu gördü. Etrafında, gececi kalabalık, hep akıp gidiyor, yatağa yatmak üzere eve dönen zevkın gitgide artan humması içinde, her taraftan sökün ediyordu.

Mathieu'nün şakakları hâlâ atıyordu, kelimeler, kafasında uğulduyordu Daha fazla çocuk yetiştirmektense, başkaları gibi yapmak, başkaları gibi kaçamağa sapmak lâzımdı. Fakat, orada, kaldırımda, ayakta ve hareketsiz, araba dizisinin geçmesini sabırsızlıkla beklerken, bir tereddüde, bir gevşekliğe düşüyordu. Yolu tıkıyan arabalar, dakikadan dakikaya artıyor gibiydi; nihayet, Mathieu, bunu, yolu tıkamak suretiyle arzusunu kesen bir engel gibi gördü. Sonra, birdenbire, karşısında, başka bir hayal belirdi; bu, kırların ucsuz bucaksız, taze sükûnu içinde, kendisini şefkatle bekliyen, güleç ve inançlı Marianne'ın hayali idi. Arkadaşça, biribirlerine Allah rahatlık versin diyerek, iflâs demek olan o beşinci çocuktan sakınarak, ikisi de, niçin uslu durmıyacaklardı, sanki? Artık, bir

daha çocuk sahibi olmıyacağına andiçti, treni kaçırmak korkusiyle, hızla, gara doğru koşmağa başladı. Alevler içinde yanan, etrafını bir kalabalık seli ile dolduran Paris'i artık işitmek istemiyor, görmek istemiyordu; tam vaktinde yetişip kendisini bir vagona attı, hâlâ damarlarını tutuşturduğunu hissettiği kötü arzuyu yıkamak ister gibi, yüzünü, gecenin hafif serin rüzgârına vererek, gideceği yere, başı vagonun penceresinde, vardı.

V

Aysız gece, öyle ateşli, öyle parlak yıldızlarla dolu idi ki, geniş kırlar, yumuşak bir mavi ışık altında sonsuz gözüküyor, yayılıp gidiyordu. Saat on biri yirmi geçer geçmez, Marianne, karı koca oturdukları Chantebled pavyonu ile Janville istasyonu arasında, yarı yolda bulunan küçük Yeuse köprüsüne geldi. Çocuklar uyuyorlardı, hizmetçi Zoé'yi, yanlarında bırakmıştı; kadın, bir lâmbanın aydınlığında örgü örüyor, bu ışık, koruların kara çizgisi ortasında, uzaktan, ateşli bir kıvılcım gibi gözüküyordu

Mathieu yedi treniyle geldiği zaman, Marianne, her akşam, onu karşılamak için, böylece köprüye kadar gelirdi. Bazan, ikizlerden büyük oğlanı yanına alır, gelirken yürüdükleri bir kilometrelik yolu, dönüşte, haylı dik olan bayırı tırmanırken, bir kere daha aşarken

ufacık ayakları geri geri gitmesine rağmen, onları da getirirdi. O akşam, vakit gece olduğu halde, o tatlı itiyada yine uymuş, o çok lâtif gecede, taparcasına sevdiği erkeği karşılamağa gitmek zevkine kendini kaptırmıştı. Ensız ırmağın üstündeki tümsekli köprüden öteye hiç geçmezdi. Bir bahçe peykesi gibi alçak ve geniş olan korkuluğa oturur, oradan, demir yolunun ikiye biçtiği bütün ovaya, Janville, evlerine varıncaya kadar, tepeden bakardı; öyle ki, beklediği sevgiliyi, çok uzaktan, buğdayların ortasından yılankavi geçen yoldan gelirken görürdü.

Altın pırıltılarla dolu, engin, kadife gökün altında, her zamanki yerine oturdu. Tâ ileride, karaltı dolu koruların eteğinde pırıldıyan, içinde yandığı odanın sükûnunu, hizmetçi kızın sessiz bekçiliğini, bitişik odada uyumuş çocukların rahat uykusunu haber veren, küçük parlak ışığa doğru, şefkatlı bir hareketle dönmüştü. Sonra, bakışları etrafta dolaştı, bir lâhza, geniş ufku, Séguin'lerin malı olan bütün o büyük malikâneyi kucakladı. Eski av köşkü, o harap pavyon, koruların en uç noktasındaydı, kıraç topraklarla fasılalanan ağaçlar, uzaklardaki Mareuil ve Lillebonne çiftliklerine kadar, geniş bir yaylayı kaplıyordu. Hepsi bu kadar değildi, yaylanın batısında, bataklık araziden, çalılıklar arasında taaffün eden su birikintilerinden, kışın, ördek avı yapılan bakımsız kalmış geniş sahalardan mü-

rekkep yüz hektardan fazla bir toprak, uzanıp gidiyordu; malikânenin üçüncü bir kısmı, keza verimsiz, hektarlarca ve kektarlarca toprak, kumluklar, taşlıklar, dolgu demir yoluna kadar tatlı bir meyille iniyordu. Burası, memleketin ziraat bakımından mahvolmuş bir köşesiydi, özlü bazı toprak sahaları, hisseleri kapışılan bu koskoca av arazisinin teşkil ettiği bütünün içine hapsedilmiş, verimsiz kalmıştı. Fakat bu hal, havaliye. nefis bir ıssızlık veriyor, engin tabiata âşık temiz ruhları hayran bırakacak lâtif bir vahşi manzara taşıyordu; o güzel gecenin içinde, o muazzam huşuun ortasında, eşsiz bir derinlik, eşsiz bir güzel koku vardı.

Bakışları, koruların patikalarında dolaşan, bataklıkların etrafındaki çalılıkları araştıran, çakıllı yokuşlar boyunca aşağı inen Marianne, o aheste bakışiyle ufku süzdü, orada, şimdi karaltılara gömülü, gezdikleri, sevdikleri yerleri buldu. Koruların içinden, bir baykuş, tatlı ve muntazam sesiyle ötüyor, sağ taraftan, uzaktaki bir bataklıktan, kurbağaların vakvakası işitiliyor, öyle derinden geliyordu ki, hafif bir billûr ihtizazı alıyordu. Ufkun öbür köşesinde, Paris tarafında, yalnız, gitgide büyüyen, boğuk bir uğultu vardı ki, karaltılardaki bütün gürültüleri, azar azar susturuyordu. Marianne o uğultuyu işitmişti, nihayet, valnız onu dinlemeğe koyuldu. Bu, her akşam gözlediği, alışık olduğu, gürültüsünü

iyice tanıdığı dönüş treniydi. Tren, Monval istasyonundan hareket edip te Janville'e doğru yol almağa başlar başlamaz, tekerleklerinin sesi duyulmağa başlıyordu, fakat, henüz o kadar hafif geliyordu ki, etrafa yayılan öteki gürültülerin içinde onu ayırt etmek için tecrübeli bir kulağa ihtiyaç vardı. Marianne, bu gürültüyü derhal tanıyordu; sonra, artık onu takip ediyor, trenin geçtiği bütün yolu, demir yolunun bütün dönemeçlerini buluyordu. O gürültüyü, hiç bir zaman, bu nefis gecenin büyük sükûnu içinde, yeryüzünün sâkin uykusu ortasında, o akşamki kadar iyi takip etmiş değildi. Tren, Monval'den hareket etmişti, sonra, tuğla harmanlarına doğru dönüyordu, şimdi, Saint-Georges çayırlarının hizasından geçiyordu. İki dakika sonra Janville de olacaktı. Birdenbire, Mesnil-Rouge kavaklarından sonra, trenin beyaz ışığı gözüktü; yer hizasında ilerliyor, lokomotifin keskin soluğu, yaklaşmakta olan bir dev koşucunun nefesi gibi, gitgide artıyordu. O tarafta, ova, yıldızlarla dolu semanın altında, uçsuz bucaksız bir meçhul içinde, kapkaranlık, sonsuz, gidiyor, tâ dipte, kızıl bir ateşin aksiyle, karanlıklar ortasında bir yanardağ ağzı gibi dumanlar savurarak Paris gecesinin ışığıyle tutuşuyordu.

Marianne ayağa kalkmıştı. Tren, Janville'de durdu; sonra uğultu tekrar başladı, azaldı, Vieux-Bourg tarafında kayboldu. Zaten, Ma-

rianne, gürültüyü artık işitmiyordu; şimdi, kulağı da, gözü de, yalnız, kararan geniş buğday tarlaları arasında, soluk rengiyle uzanıp gittiğini gördüğü ensiz yoldaydı. Garla küçük köprü arasındaki bir kilometrelik mesafeyi, kocası on dakikadan daha az bir zamanda aşardı. Marianne, onu da, gardan çıkar çıkmaz, uzaktan görüyor, tanıyordu. Fakat o gece, yolun soluk beyazlığı üzerinde, onun ince uzun gölgesini görmeden önce, ulu sessizliğin ortasında, ayak seslerini mükemmel surette işitti. Mathieu, onu, böylece, yıldızların altında, iri kalçaları üzerinde kıvrak endamiyle, küçük ve sert, besleyici memeleriyle, sıhhatli, sağlam ve güler bir halde buldu. Marianne'ın, süt beyaz bir teni vardı; gayet iri bir topuz yapılıp yukarı kaldırılıvermiş, çok güzel siyah saçları, bu beyazlığı daha arttırıyor, iri siyah gözleri, bir maşuka ve ana halâveti taşıyor, bereketli bir iyi tanrıçenin mübarek sükûnunu ifade ediyordu. Düz alnı, çok muntazam, çok temiz çizgili burnu, ağzı, çenesi, lezzetli bir yemişi andıran yanakları, şirin, ufak kulakları, aşk ve sevgi taşıyan bütün bu yüz, hem sıhhatli güzelliğin, hem yerine getirilmiş ödevlerin ve hayatı severek iyi yaşadığına emin olmanın asudeliğini ifade ediyordu.

Mathieu, onun yanına varır varmaz:

— O ne! Geldin mi? Diye haykırdı. Bu kadar geç vakit rahatsız olma diye yalvar-

mıştım, canım... Yollarda, yalnız başına korkmuyor musun?

Marianne gülmeğe başlamıştı.

— Gece bu kadar sakin, bu kadar iç açıcı iken korkulur mu?... Hem, seni on dakika evvel öpmek için burada bulunduğumu istemiyor muydun?

Mathieu, bu çok sade söz üzerine, gözleri yaşaracak kadar mütehassis oldu. Paris'te geçirdiği bulanık ve ayıp bütün hallerden nefret duydu. Marianne'ı, muhabbetle kolları arasına almıştı, uyuklıyan tarlaların ulu sükûnu ortasında, buselerin en derini, en beşerisi ile öpüştüler. Gündüzün çetin mücadelesiyle, gecenin kısır ve fuhuş dolu azgınlığiyle kurumuş, elektrik lâmbalarının yangını altındaki kızgın Paris kaldırımından sonra, bu engin sessizlik, bu yumuşak, mavi cennet ışığı, yakında yükselecek güneşi bekliyerek doğurganlık hulyasına dalan, karanlıkla serinlemiş ovaların bu uçsuz bucaksız uzanışı, ne lâtif bir dinlenişti! Gecenin çiyleri altında, ancak zaferli uyanışlara uleşmak için uyuyan, yolların tozuna varıncaya kadar her tarafta akan hayat selinin mütemadiyen gençleştirdiği, hep lohusalık halindeki bu tabiattan, nasıl bir sıhhat, nasıl bir dürüstlük, nasıl bir bahtiyarlık yükseliyordu!

Mathieu, Marianne'ı, yavaşça, küçük köprünün alçak ve geniş korkuluğuna tekrar oturtmuştu. Onu, kalbine bastırmış, tutu-

yordu; yıldızlardan, sulardan, korulardan ve ucsuz bucaksız tarlalardan gelen bu umumi davet karşısında, ikisi de, bir sevgi vakfesinden kendilerini alamıyor gibiydiler.

Mathieu :

— Aman, ne mükemmel gece ! diye mırıldandı. Ne güzel, ne yaşanmağa değer bir gece !

Yüreklerinin atışını dinliyerek, hayran, sustular; sonra, Mathieu, o gün neler yaptığını anlattı. Marianne, muhabbetli bir ilgi ile ona sualler soruyor, o da, yalan söylemesine lüzum olmadığı için memnun, cevap veriyordu.

— Hayır, Beauchêne'ler, burada bir pazar geçirmeğe gelemiyorlar. Bilirsin ya, Constance, bizi ötedenberi pek sevmez. Küçük Maurice'leri, bacaklarından rahatsız, doktor Boutan oradaydı, yine çocuk meselesi üzerinde münakaşa edildi. Sonra anlatırım... Onlar gelemiyorlar ama, Morange'lar gelecekler. Yeni apartmanlarını bana gösterdiler, gururlarını, sevinçlerini, kabil değil tasavvur edemezsin. Servet kazanacağız diye, bu zavallılar, büyük bir budalalık edecekler, korkarım... Ha ! Unutuyordum, mal sahibine gittim. Damı baştan başa tamir ettirmeğe nihayet razı oldu, ama, güçlükle. O Séguin'lerin evi de, ne ev ! Kendimi dışarı dar attım, ötekilerle beraber, birazdan bunu da anlatırım.

Marianne, mütecessiz değildi, fazla sual sormaz, onun anlatmasını bekler, yalnız kocasiyle, kendisiyle ve çocuklariyle ilgilenirdi.

— Aylığını aldın, değil mi? diye sordu.

— Evet, evet, merak etme.

— Yo! merak ettiğim yok, yalnız, ufak tefek borçlar canımı sıkıyor.

Sonra, bir sual daha sordu.

— İş ziyafeti iyi oldu mu? Beauchêne seni geçe bırakıp trenini kaçırtmasın diye korkuyordum.

Mathieu, işin pek yolunda gittiği cevabını verirken bir üzüntü duydu, yüreği sızladı. Kızardığını hissetti. Bahsı kısa kesmek için, birdenbire neşelenir gibi oldu.

— Ey, sen söyle bakalım, sevgilim, yanındaki otuz metelikle ne işler gördün?

Marianne, neşeyle cevap verdi:

— Otuz metelik mi? Yetti de arttı bile, beşimiz de, beyler gibi yaşadık, üstelik, altı metelik param kaldı.

Sonra, o günü, billûr duruluğundaki günlük hayatını, ne işler gördüğünü, neler konuştuğunu, çocukların ne yaptıklarını, kendilerine ve eve dair en küçük teferruata varıncıya kadar anlattı. Zaten, bütün günler birbirine benziyordu, Marianne, her sabah, aynı günü, aynı saadetle yaşamağa başlıyordu.

— Ha! sahi, bugün bir misafir geldi. Madam Lepailleur, hani şu karşıdaki Moulin'de oturan kadın geldi, satılık, besli piliçle-

rim var, dedi... On iki frank yumurta parasiyle süt parası borcumuz var ya, galiba, o parayı verip vermiyeceğimi anlamak için uğradı. Yarın ben kendim gelirim, dedim.

Elini uzatmış, Yeuse nehrinin alt başında, gece karanlığında, simsiyah duran büyük bir binayı göstermişti. Burası, Janville'de Moulin diye anılan, hâlâ da işliyen eski bir su değirmeni idi. Lepailleur'ler, üç göbek evvelindenberi, orada oturuyorlardı. Lepailleur ailesinin son ferdi olan François Lepailleur, budala olmadığını sanan bir delikanlı, askerliğini bitirdikten sonra, alaydan dönüşünde, çalışmaktan bir tiksinti duymuş, değirmenin, babasını ve büyük babasını zengin etmediği gibi kendisini de zengin etmiyeceğini aklına koymuştu. Bunun üzerine, Victor Cornu isimli bir çiftçinin, Yeuse nehri kıyısında yanyana birkaç tarladan mürekkep çeyizi bulunan büyük kiziyle evlenmeği düşünmüştü. Böylece, genç karı koca, bu tarlaların mahsuliyle ve civardaki köylülerin eski değirmene hâlâ getirdikleri az buçuk buğdayla, nisbeten rahat yaşıyordu. Eğer, fazla eski olan, iyi tamir edilmiyen tertibat yerine, baştan başa yeni makineler konsa, tarlalar, eski basma kalıp usulle kısırlaşacağı yerde, zekâ sahibi ve terakkiyi sever bir insan eline geçecek olsa, şüphe yok ki, servet getirirdi. Fakat Lepailleur, çalışma isteksizliğiyle beraber, toprağı da hor görüyordu. O, babalarının çok

fazla sevdiği ezelî maşukadan bıkmış köylü idi; onu bereketlendirmek için bir sürü korkunç gayretler sarfettikleri halde, kendilerini asla zengin ve mesut etmediği için, kendisi de, nihayet, ondan nefret etmeğe başlamıştı. Toprağa artık inanı kalmamıştı, onu, verimliliği kalmamış, mezbahaya gönderilen ihtiyar inekler gibi yıpranmış, huysuzlaşmış olmakla itham ediyor, öfkeleniyordu. Ona sorarsanız, her şey iflâs halindeydi, toprak, tohumları yiyordu; gökyüzü, sapıtıyordu; mevsimler, tabii sıra ile gelmemeğe başlamışlardı; hulâsa, herhangi kötü bir kuvvet, köylülerin aleyhinde, tasarlı bir felâket hazırlayıp tatbik ediyor, onlar da, budala gibi, bu üvey anaya, hâlâ terlerini ve kanlarını, boşu boşuna verip duruyorlardı.

Marianne, devam etti:

—Bu Lepailleur kadın, oğlu küçük Antoine'ı beraber getirmişti. Üç yaşında, parmak kadar bir çocuk; ötekileri ne zaman doğuracaksın diye sorunca irkildi, ötekiler, tabii, oldukları yerde kalacaklar, dedi. Genç kadın daha yirmi dört yaşından fazla yok, kocası yirmisinde bile değil!... Bu köylüler de mi bu hale geldiler, kuzum? Ben, köylüleri, eski tertip, kabil olduğu kadar fazla çocuk yaparlar zannediyordum.

Bu sözler, Mathieu'nün bütün düşüncelerini, bütün zihnini meşgul eden şeyleri uyandırmış oldu. Mathieu bir lâhza sustu.

— Herhalde, sebeple ini sana anlatmıştır.

— Ooh ! O at kafalı karı, çil lekeleri dolu uzun yüziyle, donuk gözleri, kısık dudaklı nekes ağziyle, bence, düpedüz budalanın biri; Afrika'da harbetmiş, gazete okumasını biliyor diye, kocasına hayran. Çocuklar, kârdan ziyade zarar getiriyorlar diyor da, bir daha demiyor; ağzından, başka lâf alamadım... Ama, kocasının herhalde birtakım fikirleri olacak. Onu gördün, değil mi? İnce uzun, karısı gibi kızıl saçlı, zayıf, yüzü kemikli, gözleri yeşil, elmacıkları çıkık bir adam. Öfkesi hep burnunun ucunda gibi bir hali var. Anladığıma göre, başka çocuk istememesi, en ziyade, kayınbabasının üç kız bir erkek evlâdı olmasından; karısının miras hissesi bu yüzden azalmış, üstelik, değirmencilik zanaatı, kendi babasını zengin etmediği için sabahtan akşama kadar, değirmeninin aleyhinde atıp tutuyor, Antoine, Paris'te iyi bir iş bulursa, gidip orada francala yemesine ben mâni olacak değilim diyip duruyor.

Mathieu, Beauchêne'lerle Morange'lardaki gibi, aileyi tahdideden aynı sebepleri, mirasın paylaşılması korkusunu, el işini hakir görmenin, şehirlerdeki lükse susamanın artırırdığı bir derece yukarı sınıfa yükselme ihtiyacını, orada, köy halkında da buluyordu. Mademki toprak iflâs ediyordu, asla zengin olmıyacağını iyice bile bile, onu ekip biçmekte ısrara ne lüzum vardı? Bu şeyleri karısına izah et-

mesine ramak kaldı. Sonra, şunu söylemekle yetindi.

— Şikâyet etmekte haksız, iki tane ineği, bir beygiri var, işi sıkı olduğu zaman da bir yardımcı tutabilir. Bizim ise, bu sabah, otuz meteleğimiz vardı ; değirmenimiz de yok, ufacık bir tarlamız bile yok... Ben, onun değirmenini pek mükemmel buluyorum, ne zaman bu köprüden geçsem, o değirmene gıpta ediyorum. Ben değirmenci olmuşum, sen değirmenci karısı, meselâ; gözünün önüne getir bir kere; ne zengin, ne mesut olurduk !

Buna gülüştüler. Bir müddet daha oturdukları yerde kaldılar, değirmenin, Yeuse kıyısındaki kara cüssesine baktılar. Küçük ırmak, her iki kıyıdaki söğütlerle kavakların arasında, sonsuz bir sükûnla akıyor, billûr duruluğunu harelendiren su nebatları ortasında, belli belirsiz şırıldıyordu. Sonra, meşe ağaçları ortasında, içinde çarkın döndüğü geniş sundurma, civar binalar, sarmaşıklarla, hanımelleriyle, asmalarla kuşatılmış, şairane manzaralı bir köşe halinde gözüküyordu. Hele geceleyin, değirmen, ışıksız, uyuklarken, bundan daha hulyalı, daha lâtif bir manzara olamazdı.

Mathieu, sesini yavaşlattı.

— A ! dedi, şurada, suyun kenarında, söğütlerin altında biri var. Hafif bir gürültü işittim.

Marianne, candan bir neşeyle:

— Ha ! Biliyorum, dedi. Pek pek on beş gün evvel, şuradaki küçük eve genç bir karı koca taşındı idi, onlar olacak. Biliyorsun, madam Angelin, Constance'ın mektep arkadaşı, hani.

Sayfiyede kendilerine komşu gelen bu karı koca Angelin'ler, onları ilgilendiriyordu. Kadın, Marianne'ın yaşında, uzun boylu, esmer, güzel saçlı ve güzel gözlü, yüzü hep neşe saçan, eğlenceye bayılan bir kadındı; erkek, Mathieu'nün yaşındaydı, erkek güzeliydi, karısına delice âşıktı, bol ahenk, kalkık bıyıklı bir adamdı. Bir görüşte biribirlerini sevmişler, evlenmişlerdi; ikisinin geliri, bir arada on bin frank kadardı; erkek, yelpaze ressamı idi, sevimli adamdı, karısının aşkıyle, muhabbet dolu delice bir tembelliğe kapılmasa, bu geliri, bir misline çıkarabilirdi.

O ilkbaharda, serbestçe, taşkınca, tabiat ortasında sevişmek için gelip o ıssız Janville'e sığınmışlardı. Koruların patikalarında hep onlara tesadüf ediliyordu; sarmaş dolaş, kimsenin bilmediği gizli yerler, yaprakların altında, saklı, otlar bürümüş kovuklar arıyorlardı. Hele geceleyin, böylece, tarlaların ortasından, çitlerin gerisinden, Yeuse'ün gölgeli kıyıları boyunca yürüyorlar, çok geç vakte kadar dalıp, şırıldıyan suyun kenarında, söğütlerin koyu gölgesi içinde kaldıkları zaman, pek seviniyorlardı.

Marianne:

— Çocuk istemiyen kadınlardan biri de bu, dedi. Geçen gün bana söyledi, kocasiyle beraber, hayatın bir parça tadını çıkarmak, ana olup, hemen bir çok zamanını çocuğa vermemek için, otuzundan evvel doğurmamağa karar vermiş. Kocası da, onun bu fikrini beğeniyor, karısını teşvik ediyor, galiba; vücudu bozulur, gebeyken, emzikli iken kendisine yüz vermez diye korkuyor. Onun için, sabahtan akşama kadar, rasgeldikleri yerde kucaklaştıkları halde, kendilerini kolluyorlar, işin yalnız zevkini çıkarıyorlar... Otuz yaşına gelince, nur topu gibi bir oğulları olacakmış.

Mathieu, tekrar ciddileşmiş, hâlâ bir şey söylememişti, Marianne, sade şu sözü ilâve etti:

— Yapabilirlerse.

Mathieu, tekrer düşünüyordu. Hangi hareketin daha akıllıca olduğunu bilen var mıydı? Engin kırlarda, kendi kendisiyle baş başa, sırf kendi varlığiyle yaşıyan bu aşk, nefîs bir şey değil miydi? Başka çocuğu olmıyacağına dair Paris'te kendi kendine ettiği yemini hatırladı. Nihayet:

— Adam sen de, diye mırıldandı, herkes, keyfi bildiği gibi yaşar Onları rahatsız ediyoruz, gidip yatalım.

Chantebled'ye giden dar yolu tuttular, ağır ağır, yukuş yokarı çıkmağa başladılar. Karşılarında, bir deniz fenerinin uzak pırıltısı

gibi, pavyonun bir penceresi önünde yanan lâmbanın aydınlığını, koruların karaltı yığınları ortasında, durgun ve tenha yanan bu aydınlığı görüyorlardı. Gecenin şâhane sessizliğine gömülmüşler, içinde çocuklarının uyuduğu, bu çok âsude yuvaya doğru yürüyorlar, artık konuşmuyorlardı.

İçeri girdiler, Mathieu, kapıyı kilitledi; sonra, mümkün mertebe az gürültü ederek, el yordamiyle yukarı çıktılar. Zemin katı, dehlizin sağında bir salonla bir yemek odasından, solunda, bir mutfakla bir kilerden mürekkepti. Birinci katta dört oda vardı. Paris'ten getirdikleri çok mütevazı ev eşyası, fazla geniş odalarda, muallâkta kalıyordu. Fakat, övünmeği seven insanlar değillerdi. Gülüp geçiyorlardı. Bütün lüksleri, pencerelere, Edirne bezinden küçük perdeler koymaktan ibaret kalmıştı; bu perdelerin kızıl aksi, odalara, son derece debdebeli bir manzara veriyormuş gibi geliyordu.

Marianne, hiç bir gürültü, bir nefes bile işitmeyince :

— Zoé, muhakkak uyumuş, dedi.

Doğru idi; karyolaları bitişik odada duran çocuklar, aydınlıktan rahatsız olmasınlar diye karı kocanın yatak odasında, lâmbanın karşısına oturup örgü örmeğe başlıyan köylü kız, başı elindeki işin üstüne düşmüş, derin derin uyuyordu. Ardına kadar açık bırakılan kapıdan da yine, derin bir uykunun bütün âsudeliği geliyordu.

Zoé'yi yavaşça uyandırdılar, özürlerini susturdular, fazla gürültü etmemesini tembih ederek, uyuşuk, şaşkın, yatmağa gönderdiler. Mathieu lâmbayı almış, çocukları görmek ve öpmek için, onların odasına geçmişti. Seyrek uyanırlardı. Lâmbayı şöm nenin üstüne koydu, üç küçük karyolayı seyrederken, Marianne yanına geldi. Dipte, duvara bitişik karyolada, Blaise ve Denis isimli ikizler uyuyorlardı; altı yaşında aslan gibi çocuklardı, çoğu zaman, sarmaş dolaş uyurlardı. Karşıki duvara bitişik ikinci karyolada, nerdeyse dört yaşına basacak, seyrek görülür derecede güzel bir çocuk olan Ambroise vardı. Bir beşik olan üçüncü karyolayı, yarı çıplak, ufacık, beyaz vücudiyle, bir çiçek gibi süsliyen de, üç hafta evvel memeden kesilen, on beş aylık matmazel Rose'du. Çocuk, sağlam yumruklariyle, yorganı öyle altüst etmişti ki, annesi, onun üstünü tekrar örtmek zorunda kaldı. Sonra, Mathieu de, bu esnada, Ambroise'ın kayan yastığı ile meşgul oldu. İkisi de, gürültüsüzce, müşfik hareketlerle gidip geliyorlar, uyuyan şirin yüzlerin, sükûnet içinde, rahat rahat uyuyup uyumadıklarını anlamak için eğiliyorlar, dönüp geliyorlar, tekrar eğiliyorlardı. Onları öptüler, sonra, Blaise'le Denis'nin kımıldadıklarını sanarak tekrar durdular. Nihayet, anne, lâmbayı alıp yürüdü, ikisi de, ayaklarının ucuna basarak, birbirlerinin peşi sıra çıktılar.

Marianne, ara kapıyı açık bırakıp, lâmbayı, kendi yatak odalarındaki masanın ortasına bıraktıktan sonra, sesini tekrar yükselterek:

— Seni meraka düşürmemek için, dışarda söylemedim, dedi, Rose bugün beni üzdü, çocuğu iyi görmedim, ancak akşamleyin içim rahat etti.

Sonra, Mathieu'nün birdenbire irkildiğini, benzi attığını görünce

— Yoo! Bir şeyi yok, diye ilâve etti, eğer üzüntümü büsbütün gidermiş olmasaydım, evden çıkmazdım. Yalnız, bu küçük mahlûklarla, insanın içi bir türlü rahat etmiyor... Haydi, yat, saat gece yarısını geçti.

Açık kalan pencereye kulak asmadan, sonsuz ufuktaki milyonlarca yıldızdan başka hiç bir gözün kendisini görmesinden çekinmeden, rahat rahat soyunmağa başladı. Robunu, etekliğini, korsesini çıkardıktan sonra, bir lâhza aynanın karşısında durdu, gece için başını düzeltti, topuzunu çözdü, gür saçlarını, baldırlarına kadar inen uzun bir örgü halinde sallandırdı.

Mathieu, karısının söylediğini işitmemiş göründü. Onun gibi soyunacağı yerde, masanın başına, lâmbanın önüne oturmuştu. Ceplerini boşaltti, üç yüz frank aylığını teşkil eden on beş Louis altınını çıkardı. Saydıktan sonra, acı bir istihza ile:

— Tamam, topu topu ou beş tane, yolda

yavrulamamışlar, dedi. Al bakalım! Yarın, borçlarımızı ödersin.

Bu söz, ona bir şey düşündürdü. Kurşun kalemini aldı, cep defterinin boş bir yaprağına bir takım rakamlar sıraladı:.

— Lepailleur'lere yumurta ve süt parası, on iki frank dedik... Kasaba ne kadar borcun var?

Marianne, onun karşısına oturmuş, çoraplarını çıkarıyordu.

— Kasaba, yirmi beş frank yaz.

— Peki, bakkala, ekmekçiye?

— Pek iyi bilmiyorum, otuz frank kadar koy. Zaten hepsi bu kadar.

Mathieu, hesabı topladı.

— Altmış iki frank ediyor, dedi. Üç yüzden altmış ikiyi çıkar, kalır iki yüz otuz sekiz frank, günde, yallah yallah sekiz frank... Eh! Zenginiz, başımızda dört çocukla, öyle bir ay geçireceğiz ki, hele Rose da hastalanırsa!

Şimdi, Marianne, arkasında gömlekle, ayakta, son derece güzel çıplak ayaklariyle yere basarak, çıplak kolları, cazibeli bir davet jestiyle açılmış, muhteşem ve pürsıhhat vücutlu, bereketli bir kadının üstün güzelliği ile ona bakıyordu. Mathieu'nün böyle konuşmasına şaşıyordu; neşeli bir güvenle güldü.

— Bu akşam nen var, kocacığım? Ümitsiz hesaplar yapıyorsun, halbuki, sen, mesut yaşamak için hayatı sevmenin yettiğine ina-

nır, yarını, hep, bir mucize gibi beklersin. Bana gelince, pekâlâ bilirsin, ben, muhakkak ki, dünyanın en zengin, en mesut kadınıyım... Gel yat, servet, içeri girmek için, senin lâmbayı söndürmeni bekliyor.

Şaka ediyordu, oynıyarak, çevik bir sıçrayışla yatağa girdi; sonra, başını yastıkta yüksekte tutarak, kolları yorganın dışında, aynı muhabbetli çağırış vaziyetinde bekledi. Fakat, Mathieu başını sallıyordu, aheste, sonu gelmez bir lâkırdı kalabalığı ile, o günü, hazin hazin tekrar yaşamağa başladı.

— Yok, sana bir şey söyliyeyim mi, karıcığım, başkalarının evinde bunca refahı, bunca zenginliği gördükten sonra, buraya gelip de kendi yoksuzluğumuzla karşılaşınca, yüreğim burkuluyor, artık. Bilirsin ki ben, hiç de hasetçi, haris, yükselmek, zengin olmak emelinde değilimdir. Ama, neylersin, öyle zamanlarım oluyor ki, sizleri, evet, seni, çocukları düşünüp üzülüyorum, sizin için bir servet kazanmak, sizleri, hiç değilse sefaletin tehdidinden kurtarmak istiyorum... Şu Beauchêne'ler, fabrikalariyle, müstakbel bir prens gibi büyüttükleri küçük Maurice'leriyle, bizim, dört çocuğumuzla beraber açlıktan öleceğimizi bana öyle ihsas ediyorlar ki! Ya, kızlarına şâhane bir çeyiz vereceklerinden bahseden o biçare Morange'lar, onlar da, yeni taşındıkları apartımandaki sahte lükslerinin ortasında övünüp duruyorlar, on iki bin franklık bir

mevki tahayyül ediyorlar, bize karşı dostça bir istihfaf besliyorlar! Sonra, şu bizim mal sahipleri Séguin'lerin milyonlarını, enfes şeylerle tıklım tıklım dolu konaklarını gözlerimin önüne serişlerini, kendileri akıllı davranıp bir oğlan, bir kız çocukla kaldıkları halde, ailemin kalabalığından dolayı benim halime acıyışlarını ve gülüşlerini görseydin! Hulâsa, değirmenleriyle, bizi hiçe sayan şu Lepailleur'lere varıncıya kadar, herkes! Öyle ya, besbelli meydanda, o kadının, buraya, Antoine'ı ile beraber gelip, asla bir çocuk daha doğurmıyacağını söylemesi, bizim dört çocuğumuz olduğu için, borcumuzu ödiyemiyeceğimizden korktuğunu anlatmak içindir!... Yoo! muhakkak ki, bizim asla bir fabrikamız, bir konağımız, hattâ bir değirmenimiz bile olmıyacak; ben de, hiç şüphesiz, asla on iki bin frank kazanamıyacağım. Başkalarının herşeyi var, bizim hiç bir şeyimiz yok, hakikat ortada. İçinde bulunduğumuz, gitgide artan sıkıntının kendi eserimiz olduğunu düşünüp üzüntü ve vicdan azabı duymasam, ben de, senin gibi, tasa etmiyeceğim, sabırlı, hattâ neşeli davranacağım... Evet, evet! Kabahatliyiz, ihtiyatsızlık ediyoruz, tedbirsizlik ediyoruz.

O söyledikçe, Marianne, gitgide artan hayret emareleri gösteriyordu. Yerinde doğrulmuş, açılmış, gür örgüsünün siyah bir yığınla biçtiği sıkı etli, beyaz çıplak vücudunu

meydanda bırakıyor, süt beyaz yüzünde, kara gözleri, iri iri açılmış, pırıldıyordu.

— Ama, nen var, bu akşam senin nen var, kocacığım, diyip duruyordu. Sen ki, o kadar iyisin, o kadar sadesin, paradan hiç bahsetmezsin, bu orta halliliğimizle o kadar mesutsun, nasıl oluyor da, kuzenim Beauchêne gibi konuşuyorsun? Pariste fena bir gün geçirdin galiba, haydi, gel yat, derdini unut.

Mathieu, nihayet kalktı, soyundu; bir yandan, hâlâ, mırıl mırıl söyleniyordu.

— Yatacağım, tabii, ama, yine söylüyorum, bu oturduğumuz yer, kulübe; bu gece yine yağmur yağarsa, çocuklar ıslanacaklar. Nasıl mukayese yapmıyayım?... Zavallı çocuklar! Ben de öbür babalar gibiyim, çocuklarımın çok mesut olamasını isterim!

Tam yatağa girecegi sırada, bitişik odadan bir inilti işitir gibi oldu, odanın ortasında, olduğu yerde kaldı. Dinledi, yine meraktan kurtulamadı, nihayet, lâmbayı tekrar eline aldı, yalınayak, sırtında gömlekle, çocukların odasına gidip baktı. İki üç dakika sonra, bin bir ihtiyatla, sessizce yürüyerek dönüp geldiği zaman, karısını yatakta oturmuş, başını ileri uzatmış, seslenir seslenmez yanına gelmeğe hazır, hâlâ dinler vaziyette buldu.

Sanki çocuklar işitecekmiş gibi, gayet yavaş sesle

— Bir şey değil, dedi. Rose yine üstünü açmış... Dördü de, melek gibi uyuyorlar.

Sonra, lâmbayı yine masanın üstüne bıraktı.

— Söndüreyim, değil mi? dedi.

Fakat, pencereyi kapamak için o tarafa doğru giderken, Marianne, mâni oldu.

— Yok, yok! Açık bırak. Hava çok güzel, çok ılık! Birazdan, uyumadan önce kapatırız.

Doğru idi, karanlığın bütün sükûniyle, engin kırların durgun ve kuvvetli bütün kokusiyle beraber içeri giren bu enfes ilkbahar gecesi, hiç bir güzellikle, hiç bir halâvetle kıyaş edilemezdi. Uzaktan, yalnız, ezelî bereketliliği içinde uykuya dalmış toprağın derin soluğu geliyordu. Uykuda olmasına rağmen, bu istirahat halindeki topraktan yine hayat taşıyor; geceyi dolduran bir arzu ürpertisi halinde yayılıyor, bu arzunun fasılasız ve sonsuz aşkı, otları, koruları, suları, tarlaları, uykularının arasında bile tahrik ediyordu. Şimdi, lâmba sönmüş olduğu için, karanlık odadan, ışıl ışıl yanan yıldızların gökte titreştiği görülüyor, karı kocanın yattığı karyolanın tam karşısına rasgelen bu koskoca sema parçasını, Paris, o yanar dağ kızıllığiyle, hâlâ tutuşturuyordu.

Mathieu, Marianne'ı, şefkatle kollarının arasına aldı, sonra, göğsüne, kalbinin üstüne bastırdı, onun çok kıvrak ve çok gürbüz vücudunu vücudunda hissettiği bu kucaklama arasında, müteessir bir sesle konuşmağa devam ederek, kulağına

— Karıcığım, dedi, iyi bil ki, sırf sizi, çocukları ve seni düşünüyorum Berikiler zengin, kalabalık aile yükü altına girmemek akıllılığını gösteriyorlar, biz fakirler, hesapetmeden, başımıza, üstüste çocuk gailesi açıyoruz. İnsan bir parça düşünürse, bunun delilik olduğunu görüyor, ihtiyatsızlığın son haddi Netekim, Rose'umuzun dünyaya gelmesi, bizi muhakkak ki mahvetti, buraya sığınmak zorunda bıraktı; öyle ya, ondan önce, yine iki ucunu bir araya getiriyorduk, borca girmiyorduk... Değil mi? Sen ne düşünüyorsun?

Marianne, kımıldamıyor, körpe bir okşayışla ona sarılan kollarını çözmüyordu. Fakat, endişeli bir bekleyiş, göğüsünde çarpan kalbinin atışlarını yavaşlatmıştı.

— Ben hiç bir şey düşünmüyorum, kocacığım, bunu hiç aklıma getirmedim.

— Hasılı, gebe kaldığını, bir beşinci çocuğumuz daha olduğunu gözünün önüne getiriyor musun? İşte o zaman, bizimle alay etmekte, zavallılığımızın kendi isteğimizle olduğunu söylemekte haklı olurlar!.. Onun için, zihnim hep bununla meşgul,. bugün bir yemin ettim, bu kadarla kalacağımıza, beşinci çocuğun hiç bir zaman dünyaya gelmemesinin çaresine bakacağımıza andiçtim... Sen ne düşünüyorsun, karıcığım?

Bu sefer, Marianne, herhalde kendisi de farkına varmadan, kollarını biraz gevşetti,

Mathieu, kendi cildi üzerinde, onun cildinin hafifçe ürperdiğini hissetti. Genç kadın, üşür gibi olmuştu, ağlamak istiyordu.

— Haklı olsan gerek, diye düşünüyorum. Ben ne diyeyim? Emir sende, sen nasıl istersen öyle yaparız.

Fakat, artık, Mathieu'nün, kolları arasında tuttuğu Marianne aynı maşuka, aynı zevce değildi; bir başkasiydi, zevk aletinden ibaret kalmağa razı olmuş, inkiyatlı kadındı. Mathieu, en ziyade, maksadını Marianne'ın, anlıyamadığı, şaşaladığı, bu şeyleri niçin, ne sebeple söylediğini düşündüğü intibaı içindeydi.

Mathieu, şaka eder gibi bir tavır takınarak

— Seni üzmüş olmuyorum ya, cicim? diye ilâve etti. Sevişmemize mani olacak değil ha, merak etme. Hem de, emniyette olacağız, herkes böyle yapıyor, isimlerini sana saydıklarımın hepsi, işin kolayını böyle bulmuşlar... Yine de, benim çok sevdiğim karım olacaksın.

Onu kendine doğru çekti, göğsüne daha sıkı bastırdı, öpmek için dudaklarını aradı, Marianne, teninin ve kalbinin şuursuz bir isyanı içinde, bir huzursuzluk duyarak :

— Evet, tabi, biliyorum, dedi ... Sen nasıl istersen, geleceğin yükü senin omuzlarında

Sonra, hıçkırarak ağlamağa başladı, göz

yaşlarını boğmak için, başını onun göğüsüne sakladı; Mathieu, bu iri yaşların ılık ılık dökülüşünü duyuyordu. Karısının, sorsalar derin sebeplerini söyliyemiyeceği bu kederi karşısında şaşalamış; kendisini de, için için bir tiksinti kaplamıştı. Nefsinden hoşnutsuzluk duydu, yeise kapıldı, kendini kabahatli buldu.

— Ağlama, karıcığım, dedi... Sen beni böyle candan kucaklarken, sana böyle şeylerden bahsettiğim için budalanın biriyim, kaba adamım, fena adamım. Düşünürsün, tekrar konuşuruz... Kendini üzme, rahat rahat uyu, beni biliyorsun ya, seviştiğimiz geceler yaptığın gibi, burada, omuzumda uyu.

Gerçek, bu, âdetleriydi. Marianne'ın muntazam nefes alışları, uyuduğunu anlatıncaya kadar, Mathieu, onun başını, böylece omzunda tutar, ancak, o zaman, uyandırmadan, ihtiyatla, yastığa yatırırdı.

— Tamam, rahatsın şimdi, uyu... Artık seni daha fazla üzmiyeceğim.

Marianne, onun omuzuna sokulmuş, sımsıkı sarılmış, artık ağlamıyor, hiç bir şey söylemiyordu. Mathieu, onun böylece uyuyacağını umdu; kendisi, gözleri alabildiğine açık, yıldızların titreştiği engin semaya bakarak, hâlâ düşünüyordu

Ta uzakta, Paris'in ufku tutuşturan aydınlığı, çok şaşkın bir halde dönüp geldiği o kızgın geceyi, tekrar gözünün önüne getirdi. Şimdi, Beauchêne, Norine'den ayrılıyor, şen

şatır, karısının yatağına dönüyordu. Mathieu, Marianne'a o gün yaptığı işleri anlatırken, acaba niçin, Norine'le kuzenleri Beauchêne'in bu macerasını anlatmak cesaretini göstermemişti? Bunu düşününce, hâdisenin kirli ve ayıp tarafını daha fazla hissetti. Sonra, geceyi Serafine'in evinde geçirmek suretiyle, kendisinin de, az daha pis bir iş göreceğini hatırladı, gönlü bulanır gibi oldu. Gitseydi, şu anda orada bulunacaktı. Bu yatakta, omuzuna yaslanmış uyuyan sevgili kadının yanında, bu düşünceye, bir vicdan azabı gibi, tahammül edemedi. Onu kirleten, zekâsını karartıp tenini bulandıran şey, marazî bir buhran gibi, o bir saatlik azgın arzu değil miydi? Kendi kendisini tanıyamadığına, şimdiye kadar asla sahip olmadığı hisler ve arzular duyduğuna göre, herhalde, vücuduna bir zehir yayılmış olsa gerekti. Karısına söylediği sözlere, kendi de şaşmağa başlıyordu; çünkü, bir gün evvel, bu sözleri söyliyeceğini sadece aklına getirse, muhakkak ki meyus olur, eli ayağı kesilirdi. Marianne, her zamanki candan güveniyle uyuyamıyordu. Gözlerini ne kadar yumsa, kımıldamadan dursa, Mathieu, onun dargın, üzgün olduğunu, kendisini bu kadar az sevebileceğine hâlâ akıl erdiremediğini seziyordu. Zenginlik tasasını çoktan unutmuştu, bir Beauchêne gibi veya bir Morange gibi mütalâa yürütmek, o mağrur ihtiyacı, bir derece yükselmek, mirasın paylaşılmasına karşı

kin ve dehşet duyarak, serveti bir tek başta toplamak ihtiyacını hissetmek için, kendini zorlaması icabediyordu. Çünkü, olayları inkâr edemiyordu. En zeki insanlar, muhakkak ki, döl bereketi en az olanlardı, çocuklar, ancak, sefaletin gübresi üzerinde fazla sayıda yetişiyorlardı. Ne var ki, bu, sadece içtimaî bir hâdiseydi, bilhassa, içinde vukua geldiği cemiyetin durumuna bağlıydı. Sefalet, toprağın hasisliğinden değil, insanların adaletsizliğinden ileri geliyordu; sıhhat için ve neşe için, herkes arasında taksim edilen zarurî iş meselesi halledildiği gün, milletler on misli artmış bile olsa, toprak onları beslerdi. Yüz bin zavallı yerine on bin mesudun evlâ olduğu bir hakikattı ama, fazla geldiği söylenen o yüz bin zavallı, tabiatı iğdiş etmek suretiyle bencil refahları sağlamak istiyen on bin imtiyazlı kadar mesut olmak, hayatı genişletmek için, neden gayret sarf etmesinlerdi? Medeniyeti, döl bereketinin yarattığını; milletleri, sarsa sarsa ayaklandıranın, hakikatın ve adaletin zaferine kadar götürenin o haddinden fazla sayıda mahlûklar olduğunu, meşru saadet payını istiyen o zavallılar kalabalığı olduğunu düşünüp, buna tekrar kesin olarak inanınca, âdeta kurtulur gibi oldu, sonsuzlukların diriltici soluğunu duydu. Gelişmenin olabilmesi için, çok fazla sayıda insan yetişmesi, beşeriyetin dünya üzerinde taşması, onu doldurması, dindirmesi, dolu olduğu bütün sağ-

lam ve ortak hayatı elde etmesi lâzımdı. Mademki, medeniyeti yaratan döl bereketiydi, mademki biri ötekine düzen veriyordu, devirler tamam olduğu, baştan başa meskûn kürenin üzerinde bir tek kardeş millet bulunduğu gün, kesin bir muvazene hasıl olacağını tahmin etmek caizdi Fakat, o zamana kadar, binlerce ve binlerce yıl, bir tek tohumu kaybetmemek, hasadı hiç bir zaman haddinden fazla sayılamıyacak olan çiftçi gibi, her fazla insanın bir kuvvet, bir ümit teşkil ettiği bu insan hasadının hepsini toprağa vermek, yerinde bir işti, hayırlı bir işti.

Şimdi, açık pencereden, ılık ilkbahar gecesininin içinden geldiğini Mathieu'nün işittiği, sürekli, belli belirsiz engin mırıltı, ezelî döl bereketinin ürpertisinden başka bir şey değildi. Kulak kabartıyordu, hâlâ uyumıyan, boynunda duyduğu hafif soluğundan başka hayat eseri göstermeden hareketsiz yatan Marianne'ın nefesine gömüldüğü gibi, bu ürpertiye de gömülüyordu. Bu aşk mevsiminde her şey filizleniyor, her şey sürüyor, gelişiyordu. Engin gökten, yıldızların ürpertisinden, cihanşümul çiftleşme kanunu, dünyaları idare eden cazibe dükülüyordu. Kocanın kolları arasında bir kadın gibi, karanlıkta yatan geniş topraktan, vücut verici raşenin hazları, milyarlarca yumurtayla dolup taşan mesut suların hafif şırıltısı, kızgın hayvanların, dallarına usare yürüyen ağaçların uğultusiyle

dolu, canlı ormanların engin soluğu, patlayan tanelerin her taraftan, oynattığı kırların derin faaliyeti yükseliyordu. Hiç şüphesiz, nice tane kayboluyor, nice tohum kuruyor, yahut çürüyordu, bu muazzam döküntünün yerini, tükenmez tabiat, mütemadiyen dolduruyordu. Fakat, Mathieu, hayvanda, nebatta, hayatın ölüme karşı inatçı, yorulmaz bir enerji ile mücadele etmesine mukabil, yalnız insanın, ölümü ölmek için istediğini, hiç bir zaman bu kadar iyi hissetmemişti. Mayıs ayında, hepsi ılık, hepsi, eşyanın ve mahlûkların bereketli kucaklamasiyle kendinden geçmiş bu kırlarda, şu anda, istiyerek kısır kalan ancak iki sevdalı vardı; beride, Yeuse ırmağı kenarında, söğütlerin altında, şairlerin terennüm ettikleri kısır sevda incelikleriyle kucaklaşan o çok şen ve çok şirin kaatil çift vardı.

O zaman, Mathieu'nün zihninden, düşünceler, mütalâalar silindi, yalnız arzu kaldı, dünyaları yaratmış olan, gebelik ve doğurma bir saniye gecikmeden her gün yaratmağa devam eden doymaz ve ezelî arzu kaldı. Arzu, kâinatın bütün ruhu ondadır, maddeyi yerinden kaldıran, zerreleri bir zekâ, bir kudret, bir hakimiyet yapan kuvvet odur. Mathieu, hattâ arzuyu bile muhakeme etmiyordu, hayatı yayan, ebedileştiren yenilmez kuvvete râm oluyor gibi, ona râm oluyor, sürüklenip gidiyordu. Hareketsiz yatan Marianne'ın hafif nefesini boynunda hissetmesi,

damarlarında bir alev tutuşturmağa yetiyordu. Halbuki, Marianne, hâlâ bitkin bir halde, donuk, gözleri kapalı, uyuyamadan yatıyordu. Bununla beraber, ipek gibi yumuşak, çıplak kollariyle sinesinden, narin cildinin ve gür saçlarının kokusundan, galip gelen arzu intişar ediyordu. Analık, üzerinde tahripkâr olacağı yerde, endamına bir gürbüzlük, uzuvlarına bir sıkılık ve sağlamlık, bakirenin kararsız, belirsiz güzelliğini yokluk haline getiren, anne olmuş kadının bütün o parlak güzelliğini vermişti.

Mathieu, ihtiraslı bir kucaklayışla, Marianne'ı tekrar kollarının arasına aldı.

— Ah! Sevgili kadın, kendimizden şüphe ettim, dedi... Sen beni affetmedikçe, ikimiz de uyuyamıyacağız.

Marianne, hemen teselli bulmuştu, tatlı tatlı güldü, zaferli ateşinin yükseldiğini hissettiği bu sevgiye, kendini bıraktı.

— Yoo! Ben şüphe etmedim, beni tekrar kucaklıyacağını biliyordum.

Sonra, titreşen yıldızlariyle, mest olmuş suları, ormanları, kırlariyle, pencereden içeri olduğu gibi giren, sevdalı, bereketli ilkbahar gecesinin davetı üzerine, uzun bir aşk busesiyle öpüştüler. Toprağın usaresi yükseliyor, canlı bir mestlik kokusiyle misk gibi, karanlıkta zürriyet yetiştiriyordu. Tohumların, kâinat içinde sürüklenerek, sonu gelmez bir

akışı idi, bu. Milyarlarca mahlûkun çiftleşme ürpertisi idi, cihanşümul bereketlendirme ürpermesiydi, hayat veren hayatın, zaruri, devamlı yaratılışı idi. Bütün tabiat, bir kere daha, böylece, fazla bir mahlûk yaratılmasını istedi.

Fakat, Marianne, doğrulmuş, çocukların odasına doğru kulak kabartarak, Mathieu'yü, bir el hareketiyle durdurmuştu.

— Dinlesene !

İkisi de eğildiler, nefeslerini tutarak dinlediler.

— Uyanıyorlar mı dersin ?

— Evet, bir kımıldanma işitir gibi oldum.

Sonra, hiç bir kıpırtı olmayınca, bitişik odadan, masum sessizlikten başka bir şey işitilmeyince, Marianne, bir parça müstehzi, tekrar, hafifçe gülmeğe başladı.

— Zavallı dört yavrumuz !... Demek ki zararı yok, beşinciyi de istiyorsun, bir zavallı yavru daha, öyle mi ?

Mathieu, ateşli bir buseyle, onun ağzını kapattı.

— Sus, budalalık ettim... Adam sende ! İstedikleri kadar bize gülsünler, hor baksınlar. Haklı olan sensin, gayretli ve akıllı asıl biziz.

Sonra, o yüce, o lâhûti tedbirsizliği işlediler. Vuslat, bütün aşağılık he-

sapları yok etti. Yalnız, saymadan yarattığı hayata güveni olan galip aşktan başka bir şey kalmadı. Eğer biribirlerinin kolları arasında, fiili tahdidetmiş olsalardı, kendilerinden bir şeyi, karşılıklı alıkoyarak, çekinerek, artık, bütün varlıklariyle sevişmiyeceklerdi. Canlı bağ çözülmüş olacaktı, Mathieu, Marianne'a yabancı kadın muamelesi edecekti, nasıl ki o da, artık, Mathieu'nün karısı olmadığını sanacaktı. Onlar, temamiyle, ne yürekten, ne tenden bir tahdit yapmadan, biribirlerinin oluyorlardı, eğer hayat münasip görürse, kendisine düşen işi yapmak onun bileceği şeydi.

Ah! Bundaki hazlar, aynı zamanda sıhhat ve güzellik olan, bu sonsuzluğu içinde mutlak aşkın nefis sarhoşluğu! Bu, hayata inançlarının ifadesi, dünyaları yaratan, cömert, tükenmez döl bereketine bir temcid oldu. Arzu, ezeli ümitten başka bir şey değildi. Tohum, coşkun bir saadet avazesiyle, çiziye atılmıştı. Filizlensin, yine hayat yaratsın, beşeriyet, zekâ ve kudret yaratsındı! Bütün o sevdalı mayıs gecesi, neşeyle ürperdi, yıldızlar ve toprak, zevceyle birlikte, mest oldular. Fırtına halinde geçip giden hazzın üstünde, beşerin ezeli bir zevki, üstün hadise olan yaratma, bir fazla mahlûk daha yaratma, sefalet değil, belki fazla bir kuvvet, hakikat, adalet yaratma, zevki bakidir.

Bu mahlûkun, mahlûklar arasına fırlatılan bu canlı zerrenin ana rahmine düşmesi, şanlı ve kutsal, hesap edilmiyecek kadar önemli, belki de kesin bir hadisedir.

İKİNCİ KİTAP

I

Mathieu, Marianne'ın yattığı büyük akaju karyolanın yanındaki açılır kapanır küçük demir karyoladan, gürültüsüzce kalktı. Karısına baktı, gözleri açık, gülümsediğini gördü.

— O ne! Uyumuyor musun? Ben de, seni uyandırırım korkusiyle kımıldamıyordum! Saat dokuza geliyor, haberin olsun.

Paris'teydiler, ocak ayı ortaları, bir pazardı. Marianne, yedi buçuk aylık gebe idi. aralık ayının ortasına kadar, Chantebled'de, havalar berbat gitmişti. Buz gibi dondurucu yağmurlar yağmış, arkadan kar gelmiş, müthiş soğuk olmuştu; öyle ki, Mathieu, fabrikanın ilk kurucusunun rıhtım üzerindeki muhteşem konağı yaptırmadan önce, içinde oturduğu, Fédération sokağındaki eski mütevazı pavyonu emrine tahsis eden Beauchêne'in bu lûtufkâr teklifini, biraz tereddütten sonra kabul etmişti. Orayı, o zamandan kalma sade mobilyasiyle, döşeli dayalı işgal etmekte olan ihtiyar bir usta başı, tesadüf, o sırada ölmüştü. Genç karı koca, doğumu Paris'te

bekleyip, nisan ayının ilk güzel günleri başlar başlamaz, lohusa yatağı kalkma töreni için Chantebled'ye dönmenin daha ihtiyatlı bir hareket olacağına karar vermişler, bir ay evvel oraya yerleşmişlerdi.

Mathieu

— Dur, dedi, perdeyi açayım.

Gitti, bir perdeyi açtı. Yarı karanlık oda, içeri giren solgun kış güneşinin geniş bir huzmesiyle aydınladı.

— Oh! güneş var, güneş var! Enfes bir hava! Hem de, günlerden pazar! Neyse, bugün öğledn sonra, seni çocuklarla beraber bir parça gezdirebileceğim, demek ki!

Marianne, onu çağırdı, karyolanın kenarına oturunca, neşeyle:

— Yirmi dakikadır, ben de uyumuyordum, pazar günü, sabah uykusu uyuyasın diye, kımıldamaktan çekiniyordum. İkimiz de olur şey değiliz, gözlerimiz alabildiğine açık olduğu halde, biribirimizi uyandırmak istemiyoruz!

Mathieu:

— Ben, seni uyuyorsun zannediyordum, çok memnundum! Şimdi, pazar günleri bir tek zevkım var, o da, sabahları bu odadan ayrılmamak, bütün günü, seninle ve çocuklarla bir arada geçirmek.

Sonra, hayret ve esefle, bir çığlık kopardı.

— A! seni öpmedim!

Marianne, dirseklerini iki baş yastığına dayamış, bir parça doğrulmuştu, Mathieu, sert bir hareketle onu kolları arasına aldı. Fakat, Marianne, hafifçe inledi:

— Aman! kocacığım, dikkat et!

O zaman, Mathieu, fena halde üzüldü, tapınırcasına:

— Canını acıttım! Canını acıttım! dedi. Ne kaba herifim ben, seni böyle hırpalıyorum!... Ooh! sevgili kadın, sevgili kadın, benim için mukaddessin sen, sana, ancak okşıyarak dokunmak isterim, acılarını ben alsam ne kadar mesut olurum! Evet, ellerimin, peri elleri olmasını istiyorum, ta ki, sana dokundukları zaman his bile etmiyesin, ıstıraplarını zevk haline getirsinler.. Böyle olduğu halde senin canını acıtacağım, öyle mi?

Marianne, onu teselli etmek zorunda kaldı.

— Yok canım, koca sersem, canımı acıtmadın! Yalnız korktum. Görüyorsun ya, gülüyorum.

Mathieu ona baktı; Marianne, kendisine, eşsiz ve muhteşem bir güzellikte göründü. Karyolayı kaplıyan, altın sarısı, parlak güneşin ortasında, o da, sıhhat, kuvvet ve ümit nuru saçıyordu. Gür, siyah saçları, hiç bir zaman, ensesinden bu kadar dolgun dökülmemiş, iri gözleri, hiç bir zaman, bundan daha canlı bir neşeyle gülümsememişti. Çok

sıhhatli, çok sağlam bir düzgünlük taşıyan, iyilik ve aşk ifadeli yüziyle, döl bereketinin ta kendisiydi, parlak tenli, kusursuz vücutlu, şahane bir asalete sahip iyi tanrıça idi

Mathieu, bir tazim ihtiyacı duydu, esrar âleminin eşiğinde, Allahının huzuruna çıkarılmış bir sofu gibi, ona taptı.

— Ne güzelsin, ne iyisin, seni ne kadar seviyorum, sevgili kadın!

Dindar bir hareketle, Marianne'ın karnını açtı, içinden bir âlem çıkacak olan kutsal bir kubbe gibi yuvarlaklaşmış ve kabarmış bu çok beyaz, çok ince bir ipeği andıran karnı, seyretti. Eğildi, huşûla öptü, bu buseye, bütün sevgisini, bütün imanını, bütün ümidini kattı. Sonra, dudaklarını, büyük bir ihtiyatla, hafifçe dokundurarak, münacat halinde bir kul gibi bir an orada kaldı.

— Burandan mı rahatsızsın, sevgili kadın? . Burandan mı?... Burandan mı?... Ah! seni iyi etmeği bilsem ve iyi edebilsem!

Fakat, birdenbire, dudaklarında hafif bir darbe hissederek, benzi atmış, ürpermiş, doğrulmuştu. Marianne, tekrar gülmeğe başlamıştı, onu tuttu, kendine çekti, başını yastığa, kendi başının yanına koydu. Sonra, ağzını ta kulağına dayadı. Gayet yavaş sesle:

Nasıl? Duydun değil mi? Seni korkuttu, hay koca sersem! Tabii ya, artık, adam akıllı kıvranıyor, dışarı çıkmak için vuruyor, söyle bakayım, ne dedi sana?

— Ben seni nasıl seviyorsam, senin de beni öyle sevdiğini, bu dünyadaki bütün mesut insanların benim kadar mesut olmadıklarını söyledi.

Etraflarını altın bir ışıkla kuşatan kızıl güneşin ortasında, bir lâhza, sarmaş dolaş kaldılar. Sonra, Mathieu, yastıkları düzeltti, yorganı derli toplu örttü, kendisi odayı düzeltinceye kadar onun yataktan kalkmasını katiyen istemedi. Kendi küçük yatağını kaldırmağa başlamıştı, yorganlarla şilteleri katladı, demir karyolayı kapattı, bir kılıfa soktu. Marianne, karyolayı bırakması için yalvarmış, sayfiyeden beraber getirdikleri hizmetçi Zoé'nin, bu işi pekâlâ yapabileceğini söylemiş, dinletememişti. Mathieu, inadediyor, hizmetçinin, canını sıktığını, karısına bakmak, yapılacak ne kadar işi varsa yapmak için yapyalnız olmağı tercih ettiğini söylüyordu. Büyük karyolada Marianne'ı rahatsız etmekten korktuğu için, orayı ona bırakmak üzere, bu demir karyolada yatmağı isteyen kendisi olmuştu Şimdi de, ev işiyle meşgul oluyor, sevgili karısının tamamen kendine ait olması için odayı kıskanç bir dikkatle herkese kapalı tutuyor, en çocukça ihtimamlara kadar inmekten saadet duyuyor, karısına karşı beslediği son derece derin saygıyı göstermek için, ne yapsa azmış gibi geliyordu.

— Rica ederim, hazır, çocuklar bizi rahat bırakıyorlar, bir parça daha yat. Dinlenirsin.

Bir ürpeti duydu, odanın sıcak olmadığını farketti, kalkar kalkmaz ateş yakmağı düşünmediği için üzüldü. Bir köşede, kütüklerle tahta parçaları duruyordu.

— Sersemlik ettim, seni donduruyorum, işe buradan başlıyabilirdim.

Şöminenin önüne diz çökmüştü, Marianne haykırdı :

— Bu da nereden çıktı! Bırak şunu canım, Zoé'yi çağır.

— Hayır, hayır! Zoé ateş yakmayı beceremiyor, ateş yakmak benim hoşuma gidiyor.

Bol, parlak bir ateş, çıtırdıyarak, odaya yeni bir neşe verince, başarısına güldü. Şimdi, odanın düpedüz cennet olduğunu söylüyordu. Fakat, yüzünü henüz yıkamış ve giyinmişti ki, karyolanın arkasındaki bölme, yumruklarla sarsıldı.

Mathieu neşeyle :

— Hay, keratalar! Uyandılar, işte, dedi. Adam sen de, bugün pazar, bırakalım gelsinler.

Bir müddettir, bitişik odada, hareketli bir kümes gürültüsü vardı. Kahkahalarla kesilen bir gevezelik, keskin bir cıvıtlı işitiliyordu. Sonra, boğuk darbeler duyuldu, herhalde havada yastıklar uçuşuyordu ; aynı zamanda, iki küçük yumruk, bölmede tırampete çalmağa devam ediyordu.

Marianne gülümsiyerek endişeyle :

— Evet, evet! dedi. Cevap ver şunlara, söyle, gelsinler. Ortalığı kırıp dökecekler.

Bu sefer, babaları da duvarı yumrukladı. O zaman, duvarın öte tarafından, bir zafer avazesi, neşeli haykırışmalar işitildi. Mathieu, kapıyı açacak kadar vakit henüz bulmuştu ki, dehlizde bir koşuşma, bir itişme oldu. Sürü geliyordu, enfes bir giriş oldu. Dördünün de arkasında, ufacık çıplak ayaklarının üstüne düşen uzun gecelikleri vardı; ince, siyah saçları uçuşarak, tıpış tıpış yürüyorlar, gülüyorlardı; yüzleri öyle pembe, gözleri masum bir neşeyle öyle parlaktı ki, ışıl ışıl aydınlıktı. Henüz beş yaşında olan Ambroise en küçükleri olduğu halde, en müteşebbisleri, en cüretlileri olduğu için, önden yürüyordu. Onun arkasından, Blaise'le Denis, ikizler geliyordu. Yedi yaşında oldukları için mağrur, daha akıllı uslu idiler, hele Denis, ötekilere okuma öğrettiği için gururlanıyordu, beriki ise utangaç kalmıştı, biraz ödlekti; kafilenin hayalperesti idi. Matmazel Rose'u, herbiri birer elinden tutmuş, küçük bir melek kadar güzel, bol kahhahalar atarak, sağa çeke sola çeke getiriyorlardı; fakat, çocuk, henüz iki yaşını iki ay geçmiş olduğu halde, yine de, aslan gibi ayakta duruyordu.

Ambroise :

— Anne, biliyor musun, ben ısınamıyorum! diye haykırdı. Bana ufacık bir yer aç!

Bir sıçrayışta yatağa girdi, yorganın altına daldı, annesine öyle sokuldu ki, yalnız, kıvırcık, ince saçlı başiyle güleç yüzü meydanda

konakla pavyon arasında, sadece bir bahçe bulunduğu halde, onu bu şekilde, ancak üç dört günde bir görüyordu.

Kapıdan girer girmez, onu uzanmış görünce:

— Rahatsızlığınız arttı mı kardeşim? diye sordu.

— Yoo! Hayır, tersine, iki saat, yaya yürüyerek gezdim, dinleniyorum.

Mathieu, zengin ve kibirli kuzine bir koltuk uzatmıştı; hoş, o da, karı kocaya karşı kusursuz gözükmek istiyordu. Oturur oturmaz, daha sık gelemediği için özür diledi, ev kadını sıfatiyle, birçok vazifelerin yükü altında bulunduğunu anlattı; Maurice de, siyah kadifeden bir esvap giymiş, anasının eteklerine sığınmış, yanından ayrılmıyor, uzaktan, dört çocuğa bakıyor, onlar da onu süzüyorlardı.

— E, Maurice! Küçük kuzenlerine bonjur demiyor musun?

Maurice'in gönlü oldu, onlara doğru yürüdü, fakat, beşi de, utanıp kaldılar. Biribirlerini seyrek görüyorlardı, Chantebled'li dört yabani, bu kibar tavırlı Paris'liyi bir parça yadırgıyorlardı, biribirlerini henüz şamarlamamışlardı.

Keskin bakışları kendi oğlunu öteki üç oğlanla mukayese eden Constance:

— Sizin miniminilerin hepsi iyi ya? diye devam etti. Ambroise büyümüş, iki büyükler de çok gürbüz.

Herhalde, bu muayene, iri ve sağlam görünüşlü olmakla beraber balmumu gibi sarı benizli olan kendi oğlu lehine bir netice vermemişti ki, zoraki bir gülüşle ilâve etti :

— Ben, asıl, sizin küçük Rose'a gıpta ediyorum. Sahiden bebek gibi!

Mathieu gülmeğe başladı; arkasından derhal pişman olduğu bir patavatsızlıkla :

— Adam! dedi. Tatmini kolay bir istek, çarşıda bu bebeklerden satıyorlar, hem de ucuz ucuz.

Constance, ciddi bir eda ile:

— Ucuz ucuz, sizce öyle, bilirsiniz ki ben bu fikirde değilim. Herkes, kendi saadetini yahut felâketini, bildiği gibi, kendisi hazırlar.

Bu sözü söylerken, istihza ve istihfaf dolu, ayıplıyan bakışı ile, düşüncesini tamamladı. Gözlerini, dört çocuğun, hareket ve kaynaşma dolu bu pembe tenleri üzerinde gezdirdikten sonra, yeniden gebe olan o kadına, içinden tekrar hayat filizlenecek olan o taşkın karna baktı. Bir hayasızlık karşısında kalmış, saygı gösterdiği her şeye, ölçüye, ihtiyatkârlığa, düzene karşı bir suikast yapılmış gibi, bu manzaradan incinmiş, tiksinmiş, hattâ tehevvüre kapılmıştı. Marianne'ın yeniden gebe kaldığını haber aldığı zaman, bunu doğru bulmadığını gizlememişti; artık, aleyhinde söylememeğe razı oluyordu; ama, kendisine hücum etmemeleri, isteğiyle kısır kalışından dolayı onunla alay etmemeleri lâzımdı. Kız

kaldı Fakat, iki büyük oğlan, bunu görünce, bir harb çığlığı koparddılar, onlar da saldırdılar, muhasara edilen şehri istilâ ettiler.

— Yer aç! Yer aç! Arkanda, anne! Omzunda, anne!

Yerde, yalnız Rose kaldı, fena halde öfkeli, dargındı Boşu boşuna hücuma kalkışmış, kıç üstü oturmuştu.

— Ben de, anne! Ben de!

Yorgana yapışıyor, iki yumruğuna dayanıp kendini yukarı çekiyordu; yardım etmek lâzım geldi; annesi onu kolları arasına aldı, en iyi yere o yerleşti. Babaları, önce korkmuş, bu istilâcı fatihler kafilesinin, zavallı annelerinin fena halde canını yakacaklarını sanmıştı. Fakat Marianne, onlarla beraber bol bol gülerek, Mathieu'ye teminat veriyordu. Hayır, hayır! Hiç canını acıtmıyorlardı, onu, yalnız, tatlı tatlı okuşuyorlardı. Levha, o kadar eğlenceli, o kadar şirin ve neşeli bir güzellikte idi ki, Mathieu, ondan sonra, artık hayran kaldı. Marianne, göğsünde Rose, bir yanında yarı yarıya kaybolmuş Ambroise, omuzlarının gerisinde Blaise'le Denis olduğu halde, bazan şakalaşırken kendi kendine verdiği ismle, güzel ve iyi Cigogne (1) anne idi! Çocuklar, bir yuva dolusu yavruya benziyorlardı, her taraftan, ufacık pembe ağızlar, kuştüyü gibi taraz taraz, incecik saçlar uzanıyordu; Marianne, kendisi de, süt gibi beyaz ve taravetli, bir kere daha doğurmağa

(1) Çok çocuklu anne.

hazır, vücudunu yeniden taşıran hayatla pürihtizaz, bereketliliği içinde, şerefle övünüyordu.

Rahatına düşkün bir çocuk olan Ambroise:

— Oh, ne rahat, ne sıcak, dedi.

Akıllı uslu Denis, bir şeyler anlatmağa, o kadar gürültü etmelerinin sebebini izaha başladı.

— Blaise, bir örümcek görmüş, dedi. Onun için korktu.

Kardeşi, canı sıkılarak onun sözünü kesti.

— Doğru değil... Bir örümcek gördüm. Sonra, öldürmek için yastığımı attım.

Rose, yine çılgınca gülmeğe başladı.

—Ben de! ben de! diye kekeledi. Böyle, yastığımı, hop! hop!

Hepsi, bunu çok tuhaf bulmuşlar, kahkahadan kırılıyorlardı, katıla katıla gülüyorlardı. Hakikat anlaşılıyordu, bir örümcek öldürmek bahanesiyle, yastık yastığa döğüşmüşlerdi; zaten, örümceği gördüğünü söyliyen yalnız Blaise'di, bu da, meseleyi şüpheli hale getiriyordu. Ana ve çocuklar, parlak güneşe gömülü pembe ve saf tenlerinin ihtişamı içinde, öyle sıhhatli, öyle teravetli idiler ki, babaları, onları, yığın halinde kucaklamak ve hepsini rsgele öpmek ihtiyacına dayanamadı; bu son büyük oyun, yeni bir çılgınca kahkaha tufanı ortasında, onları kendinden geçirdi.

— Oh! Ne eğleniyoruz! Oh! Ne eğleniyoruz!

Anneleri, bir parça sıyrılmağa muvaffak oldu.

— Durun bakayım, kalkacağım. İşi tembelliğe vurmak bana o kadar iyi gelmez. Hem de, çocukların yüzünü gözünü yıkayıp üstlerini giydirmek lâzım.

Tuvalet, alev alev yanan büyük ateşin karşısında yapıldı Aile bir saatten fazla bir gecikmeyle yemek odasına indiği zaman saat ona geliyordu; çini soba gürül gürül yanıyor, kahvaltı için hazırlanan sütün, masanın üstünde, dumanı tütüyordu. Pavyonun zemin katı, methalin sağında bir yemek odasiyle bir salondan, solda bir çalışma odasiyle bir mutfaktan mürekkepti. Yatak odası gibi, Fédération sokağına bakan yemek odası da, sabahları, doğan güneşin parlak ışığı ile doluyordu.

Çocuklar, sofraya oturup fincanlarının başına geçmişlerdi ki, bir çıngırak sesi işitildi. Doktor Boutan içeri girdi. O zaman, yeniden, gürültülü bir neşe tezahürü oldu. Çünkü, doktorun tekerlek, babacan yüzü, çocukları keyiflendirirdi. Hepsini dünyaya getiren o idi, kendisine, teklifsizce davranmak caiz eski bir arkadaş muamelesi ediyorlardı. İleri atılmak için iskemlelerini sarsarlarken, anneleri, bir sözle onları durdurdu.

— Dokturu rahat bırakın, e mi?

Sonra, neşeyle, devam etti.

— Bonjur, doktor. Bu güzel güneşten dolayı size teşekkür ederim, öyle ya, muhak-

kak ki siz sipariş ettiniz, öğleden sonra gezmeğe gidebileyim diye.

— Tabii, ben sipariş ettim, ya İlâcımın faydası oldu mu diye sormak için uğradım, zaten.

Sonra, Boutan, keyifli bir eda ile, bir sandalye aldı, masaya yakın oturdu; Mathieu de, onun elini muhabbetle sıkmış, sabah keyfi yaptıklarını anlatıyordu.

— Çok iyi, dinlensin, mümkün mertebe fazla hareket de etsin... Zaten, bakıyorum, iştihası yerinde. Ben, hastalarımı sofra başında bulduğum zaman, doktor değil, ziyarete gelmiş bir dost oluveririm.

Marianne, parmağını kaldırdı tehdideder gibi bir tavırla ona takıldı.

— Doktor, artık beni çok sağlam, çok sıhhatli hale getiriyorsunuz, utanıyorum. Kimseyi meraka düsürmemek için söylemediğim can acılarını size itirafa mecbur edeceksiniz. Meselâ, bu gece, birkaç saat, müthiş sancılar çektim, vücudumu sanki paralıyorlardı.

Mathieu sapsarı kesilmişti.

— Sahi mi? diye sordu. Ben uyurken, sen sancılandın mı?

Marianne, hafifçe neşeli halini elden bırakmadan cevap verdi

— Bundan sana ne, koca sersem, şimdi buradayım işte, dev gibi yiyiyorum.

Doktor ciddîleşmiş, başını sallıyordu.

— Şikâyet etmeyin, madam, zaruri demeğe

dilim varmıyor ama, çaresiz olan bir ıstırap, bu. Siz, benim, mesut, gürbüz, gayretli hastalarım arasındasınız. Gebelikleri sizinkiler kadar güzel olan az hastam var. Ama, neylersiniz? Anlaşılan, can acısı çekmek şart.

Marianne:

— Yoo! can acısı çekmeğe razıyım, maksadım size takılmak, o kadar! dedi.

Sonra, daha yavaş, derinden bir sesle, ilâve etti.

— Can acısı, hattâ iyidir bile. Eğer can acısı çekmemiş olsam, bu kadar sever miydim?

Çocukların kaşık gürültüsü, bu sözleri bastırıyordu. Konuşmada bir fasıla oldu, sonra, doktor, açıkça söylemediği birtakım fikirlerin biribirine eklenmesi neticesi olarak, dedi ki:

— Perşenbe günü, öğle yemeğine, Séguin'lerin evindesiniz, biliyorum. Ah! zavallı genç kadın! İşte onun gebeliği müthiş bir şey.

Bir el hareketiyle, bütün faciayı, çok becerekli tedbirler aldıklarını sanan karı kocanın, bu beklemedikleri gebelik karşısındaki şaşkınlıklarını, kadının ye'sini, kocanın kıskançlık yüzünden öfkelerini, kavgalar ortasında, yine de, monden zevk hayatına devam edişlerini, kadın, şimdi, bir şezlonga uzanarak, acınacak bir halde yatarken, kocanın, onu ihmal ettiğini, bekâr hayatına tekrar atıldığını ihsas etti.

Marianne :

— Evet, diye izah etti, o kadar kuvvetle ısrar etti ki, reddedemedik Bir hevesten ibaret, zannederim metîn olup ayakta kalmağı nasıl başardığımı öğrenmek için, benimle konuşmak istiyor.

Boutan, birdenbire aklına bir şey gelerek, tekrar neşelendi.

— Biliyor musunuz, ikinizin gebeliği de aynı noktada. O da, martın birine doğru doğuracağını hesaplıyor. Onun için, perşembe günü anlaşmağa gayret edin, aynı günü seçmeyin, çünkü, aynı zamanda hem size hem ona bakamam.

Mathieu, gülerek sordu :

— Ya bizim kuzin Constance? O da sizin müşteriniz, şenlik tam olsun diye; o da bu işe dahil değil mi?

— Yoo! hayır, hayır, o dahil değil. Hatırlıyorsunuz ya, bir daha doğurmamağa yemin etti; o, sözünü tutacak şekilde işi idare etmesini biliyor. İnşallah hakkında hayırlı olur.

Ayağa kalkmıştı, tam gideceği sırada, tehdidi altında bulunduğu istilâ vukua geldi. Çocuklar, kimse kuşkulanmadan, sandalyelerinden kalkmışlar, sonra, bir bakışla biribirlerine danışmış, sefere çıkmışlardı. İki büyük oğlan, birdenbire doktorun omuzlarına çıktılar, küçük, beline sarıldı, kız da, bacaklarına tırmanıyordu.

— Deeh ! Deeh ! Haydi, şimendifer ol, ha ?

Gülüyorlar, boyuna gülüyorlar, sonu gelmez incecik çığlıklarla, onu itiyorlar, sarsıyorlardı. Ana ile baba, canları sıkılarak, paylıyarak, doktorun imdadına koşmuşlardı. Fakat, o, ikisini de teskin ediyordu.

— Bırakın canım, yavrucaklar bana bonjur diyorlar! Mademki, dostumuz Beauchêne'in dediği gibi, bunların dünyaya gelmesinde, kabahat biraz da benim, tahammül etmekliğim gerek... Sizin çocuklarınızın en şirin tarafı, dünyaya getiren anaları gibi sıhhatli oluşları, şimdilik, onlardan, fazla bir şey beklemeyin.

Çocukları, şapır şupur öpüp yere bıraktıktan sonra, annelerinin iki elini tuttu, durumun çok mükemmel olduğunu, giderken içi rahat ettiğini, işine bakmasını söyledi. Mathieu, doktoru methale kadar selâmetlediği sırada, ikisinin şakalaştıkları, keyifli keyifli güldükleri işitildi.

Öğle yemeğinden kalkar kalkmaz, Mathieu, Marianne'ın parlak güneşten faydalanması için, hemen sokağa çıkılmasını istedi. Fédération sokağının köşesini dönüp, rıhtım üzerine vardıkları zaman, saat ancak birdi.

Champ de Mars'la, mahalle ortasının halk tabakası evleri bulunan sokakları arasındaki bu Grenelle mahallesi, çıplak, boş meydanların genişliğiyle, dik açı halinde birbirini ke-

sen ve iki keçeli, bitmez tükenmez külrengi yüksek duvarlı fabrikalarla dolu, adeta ıssız uzun yollariyle, kendisine mahsus bir manzara taşır. Hele iş saatlerinde, bu sokaklardan hiç kimse geçmez, başınızı kaldırdığınız zaman, yalnız, duvarların tepesinden, koyu bir kömür dumanı püskürten, camları toz içinde geniş binaların damlarına bakan yüksek fabrika bacalarını görürsünüz; geniş cümle kapılarından biri açılacak olursa, görülecek olan şey, keskin kokulu dumanlarla dolu, içine yük arabaları yığılmış derin avlulardan ibarettir. Fışkıran buharların kulak tırmalayıcı soluğundan, makinelerin boğuk boğuk işleyişinden, birdenbire boşaltılıp kaldırım üzerinde şangırdıyan demir gürültülerinden başka ses yoktur. Fakat, pazar günleri, fabrikalar durur, mahalle bir ölüm sessizliğine gömülür; yazın, kaldırımları ısıtan alevli güneşten, kışın, ıssız sokaklara dalan, buz gibi soğuk, kar yüklü rüzgârdan başka bir şey kalmaz. Grenelle ahalisi, Paris'in en berbat, en sefil, en ahlâksız insanlarıdır, hayasız, bir sürü fabrika işçisi kızdan, askerî mektep civarı olduğu için oraya toplanan ve peşleri sıra, bir sürü ayak takımı getiren aşağılık fahişelerden ibarettir derler. Sanki, mahsus buna aykırı olsun diye yapılmış gibi, tam karşıda, Seine nehrinin öte kıyısında, şirin burjuva mahallesi olan Passy sedleri, yan tarafta, muhteşem caddelerin ötesinde,

zengin aristokratların mahallesi olan İnvalides ve Saint-Germain mahalleleri uzanır; öyle ki, rıhtım üzerine yapılmış olan Beauchêne fabrikası, patronun bazan gülerek söylediği gibi, sırtını sefalete çevirmiş, bu dünyanın bütün refahlarına, bütün zevklerine yüzünü dönmüş, tam yerindeydi.

Her taraftan, Champ de Mars'ı ve İnvalides Esplanade'ını, bol hava ve bol güneş dolu geniş sokaklar halinde uzanan güzel ağaçlar dikili bu caddeleri, Mathieu severdi. Paris'in, buradan daha sakin, daha serbest ve rahat gezilen, hulyaya ve azamete gömülmeğe bundan daha müsait bir köşesi yoktur.

Fakat, en ziyade, rıhtıma, tam merkezdeki Bar sokağından başlayıp, Palais-Bourbon önünden geçen, Esplanade'dan dolaşan, sonra Champ de Mars'tan dolaşan, ancak, fabrikaların kara renkli diyarı Grenelle bulvarında biten, çok uzun, çok değişik Orsay rıhtımına bayılırdı. Tütün fabrikasiyle şimdiki Eiffel kulesi bahçesine kadar olan, o Seine nehri dönemeci ne muhteşem bir genişlikteydi, ne asırlık ağaçlarla gölgeleniyordu! Nehir, şahane bir zariflikle akıp gidiyordu. Cadde, dünyanın en güzel ağaçları altında uzanıyordu. Gerçekten, lâtif bir huzur içinde yol yürünüyordu, koca Paris, bütün kuvvetini ve bütün cazibesini, buraya koyuyor gibi idi.

Mathieu, sevgili hastasiyle, çoluk çocuğunu oraya kadar götürmek istiyordu. Gelge-

lelim, bu, büyük işti, cesaret lâzımdı. Hele, Rose'un ufacık ayakları endişe veriyordu. Kızı, Ambroise'a emanet ettiler; o, en küçükleri olmakla beraber, gözüpek bir çocuktu. İkisi en önden yürüdüler. Arkadan, ikizler, Blaise'le Denis geliyordu. En geriden de, babalariyle anneleri yürüyordu. Bu manzara, kaldırım üzerinde, âdeta bir mektepli taburunu andırıyordı. Önce, işler pek mükemmel gitti, çok ılık, çok parlak güneşte, tembel, tabii, kablumbağa yürüyüşiyle ilerliyorlardı. O kış gününün, öğleden sonraki bu güzel saatinde, hava gayet duru, neffs bir berraklıktaydı; gölge yerler gayet soğuk, güneşin, parlak ışıklarını serdiği yerler altın sarısı, kadife gibiydi. Onun için, sokaklar çok kalabalık, tek güneş ışığı görür görmez, alay alay gezmeğe çıkan, yabanlıklarını giymiş, aylak Parislilerle dolu idi. Öyle ki, bizzat Rose bile, neşelenmiş, hararetlenmiş, kasılıyor, bütün bu adamlara, koca bir kız olduğunu göstermek istiyordu. Champ de Mars'a vardıkları halde, henüz, kucak istemek aklına gelmedi. Oğlanların üçü de, kaldırımların, donmuş, güm güm öten taşlarına ayaklarını vuruyorlardı. Dizi halinde yürüyorlardı, çok hoştu.

Lâkin, Marianne, Mathieu'nün kolunda, bir parça sendeliyordu. Karnını gizliyen, buluz biçimi, yeşil kumaştan bir rop giymişti. Fakat, karnı artık çok büyük olduğu için,

görüldüğünü biliyor, dikkatli bir iyi niyetle buna kendisi de gülümsüyor, kalçaları üzerinde salınarak, usul usul, elinden geldiği kadar yürüyordu. Gerçekten, dokunaklı, sonsuz bir cazibesi vardı, bu yorgunlukla, vücudunu bu bırakışla daha güzelleşen, o lâhûti ıstırabın daha şanlı bir hale getirdiği şirin ve vekarlı bir güzellikteydi. Güzelliği dikkatlerini çeken bazı yolcular döndüler, gözleriyle onu takibettiler. Sonra, dikkati çekilen, Marianne'ı göstermek için dirsekleriyle biribirlerini dürten insanların sayısı arttı. Durumu fenalaştıran şey, genç kadının önü sıra giden mektepli taburuydu. Daha simdiden, sürü gibi kalabalık, dört çocuklu idi, beşincisi de yoldaydı ! Bu hal, garip görünüyor, görenin güleceği geliyordu. Hattâ, bazıları öfkeleniyorlar, sokak ortasına serilen bu ihtiyatsızlık eserinin acınılacak bir örnek olduğunu söylüyorlardı. O zaman, karı kocanın arkasından yürüyenler, hayret etmeğe, gülüşmeğe, acımağa başladılar. Ah ! zavallı kadın, bu kadar güzel, bu kadar genç olduğu halde, neredeyse, beş çocuk anası olacaktı ! Halbuki kocası da, kaba saba bir adama benzemiyordu. Mathieu ile Marianne, bunları pekâla anlıyorlar, cesaretle, tövbekârlığa yanaşmadan, biribirlerine gülümsüyorlar, kuvvetin, sıhhatin, güzelliğin kendilerinde olduğuna sakin bir inanç içinde, mesut döl bereketlerini, utanç duymadan, güpegündüz, sokakta gezdiriyorlardı.

Fakat, yaprakları dökük büyük ağaçların yanına gelince, Rose'u, bereket versin hâlâ güneş vurmakta olan bir peykeye, bir lâhza oturtmak zorunda kaldılar. Hava sıcak değildi, güneş alçalıyordu, dönüş için biraz acele etmek lâzımgeldi. Bununla beraber, yüzleri iğneliyen bu şiddetli soğukta, hafif pembeleşmiş soluk altın rengi alan bu engin sema altında, dönüş çok güzel oldu. Oğlanlar, ayaklarını yere daha hızlı vuruyorlardı. Kız eğleleniyor, ağlamıyordu. Ana ile baba, bol açık havanın verdiği neşeyle mest, gezintilerinden pek memnun, taburu önleri sıra iterek Fédération sokağının köşesini döndükleri zaman, saat üçtü. Orada da, yine bir takım insanlar biriktiler, geçerlerken onlara baktılar; fakat, bunlar, herhalde iyi insanlardı, çünkü, bu kadar hamarat davranan baba ile anaya çapkınca bakışlar fırlatarak, bu güzel çocuklara gülüyorlardı.

Marianne, eve döndüğü zaman, yorgun caydı, Mathieu'nün, sokağa çıkmadan önce, Zoé'ye, dönüş için iyi bir ateş yakmasını tembih ettiği salonda, bir şezlonga uzandı. Çocuklar, yoruldukları için, bir müddet pek uslu oturdular, küçük bir masanın etrafına dizilip, Denis'nin okuduğu bir masalı dinlemeğe koyuldular. Tam o sırada bir misafir geldi. Bu, Constance'dı, Maurice'le beraber yaptığı bir araba gezintisinden dönüşte, uğrayıp Marianne'ı yoklamak aklına gelmişti;

anası değildi ama, kendisi istemediği için değildi.

Kocasının söylediği tuhaf söze gülümsiyen Marianne, ortalığı yatıştırmak istediğinden, çabucak, lâfı değiştirdi. Beauchêne'in hatırını sordu.

— Alexandre nerede, niçin getirmediniz? Bir haftadır gelmiyor.

Mathieu, hemen lâkırdıya karştı:

— A canım, dün akşam ava gitti, dedim ya. Şafakla beraber koruda dolaşabilmek için, gece Chantebled'nin öte tarafında, Puymoreau'da yatmağa mecbur oldu, herhalde, yarın ancak döner.

— Ha! Evet, sahi, hatırladım. Koruda dolaşmanın da tam havası.

Bu da tehlikeli bir bahisti. Marianne, bu lâfı açtığına pişman olmuştu, çünkü, Beauchêne'in, avda olduğunu söylediği zaman, nerede bulunduğu pek belli değildi. Sabahleyin erkenden av aramaya çıkmak, dışarıda gecelemek için iyi bir bahaneydi. Beauchêne, bunu o kadar suistimal etmeğe başlamıştı ki, Constance, işin aslını bilse gerekti. Fakat, karısı gebe kaldı kalalı, kocası, artık evden dışarı çıkmıyan, hep ihtimamla ona bakan, biribirine bu çok bağlı karı kocanın yanında, metin ve sâkin görünmek istedi.

— Dışarı çıksın, biraz yorulsun diye ben zorluyorum, dedi. Çok kanlı, bol havaya ihtiyacı var; av ona çok yarar.

O esnada, kapının zili bir daha çalındı, bir misafir daha geldi. Bu sefer kızı Reine'le beraber Valérie içeri girdi. Madam Beauchêne'i görünce kızardı; taklidetmek istediği yüksek servet âleminin bu mükemmel örneği, onun üzerinde çok kuvvetli tesir yapıyordu. Fakat, Constance, bu yeni misafirin gelmesiyle hasıl olan kargaşalıktan istifade ederek kalktı, maalesef fazla kalamıyacağını söyledi. Bir ahbabı evde onu bekliyecekti.

Mathieu :

— Bari Maurice'i bize bırakın, dedi. Bakın, şimdi Reine de geldi, altısı beraber oyun oynarlar, kahvealtısını ettirdikten sonra, çocuğu ben size getiririm.

Maurice, tekrar, annesinin eteklerine sığınmıştı. Constance, teklifi geri çevirdi.

— Yoo, olmaz, olmaz !... Biliyorsunuz ya, perhizde, başka yerde yemek yemesini hiç istemem... Allaha ısmarladık, gidiyorum. Geçerken, uğrayıp hatırınızı sorayım, dedim. Haydi, hoşça kalın, Allaha ısmarladık.

Çocuğu alıp giderken, Valérie'ye, hiç bir şey söylemeden, sadece, teklifsiz ve yapmacık bir tavırla elini sıktı; o da, bunu, pek kibarca bir hareket saydı. Reine bir parça tanıdığı Maurice'e gülümsemişti. Kız, o gün, mavi, kalın dıradan fistaniyle, gür, siyah saçlarının çerçevelediği güleç yüziyle pek şirindi, annesine de o kadar çok benziyordu ki, âdeta, küçük kardeşi sanılırdı.

Marianne, çocuğu pek sevdi, yanına çağırdı :

— Gel, seni öpeyim... Aman ! Ne cici matmazel, bu ! Ne kadar da güzelleşmiş, büyümüş ! Kaç yaşında var ?

Valérie :

— Yakında on üçüne basacak, dedi

Constance'ın kalktığı koltuğa oturmuştu, genç kadının güzel gözlerindeki tasalı ifade, Mathieu'nün dikkatine çarptı. Valérie, tıpkı Constance gibi, hatır sormak için uğradığını söyledikten ve çocuklarla annelerinin sıhhatli hallerine memnuniyetini gösterdikten sonra susmuş, gamlanmış, gizli derdine gömülmüş, bütün bu ahbapların kendisini unutmayışlarına sevinen Marianne'ın teşekkür edişini dinliyordu. O zaman, Mathieu, ikisini yalnız bırakmağı düşündü.

— Reine, yavrucuğum, haydi, çocuklarla beraber yemek odasına gel, kahvaltıyı hazırlıyalım, sofrayı kuralım. Çok eğleniriz.

Bu fikir, kulakları sağır edecek kadar kuvvetli bir yaygaraya sebepoldu. Okunan kitap unutuldu, masa itilip kakıldı, üç oğlan, Reine'i sürükliyerek çılgınca koşuştular; Roze da arkada kalmış, elleri üzerine düşmüş, sonra, kedi yavrusu gibi sıçrıya haykıra, onların peşinden gitmişti.

Valérie, Marianne'la yalnız kalır kalmaz, içini çekti.

— Ah ! şekerim, kendinizi sıkıntıya koyma-

dan, böyle, dilediğiniz gibi güzel çocuklar doğurabiliyorsunuz, ne kadar bahtiyarsınız! Bu saadetten ben mahrumum.

Genç kadın, pek şaşırmış, onun yüzüne bakıyordu.

— Ne gibi? Zannederim, siz de, dilediğiniz gibi harekette serbestsiniz, durumunuz benimkinin aynı.

— Ne gezer, güzelim, ne gezer! Sizin zevkleriniz sade, hayatınız benimki tertip değil. Malûm ya, hayatta herkesin kendine göre bir tutumu vardır. Biz, Reine'i ve kendimizi düşünerek, her şeyi ona göre yoluna koyduktu, eğer, şimdi baştan başa değişiklik yapmak zorunda kalırsak, felâket olacak.

Sonra, âni ve şiddetli bir yeisle ilâve etti:

— Eğer, sizin gibi gebe olduğumu görürsem, gebeliğime emin olursam, ne yapacağımı bilmiyorum, deli olurum!

Kendini tutmasına rağmen, gözlerinden yaşlar fışkırdı, titrek elleriyle yüzünü örttü.

Marianne, gitgide artan bir hayretle yerinde doğruldu, Valérie'nin ellerini muhabetle tuttu, onu teselliye çalıştı. Nihayet, onu söyletti, üç aydanberi, kendisini gebe sanmasına sebep olan bazı haller bulunduğunu öğrendi. Önce, muhtemel gecikmelere hükmederek içi rahat etmişti, fakat o ay, şüphesi kesinleşmişti, aklı başında değildi. Bu beklenmedik gebelik karşısında, kocası-

nın ve kendisinin şaşırıp kaldıklarını anlatıyordu, çünkü, ikisi de, ihtiyatlı davrandıklarına çok emindiler. Kendisini çok seven zavallı adamcağız, bu meselede onun sözünü kırmaktansa, bir bacağını kesmeğe razı olurdu. Kendisi de, hep uyanıktı, hep tedbir alıyordu. Bu hale göre, meseleyi izaha imkân kalmıyordu, onlar gibi sevişen ve bu dereceye kadar anlaşan bir karı kocanın başına böyle bir halin gelebileceğine asla ihtimal verilemezdi.

Marianne, nihayet, işi tatlıya bağlamak için:

— Mademki olan olmuştur, eh, ne yapalım, kazaya rıza gösterirsiniz. Hoş geldi, safa geldi, zavallı yavrucak!

Valérie, tekrar yeis ve öfke ile çırpınarak, haykırdı:

— İmkân yok, a canım, imkân yok! Ömrümüz oldukça böyle orta halli yaşıyamayız... Kocanız, benimkinin ona sır olarak anlattığı şeyleri size söylemiştir, tabii. Şimdi Crédit National'de büyük bir mevki sahibi olan eski kâtiplerinden Michaud'nun teklifi üzerine, kocam, Beauchêne fabrikasından ayrılmağa karar vermişti; orada istikbali yok, kendisi de, az zamanda yüksek bir mevkie erişmek için, o kredi bankasına girecekti. Ne var ki, önce, fabrikada aldığı beş bin frangı bırakıp, üç bin altı yüz frank maaşlı bir küçük vazifeyi kabul etmesi lâzımgeliyordu.

Şimdi, gebelik, doğum, yeni bir çocuk daha büyütme işleri çıkınca, bu tehlikeyi nasıl göze alalım, ayda üç yüz frankla nasıl idare edelim?... Bütün hasaplarımızı yapmıştık, bu yezit çocuk hepsini altüst etti, bizi ebediyen sefalete mahkûm bıraktı.

Marianne, o sakin haliyle, gülümsiyerek:

— Ne muhakeme, ne muhakeme, dedi.

— Ama, bu muhakemeler doğru, güzelim. Karşımıza bir fırsat çıktı, kaçırdık mı artık ebediyen bitti demektir Eğer, kısmeti başka taraftan açıldığı gün, kocam fabrikayı bırakmıyacak olursa, artık oraya mıhlanıp kalacak, bütün hayalleri suya düşecek, Reine'in çeyizi de, bizim mesut hayatımız da, bütün ömrümüz için kurduğumuz emeller de... Nasıl olur? Siz, bu kadar zeki olduğunuz halde, bunu anlıyamıyor musunuz?

— Evet, evet, anlıyorum. Yalnız, ne yapayım, bu kadar çok hesap benim için galiba pek uzak ki, doğruluğunu anlamak zor geliyor. Hem şaşıyorum, hem üzülüyorum... Çocuk gelince, kabul etmekten başka yapacak şey yoktur, ne de olsa, neşe ve zenginlik getirir. Bundan sade bir şey olur mu?

Valérie, tekrar gözyaşlariyle itiraz etti.

— Gidin de bunları zavallı kocama anlatın bakalım; yaptığı bu marifetten sonra öyle meyus, öyle mahcup ki, artık, sokağa çıkmaz oldu. Meselâ, bugün pazar olduğu halde, nerede biliyor musunuz? Evde kaldı; çalışacak,

fabrikadaki işinden ayrı beş on para kazanıyor.. Ama, icabederse, onun hatırı için azim göstereceğim Öyle zayıf yürekli, öyle iyi adam ki !

Sonra, açıkça söylemediği düşüncelerle, birdenbire telâşlanır gibi oldu. Ellerini uğuşturdu, hıçkırıklar arasında, kekeledi.

— Hayır, hayır ! Gebe değilim, gebe kalmış olamam ! Hayır, hayır ! Olmıyacak, istemiyorum !

Öyle bir ıstırapla çırpınıyordu ki, Marianne, ona, makul sözlerle dert anlatmaktan vazgeçti, derdini avutmak için, muhabbetle, kolları arasına aldı; bir taraftan da, çocukların kahkahalariyle çınlıyan bitişik odadan, ağladığı işitilecek diye korkuyordu. Yaşlarını kurutunca, onu, o odaya götürdü.

Oğlanlar, el çırparak, ayaklarını yere vurarak:

— Sofraya ! sofraya ! diye haykırışıyorlardı.

Kahvaltı için hazırlanan bu sofra, pek nefisti; Mathieu, eğlence olsun diye, Reine'in yardımiyle, masanın üstüne, içi pastalarla ve reçelle dolu dört yemişliği, tenazurlu bir şekilde yerleştirmekle meşguldü. Üç oğlan, tertibata karışmak istiyorlar, işi geciktiriyorlardı. Rose'un da, öte beriyi kırmasına ramak kalıyordu. Fakat, ne kadar eğleniyorlardı, hele Reine, ufacık ev kadını haliyle ne kadar şirindi ! Ambroise, gelip annesine, Reine benim karım, Rose da bebeğimiz dediği zaman, kız,

herhalde gözü çoktan açılmış olacak ki, gülmeğe başladı, Marianne, Valérie'nin, gözyaşlarını tekrar zaptetmeğe uğraştığını görerek, çocuğu susturdu. Sonra, kahvaltı edildi, çocuklar kapış kapış yediler.

O güzel pazar günü akşamı, saat dokuz olur olmaz, çocuklar yataklarına yatmış, mışıl mışıl uyuyorlardı ki, Mathieu ile Marianne, kendi odalarına çekildiler. Mathieu, karısının derhal yatmasını istedi, onu örtüp bastırdı, başının altına yastkları yerleştirdi. Sonra, saat ona kadar, başucunda oturup bekledi, ona kitap okudu; çünkü, Marianne, o saatte bir fincan ılhamur içecekti; Mathieu, her akşam, inadedip, ılhamuru kendisi kaynatıyor, hizmetçi kadına ihtiyacı olmadığını söylüyordu. Marianne, ılhamuru içip bitirince, Mathieu, onun yanaklarına, kardeşçe iki iri buse kondurduktan sonra, hayırlı bir gece temenni etti; çünkü, karısı, onun için kutsal bir şeydi, bu yüzden biribirlerine takılıyor, biribirlerine mösyö ve madam diye hitabediyorlardı. Mathieu'nün küçük karyolası hazırdı, soyundu, lâmbayı söndürdü, karısına uyu diye seslendi. Fakat kendisi, kulak kabartmış, gözlerini kapamıyor, onun hafif ve muntazam nefesini işitip uyuduğunu anlamak için bekliyordu. Kaç defalar, yattığı yerden kalkıyor, onun etrafında dönüp duruyor, uykusunu dindar bir tapınışla kuşatmağa devam ediyordu !

Mathieu, bir kıraliçe gibi uykudan uyandı-

ğını istediği, kış güneşinde, masallardaki güzel prensesler gibi gezdirdiği Marianne'a, akşamları, odalarında, bir tanrıça gibi tapıyor, hizmet ediyordu Bu, bakireye tapınıştan daha yüksek, daha gerçek bir tapınıştı, anaya, sevilen ve tebcil edilen, ezelî ve ebedî hayat yaratmak için çektiği çile ortasında, muztarip ve ulu anaya tapınıştı.

II

Froment'lar, Séguin'lerin d'Antin caddesindeki muhteşem konaklarında öğle yemeğei yiyecekleri gün, Valentine, kendisini süsleyip birinci kattaki küçük odasında, şezlonga uzatsın diye, daha saat onda, zili çalıp oda hizmetçisi Céleste'i çağırdı. İçinden çıkmıyan marazî korkulara dair, kendisi gibi gebe bir kadınla görüşmek için duyduğu dayanılmaz ihtiyaca mağlup olarak konuşmak istediğinden, Marianne'a erken gelmesini rica eden kendisiydi.

Bir ayna istedi, kendisini seyretti, meyus meyus başını salladı; çil basmış, sarışın, güzel yüziyle, tavus mavisi ipekli bir bulûzun iyice gizliyemediği, şekli bozulmuş sülün vücudiyle, kendisini çok çirkinleşmiş buluyordu.

— Mösyö burada mı? diye sordu.

Onu evvelki günden beri görmemişti. İşleri olduğunu söylüyor, çoğu zaman, öğle ve akşam yemeklerini dışarıda yiyor, sonra da

sabahleyin, karısını rahatsız etmek istemediği bahanesiyle, odasına girmekten sakınıyordu.

— Hayır, madam, mösyö saat dokuz sularında çıktı, dönmediğine de eminim.

— Pekâlâ... Mösyö Froment'la karısı gelir gelmez, kendilerini buraya getirin.

Rehavetle, eline bir kitap aldı, beklemeğe başladı.

Doktor Boutan'ın Mathieu ile Marianne'a ihsas ettiği gibi, Valentine'in bu beklenmedik gebeliği, karı koca arasında devamlı fırtınalar koparan bir sebep olmuştu. Önce, Séguin kaba bir öfkeye kapılmış, bu çocuğun kendisinden olması imkânı bulunmadığını haykırmıştı. En sıkı ihtiyat tedbirleri aldığına emin bulunduğunu söylüyor, karısına, bir âşıkıyle yatmış olmak töhmetini açıkça yüklüyordu; en aşırı kötümserlikle kibar bir tasasızlık taklidi yapan bu reybî adamda, azgın ve aşağılık bir sürücü kıskançlığı, iğrenç kelimelerle, dayak tehditleriyle kendini göstermişti. Korkunç kavgalar oldu. Sonra, kadın, gözyaşları içinde, doktor Boutan'ın hakemliğine başvurulmasını istedi. Fakat, doktor, kocayı ayrıca sorguya çektikten sonra, o çok sıkı tedbirlerinin nasıl yetmediğini izah ederek, aynı şartlar içinde gebe kalan belki yirmi kadın saydıysa da Séguin dediğinden dönmüyor, kanaatı bir an sarsılır gibi olduktan sonra, doktor gider gitmez o feci ithamlarına tekrar başlıyordu. Doktor aleyhine

atıp tutuyor, onun suç ortağı olduğunu söyliyecek kadar ileri gidiyor, bilhassa kaçamaklara dair aldığı şiddetli dersten dolayı öfkeleniyordu; çünkü, bütün fenalık, karı kocanın, içinde cırpındığı acı durum, elbette ki bu günahkâr hareketlerden ileri geliyordu. Eğer koca, kaçamaklar yapmamış olsaydı, çocuğunun belki kendisinden olmadığına dair korkunç şüphe, şimdi yüreğine sokulmuş bulunmıyacaktı. Bütün felâketleri, kaçamaklı hareketlerden bilen doktor, bu hareketlere nüfus azalması, neslin tereddisi, ailenin önce ahlâksızlığa düşmesi, sonra mahvolması, erkeğin paradan yahut zevkten başka bir şey peşinde koşmaz oluşu, kadının sapıtarak zinaya düşmesi gibi sayısız kötü âkıbetler yüklemekte, tabii kusur etmiyordu. Séguin, devamlı bir öfke içindeydi, bu gibi fikirler, o zamana kadar inandığı ve dilediği ne varsa hepsini kusurlu bulduğu için de, bu öfkesi daha şiddetli oluyordu.

Bu arada, karı koca, monden hayatlarına devam ettiler. Kadın, gebeliğini itiraf etmiyor, vücudunu patlıyacak gibi sıkıyor, balolarda dans ediyor, tiyatrodan çıktıktan sonra, gece ziyafetlerinde şampanya içiyordu; erkek, utandırıcı kıskançlık buhranlarını gizliyor, müstehzi bir tasasızlıkla, her zamanki hayatlarını yaşıyorlarmış gibi gözüküyordu. Zaten, kadın, henüz kendisinde hiç bir kusur bulmadığı için, kocasını, sevgiden ziyade gurur

yüzünden, muhafaza etmek istiyordu; çünkü, bazan ona da söylediği gibi, kocası, o kadar kaba bir şekilde başına kaktığı âşıkı nihayet edinmesi için, ne yapmak mümkünse yapıyordu; korselerinin içinde azap çekmesi, her akşam, çocuğunu düşürmek tehlikesiyle karşılaşması, artık övünmeden ve zevkten mahrum kaldığı gün terk edilmekle tehdidedilen kadın sıfatiyle, mücadele etmek içindi. Fakat, bir gece, bir ilk temsilden dönüşte, az daha ölüyordu, bunun üzerine, ertesi günden itibaren, odasından çıkmamak zorunda kaldı. Artık mağlub olmuştu, zahmetli bir gebelik başladı, sancısız bir saat rahat edemez oldu. O andan itibaren, karı koca arasındaki münasebet daha kötüleşti, Valentine'in, tehdidini hissettiği şeylerin hepsi gerçekleşti. Séguin, son derece terslikle davranıyor, karısının yanında bulundukça, kavga etmeden duramıyordu. Bu hasta, çirkinleşmiş, zevkte beceriksiz kadın, onu çileden çıkartıyordu. Hattâ tiksindiriyordu. Sokağa daha fazla çıkmağa başladı, çok geçmeden, bekâr erkek itiyatları edindi. İçin için yanmakta olan kumar iptilâsı, iyice sönmemiş bir yangın şiddetiyle tekrar tutuştu Eve gelmemeğe, kulüpte gecelemeğe başladı. Sonra, kadınlar, gebe kalmak budalalığında bulunmıyan, eğlenceli ve güzel, iştah verici hallerini muhafaza etmesini bilen fahişeler, onu tekrar kavradılar. İnsanın, kendi evinde, işe yarar bir kadın bulunmayınca, elbette

başka yerde, başka kadınlar araması lâzımdı. Séguin, eve dönüp de kıskançlık buhranlarına tekrar yakalanınca, karnını, kendisiyle alay eder gibi, kendisine karşı bir hakaret gibi gördüğü bu biçare hasta karısını öldüreceği geliyordu.

Saat on bire çeyrek kala sularında, Céleste gözüktü.

Valentine, kitabını elinden bırakarak telâşla sordu

— Mösyö mü geldi?

— Hayır, madam, beklediğiniz misafirler geldi, mösyö Froment'la madamı.

— İçeri al... Mösyö gelir gelmez, bana haber ver.

Marianne'la Mathieu içeri alınır alınmaz, yerinde doğruldu, iltifatlı bir tavırla ellerini uzattı:

— Sizin zahmet edip bana gelmenizde ısrar ettiğim için beni mazur görün, azizim madam; ama, görüyorsunuz ya, ben size gelemezdim, muhterem doktorumuz Boutan da, sizin çok sağlam ve gayretli olduğunuzu söylemişti... Yemeğimi kabul ettiniz, çok naziksiniz! Sizi görmeği, sizinle bir parça konuşmağı çok şiddetle özlüyordum! Buyurun, şu koltuğa oturun, şu bana en yakın koltuğa.

Mathieu ona bakıyor, sarışın güzelliği içinde çok nefis gördüğü bu kadını, bu kadar sararmış, harabolmuş bulduğu için şaşıyordu; Valentine de, Marianne'ın sakin ve

metîn hali, iri parlak gözlerinin muhafaza ettiği gülümser duruluk dikkatini çektiği için, heyecanla, onu süzüyordu.

Marianne, hatırşinas bir edâ ile :

— Asıl, davetinizden dolayı ben size teşekkür ederim, diye oevap verdi. Hareket etmek bana çok iyi geliyor, yaya gelebildiğim için çok sevindim... Ooh! isterseniz, benim gibi, siz de yürürsünüz, biraz gayret göstermekten ibaret.

Bunun üzerine, ikisi arasında, mahrem bir sohbet başladı; bu arada, Mathieu, onların konuştuklarına kulak bile vermediğine inandırarak, rahat rahat görüşebilsinler diye, küçük bir masanın üstünde kalmış olan kitabı açmıştı. Marianne'la Valentine biribirlerini pek seyrek görmüşlerdi, ne fikirleri bakımından, ne âdetleri bakımından, aralarında hiç bir ortaklık yoktu: fakat, durumları arasındaki benzerlik, onları biribirine yaklaştırıyordu. Hele Valentine, bilmek, malûmat edinmek, yüreği rahat etmek için, o kadar büyük bir istek duyuyordu ki! Önce doktor Boutan'dan bahsetti, hastalarından hiç birini asla kaybetmediğini, ondan daha eli çabuk, daha becerikli lavta bulunmadığını bir kere daha işitmek istiyordu. Marianne, hayret etti, doktoru pekâlâ tanıması gerektiğini söyledi, çünkü, Valentine, iki defa onun elinden geçmişti. Evet, şüphesiz, ne var ki, doktorun meziyetlerini başkasının ağzından dinlerse, yüreği

rahat ediyordu, Sonra, bitip tükenmez suallere girişti, her teferruatı üstüste sordu, karşısındaki gebe kadının, ne hissettiğini, sancılarının neresinde olduğunu, ne neviden sancılar duyduğunu, nasıl yemek yediğini, nasıl uyuduğunu, hulâsa duygularını, fikirlerini, bütün o rahat gebeliğini anlatmasını istedi. Marianne, gülümser ve gayretli, onu avutmak ve cesaretlendirmek için, iyi kalbliliğiyle, bu merakı tatmin ederek, kendisi ümitli olduğunu, işin kolayca biteceğini, bu sefer yine bir oğlan doğuracağını, sükûnetle anlattığı sırada, Valentine, birdenbire, derin hıçkırıklarla ağlamağa başladı.

— Ah! Ben öleceğim, öleceğim, eminim!

Yakında öleceğine dair beslediği bu kanaat, kimseye söylemeğe cesaret edemediği halde, yüreğinden çıkmıyordu. Bu, fesada uğramış sinirlerinin bozukluğiyle, kocasının gösterdiği ihmalle, onu her saat azap içinde bırakan bir işkenceydi; aile hayatını mahvettikten sonra hayatını da söndürecek olan bu yezit çocuk, onu, böylece, karanlık bir uçuruma fırlatıyordu.

Marianne, neşeyle haykırdı:

— Nasıl, ölecek misiniz? İnsan hiç ölür mü?... Ne derler, biliyor musunuz? Böyle kasvetli düşüncelere saplanan kadınlar, hep, dünyanın en kolay doğumunu yaparlarmış.

Mathieu, bu sevimli yalanı, gülümsemekle beraber teyidetti; iyi sözlere susamış, yalan

da olsa, hep, sonu iyiye çıkacak kesin vait bekleyen, esen en küçük solukla ürperen meyus kadını, bu, bir parça ferahlattı. Bununla beraber, yine dertli idi; tam o sırada, Céleste, tekrar çıkageldi; gelir gelmez, hanımının gözlerinde beliren sessiz istifhama cevap verdi.

— Hayır, madam, gelen yine mösyö değil... Benim memleketlim bir kadın var demiştim ya, Sophie Couteau, Rougemont'da Couteau kadın diye çağırırlar, zanaatı, Paris'e sütnine getirmek...

Bu şekilde rahatsız edildiğine fena halde kızan Valentine, hizmetçi kadını şiddetle tersliyerek odadan koğmağa hazırlanırken, bu söz üzerine sakinleşti.

— E, ne olmuş ?

— İşte o gelmiş... Size dediğim gibi, eğer şimdiden bir sütnine ısmarlamak istiyorsanız, memlekette, çok iyi bir tanesini bulup, istediğiniz gün size getirebilir.

Aralık kapının arkasında bekliyen Couteau kadın, çağrılmadan içeri girmeği göze aldı. Kuru ve çevik, köylü tavırlı, fakat Paris'e sık gele gide çok işgüzarlaşmış bir kadındı. Uzun yüzü, keskin bakışlı ufacık gözleri, sivri burnu sevimli bir babacanlık ifadesi taşıyor, hoşa gitmiyor değildi; fakat, hile ve tamah ifadeli, ince dudaklı ağzı, bu tesiri bozuyordu. Koyu renkli, yün bir fistan, siyah bir pelerin, siyah yarım eldivenler, sarı kur-

delâlı siyah bir hotoz, ona kiliseye giden, yabanlık esvaplarını giymiş, muhterem bir taşralı hadın hali veriyordu.

Valentine, onu yukardan aşağıya süzerek:

— Siz hiç sütninelik ettiniz mi? diye sordu.

— Evet madam, ama, on sene evvel, yirmi yaşındayken; sonra evlendim, sütninelik etmenin, insanı zenginleştirmiyeceğini düşündüm O zaman, başkalarını sütnineliğe getirmeği daha doğru buldum.

Burjuvaların hizmetinde sağmal inek zanaatı işlemenin ne kadar budalaca bir şey olduğunu anlatan zeki bir kadın tebessümiyle, hafifçe gülümsedi. Fakat, fazla ileri gitmiş olmaktan korkuyordu.

— Para veren insanlara, elden gelen hizmet görülür, değil mi madam? Doktor, benim artık hiç iyi süt veremiyeceğimi söylemişti; zavallı miniminileri iyi beslememektense, onlara, daha başka türlü faydalı olmağı münasip gördüm.

— Siz, Paris'teki idarehanelere mi sütnine getiriyorsunuz?

— Evet, madam, ayda iki defa, birkaç idarehaneye, ama, asıl, Roquépine sokağındaki Broquette idarehanesine. Pek namuslu bir müessesedir, orada, aldatılmak tehlikesi yoktur. Onun için, eğer isterseniz, siz elimın altındaki sütninelerin en mükem-

melini, söz gelişi, şahını seçerim. İşin erbabıdır, bana güvenebilirsiniz.

Céleste, hanımının bir türlü karar veremediğini görerek, Couteau kadının, o sabah nasıl geldiğini anlatmak istedi, araya girmeği münasip gördü.

— Memlekete dönerken, hemen her seferinde, bir sütninenin, yahut sütnine getirecek kadar zengin olmıyan bir ailenin memedeki çocuğunu beraber götürüyor, orada, bir dadıya emanet ediyor. Bu gece doğuran madam Menoux'nun çocuğunu almağa giderken, biraz evvel, beni görmek için buraya uğramış.

Valentine, bir çığlık kopardı, telâşla :

— Ya! Tuhafiyeci kadın doğurdu mu? Bana niçin haber vermedin?... Söylesene a canım! Nasıl doğurmuş?

Bu madam Menoux, bir müzede, ayda yüz elli frank maaşla muhafızlık eden ve yakışıklı bir erkek olan eski bir askerin karısıydı. Kadın, kocasını çok seviyordu, küçük bir tuhafiyeci dükkânı açacak kadar gayretli davranmıştı, orada, hemen hemen kocası kadar para kazanıyordu; böylece, aile, refah içinde, gayet mesut yaşıyordu.

O ufacık dükkânda, saatlerce çene çalmakla vakit geçirdiği için, belki yirmi defa azar işiten Céleste, kendisine bu şekilde sual sorulduğu için, sinsi ve müstehzi gülümsiye-

rek, koltuklarını kabarttı. Kasıldı, önemliliğini hissettirdi:

— Herşey gayet yolunda gitti madam... Mükemmel bir doğum, nurtopu gibi bir oğlan.. Ne yalan söyliyeyim madam, bu sabah, göreyim diye koşa koşa gittim. Merak etmekte haklıyım, değil mi ya?

Sonra, Valentine, heyecanla sual sormağa devam edince, en küçük teferruata kadar girişti.

— Zaten, iyi ellerde idi. Rocher sokağının alt başındaki ebe madam Rouche'u, kendisine ben salık vermiştim, ahbaplarımdan birini doğurtmuştu. O ahbabım, kendisini bana çok methetti. Tabii, madam Bourdieu gibi olamaz, onun, Miromesnil sokağında, çok güzel tertibatlı bir yeri var, ama, bu, ötekinden daha ucuza geliyor, hem de, doğrusu, öteki kuş kondurmuyor ya.. Madame Rouche, işi uzatmaz, üstelik, sahiden hatırşinas kadındır da.

Mathieu'nün, gözlerini dikip kendisine baktığını görünce birdenbire sustu. Ne söylemişti ki, bu mösyö, kendisine öyle bakıyordu? Şaşırdı, kendi karnına, kaçamaklı ve endişeli bir nazarla baktı. Kendisi de altı aylık gebe olduğu için, yerinden olmak korkusiyle, patlıyacak gibi karnını sıkıyordu. Paris'e gelir gelmez, çalıştığı evin oğlu ile münasebette bulunup bir anlık bir gaflet yüzünden bir defa gebe kalmış, çocuk düşürtmekte ihtısas sahibi olan madam Rouche'a, ölü bir

çocuk aldırmıştı. Bu seferki çocuk, eve gelip giden esnafın birinden olsa gerekti; fakat, şimdi, işin şeytanlığını öğrenmiş, sıkıntıya girmeden yalnız zevk süreceğini aklına koymuş olduğu halde ikinci defa gebe kalmak budalalığını işlediğinden dolayı öfkeden kuduruyor, buna inanmak istemiyordu. Bu kadar neşeli görünmesi, madam Rouche'u bu kadar fazla methetmesi, yine bir ölü çocuk doğurmağa iyiden iyiye azmetmiş olmasındandı; daha şimdiden, bir ay izin almağa hazırlanıyor, Rougemont'daki annesinin çok hasta olduğundan bahsediyor, onu çok özlediğini, son nefesinde yanında bulunmak istediğini söylüyordu.

Safdil bir tavır takınarak:

— Yoo! böyle diyişim, başklarından dinledim de ondan, diye ilâve etti. Kendiliğimden bir şey bildiğim yok, tabii.

Bu at kafalı, körpe ve davetkâr tenli, esmer koca kız, herhalde Mathieu'ye hiç itimat vermiyor, genç adam, onu, ebe kadınlar hakkında şaşılacak derecede malûmata sahip buluyordu. Ona, hâlâ gülümsiyerek bakıyordu, Céleste de, bu tebessümde, bu mösyönün, kendi hakkındaki düşüncesini açıkça okuyordu.

Marianne:

— Peki ama, diye sordu, o dediğiniz tuhafiyeci kadın, çocuğunu ne diye yanında alıkoymuyor?

Couteau kadın, kendi hesabına sütnine istemiyorsa, başkalarını, bu alış verişi yürütmekte serbest bırakması gereken bu gebe madama, fena ve sert bir bakışla, yan yan baktı.

Céleste, lâkırdının değişmesine memnun:

— Kabil değil ki! diye haykırdı. Madam Menoux, avuç içi kadar ufacık dükkânında çocuğunu nasıl muhafaza etsin? Dükkânın arkasında bir tek küçük oda var, orada yiyorlar, orada yatıyorlar; üstelik, orası da, hava almaz, ışık almaz, daracık bir avluya bakıyor. Çocuk orada bir hafta yaşıyamaz. Hem, kadıncağız, bütün gün tezgâhının başında, hizmetçisi yok, kocası müzeden geldiği saatte hazır bulsun diye yemek pişirmeğe mecbur, çocukla meşgul olacak zaman bile bulamaz... Merak etmeyin, elinden gelse, çocuğunu alıkoymağı çok isterdi! Karı koca çok sevişiyorlar, çok sevimli insanlar!

Marianne müteessir olmuştu:

— Sahi, dedi, çok zavallı anneler var, bütün kalbimle hallerine acıyorum. Bu kadın yoksul değil, halbuki, ne acı bir ayrılığa mahkûm!... Ben, çocuğumu böyle, tanımadığım bir memlekete götürüp başka bir kadına verseler, meraktan ölürdüm.

Couteau kadın, bu sözü, herhalde kendi şahsına karşı bir hücum saymış olsa gerek ki, tereddütlü anaları kandırmak için takın-

dığı, küçük çocuklara karşı şefkatli iyi insan edasını aldı.

— Yoo ! Rougemont güzel yerdir, dedi. Hem, Bayeux'ye uzak değildir, biz de, nihayet yabani değiliz ya. Havası o kadar iyidir ki, tedaviye gelenler vardır. Sonra da, bize emanet edilen miniminilere iyi bakılır, sizi temin ederim. İnsanda kalb bulunmamalı ki bu küçük melekleri sevmesin.

Fakat, Mathieu'nün, hâlâ bir şey söylemeden, bu sefer de kendisine nasıl baktığını görünce sustu. Köylü kabuğu altında gayet kurnaz olduğu için, belki de, sesindeki sahte ahengi anlamıştı. Zaten, mademki bu madam sadece, evine bir sütnine almak istiyordu, memleket hakkında bermutat yaptığı şarlatanlığa ne lüzum vardı ? O zaman, tekrar :

— İşte böyle, madam, diye devam etti, size, en iyi sütnineyi getireceğim, pırlanta gibi bir kadın.

Zihni, hâlâ madam Menoux'nun rahat doğumiyle meşgul gibi görünen Valentine, kendisi için falihayır saydığı bu hadiseyle yüreği bir parça rahatlamış, bir azim eseri gösterecek kadar metîn davranmıştı.

— Hayır, hayır, önceden bağlanmak istemem. İdarehaneye getireceğiniz sütnineleri görmeğe bir adam yollıyacağım, bakalım, onların arasında istediğim gibi birini bulabilir miyiz ?

Sonra, bu kadınla daha fazla meşgul ol-

madı, bir el işaretiyle onu savdı, Marianne'la konuşmağa devam etti.

— Yeni gelecek çocuğu da emzirecek misiniz ?

— Tabii, ötekiler gibi. Biliyorsunuz ya, kocamla ben, bu mesele hakkında, başka türlü düşünürüz. Eğer, bir sütnine işe karışırsa, çocuk bizim değilmiş gibi gelecek.

— Şüphesiz, anlıyorum. Ah ! Ben de imkân bulabilseydim ! Ama, yapmıyorum, kabil değil.

Couteau kadın, boşa çıkan teşebbüsüne eseflenerek, lûtufkârlığından dolayı kendisine verilecek olan hediyeye acıyarak hareketsiz kalmıştı. Bütün hıncını çocuklarını kendisi emziren bu gebe madama tekrar tekrar fırlattığı yan bakışta topladı : Matah şeydi, besbelliydi, bir sütnine bile tutamıyacak kadar meteliksiz insanlardı. Lâkin, Céleste'in bir bakışı üzerine, hürmetle selâm verdi, hizmetçi kadınla beraber çıktı.

Hemen arkasından, Séguin içeri girdi; her zamanki gibi gayet şıktı, evinde bulamadığı zevklerin, dışarıda elde ettiği şetareti, yüzünde okunuyordu.

— Affınızı rica ederim, dedi, galiba sizi beklettim. İşler bitip tükenmiyor ki ! Geri bırakılamıyacak ziyaretler de vardı. Azizim madam, sizi çok iyi gördüm... Elinizi sıkabildiğim için pek memnunum, azizim mösyö Froment.

Evvelki gündenberi odasına girmediği karısını unutuyordu. Ancak, aradan bir az zaman geçtikten sonra, kendisine sitemli bir nazarla baktığını nihayet farkederek yanına yaklaştı. Eğildi, dudaklarını saçlarına değdirdi.

— İyi uyudun mu?

— Evet, çok iyi uyudum, teşekkür ederim.

Valentine, artık hâkim olamadığı o yeisli sinir buhranlarından birine yakalanıp, yine ağlıyacaktı. Fakat, orada bulunan davetlilerin önünde kendini tutmağa muvaffak oldu. Zaten, sofracı başı gelmiş, yemeğin hazır olduğunu madama haber vermişti.

Valentine, geniş çalışma odasının bir köşesinde kurulmuş olan sofraya kadar, Marianne'ın koluna yaslanıp, kısa adımlarla yürüyerek gitti. Odanın büyük camlı kapısı d'Antin caddesine bakan cephenin orta kısmını tamamiyle kaplıyordu. Genç kadın, Mathieu'nün koluna girmediği için, hazin bir gülümsemeyle özür dilemiş, erkeklerin önden yürümelerini, kadınları, bildikleri gibi harekette serbest bırakmalarını rica etmişti. Masa, iki kadının da, bacakları serbest, rahatça oturup serbest kalacakları şekilde hazırlanmıştı.

Marianne, sofrada, yalnız dört kişilik takım görünce, daha evvel de, dudaklarının ucuna kadar gelen bir suali sormaktan kendini alamadı.

— Çocuklarınız nerede? Onları daha göremedim. Hasta değiller ya?

Valentine:

— Yoo! hayır, çok şükür, değiller, diye cevap verdi. Bir o eksikti... Sabahları, mürebbiyeleriyle beraberdirler, öğleye kadar çalışırlar.

O zaman, Marianne'la gözgöze gelen Mathieu de şu suali sormak cesaretini gösterdi.

— Yemekte, çocukları sofranıza almıyor musunuz ki?

Séguin, öfkeyle:

— Yoo! İşte onu yapamam, dedi. Yalnız olduğumuz zaman vücutlarına tahammül ettiğimiz yeter. Misafir varken, çocuk kadar tahammül edilmez mahlûk yoktur. Bizimkilerin ne kadar terbiyesiz şeyler olduklarını tasavvur edemezsiniz.

Hafif bir soğukluk oldu, susuldu; o sırada, sofracı başı, mantarlı yumurta dolması dağıtıyordu.

Valentine, yavaş sesle:

— Birazdan görürsünüz, dedi. Yemeğin sonunda çağırtacağım.

Yemek, gebe iki genç kadının karşılaşmalariyle aldığı sıkı samimilik mahiyetine rağmen, çok itinalı, çok debdebeli oldu. Yumurtadan sonra, sofraya, barbunya ıskarasiyle, çulluk kebabı ve karides geldi. İçki olarak, yemek devam ettiği müddetce buzlu şampanya, beyaz bordo ve kırmızı bordo şarabı içildi.

Bu rejimi, doktor Boutan'ın muvafık bulmıyacağı söylenince, Séguin omuz silkti.

— Adam sende ! Doktor, yağlı parça bulursa nazlanmaz. Hem, onun nazariyeleri de artık çekilmez hale geldi... Vücuda şu yarar, şu yaramaz diye bir şey bildiğimiz var mı ki ?

Séguin, artık, dışarıdan geldiği zamanki gibi güleryüzlü değildi. Karısının beklenmedik gebeliğiyle altüst olan evindeki üzüntülere, oraya ayak basar basmaz yeniden yakalanıyormuş gibi evde, bir saat otursa, tekrar acı sözlü, öfkeci, âdeta kaba bir adam oluyordu. Bulanan, düzeni bozulan hayatının mütemadi tahriki içinde yaşadığından, kusursuz zerafetinin altından, o hasta, fesatçı ve tahripçi, kaba ve zalim ruhu, artık, daha çabuk meydana çıkıyordu. Gecelerini kumarda geçirmesi, metreslerine yeniden devama başlaması, elbette karısının kabahati idi, açıkça kullandığı tabirle, karısı, artık kullanılmaz hale gelmişti. Bu yüzden, ona hınci vardı, hele, bekâr erkek taşkınlıklarından sonra eve dönüp geldiği zaman ona işkence etmekten âdeta zevk alıyor, evinde karşılaştığı her şeyden şikâvet ediyor, sanki bir cehenneme girmiş gibi, her şeyin gitgide berbat bir hale geldiğini söylüyordu. Yemek, bu yüzden, zaman zaman üzüntülü geçti. İki üç defa, Séguin'le karısı, biribirlerine, sert, kılıç gibi yaralayıcı sözler söylediler. Sofraya getirilen

bir yemek, ileri sürülen bir fikir, sadece, esen hava gibi yoktan sebeplerle böyle konuşuyorlardı. Hattâ, dikkat etmiyen bir kimse için, bunun ehemmiyeti bile yoktu. Fakat, açılan yara zehirliydi, gamlı kadıncağızın gözlerine yaşlar doluyordu; halbuki, Séguin, edebiyat ve sanat heveskârlığı taslıyan, budalaca bir kötümserlik gösterişiyle avunan, dünyanın, onu berhava edecek fişek kadar bile değeri olmadığını söyliyen cemiyet adamı, süvari edasiyle, sinsi sinsi alay ediyordu. Lâkin, söylediği fazla sert bir söz Valentine'i öyle bir isyanla ayağa kaldırdı ki, Séguin özür dilemek zorunda kaldı; çünkü, Vaugelade'ların kanı, onun damarlarında uyanıp da, bendisini, mağrur bir istihfafla ezdiği ve günün birinde öç alacağını söylediği zaman, karısından korkardı. Sofradaki çiçeklerin üzerinden, soğuk bir hava daha esti.

Sonra, Valentine'le Marianne, ellerinde olmadan, kendi aralarında, durumlarından, korkularından ve ümitlerinden tekrar bahsetmeğe başlayınca, Séguin, Mathieu'ye, Chantebled'deki geniş malikânesinden dolayı çektiği üzüntüleri anlatarak, içinin zehrini büsbütün döktü. Av hayvanları gitgide azalıyordu, av hisselerini, gitgide daha güçlükle elden çıkarıyordu. Geliri seneden seneye azalıyordu. Onun için, Chantebled'yi başından atarsa pek memnun olacağını gizlemiyordu; ama, bu çok az verimli korulara, bu çorak muazzam

topraklara, bataklıklara, çakıl taşı dolu tarlalara, nereden alıcı bulunurdu? Mathieu dikkatle dinliyordu, çünkü, geçen yaz yaptığı uzun gezintiler esnasında, bu malikâne ile ilgilenmişti.

— Bu arazinin, sahi, ekilip biçilemiyeceğini mi zannediyorsunuz? diye sordu. Bomboş uyuyan, koca toprağa insan acıyor.

Séguin :

— Ekip biçmek mi? diye haykırdı. Aman! Şu mucizeyi görsem. Orası, taştan ve kurbağadan başka asla mahsul vermez.

Sofraya meyve gelmişti; Marianne, çocukları getireceğine dair olan va'dini Valentine'e hatırlattı, onları görmeği ve kucaklamağı pek istediğini söyledi. Tam o sırada, bir hadise, çocukları tekrar unutturdu.

Sofracı başı, evin hanımına yaklaşmış, yavaş sesle :

— Mösyö Santerre gelmiş, madamın, kendisini kabul edip edemiyeceğini soruyor, demişti.

Valentine, bu sürprize pek sevindiğini gösteren bir sayha kopardı

— Ya! Nihayet, bizi hatırlamış öyle mi?... Evet, evet, içeri alın

Santerre, sofranın orada kurulmuş olduğunu ve masanın başında, dört kişinin hâlâ yemek yediğini görüp kısa bir tereddüt geçirdikten sonra, elini öpmek üzere yaklaşınca, Valentine, o rehavetli edasiyle :

— Siz ölmediniz mi, azizim? dedi. On beş günden fazladır, yüzünüzü görmedik... Yok, yok, özür dilemeyin. Pek tabii bir şey bu, beni herkes terkediyor.

Séguin, genç adamın elini sıkarken, yine bıyık altından güldü, çünkü, bu sitemden kendine de pay çıkarıyordu. Hakikat şuydu ki, Santerre, ayartma faaliyetinin, bu mevsimsiz gebelik yüzünden yarıda kaldığını görünce, ziyaretlerini seyrekleştirmeyi münasip bulmuştu. Valentine'i, kocası gibi o da, herhalde, pek hoşa gider bulmuyor, arkadaşlığını sıkıcı telâkki ediyordu. Onun için, asıl taarruzu ileride yapmak üzere, doğumu beklemek gibi makul bir yol tutmuştu. Fakat, seyrek gelişlerinde, Séguin'den gördüğü kaba muameleler yüzünden gayet gücenik olan Valentine'e karşı daha muhabbetli, daha yumuşak davranıyor, genç kadının, kendisine ne kadar minnettar kaldığını biliyordu.

— Aman, azizim madam, benim gelmeyişim, sırf, saygı saydığımdan, sizi rahatsız ederim korkusiyle! Hem, biliyorsunuz ya, şu aralık bir piyesim prova ediliyor, bütün saatlerim dolu.

Hoş, arkasından, hemen, meftun ve hayran bir sesle, genç kadını iltifatlara boğdu.

— Bu bulûzla enfes olmuşsunuz, başka bir kadın olsa, çirkinleşirdi. Evet, evet, enfes, dediğim dedik!

Bu sözü, bir alay sayan Séguin, pek mem-

nun oldu. Karısiyle ikisini, ahlâksızca bir arkadaşlığa zorlıyarak, bu arkadaşlığın, azami açık saçık konuşma tarzını bizzat ileri götürerek, âdeta Valentine'in kolları arasına attığı Santerre'in, onun âşıkı olması, yahut olabileceği ihtimali, o müthiş kıskançlığı arasında, tabii, hiç aklına gelmemişti Aklına estikçe, çocuğunun kendisinden olmadığını haykırdığı zamanlar, derhal iğrenç tahminler yürütüyor, karısını, uşaklardan birine teslim olmakla, yahut sokaktan geçen bir yolcuyu yukarı çağırmış olmakla itham ediyordu. Santerre'e gelince, o, sadece evin dostu idi; bir gün, karısı banyodayken, suyun icinde ne kadar acayip gözüktüğünü göstermek için, onu karısının yanına sokmağa kalkışmıştı.

— Seninle amma da alay ediyor ha! dedi.

Fakat Valentine, sonsuz bir minnet bakışiyle Santerre'e teşekkür etmişti. Bu iltifatını hatırlıyacaktı.

Santerre, Mathieu'nün elini sıktıktan sonra, evin hanımının takdim ettiği Marianne'a eğilerek selâm vermişti. Bu ikinci gebe kadın, yanlarında kocalariyle, böyle karşı karşıya sofrada oturan bu iki hamile kadın, herhalde ona haylı gülünç gelmiş olsa gerek ki, tebessümündeki istihzayı, daha fazla sevimli görünerek gizledi, herkes yemekteyken geldiğinden dolayı özür diledi. Sonra, Séguin, servisin yavaşlığına öfkelenince, karısı, geç kalmak suretiyle işi geri bıraktıranın asıl

kendisi olduğunu söyledi. Az kaldı, bir kavga çıkıyordu.

Sofracı başı, çabucak sofrayı topladıktan sonra, kahvelerle likörler, geniş salondaki bir başka masanın üstüne getirilip bırakıldı. Valentine, bir divan üzerindeki kürklerin arasına, o rehavetli haliyle tekrar uzandı, vazifesini yerine getirmediği için, kahvelerini kendileri almalarını, misafirlerinden rica etti. Fakat, Marianne hemen kalktı, neşeli, hatırşinas, kahveleri dağıttı, bir parça ayakta durabildiği için memnun olduğunu söyledi. Kahveden sonra, küçük kadehlere konyak koydu ve erkeklere, sigara içmeleri için. izin verildi.

Santerre, Séguin'e hitabederek, birdenbire :

— Aman azizim, dedi, son günlerde, doktor Gaude'un kliniğinde ne mükemmel ameliyatlarda hazır bulundum, tasavvur edemezsiniz.

Fakat, başka bir misafirin gelmesiyle, lâkırdısı yarıda kaldı. Madam la baron de Lowicz, madamın hatırını sorduruyordu. Yukarı çıkması rica edilince, geldi, Valentine'e doğru koştu :

— Sizi rahatsız etmek istemiyordum, güzelim, diye haykırdı. Neyse, sizi gördüğüme çok memnun oldum, halinize bütün kalbimle acıyorum.

Sonra, hep tanıdıklar arasında bulunduğunu söyledi, herkesin elini sıktı. Mathieu, ken-

di elinin, bilhassa mânalı, sert ve kısa sıkıldığını sezer gibi oldu; aynı zamanda, kadın, reddedildiği günden beri dudaklarından ayrılmıyan o keskin istihzalı tebessümle gülümsemişti. Orada, ailece bir kutlama için toplanılmış gibi birleşen iki kadına birer göz atar atmaz, yüzünde, biraz evvel Santerre'in gözünde görülen, aynı derin istihza ifadesi açıkça dolaştı. Kendisi ince endamiyle, ateşli ve kıvrak, uzun boyiyle dimdik dururken, bu manzara, son derece tuhafına gitmiş gibi göründü. Paris'in en iyi karşılanan, en fazla itibar gören cemiyet kadınlarından biri olarak kalmak zorundan başka hiç bir tazyika uğramadan geçirdiği, bundan daha serbest ve zevkli bir hayat hatırlamıyordu.

Kuzini Marianne'ı tebrik etti.

— Eh, artık, memnunsuznuzdur, azizem! İşte, beşinci çocuk âdeta tamam, altıncıyı düşünebileceksiniz... Yook, sizi temin ederim ki alay etmiyorum. Çocuk seven insanların düzüneyi tamamlamalarına aklım erer, benim.

Marianne, o sakin gülümsemesiyle:

— Zaten, ben de on iki çocuk doğurmağı hesabetmiştim, dedi. Kendime tesbit ettiğim rakam budur.

Valentine:

— Aman Yarabbi! diye inledi. Ben, eğer bu sefer ölmezsem, yemin ederim ki, bir daha asla çocuk doğurmıyacağım!

Séguin, hep bıyık altından gülerek, madamla baronun gelmesiyle yarıda kalan lâkırdıya Santerre'le devam etmek istedi.

— Doktor Gaude'un kliniğinde mükemmel ameliyatlar gördüğünüzü söylüyordunuz, dedi.

Fakat, la baron, tekrar, hararetle lâfa karıştı.

— Doktor Gaude mu? Tanıyor musunuz? Aman, azizim mösyö, rica ederim bana ondan bahsedin. Herkesten işitiyorum. Harikulâde bir adammış.

Romancı, hatır için gülüyordu.

— Harikulâde, tam tâbiri bu. Bir etüt için not almağa ihtiyacım vardı, yedi sekiz ameliyatta hazır bulundum. Zaten, biliyorsunuz ya, tiyatroya gider gibi, kâinat akın ediyor; ilk temsillere giden bütün Paris halkını orada buldum, hattâ birkaç da kadın vardı... Gaude, bir kadın, iki kadın, üç kadın alıyor, görülmemiş bir ustalıkla, insanın alkışlıyacağı gelen bir canlılıkla, bir çırpıda, ne varsa çıkarıyor, ama ne varsa hepsini; hiç bir kötü netice vermez, diyor. İnsanın aklı duruyor.

Sérafine'in yüzü, şiddetli bir hayranlıkla pembeleşmişti; keza can kulağiyle dinliyen Valentine'e döndü:

— Nasıl, azizem? Sizin düştüğünüz hale düşmemek için, insanın, şu doktora bir görüneceği geliyor.. Sihirbaz gibi imiş, bana anlattıkları zaman böyle dedilerdi. Hem de erkek güzeliymiş, hep neşeli imiş, sapsağlammış. Erkek dediğin böyle olur!

Mathieu ürpermişti:

— Peki, ameliyat ettiği kadınlar, hasta mı? diye sordu.

Bu sual karşısında, neşeli alaycılığı artan Santerrre:

— Elbette, dedi, daha doğrusu, kendisi öyle diyor.

Séguin, o ana kadar, romancı ile bilgiç bilgiç bakışarak, kötü gülümsemesini daha belli etmekle yetinmişti. Edebiyattan ibaret ümitsizlikleri, beşerin, çabucak tükenmesi temennileri, doktor Gaude sayesinde, mesut bir şekilde gerçekleşmeğe başlamış bulunuyordu. Karşısında duran genç karı kocayı, zarif ve üstün bir fecaat ifadesi taşıdığına hükmettiği bir yokluk temennisiyle hayrete düşürmek ihtiyacı içinde, kendini tutamadı.

— Aman! ister hasta olsunlar, ister olmasınlar, hepsini kesin! İş, daha çabuk bitmiş olur, dedi.

Yalnız, Sérafine güldü. Bu söz, Marianne'a dehşet verdi. Bir huzursuzluk duymuş, oturmuş, son romanını okuduğunu hatırladığı Santerre'e bakıyordu. O romanda, çocuğa karşı beslenen kin, öyle aşırı ve aykırı icatlarla kendini gösteriyordu ki, anlattığı aşk hikâyesini, pek budalaca bulmuştu. Bencil zevklerle ve kurnazca mantıksızlıklarla bozulmuş bu mesut cemiyetin şiarı, demek ki, çocuğun ölümü temennisi idi, öyle mi? Yorulduğunu, koçasının kolunda, güneşli rıhtımlar-

dan yavaş yavaş yürüyerek evlerine dönmek istediğini bir bakışla Mathieu'ye anlattı. Nefiselerle tıklım tıklım dolu bu geniş salonda, Mathieu'nün kendisi de, bu kadar nadir bulunur servet ortasındaki bu derece divanelikten ıstırap duyuyordu. Hayatı mahvetmekten başka bir şey düşünmiyen, hayata karşı bu âciz kudurganlık, fazla yükselmiş bir medeniyetin kefareti mi idi? Karısı gibi, kendisi de fena halde sıkıldı, müsaade istemesi için ona işaret etti.

Valentine:

— Aa, gidiyor musunuz? diye haykırdı. Belki yorgunluk duyuyorsunuzdur, diye sizi alıkoymağa cesaret edemiyorum.

Sonra, Marianne, çocukları kendisi için öpmesini söyleyince:

— Sahi, dedi, çocukları görmediniz! Yok, yok, durun, onları kendiniz öpün.

Fakat, Céleste, zil sesine gelince, mösyö Gaston'la matmazel Lucie'nin, mürebbiyeleriyle birlikte sokağa çıktıklarını söyledi. Bu, yeni bir fırtınaya daha sebeboldu. Séguin, karısına, mürebbiyenin, çocukları ne zamandan beri hiç haber vermeden böyle sokağa götürmeğe cüret ettiğini sordu. Demek ki, çocukları öpmek isteyince, evde bulmağa bile imkân yoktu, öyle mi? Çocuklar, hizmetkârların malı idi, artık evi hizmetkârlar idare ediyordu. Valentine, ağladı.

Marianne, sokağa çıkıp kocasının kolunda rahat bir nefes alınca:

— Aman Yarabbi! dedi, bu ev halkı deli!

Mathieu:

— Evet, diye cevap verdi, hepsi deli, ama, deliden ziyade bedbaht.

III

Birkaç gün sonra, Mathieu, bir sabah, karısının yanında biraz gecikmiş, saat dokuza doğru, pavyonla fabrika avlusu arasındaki küçük bahçeden geçerek hızlı hızlı, işinin başına giderken, yolda, Constance'la Maurice'e rasgelmisti. Kürkler giymişler, güzel kış sabahının buz gibi havasında, yaya gezmeğe çıkıyorlardı.

Onları, başı açık, demir parmaklıklı kapıya kadar götüren Beauchêne, hep diri ve mağrur edasiyle, neşeyle seslendi:

— Şu koca herifi adamakıllı bir yürüt bakalım! Bol hava alsın! Erkeği erkek eden, bol hava ile yiyecektir.

Mathieu durmuştu.

— Yine hasta mıydı?

Belki de, bazı endişeleri kendi kendisinden gizlemek için duyduğu şuur dışı bir ihtiyaçla, keza gayet şen olan annesi, hemen cevap verdi:

— Yoo! hayır. Yalnız, doktor, biraz hareket etmesini istiyor, bu sabah da hava o

kadar güzel ki, sefere çıkıyoruz. Bu şiddetli soğuk, eğlenceli şey.

Beauchêne, tekrar haykırdı.

— Rıhtımdan gitmeyin, Invalides'e doğru çıkın... Asker olursa, daha ne yollar yürüyecek!

Ana oğul gittikten sonra, Mathieu ile birlikte fabrikaya girince, ona hitabederek, o övüngen ve emin tavriyle, ilâve etti:

— Biliyor musunuz, bu çocuk, meşe gibi sağlam. Ama, ne yaparsınız, anneler hep böyle merak ederler Ben, görüyorsunuz ya, gayet meraksızım.

Sonra, bol bir kahkahayla:

— İnsanın, bir tanecik çocuğu olunca, böyle muhafaza eder.

O sabah, bir saat sonra, kadınlar atelyesinde Norine ve Euphrasie kızkardeşler arasında çıkan müthiş bir kavga, bütün fabrikayı ayağa kaldırdı Altı aylık gebe olan Norine, babasından dayak yemek ve atelyeyi terke mecbur kalmak korkusiyle, vücudunu patlıyacak gibi sıkarak, o zamana kadar, bu gebeliği gizlemişti. Fakat kızkardeşi Euphrasie onunla bir yatakta yattığından, çaresiz, bu işten haberliydi, kötü ahlâkının icabı olan huysuzluğu, kızkardeşine karşı daima duyduğu ahlâksızca kıskançlık yüzünden, çirkin telmihler fırlatmaktan çekinmiyor, bu telmihler de, Norine'i, her gün ele verilmek korkusiyle tir tir titretiyordu. Güzel kız, kendisini yaka-

dan atan, karşısında kımıldamağa bile cesarat edemediği bir erkekten bu çocuğu kazanmak budalalığında bulunduğu, şimdi de. öfkeden kuduran, toksözlü ve haşin çirkin kızkardeşinin keyfine bağlı kaldığı için, sabah akşam, hüngür hüngür ağlıyordu O kadar kork tuğu, günün birinde patlak vereceğini sezdiği, önüne geçilmesi imkânsız hâdise, o sabah, bir hiç yüzünden, mânasız bir meseleden çıkıyordu.

Geniş ve uzun salonda, küçük bileği taşları harıl harıl dönüyor, elli şu kadar cilâcı kız, tezgâhlarının üstüne eğilmiş çalışıyorlardı ki, bir kavga işitip başlarını kaldırdılar. Önce, Euphrasie, yavaş sesle, Norine'e, önündeki zımpara kâğıdını aldığını söylemişti.

— Şurada duruyordu diyorum sana, elini uzattığını gördüm. Mademki yerinde bulamıyorum, senden başkası almış olamaz tabii.

Norine cevap vermiyor, omuz silkiyordu. Zımpara kâğıdı filân almış değildi, bunun üzerine, beriki, işi azıttı, sesini yükseltti.

— Dün de yağımı aldın Her şeyimi alıyorsun, hırsızsın, evet, hırsızsın, anlıyor musun?

Etraflarındaki kızlar, hepsi için bir eğlence olan iki kızkardeşin kavgalarına alışık olduklarından, gülüşmeğe başlamışlardı. O zaman, büyük kızın sabrı tükendi, o da köpürdü.

— Aa! Can sıktın artık! Sıskalığın seni tahammül edilmez hale getiriyorsa, kabahat

bende değil.. Senin kâğıdın ne işime yarıyacak ki alayım?

Euphrasie ta kalbinden yaralanarak sapsarı kesildi. Kendisini, taptaze ve tombul tombul olan ablasiyle kıyas edince, sıskalığı, cılızlığı ve çirkinliği, ona azap veren büyük bir yara oluyordu. Kendinden geçmiş bir halde, baklayı ağzından çıkardı.

— Allah Allah! Kâğıdımı, karnını zımparalamak için aldınsa, belki daha fazla büyümesini önler.

Atelyenin içinde, kahkahalarla karışık bir yuha yükseldi. Bu sefer de Norine sapsarı kesilmişti. Olan olmuştu, gebeliğini herkes öğrenecekti! Karşısında haftalardan beri titrediği bu tamir kabul etmez felâkete sebep de, o yezit kızkardeşiydi! Bütün soğukkanlılığını kaybetti, Euprasie'ye bir şamar aşketti. Euphrasie, derhal onun üzerine saldırdı, öfkelenmiş bir dişi kedi gibi, tırnaklariyle, yüzünü tırmalamağa başladı. Vahşice bir döğüş oldu, iki kızkardeş yere yuvarlanmış, birbirlerini paralıyorlar, öyle bir patırdı içinde avaz avaz haykırıyorlardı ki, odaları yakın olan Beauchêne'le Mathieu ve Morange, koşuştular.

İşçi kızlar:

— Olur ya, sahiden gebeyse, beriki, kızın karnındaki çocuğu öldürecek, diye haykırışıyorlardı.

Fakat, çoğu, bu döğüş pek hoşlarına gittiği için araya girmiyorlar, böyle bir durum-

da kalmamak hususundaki ustalıklariyle mağrur kadınlara mahsus bir alçaklıkla, biçare kızın aleyhine dönüyorlardı. Gönül eğlendirmek, hay hay, ama, çocuk kazanmak, yoo! buna gelemezlerdi!

— Döğüşsünler! Kendi bilecekleri iş. Muhakkak gebe, zaten belli oluyordu, ne hali varsa görsün!

Erkeklerin üçü de seğirttiler, döğüşenleri ayırmak için seyircileri bir tarafa ittiler. Fakat, saldırış öyle hararetli, öyle heyecanlı hale geliyordu ki, bizzat patronun varlığı bile, onu durduramıyordu. Patronu gören yoktu, patırdı artıyordu. Beauchêne, patırdıyı bastırmak için, kalın sesiyle haykırmak zorunda kaldı.

— Hay Allah kahretsin! Nedir bu hal? Ne şirret şeylermiş bunlar!... Kesin patırdıyı bakayım, yoksa hepinizi kapı dışarı atarım!

Mathieu ile Morange, iki kızkardeşin üzerine atılmışlar, döğüşü durdurmağa uğraşıyorlardı. Fakat, ortalığı birdenbire sütliman eden, Beauchêne'in gürüldeyen sesi ve azametli tehdidi oldu. İşçi kızlar korktular, pıstılar, geriliediler, sinsi sinsi tezgâhlarının başına oturdular; Norine'le Euphrasie de soluk soluğa, saçları yoluk, esvapları lime lime, yerden kalkmışlardı, hâlâ, gözlerini öyle öfke bürümüş bir haldeydiler ki, orada hazır bulunan insanları güçlükle tanıyorlardı.

Beauchêne, âmirliğinin heybetiyle, devam ediyordu :

— Siz deli misiniz kuzum? Görülmüş şey değil, iki kızkardeş, böyle hamallar gibi döğüşür mü? Hem de, dövüşmek için atelyeyi seçiyorsunuz, çalışma saatinde saç saça, baş başa geliyorsunuz!... Söyleyin bakalım, ne var? Ne oluyorsunuz?

O sırada, hayırsever birisi aşağı inip, kızlarının, yukarıda biribirini yediğini haber vermiş olacak ki, Moineaud baba, yirmi beş senelik çalışmanın, vücudunu uyuşturmağa başladığı, ihtiyarlıyan, tasasız işçi edasiyle, ağır ağır içeri girdi. Fakat, onu hiç kimse görmedi, sırtı ona dönük olan, gemi azıya almış Euphrasie de, cezalandırılmak korkusiyle kendisini suçsuz göstermek istiyerek, yeni bir taşkın öfke nöbetine yakalandı, hıçkırmağa başladı, Norine'in suratına karşı haykırdı:

— Evet, zımpara kâğıdımı almışsın, dedim, hem de aldın, yalan söylemiyorum, karnın daha fazla büyümesin diye zımparalıyacaksın!

İşçiler arasında, tekrar, kıs kıs gülüşmeler işitildi. Sonra, derin bir sessizlik oldu. Norine gebeydi ha? Hakikatin böyle birdenbire ortaya atılışı, Mathieu'yü öyle şaşırttı, öyle bir şüphe içinde bıraktı ki, Beauchêne'e baktı. Fakat o, bu darbeyi, metanetle karşılamıştı, pek pek, hafif bir ürperti geçirmiş, bugün değilse yarın ister istemez meydana çıkacak olan bir hâdisenin, böyle hiç beklenmedik

şartlar içinde öğrenildiğini işitince canı sıkılmıştı. Vekarını ve metanetini muhafaza etti, gayet azametli bir tavır takındı; Euphrasie de, bir yandan, şaşkına dönmüş kızkardeşini utandırmağa devam ediyordu.

— Ha? Gebe değilim diyebilirsen de bakayım, pis murdar! Senin gebe olduğunu ben hanidir biliyorum... Aksini söyliyemezsin, değil mi? Buyurun; şuna bakın hele!

Şiddetli bir hareketle, Norine'in gömleğini, o zamana kadar karnını saklamasını sağlayan o uzun iş gömleğini yakalamıştı; sonra, dövüş esnasında hasıl olan bir yırtığa elini soktu, kumaşı boydan boya yırttı; öyle ki, Norine'in karnı, büyüdüğünü gördükçe yeise kapıldığı, elinden gelse, yumruklarının olanca kuvvetiyle ezecek olduğu o baştan çıkarılmış zavallı kız karnı, acıklı haliyle meydana çıktı. İnkâra mecali yoktu, fistanının kopçaları kopmuştu, karın fırlıyor, taşıyordu. Norine, titriyerek, yüzünü örttü, hüngür hüngür ağlamağa başladı.

Beauchêne, sesini daha yükselterek, hemen:

— Rezalet, tahammül edilmez bir rezalet, bu! dedi. Matmazel Euphrasie, size emrediyorum, susunuz. Bir kelime daha söylemenize tahammül edemem!

Bir parça kekeliyordu, çünkü, bu kuduz kızın, meseleden haberi olması ve o heyecanla, bunu açık açık anlatmağa kalkışması

ihtimalini düşünüp korkmuş olması gerekti. Fakat, kız, ablasından çok sakındığı için, sırlarını ona açmıyordu. Beauchêne, yüzü yaştan sırsıklam zavallı kızla göz göze gelince, bunu sezdi; Norine'in o zavallı zayıf mahlûk bakışında, kendisini çok nâçiz, tamamiyle mahvolmuş hisseden, eğer kendisini büsbütün terk etmiyecek olursa yine herşeyi vadeden bir insan ifadesi vardı, Beauchêne'in, çok kudretli patron sakinliği tekrar kendini gösterdi; Euphrasie, o ince, şirret sesiyle :

— Yoo ! Benim, başka söyliyecek sözüm kalmadı, mösyö Beauchêne, dedi. Bu meseleyi bildiğim için, hafakanlar boğuyordu beni, babam haber alırsa, eh, ne yapalım !

Babaları geride kalmış, bütün bu çirkin macerayı işitmişti. Gidip kendisini çağırmaları, ne talihsizlikti ! Moineaud baba, can sıkıcı işlerden hoşlanmazdı, denî dünyanın gaililelerinden pek bıkmıştı, ne kadar çalışsa, hayatın murdarlıklariyle asla başa çıkamıyacağını söylerdi. Artık, önüne geçilmesi kabil olmıyan halleri kabul ediyor, oğlan çocukların da, kız çocukların da çoğu zaman kötü yola saptıklarını biliyor, bir köşeye çekilip başını dinliyor, göz yumuyordu. Ama, işte, onu öfkelenmek zorunda bırakıyorlardı ! Görüldüğünü anlayınca, sahiden çok iyi davrandı, herkesin önünde namusuna böyle leke sürüldüğünden dolayı, gerçek bir öfkeye ya-

kalandı. Yumruğunu kaldırdı, sesi titriyerek Norine'in üzerine atıldı.

— Demek doğru, inkâr etmiyorsun, öyle mi?... Ah! alçak kız, geberteceğim bunu!

Mathieu ile Morange tekrar araya girdiler, Moineaud babayı tuttular. O, hâlâ haykırıyordu.

— Defolsun, derhal defolsun gitsin, yoksa elimden bir kaza çıkacak! Bir daha da eve ayak basmasın, bu akşam onu evde görmiyeyim, yoksa, tuttuğum gibi pencereden fırlatırım!

Norine, dehşet içinde, babasının lâneti altında, savuştu. Dağılan güzel saçlarını topluyor, bulûzunun limeleriyle örtünüyordu; bir sıçrayışta kapıyı buldu, atelyeyi dolduran donuk sessizliğin ortasında, gözden kayboldu.

O zaman, Beauchêne, uysal davrandı.

— Haydi, azizim Moineaud, sakin olun, metanetinizi muhafaza edin. Böyle bir rezaletten sonra, Norine'i, tabii burada alıkoyamam, zaten durumu onu atelyeden ayrılmak zorunda bırakacaktı.. Fakat, hepimiz sizi ne kadar takdir ederiz, bilirsiniz. Bu olan iş, sizi iyi bir işçi, dürüst bir insan olmaktan menetmez, öyle değil mi?

Moineaud, pek mütehassis olmuş göründü:

— Şüphesiz, mösyö Beauchêne, dedi. Yal-

nız, böyle çirkin bir şeyi hazmetmek, ne de olsa, zor.

Fakat, patron ısrar etti:

— Adam sende, kabahat sizin değil, suçlu siz değilsiniz... Haydi, elinizi verin bana.

Beauchêne, Moineaud'nun elini sıktı, adamcağız, çok sevindi, gözleri yaşaracak kadar mütehassis oldu, çekilip gitti. Euphrasie, gururla, tezgâhının başına tekrar oturmuştu. Bütün işçi kızlar, en ufak gürültüde kapı dışarı edilmek korkusiyle, burunlarını küçük bileği taşlarına eğmişler, soluk almadan çalışıyorlardı.

Mathieu, çok müteesir bir halde kalakaldı, düşüncelerini kendine saklıyor, fakat cevaplarını vermek cesaretini gösteremediği bir sürü sorular, zihnine hücum ediyordu. Nizamı iade ettiği için memnun, yumruğu kuvvetli bir adam gibi heybetle çekilip giden Beauchêne'i, gözleri, gitgide artan bir hayretle takibetmişti. Sonra, kendi odasına gitmek için, Morange'ın odasından geçtiği sırada, muhasebecinin, gözleri âdeta yaşlı, meyus bir tavırla koltuğuna yığıldığını görerek şaştı.

— Neniz var, azizim?

Kadınlar atelyesindeki o feci sahne esnasında, Morange, bir kelime söylememişti; fakat, benzinin solukluğu, titriyen elleri, ne kadar heyecanlandığını gösteriyordu.

Nihayet:

— Ah, azizim! diye sızlandı, bu gebelik meselelerinin benim üzerimde yaptığı tesiri bilemezsiniz. Elim ayağım kesiliyor.

O zaman, Mathieu, Valérie'nin, Marianne'la dertleştiği, onun da, hemen o akşam kendisine anlattığı meseleyi hatırladı. Zavallı adamın, ikinci bir çocuk daha dünyaya gelmesi tehdidi altında, bu derece harap hale gelmiş olması onu acındırıyordu; bu kadar sevinçli ve canlı ümidin, insana bu derece azap verişi karşısında duyduğu hayrete rağmen, Morange'ı teselli etmek istedi.

— Evet, biliyorum; karım, sizinkinin verdiği haberi bana anlattı. Şüpheniz yok mu, artık muhakkak mı?

— Oo, gayet muhakkak, azizim. Mahvolduk; artık, fabrikadan ayrılıp, önce küçük bir vazife kabul etmek şartiyle Crédit National'e nasıl giderim? Zavallı karımın dediği gibi, işte, ebediyen sefalete mahkûm kaldık... Kadıncağız, sabahtan akşama kadar ağlıyor. Bu sabah, yine göz yaşları içinde bıraktım, yüreğim parçalanıyor. Ben, kendi hesabıma, teselli bulurum; ama, bana pek fazla itimat ederek kendisi için bana öyle emeller beslemeğe başladı ki, bu kadar özlediği lüks ve zevkı ona veremediğim için üzülüyorum... Sonra da, küçük kızımız Reine var Bu çok zeki, çok şirin, prenslere lâyık sevgili çocuğu nasıl çeyizlendireceğiz, nasıl evlendireceğiz?... Bilmiş olun, gözüme uyku girmiyor, karım, mütemadiyen, öyle şeyler anlatıyor ki, beynimin içi doldu, aklım başımda değil.

Sonra, bu çok yumuşak, çok yufka yürek-

li, çok zayıf iradeli zavallı adam, karısının azap verici ısrarlı emmelleri altında, şiddetli servet ihtiyacı altında nasıl serseme döndüğünü anlatmak ister gibi, şaşkın bir el hareketi yaptı.

Mathieu, teselli veren bir tavırla:

— Adam sen de, her iş yoluna girer, dedi. Gelecek miniminiye bayılacaksınız.

Morange, dehşet içinde, itiraz etti.

— Hayır, hayır! Böyle demeyin! Valérie işitseydi, kendisine uğursuz'uk getireceksiniz, sanırdı... Çocuğun dünyaya geleceğ'ni aklı kabul etmek istemiyor.

Sonra, sanki bir işiten olurmuş gibi, sesini alçatarak, esrarlı bir ürperti ile:

— Biliyor musunuz, içimde bir korku var, dedi. Şaşkınlığından, bir felâkete sebep olur mu, olur.

Fakat, fazla ileri g'tmiş olmak korkusiyle, sustu. Karanlık yatak odasında müzakere ile geçen bütün gecenin münakaşalarından ve göz yaş'arından sonra, sabahtan beri, bu korkunç şey, onun zihninden çıkmıyordu. Kendisi de kararını vermiş değil miydi?

Mathieu:

— Ne demek istiyorsunuz? diye sordu.

— Hiç, kadın delilikleri... Hulâsa, aziz dostum, karşınızda gördüğünüz, dünyanın en bahtsız adamıdır. Yollarda taş kıran insanlara gıpta ediyorum.

Yanaklarından, iki iri damla yaş yuvar-

landı Üzüntülü bir susma oldu. Morange sakinleşti. Tekrar Norine bahsine döndü, onun adını söylemeden devam etti:

— Ya bu kız, sorarım size! Ona da mı çocuk lâzımdı? Âdeta lânet gibi bir şey bu, hep, çocuk istemiyenlerin çocuğu oluyor. İşte, şimdi, sokak ortasında kaldı. Ne para var, ne ekmek var, ne iş var, yardım edecek kimsesi de yok; üstelik, karnında da bir yumurcak büyüyor... Demincek, karnının o acıklı haline az daha ağlıyacaktım. Sonra da, patron, kapı dışarı ediyor. Doğrusu, adalet kalmamış.

Mathieu'nün içine bir şüphe girdi.

— Belki de çocuğun babası, nihayet, yardım eder.

Muhasebeci, içinde çok mâna gizli, hazin bir gülümsemeyle:

— Acaba? dedi. Ben, bir şey söylemek istemem, üstüme vazife değil. Ama, tabii, göz var iz'an var, insan bazı defa öyle meselelerle karşılaşıyor ki, bilmese daha hayırlı olur... Pek çirkin şeyler bunlar. Kabahat tabiatta, dünyaya pek kötü düzen vermiş. Vazgeçememek budalalığını işlediğimiz bir dakikalık zevk yüzünden, hemen bir çocuk. Doğrusu, hayatın tadını kaçırıyor bu.

Morange, keyfi kaçmış bir filozof jestiyle, fütur içinde, tekrar muhasebe işlerine koyuldu; Mathieu de, nihayet, kendi odasına gitti.

Birkaç saat sonra, öğle yemeğinden dö-

nüşte, odasında yalnız, yeni bir tohum serpme makinesinin krokisine dalmış bulunduğu sırada, arkasında, birdenbire, hafif bir öksürük duyup ürperdi. Bu öksüren, takriben on iki yaşında bir kız çocuğu idi, herhalde, gürültü etmeden içeri girmiş, sonra kapıyı örtmüş olacaktı; kendisine söz söylemeğe cesaret edemediği için, belki çoktan beri orada duruyordu.

— Kimsin sen? Ne istiyorsun?

Çocuk şaşalamadı, çekingen bir tebessümle gülümsedi.

Beni annem gönderdi, lûtfen bir dakika aşağı iner misiniz, diyor.

— İyi ama, sen kimsin?

— Ben, küçük Cécile'im.

— Cécile Moineaud mu?

— Evet, mösyö.

Mathieu, işi anladı. Herhalde, Norine'in o acıklı macerasına dair konuşmak istiyorlardı.

— E, annen beni nerede bekliyor?

— Sizi, dışarıda, şu arka tarafta bir sokakta bekliyor... Eğer gelmezseniz, herkes için büyük bir felâket olacak dersin, dedi.

Mathieu, bu haddinden fazla iri, çok çabuk serpmiş, saçları renksiz, yüzü, annesininki gibi şimdiden silik ve mütevekkil, incecik fistanının içinde ve başını örten atkı altında tir tir titriyen bu kıza bakıyordu. Bir acıma duydu; kıza, önüne düşmesini söyledi; kız, koridora süzüldü, fabrikaya girerken herhalde

yaptığı gibi, sansar çevikliğiyle, kurnazca ihtiyatkârlıklarla merdivenden indi. Sonra, fabrikanın kapısı önünde, Mathieu, pek pek sekiz yaşında, başka bir küçük kız gördü; o da orada bekliyordu, ötekiyle bakıştıktan sonra, önleri sıra yürüdü.

— Bu kız da kim?

— Küçük kardeşim Irma.

— Kapının önünde ne yapıyordu? Niçin yukarıya beraber çıkmadınız?

— A! bir hafiyelik eden var mı diye, etrafı gözetliyordu o. Biz fabrikayı tanırız, annem, bizim budala olmadığımızı biliyor.

Sonra:

— Yolda bizi beraber görmelerine lüzum yok... Peşimizden gelin, mösyö.

Diyerek, Mathieu'yü orada bıraktı, Irma'nın yanına gitti. Irma, Norine gibi sarışın, fakat daha nahif, ince ve mariz halli, güzel bir kızdı.

Bunun üzerine, Mathieu, çocukların peşinden yürüdü. Yirmi metre ileriden, mektep kaçağı haylazlar gibi, salına salına gidiyorlardı. Halbuki, seyrana çıkılacak hava değildi, güneş gizlenmişti, buz gibi soğuk bir rüzgâr esiyor, dümdüz ve ıssız sokaklara dalıyor, kaldırımı bembeyaz kaplıyan karı toz halinde kaldırıyordu. Kışın bu fazla soğuklarında, bu iş mahallesini, kasvetli bir hüzün kaplardı. Geniş yolların her iki tarafında, sonsuz duvarlar boyunca, kapalı fabrikalardan, ancak, bit-

mez tükenmez gayret ve ıstırap hırıltıları gibi, muntazam, fışkıran buhar sesleri gelirdi. Ana kız, bu kasvetli ıssızlıkta, civarı tarassudetmek ister gibi iki sokağın köşesini teşkil eden noktada, kaldırım üzerinde, ayakta bekliyorlardı; ihtiyar kadın, siyah hotoziyle, genç kız, başına sardığı kırmızı yün atkı ile, vücutlarını kamçılıyan buz gibi soğuk rüzgârda titreşi yorlardı.

Norine, Mathieu'yü görünce, tekrar ağlamağa başladı. Her zaman çok neşeli, çok küstah olan, süt gibi beyaz, körpe ve güzel yüzü, göz yaşlariyle haraptı. Haline acındırmak için, ye'sini bir parça mübalâğalandırsa gerekti.

Annesi, hazin hazin inledi:

— Ah, mösyö! Ne kadar iyi insansınız, geldiniz! Sizden başka ümidimiz kalmadı.

Anlatmağa başlamadan önce, iki küçük kıza doğru döndü; Irma ile Cécile, bütün bu macera ile, tecessüsleri çok artmış, ne konuşulacağını işitmek isteğiyle, ablalarının yanında dikilmiş, duruyorlardı.

— Siz ikiniz, dedi, ileriye koşun, biriniz şu sokakta, biriniz şu beriki sokakta durun, etrafı kollayın, bir gelen olursa bana haber verirsiniz.

Fakat kızlar kımıldamadılar; hoş, anneleri de, onlarla daha fazla meşgul olmadı. Gözleri ışıl ışıl, kulak kesilerek, orada durdular.

Moineaude kadın devam etti

— Başımıza gelen felâketi görüyor musunuz, mösyö? Şanki derdimiz yetmiyormuş gibi!... Halimiz ne olacak, Yarabbi?

O da ağlamağa başladı, gözyaşları sesini boğuyordu. Kadını bir seneden fazla bir zamandır görmiyen Mathieu, onu ihtiyarlamış buluyordu; henüz kırk üç yaşında olduğu halde, biribirini takibeden gebeliklerle harap, gayet ihtiyar bir kadındı; gebeyken ölesiye çalışır, lohusa yatağından, hiçbir tedbire başvurmadan, gayet bakımsız, bir miktar saçı ve bir miktar dişi dökülmüş olarak kalkardı. Yumuşak başlı, ivi ruhlu bir kadın sıfatiyle, vaktinden evvel yıpranmış, solgun yüziyle, haline boyun eğmekle beraber, felâketlerini anlatarak teselli bulmaktan hoşlanırdı. Bir aralık, bardağı taşıran, büyük kızının uğradığı kazayı unutup, altı aydan beri başına gelen bütün belâları sayıp dökmeğe koyuldu.

— Gerçi, Victor'ü, on altısına basınca, nihayet fabrikaya aldılar. Bir parça ferahladık, çünkü, insan, evde sekiz kişi olunca, ha yatını kazanan bir fazla nüfus, yine bir şeydir. Ama, hiçbir halt etmiyen, yine üç tane çocuk var, bu iki yumurcakla, bir de en küçükleri Alfred; keşki hiç doğurmasaydım. Üstelik de sık sık hastalanır, az daha ölüyordu, belki onun için de, bizim için de hayırlı olurdu. Şu gördüğünüz küçük Irma da pek sağlam değildir, o da cabası; ilâç pahalı... Müstemlekelerde asker olan büyük oğlumuz

Eugène'in ölümünü hesaba katmıyorum. Askere gitmeden evvel, onu fabrikada tanımıştınız, değil mi? Geçen sabah, hükümetten bir kâğıt geldi, dizanteriden öldüğünü haber veriyor. Gelin de çocuk doğurun, elinizden alıp öldürsünler, bir kere daha öpemeyin, hangi toprakta gömülü olduğunu bile bilmeyin!

Norine'in bir hıçkırığı, ona o andaki durumu hatırlattı.

— Evet, evet, oraya geliyorum.. Ah! çocuk doğurmak, bereket versin ki, artık benden geçti! Hesap tamam, beklediğim biricik büyük saadet bu idi, bu yaşta, hemencecik ihtiyarladım. Artık kadın değilim. Bu sayede, zavallı Moineaud'cuğum, istediği kadar gönül eğlendirebilir, artık tehlike kalmadı.

Rüzgâr esiyordu, soğuk öyle şiddetliydi ki, Mathieu, bıyıklarının, ufacık buz parçalariyle katılıp dikildiğini hissetti. Kısa kesmek istedi.

— Küçük kızlarınız soğuk alacaklar. Dileğiniz nedir, söyleyin bakalım?

— Ah! Mösyö, Norine'in başına gelen felâketten dolayı, biliyorsunuz. Bir bu rezalet eksikti. Kız, bana her şeyi anlattı, onu bir parça ben koruyorum; öyle ya, sorarım size, sopayı alıp üzerine yürüsem neye yarıyacak? Şimdi, Moineaud onu evden koğdu, eğer evde görürsem öldürürüm dedi, kızın hali ne olacak? Moineaud fena adam değil-

dir, ama, ele güne karşı böyle bir ayıbı da doğrusu kabul edemez, hak vermek lâzım. Çocuk yaparken, insan düşünmüyor, sonra büyüyorlar, ne de olsa, seviliyorlar, oğlan çocuklar, yine neyse, kuş yavrusuna benziyorlar, yuvadan ayrıldı mıydı, dilediği yere gider, dilediğini yapar; gelgelelim, kız çocukların kötü yola saptıklarını görünce, adamın pek fenasına gidiyor... Moineaud memnun değil, asarım keserim deyip duruyor, der elbette.

Mathieu, başiyle tasvibediyordu. Çok nüfuslu işçi ailelerinin hepsinde görülen bir hâdise karşısındaydı: Sayısı haddi aşan çocuklara aldırış etmiyen, aslında iyi bir adam olan baba; fazla meşgul olduğu için çocuklarına gözkulak olamıyan ana; kötü yola mukadder sapış, suç işlendikten sonra, ananın babanın, parlıyan öfkesi, bütün bunların, ailenin darmadağın olmasiyle, cemiyet hayatının acıklı bir şekilde mahvolmasiyle neticelenişi.

Annesine verdiği vazifenin böyle sürüncemede kaldığını görüp bezen Norine, daha fazla sızlanmağa başladı, içini çekerek :

— Sana anlatlığım şeyleri mösyöye söylesene, dedi.

Nihayet Moineaude kadın, o müthiş konuyu ele almak zorunda kaldı. Sesini alçalttı.

— Evet, mösyö, Norine bana anlattı, bize yalnız siz bir hizmette bulunabilirsiniz, çün-

kü, bir akşam, kızımı, çocuğunun babasiyle beraber görmüşsünüz, onun için yalan söylemediğine şahitlik edebilecek durumdasınız... Moineaud'yu bu işin içine niçin sokmamak lâzım olduğunu anlarsınız. Kendisine, o adamın ismini asla söylemeyiniz; günün birinde, tesadüfen öğrenecek de olsa, hiç bilmiyormuş gibi davranması için ben yalvaracağım. Senelerden beri fabrikada çalışıyor, oradan ayrılmak zorunda kalırsa, mahvoluruz... Anlıyorsunuz ya, mesele çıkartmak istemiyoruz. Ne ben, ne de kızım, bu işten kimseye bahsetmiyeceğiz, çünkü, muhakkak, bundan bir kazancımız olmıyacaktır. Ama, ne de olsa, Norine sokak ortasında kalamaz, çocuğunun babası, onu bu halde bırakmağa razı olmaz. Sizden rica ediyoruz mösyö, kendisiyle konuşun, bu havada, sokakta bir köpek görse, ondan bile esirgemiyeceği yardımı bize yapsın.

Sefil hayatından çok yılmış fakir bir kadın biçareliğiyle titriyor, çoluk çocuğunun hayatını elinde tutan nüfuzlu bir kimseyi bu şekilde ittihama kalkışarak gösterdiği cesaret karşısında kendisi de şaşalıyordu. Birdenbire, derin bir ilgi ile kendisini dinleyen iki küçük kızı, Irma ile Cécile gözüne ilişince, öfkesini onlardan aldı :

— Burada ne halt ediyorsunuz ? Gidin, iki sokağı gözetleyin dedim size... Yallah !

Fırlayın bakayım! Çocuklar, büyüklerin lâfını dinlemezler.

Kızlar, fütursuz, ayak dirediler. Pek eğleniyorlardı, gerilemeğe bile yanaşmadılar; anneleri, onları tekrar unuttu.

Mathieu, çok mütessir olmakla beraber, tereddüdediyordu. Beauchêne'in kendisine vereceği cevabı pekâlâ tahmin ediyordu. Onun için, oraya girmek istemeyişini izah maksadiyle, mazeretler aradı.

— Kadıncağızım, benim nüfuzum var zannediyorsunuz ama, aldanıyorsunuz. Korkarım hiç bir şey başaramıyacağım...

Fakat, Norine, lâfını bitirmesine meydan bırakmadı. İşe kendisi karışmak lüzumunu duydu. Artık ağlamıyordu, yavaş yavaş hararetlendi.

— Beni dinleyin, annem, asıl söylenecek şeyi söylemiyor... O bildiğiniz zatın peşinde ben koşmadım. Asıl o benim peşimde koştu. İstediği şeye beni razı edinceye kadar yakamı bırakmadı. Şimdi de, sanki yüzümü bile görmemiş gibi, beni silkip atıyor! Ama, fena bir insan olsaydım, başına çok dertler açardım... Ben, namuslu bir kızım, yemin ederim ki, onunla görüşmek budalalığında bulunacağım zamana kadar...

Az daha yalan söyliyecek, Beauchêne'le münasebette bulunduğu vakit, kız oğlan kız olduğunu iddia edecekti Fakat, Mathieu'nün gözlerinde, bu işi bildiği mânasını okudu; ilk

suçunu kendisine itiraf ihtiyacını duymadığı annesinin yanında, ısrar etmemeği ihtiyata uygun buldu. Bu, atelye ve sokak terbiyesi almış, on iki yaşında baştan çıkmış, her şeyi bilen, fakat hesaplı hareket ihtiyaciyle, tam değerlerini bildikleri için kendilerini tutan, kendi nevinden güzel işçi kızların mûtat macerası idi. Norine, görünüşten ibaret havaileği altında gayet kurnaz olduğu için, uzun zaman, pek budalaca olmıyan bir fırsat kollamıştı. Sonra, niceleri gibi, günün birinde gafil davranmış, bir arkadaşına, besbedava teslim olmuş, o da, hemen akşamına, savuşup gitmişti. Kendisi de, bir basamak yükselmek, kendinden üstün zevklerin çeşnisine bakmak, büyük mahallelerdeki mağazalarda, yiyecek gibi seyrettiği lüksü tatmak arzusiyle, Paris kaldırımında sürten zeki bir kız gibi, onu, sonradan, bu milyoner patronun kucağına atan şey, tâmiri gereken bu sersemce hareket olmuştu. Ancak, Beauchêne, öyle eksizsiz bir bencil, içinde menfaati veya zevki bulunmıyan her şeye karşı öyle şahane tasasız bir menfaatperest çıkmıştı ki, kız, şetaretli gençliğini, leziz teravetini, bir bahar meyvası olan sütbeyaz tenini, nesi varsa hepsini vermiş, bu macera sonunda, çok alçakça bir şekilde aldatıldığını, soyulduğunu görmüş, kızları, beklenmedik, yıldırım gibi âni bir darbe altında kalmış gibi bitkin bırakan tabiî neticeyle karşılaşmış, çocuk kazan-

mak felâketinden başka hiç bir kârı olmamıştı.

Yeis içinde, devam etti:

— Her ne hal ise, çocuğun kendisinden olmadığını söylemeğe cesaret edemez. Söylerse, yaman bir yalancı imiş demektir. Tarihleri hatırlasa yeter, gün gibi âşikâr. Ben hesabımı yaptım, ne zaman isterse isbat ederim... Bu kadar önemli bir iş için yalan söyliyebileceğimi tahmin etmezseniz, mösyö. Size yemin ederim ki, ondan başka kimsenin yüzünü görmedim, annemin, şimdi şurada beni dinlediği ne kadar doğru ise, onun da, çocuğun babası olduğu o kadar doğru. İşitiyor musunuz, yemin ediyorum, başım giyotine gelse, yine yemin ederim... Bunu kendisine söyleyin, mösyö; söyleyin, bakalım, beni sokak ortasında bırakmağa gönlü razı olacak mı.

Kızın sesindeki ahenk o kadar samimî, o kadar derindi ki, Mathieu inandı. Herhalde yalan söylemiyordu. Şimdi, sürekli, kısa hıçkırıklarla annesi ağlamağa başlamıştı; iki küçük kız da, sahnenin verdiği teessürle sızlanıyorlar, göz yaşlarını yüzlerine sıvaştırıyorlardı.

Mathieu'nün kalbi burkuldu, razı oldu

— Hey Yarabbi sen bilirsin! Bir teşebbüs yapayım bari, ama, başaracağımı vadedemem... Ne netice elde edebilirsem size haber veririm.

Ana kız, onun ellerini yakalamışlar, öpmek istiyorlardı. Norine'in, âkıbeti belli olun-

cıya kadar, o akşam, bir arkadaşının evinde yatması kararlaştırıldı. Civar fabrikaların soluk soluğa nefeslerinden başka bir şey duyulmıyan ıssız sokakta, karla karışık o müthiş rüzgâr, daha buz gibi esiyor, incecik yoksul fistanlarının içinde, soğuktan titreşen dört zavallı mahlûku kamçılıyordu. Yüzleri kızarmış, elleri soğuktan koçana dönmüş bir halde, kışın insafsız, engin rüzgârına yakalanıp sürüklenir gibi, çekildiler, gittiler. Mathieu, gözleri yaşlı analarının etrafını almış sızlanan üç kızın, gözden kayboluşlarını seyretti.

Fabrikaya döndüğü zaman, verdiği söze pişmandı, bu acılı kadınları, sadece hulyaya kaptırmış olmaktan korkuyordu. İşe neresinden başlıyacaktı? Ne söyliyecekti? Tesadüf, odasına girdiği sırada, Beauchêne'i içeride buldu; bir makine projesine dair kendisinden malûmat almak arzusiyle, onu orada bekliyordu.

— Nerede idiniz azizim? Bir çeyrek saattir, sizi aramadığım yer kalmadı.

Mathieu, özür dilemek için bir bahane aradığı sırada, fırsattan istifade edip hakikatı söyliyerek işi bir an evvel halletmeği düşünüverdi ve bunu, cüretle yaptı; küçük kızların, kendisini görmeğe nasıl geldiklerini, sonra biraz evvel, Norine'le ve annesiyle ne konuştuğunu anlattı.

— Hulâsa, azizim Alexandre, bu işe karıştığım için bana gücenmeyin, durum bana

oldukça vahîm göründüğü için, sizi gücendirmiş olmak ihtimali üzerinde durmuyorum. Bana bazı sırlarınızı açmış olmasaydınız, yine de bir şey söylemezdim.

Beauchêne, dinlemiş, önce donup kalmış, yüzünü bir kan dalgasiyle şişiren, için için bir öfkeye kapılmıştı. Hiddetten boğulacak gibi oluyor, etrafı kırıp dökecekmiş gibi, yumruklarını sıkıyordu. Sonra, kendini tutamayıp neşelenmiş gibi yaptı, zorakiliği belli olan istihfaflı bir şetaret gösterdi.

— Aman, sevgili dostum, bu şantajdan başka bir şey değil... Nasıl bu işe karışıyorsunuz! Doğrusu, sizi bir kadar safdil zannetmezdim, hem de, güzel bir rol oynatıyorlar size... Demek ki, anasiyle küçük kardeşleri de araya giriyorlar, öyle mi? Şimdi tamam işte, mesele komikleşiyor... Size, ültimatom vermek vazifesi yüklediler, değil mi? Ya çocuğu tanıyacağım, yahut başıma gaile açacaklar... Yok, yok, doğrusu, görülmemiş şey!

Enine boyuna dolaşmağa başlamış, kahkahayla gülüyor, bu kadar gülünç bir kazanın, o kadar kurnaz bir adam olduğu halde, kendi başına gelmiş olmasına kızıyordu. Birdenbire, durdu.

— Kuzum, bu iş olacak şey değil! dedi. Söyleyin bakayım, eninde sonunda, siz budala bir adam değilsiniz, bu şekilde babalığı kabul eder misiniz? Bir sene evvel, bir şa-

rapçının oğlu ile yatmış bir kız! O tarihten beri, kimbilir ne herzeler yemiş bir kız! Hulâsa yakalamak için, elimi uzatmam kâfi geldi. Böyleleri, sokakta tümen tümen.

Mathieu, itiraz etmek, zavallı kızın yalan söylemediğine dair olan kanaatini anlatmak için sözünü kesmek isteyince, Beauchêne, onu, şiddetle susturdu.

— Hayır, hayır, susun, beni dinleyin... Ben eminim, anlıyor musunuz, her türlü tedbiri aldığıma eminim! Hem, bu işten anlarım, aslanım. Karımla olunca, böyle bir felâketi önlemeğe muvaffak olayım da, bir metresle olunca, işin püf tarafını bilmiyen bir mektepli gibi hareket edeyim, doğrusu, feci bir şey olur. Elimi ateşe sokarım, bu çocuğun babası başka birisidir!

Bununla beraber, kanaati o kadar sağlam olmasa gerek ki, bir tarih münakaşasına girişti. İşi karıştırdı, bir öyle, bir böyle söyledi, işin yalan olduğuna kanaat getirdi. Hakikat şuydu ki, çocuk, onun, Caumartin sokağının köşesinde işçi kızla buluşmadan önce, Mathieu'ye açıldığı ilk akşamdan olmuş olamazdı. Fakat, Beauchêne, o günden sonra, şiddetli bir arzuya kapılarak, üç dört ay içinde, kızı sık sık görmüş, ta ki, gebeliği besbelli hale gelip de, kızdan iğrendiği, onu bozulmuş ve sıkıcı bulduğu gün, belki de her türlü mesuliyetlerden kurtulmak için bir an evvel münasebetini kesmek istemişti. Şimdi, onu

küçümsüyor, böyle bir hevese kapılacak kadar tenezzül göstermek budalalığını anlıyamıyormuş gibi, Norine'in cazibesini, çabuk solacak bir güzellik diye tarif ediyordu.

Patronluğu, şu muhteşem şuursuzluk avazesi içinde, mağrur, mütehakkim, bir kere daha kendini gösterdi:

— Maiyetindeki bir işçi kızla yatmak zaten manasız bir şey, ama, haydi yine neyse; fakat, ondan bir çocuk peydahlamak, yoo, hayır, hayır, bu kadarı fazla aptallık olur, benimle kâinat alay eder, mahvolurum!

Fakat, artık, şiddetle atıp tutmuyordu; Mathieu'nün sustuğunu, acılı Norine'in dâvasını müdafaa etmek için, ilk öfkesinin geçmesini beklediğini görünce, bu susmadan endişeye düştü, soluyarak, söylenerek, kendisini bir sandalyeye bıraktı.

— Sonra da, haydi şunu da kabul edelim, kendimi unutmuş olduğumu bir an için farzedeyim. Burası doğrudur: İnsan, bir parça neşeyle yemek yiyince, ne yaptığını pek bilmez. Ama, bu durum dahi, o aşiftenin, sırtıma bir çocuk yüklemesine yeter mi? Çocuk olmuşmuş! Ayol, bu onun bileceği iş, kendi düşünsün! Zanaatın rizikosudur, bu. Kim temin edebilir ki, bu kız, o tarihte, haftada iki üç erkekle görüşmemiştir? Gel de, işin içinden çık bakalım! Bu güzel yadigârın hangi zattan olduğunu, muhakkak, kendisi de bilmez. Enayi ben varım ya, işin içine beni ka-

rıştırmak için elinde bahanesi de var, bu masalı uydurdu. Rezaletten çekinecek bir patron olan zengin adamdan, dünya kadar para sızdırılır... Şantaj, dostum, şantaj, başka bir şey değil !

Derin bir susma oldu. Büyük bir çini sobanın şiddetle ısıttığı kalem odasında, şimdi de Mathieu enine boyuna dolaşmağa başlamıştı. Söz söylemeden evvel yine durdu; sarsılan döşeme tahtasının altından, faaliyet halindeki fabrikanın sürekli harıltısı işitiliyordu. Nihayet, söyliyeceğini, gayet sade bir şekilde söyledi. orine'in yalan söylemediğine kanaat getirdiğini, kızın kendisine verdiği tafsilâtı, zavallı iki kadının göz yaşlarını, bu biçare kızı sokak ortasında bırakmanın feci bir yüreksizlik olacağını anlattı. Çocuğun kendisinden olmadığı farzedilse bile, Norine, kendisine yine metreslik etmiş bulunuyordu, şimdi, bu kadar acıklı bir kimsesizlik içindeyken, ona yardımda bulunmamazlık edemezdi.

— Kendinizi, olduğunuzdan daha fena adam gibi gösteriyorsunuz. Düşünüp ne icabediyorsa yapacağınıza eminim. Sizin gibi kibar bir erkek, dürüst davranır, a canım !

Beauchêne, mağlup, endişeli, haykırdı:

— İyi ama, yardım için bir şey yapacak olursam, rasgele her yerde, çocuğun benden olduğunu söyliyecekler. İşte asıl o zaman, Norine, onu benim sırtıma yüklemek için iyi bir bahane bulmuş olacak.

Tekrar bir sessizlik oldu, avlunun nihayetinde, buhar püskürten bir borunun keskin sesi işitildi. Beauchêne, biraz tereddütten sonra, devam etti:

— Patırdı çıkaracağım diye tehdidediyor mu?... Bir aralık, gidip karıma söyliyecek diye korktum. Çok can sıkıcı bir şey olurdu.

Mathieu, gülümsememek için kendini tuttu. Dâvayı kazandığını sezdi.

— Ee! bilinmez... Herhalde fena yürekli bir kız değil. Yalnız, kadınların sabrı tüketilirse, en çılgınca işleri yapabilecek hale gelirler... Hoş, hiçbir ısrarda bulunmadı, ne istediğini izah bile etmedi. Yalnız, babası evden koğduğu için, bu havada sokak ortasında kalamıyacağını söyledi. Benim fikrimi sorarsanız, yarından tezi yok, onu bir ebe kadının evine yatırmalı. Mademki altı aylık gebedir, beş altı ay para vereceksiniz demektir, yuvarlak hesap beş yüz franklık bir kâğıt, çok iyi olur.

Beauchêne, birdenbire ayağa kalktı, pencereye kadar gitti; sonra, donüp geldi:

— Ben fena kalbli bir insan değilimdir, beni tanırsınız, değil mi? Beş yüz frank eksik veya fazla olmuş, bana bir zararı dokunmaz. Öfkelenmemin sebebi, soyulduğumu düşündükçe çileden çıkıyorum da, o... Ama, mademki bir hayır işlemek bahis mevzuudur, eh, yapın azizim. Ama, bir şartla: Ben hiçbir işe karışmıyacağım, ne yapacağınızı bil-

mek bile istemem. Bir ebe kadın bulun, küçük hanımı, dilediğiniz yere yerleştirin, ben, sadece, hesap pusulasını öderim. Sayım suyum yok.

Canını sıktığını itiraf etmek istemediği kötü durumdan korktuğu için yüreği ferahlamıştı, derin bir nefes aldı. Hayatta bütün mücadeleleri kazanacağına emin bir adam gibi, tekrar gururlandı, muzaffer tavrını takındı. Hattâ, şakalaştı: Bu Norine'e, esas itibariyle kızmıyordu, çünkü, onun cildi gibi, gül kadar taravetli, âdeta ipekten bir cilt, ömründe görmemişti; vücudunu, tanınmıyacak kadar bozan bu baş belâsı çocuk yüzünden, önce, kendi kendini cezalandırmıştı. Sonra, mükemmel bir tasasızlık eseri gösterdi, hakkında malûmat istemeğe geldiği makine projesini münakaşa etti, kendi patron menfaatleri bakımından keskin bir zekâ, görülmedik bir hesabilik gösterdi.

Odadan çıkıp gittikten sonra, döndü, kapıyı tekrar açtı :

— Bilhassa, kesin şartımı söyleyin, dedi... Bir çocuk var mıdır, yok mudur, bilmek dahi istemiyorum, bu cihet, böylece kararlaşmıştır. Onu ne isterlerse yapsınlar, ama, bana asla lâfını etmesinler.

O akşam, Beauchêne'lerin evinde, müthiş bir telâş oldu. Sofraya oturulacağı sırada, küçük Maurice, bayılıp yere düştü. Baygınlık çeyrek saate yakın sürdü; telâşa düşen ana

ile baba haykırıştılar, kavga ettiler, böyle don bir havada, çocuğu, o sabah sokağa çıkmağa zorlamak suçunu biribirlerine yükledirler. Çocuğu, besbelli, bu mânasız gezinti dondurmuştu, daha doğrusu, endişelerini gidermek için, kendileri böyle diyorlardı. Hele, Constance, oğlunu, kolları arasında tuttuğu sırada, ölmüş gibi gördü. İlk defa olarak, o müthiş ürpertiyi duyuyordu, çocuğun ölmesi ihtimali bulunduğunu düşündü. Ana duygusiyle, yüreği paralandı, öyle müthiş bir acı duydu ki, bu ateşli analık hissi, ona âdeta, bir hakikat keşfettirdi Fakat, ihtiraslı kadın tarafı, biriktirilen, on misline çıkarılan servetin biricik vârisi, müstakbel prens olacak bu oğul sayesinde hükümdarlığa erişmeği tahayyül eden kadın tarafı da, müthiş surette ıstırap çekiyordu. Maurice'i kaybederse, bir daha çocuğu olmıyacak mıydı? Niçin başka çocuğu yoktu? Her türlü çareye baş vurarak başka çocuk sahibi olmaktan kaçınmaktaki bu tedbirsizce ısrar neydi? Bu esef, ateşli bir şimşek gibi, onu delip geçti, onun şifasız yanığını, ta canevinde duydu. Lâkin, Maurice kendine gelmişti, hattâ, oldukça iştahlı yemek yedi. Beauchêne, hemen arkasından omuz silkmeğe, kadınların mânasız korkularıyle alay etmeğe başlamıştı. Ertesi günler, bizzat Constance da bu hâdiseyi unuttu.

IV

Ertesi gün, Mathieu, üzerine aldığı nazik vazifeyi yerine getirmekle meşgul olduğu sırada, Séguin'lere öğle yemeğine gittikleri gün, oda kizmetçisi Céleste'ten isimlerini işittiği iki ebe kadını hatırladı. Önce, madam Rouche'u bir tarafa bıraktı, hizmetçi kadın, ondan, pek acayip şekilde bahsetmiş, "işi uzatmaz„, "sahiden hatırşinas kadındır da„ demişti. Fakat, madam Bourdieu hakkında malûmat edinmek istedi; bu ebe kadın, Miromesnil sokağında küçük bir evi tamamiyle işgal ediyor, hastaları evinde yatırıyordu.

Mathieu, bu ebenin, vaktiyle, ebeliğe ilk başladığı devirlerde, madam Morange'a ebelik ettiğini, kızı Reine'i aldığını hatırlar gibi oldu Her şeyden evvel Morange'la konuşup ondan malûmat almağı düşündü.

Morange, çoktan gelmiş, odasında, işin başındaydı, ilk sualde şaşalar gibi oldu.

— Evet, madam Bourdieu'yü karıma sağlık veren, ahbaplarımızdan bir kadındı... Ama, bunu bana niçin soruyorsunuz?

Aynı zamanda, sanki bu madam Bourdieu adı, zihnini dolduran düşüncelerin ortasında, âni bir suçüstü yakalanışın verdiği hayrete benzer bir yıldırım darbesi halinde inmiş gibi, endişeyle, Mathieu'nün yüzüne bakıyordu. Bunun sebebi, belki de, sualin, kafasındaki

karanlık bir musallat fikri, henüz bir karar vermeksizin, zihninde evirip çevirdiği azaplı düşünceleri belirtmesinden ileri geliyordu. Benzi biraz sararmış, dudakları titrek, bir an, öylece kaldı.

Sonra, Mathieu'nün bir sözü üzerine Norine'i bir yere yerleştirmek bahis mevzuu olduğunu anlayınca, istemiyerek, ağzından bir itiraf kaçtı.

— Tesadüf, karım da bu sabah, bana madam Bourdieu'den bahsediyordu... Ya, bilmem nasıl oldu da lâfı açıldı Malûm ya, çok zaman geçti, size vazıh malûmat veremiyeceğiz.. Fakat, galiba, işini çok güzel yoluna koymuş, bugün, mükemmel bir müessesenin başında... Kendiniz bir bakın, herhalde, aradığınızı orada bulacaksınız.

Mathieu, bu öğüde uydu. Lâkin, madam Bourdieu'nün evinde yatıp kalkma ücreti pahalı olduğunu kendisine haber verdiklerinden, ilk düşüncesinden vazgeçti, doğrudan doğruya madam Rouche hakkında malûmat almak üzere, önce Rocher sokağının alt başına gitti. Evin sadece manzarasını görür görmez dondu kaldı. Bu, sokağın, dik bir yokuş halinde aşağı doğru indiği noktada, kara bir eski Paris evi idi; karanlık ve pis kokulu bir yoldan, dar bir avluya geçiliyor, ebe kadının oturduğu sefil birkaç odanın pencereleri bu avluya bakıyordu. Burası, lâğım ve cinayet kokuyordu. Yolun üstünde,

kirli, sarı bir tabelâ üzerinde, iri harflerle, yalnız, madam Rouche'un adı yazılıydı. Mathieu kapıyı çalınca, pis prostelâlı bir hizmetçi kadın, onu, aş kokusu dolmuş bir küçük salona aldı; Mathieu, salona girince, siyahlar giyinmiş, soluk benizli, renksiz seyrek saçlı, koca burnu yüzünü tamamiyle kaplıyan, kuru, otuz beş, otuz altı yaşlarında bir madamla karşılaştı. Kadın, ağır ve pes perdeden konuşmasiyle, ihtiyatlı kedi jestleriyle, devamlı, zoraki tatlı tebessümiyle, onun üzerinde, şiddet göstermeden boğan, henüz var olmıyan hayatı, bir parmakta, sessizce ezerek ademe gönderen müthiş bir kadın tesiri yaptı. Hoş, madam Rouche, icabeden tesisatı bulunmadığından, ancak doğumdan sekiz on gün evvel hasta kabul ettiğini Mathieu'ye söyledi; bu söz, tahkikatı yarıda bıraktırdı, Mathieu, kalbi dehşetle burkularak, övürtüler içinde, savuştu.

Madam Bourdieu'nün müessesesinin bulunduğu, Miromesnil sokağında, Boétie sokağiyle Penthièvre sokağı arasındaki üç katlı küçük ev, hiç değilse, beyaz muslin perdeler asılmış pencerelerin aydınlattığı cephesiyle, yüze gülen bir yerdi. Binaya asılı güzel bir tabelâ, birinci sınıf bir ebeyi, kadınlara mahsus yatılı bir doğum evini gösteriyordu. Zemin katındaki dükkânı, bir aktar tutuyor, kokulu ot çıkınları, kapının önünü misk gibi kokutuyordu. Dükkânın yanında, methale açılan kapı,

bir konak kapısı gibi, hep kapalı duruyordu; tertemiz tutulan bu methalin nihayetinde, külrengi büyük bir duvarla çevrili bir avlu, duvarın öte tarafında da, bitişik sokaktaki kışla vardı. Hattâ, pek eğlenceli bir yerdi, trampete ve boru seslerinin, kalın duvardan dolayı boğuklaşarak geldiği ve rahatsızlık vermediği söyleniyor, bina için bu da bir meziyet gibi gösteriliyordu. Birinci katta, bir koridor üzerinde, sıra ile salon, madam Bourdieu'nün çalışma odası, yatak odası, umumî yemekhane ve mutfak vardı. Sonra, ikinci ve üçüncü katlarda, hastaların odaları vardı, hepsi on ikiden ibaret olan bu odaların kimisi üç dört yataklı, kimisi de tek yataklıydı; tek yataklılar, tabii, daha pahalı idi. O tarihte otuz iki yaşında olan madam Bourdieu, esmer güzeli bir kadın olarak, orada hüküm sürüyordu; şişmanca, kısa boylu idi, fakat, muvaffakıyete erişmesine, müessesesini, temizliğiyle meşhur hale getirmesine çok yardım etmiş olan, açık ve neşeli, gayet beyaz bir yüzü vardı. Evin köşe bucağını pek fazla araştırmağa lüzum olmadığı gerçi söyleniyordu; ama, hasetle yapılan bu fassallığa kadının zanaatı sebep oluyordu. O zamana kadar, fazla kötü rivayetler hiç işitilmemişti. İçtimaî yardım dairesi, madam Bourdieu'nün ebeliğini kabul etmiş, hastanelerde yatak bulunmadığı zamanlar, ona, lohusalar gönderiyordu. Bu, müessesenin dürüstlüğüne kesin

bir delil gibi idi, öyle ki, madam Bourdieu'nün müşterileri, baştan başa ciddi ve seçkin kimselerden mürekkep hale gelmişti.

Mathieu, madam Bourdieu ile münakaşa etmek zorunda kaldı; çünkü, ebe kadın, önce, ayda iki yüz frank istedi; Mathieu itiraz edince, aslında uysal kadın olmakla beraber, üst perdeden konuşarak, öfkelenmesine ramak kaldı.

— İyi ama, azizim efendim, sonra işin içinden nasıl çıkarım? İçimizde zengin olan hiç yoktur. Diploma almak için, bir doğum evinde iki sene kalmamız lâzım, bu da bize senede bin franga mal oluyor. Sonra, tesisat masrafları var, müşteri tutuncıya kadar çekmediğimiz sıkıntı kalmıyor. Birçoğumuzun kötü yola sapması bu yüzdendir. Hem bir iş kurmağa muvaffak olsa bile, bunu ne gayretler pahasına yaptığımızı ancak Allah bilir! Benimki gibi bir müessesede, üzüntüler bitip tükenmez. Hiç rahat yoktur, her dakika mesuliyet, ameliyatlarda yahut aletlerin kullanılmasında gösterilecek en küçük ihtiyatsızlık, en küçük ihmal, tehlike doğurur. Zabıtanın tarassudu, müfettişlerin beklenmedik zamanlarda ziyaretleri, tasavvur bile edemiyeceğiniz bir sürü tedbirler almak mecburiyeti de caba.

Mathieu, bu işleri bildiğini, ve bir ebe kadının, teftişler yüzünden hiçbir zaman tasa çekmediğini, bir jestle anlatınca, kadın, gülümsemekten kendini alamadı.

— Evet, evet, tabii, icabına bakılıyor, ama, buraya ne zaman isterlerse gelebilirler, beni hiçbir vakit hatalı bir durumda bulamazlar. Kazançlı iş görmek yine dürüstlük meselesidir. Netekim, otuz yatağın yirmi beşinden fazlası, daima doludur, hem de her sınıf madamlar yatar. Yeter ki nizamnameye riayet etsinler, yatak ücretini versinler, yahut onlar hesabına hükümet versin, nereden geldiklerini bile sormam. Ne isimlerini sorarım, ne adreslerini, hattâ, tesadüfen öğrendiğim şeyleri açığa vurmaya bile meslek sırrı mânidir. Hastalarım, hareketlerinde serbesttirler, hiç bir şeyden korkmalarına mahal yoktur, eğer, hesabına müracaat ettiğiniz madam için anlaşırsak, kendisini, tâyin edeceğimiz gün bana getirirsiniz, olur biter, benim müessesemde, en ağzı sıkı, en sıhhî barınağı bulacaktır.

Madam Bourdieu, o büyük alışkanlıkla, bir bakışta durumu kavramıştı. Herhalde, bahis mevzuu olan kimse, gayrı meşru çocuk kazanmış bir kızdı, ondan, sessiz sedasız yakayı sıyırmak istiyen bir erkek vardı. Asıl kazançlı işler, bunlardı. Lohusanın, müessesesinde dört ay kalacağını öğrenince, uysallaştı, toptan hesap altı yüz frank ücreti kabul etti, şu şartla ki, lohusa madam, üç yataklı bir odada yatacak, iki oda arkadaşı bulunacaktı. Her hususta anlaştılar, hasta, o akşam getirildi.

— Demek ki isminiz Norine, yavrum.

Âlâ, bu kadarı yeter, bavulunuzu yukarı getirsinler de sizi odanıza yerleştireyim... Melek gibi güzelsiniz, sizinle iyi dost olacağız, şimdiden eminim.

Norine'in, madam Bourdieu'nün doğumevinde rahat edip etmediğini anlamak üzere Mathieu, oraya, ancak beş gün sonra uğradı. Rahat gebeliğini, çok muhabbetli bir tapınışla, bir tazim ve şefkat duygusiyle kuşattığı karısını, sevgili Marianne'ını düşündükçe, gizlenen, hakaret gören utandırıcı gebeliklere karşı, ana oldukları için azap içinde kıvranan bütün muztarip kadınlara karşı, kalbinde bir acı, sonsuz bir merhamet duyuyordu. Analığın, kadını, çirkefe kadar, cinayete kadar götürebilen tiksintisini ve dehşeti düşündükçe, bir kutsallığa tecavüz hareketi karşısında kalmış gibi azap duyuyordu; beşer tesanüdü iptilâsı içinde, kendisini hiç bir zaman bu kadar içi titriyerek iyi kalbli hissetmemişti. Sonra, Beauchêne'le tekrar münakaşa etmek zorunda kalmıştı; Beauchêne. beş yüz franklık bir banknotun bu işe yetmiyeceğini öğrenince, itiraz etmişti. Mathieu, nihayet, ondan, birkaç parça çamaşır, hattâ ayda on frank olmak üzere bir parça da cep harçlığı koparmağa muvaffak olmuştu.

Mathieu, Miromesnil sokağındaki eve geldiği zaman, saat henüz ondu. Norine'e, onun geldiğini haber vermek üzere yukarı çıkan bir hizmetçi kadın, dönüp geldi, Norine'i henüz

yatakta bulduğunu, fakat mösyönün yukarı çıkabileceğini, çünkü, madamın, odada yalnız başına yattığını söyledi. Onu yukarı çıkardı, üçüncü katta bir kapı açtı :

— Madam, mösyö geldi, dedi.

Norine, Mathieu'yü görünce, alaycı bir güzel kız gülüşiyle :

— Sizi, çoçuğun babası zannediyor ! dedi. Yazık ki, doğru değil, çünkü, siz çok iyi adamsınız !

Norine, güzel saçları itina ile taranmış, iri bir topuz halinde toplanmış, sırtında bir entari, arkasında iki yastık, yatağının içinde, tertemiz, bembeyaz, dürüst ve uslu bir büyük kız gibi oturuyordu. Hattâ düşmüş olmasına rağmen, hâlâ sahip olduğu saflığı gösteren insiyaklı bir iffet jestiyle, vücudunun çıplaklığını göstermemek için, yorganı bile çekti.

Mathieu :

— Niçin yatıyorsunuz, hasta mısınız ? diye sordu.

— Yok canım, nazlanıyorum. Yatmağa izin var, ben de sabah keyfi yapıyorum. Fabrikaya gitmek için, buz gibi soğuk havada, saat altıda kalkıyordum, böylesi başkalık oluyor... Görüyorsunuz ya, odamda ateş var, sonra da, odaya baksanıza, prenses gibi yaşıyorum burada.

Mathieu baktı. Ufacık mavi çiçeklerle benekli, külrengi bir kâğıtla kaplanmış, genişçe

bir odaydı. Küçük üç demir karyoladan ikisi yan tarafa, üçüncüsü ortalama yerleştirilmiş, aralarına birer gece dolabiyle birer sandalye konulmuştu. Bir konsol, bir elbise dolabı, tek tek kalmış bir otel mobilyası vardı. Fakat, arkasında kışla bulunan, yüksek külrengi duvara bakan iki pencereden, o sırada, parlak bir güneş ışığı giriyor, huzmeleri, bitişik iki yüksek evin arasına sokuluyordu.

— Evet, kasvetli değil, diye mırıldandı.

Dipteki karyolaya dönmüştü, onun önünde, önce gözüne ilişmiyen, kara kuru bir vücudün ayakta durduğunu görünce sustu. Bu, kuru, sıska, ciddî yüzlü, donuk bakışlı, solgun dudaklı, yaşı belli olmıyan bir kadındı. Ne kalçaları, ne göğsü vardı, kaba taslak rendelenmiş bir kereste gibi, yamyassı idi. Bozulmuş yatağın üzerinde, küçük bir yol çantasının yanında duran bir bavulun kayışlarını bağlıyoşdu.

Ziyaretçinin yüzüne bile bakmadan kapıya doğru ilerleyince, Norine onu durdurdu.

— E, bitti mi, hesap görmeğe mi iniyorsunuz?

Kadın, suali anlıyabilmek için düşünüyormuş gibi oldu; sonra, sükûnetle, kuvvetli bir İngiliz şivesiyle:

— Yes, hesap görmeğe, dedi.

— Ama, tekrar yukarı çıkacaksınız, değil mi? Vedalaşabileceğiz.

— Yes, yes.

O dışarı çıkınca, Norine, isminin Amy olduğunu, Fransızcayı bir parça anladığını, fakat ancak bir iki kelime konuşabildiğini anlattı. Kızın bütün macerasını anlatacaktı. Fakat, Mathieu, yanı başına oturdu, sözünü kesti.

— Neyse, görüyorum ki, sizin işleriniz yolunda gidiyor, memnunsunuz.

— Oo, elbette, çok memnunum. Hiç bu kadar rahata kavuşmamıştım, besleniyorum, bakılıyorum, sabahtan akşama kadar hiç bir iş görmeden, yangelip yatıyorum. Biliyor musunuz, bir tek isteğim var, bunun, kabil olduğu kadar uzun sürmesi.

Gayet neşeli, istikbale karşı tasasız, büyümekte olan zavallı yavruyu düşünmeden, gülmeğe başlamıştı. Mathieu onda, analık duygusunu uyandırmağa boşu boşuna uğraştı, sonra ne yapacağını, ne gibi tasavvurları olduğunu sordu.

Norine anlamadı bile, çocuğun babasından bahsediyor sandı, omuz silkti, ona aldırış bile etmediğini, ona güvenecek kadar asla budalalık etmediğini söylemek istedi. Doğumevine girdiğinin ertesi günü, annesi onu görmeğe gelmişti. Fakat, bu güzel ziyaretten dolayı hiçbir hayale kapılmıyordu, her ferdi için yiyecek ekmek bulunmıyan ailesine de güvenmiyordu. Peki, o halde ne yapacaktı? Bir şey düşünecekti elbette. Kendi yaşında güzel bir kız, hiç bir zaman güçlük çekmezdi. Körpeliğini ve arzu uyandırıcı güzelliğini hisse-

derek memnun, bu ılık tembelliğe şimdiden kendini vermiş, artık, çok okşayıcı ve çok tatlı sabah keyiflerinin zevkine vardığı için, hep yalnız bunlara benzer sabah keyifleri yapmak ihtiyacı içinde, beyaz çarşaflı karyolasında geriniyordu.

Sonra, lâfı, tekrar, müessesenin iyi bakımına, namuskârlığına getirdi, sanki, kendisine bir şeref payı ayırır gibi, gururla bundan bahsetti. Bir derece yükselmiş oluyordu.

— Hiç kavga işitilmiyor, bir tek çirkin söz yok, herkes çok namuslu. Muhakkak, mahallenin en temiz evi, diyecek yok doğrusu; köşe bucağa bakabilirsiniz, kirli hiç bir şey bulamazsınız. Gerçi, buraya kabul edilenler, yalnız prensesler değil, ama, mademki herkes dürüst davranabiliyor, nenin nesi olursa olsun, ne ehemmiyeti var.

Sonra, bir örnek göstermek istedi.

— Meselâ, bakın, şuradaki üçüncü karyola, ingiliz kızının karyolasından sonraki... İşte, onda, on sekiz yaşında bir küçük hizmetçi kız yatıyor. Asıl ismini de söyledi ha, Victoire Coquelet imiş, başından geçenleri de gizlemiyor. Köyünden gelince, Paris'te, ne idiği belirsiz bir iş adamının evine düşmüş; adamın, yirmi yaşında, kazık kadar bir oğlu varmış, beş gün sonra, mutfatka, onu gebe koymuş. Neylersiniz? Kız, Paris'e daha yeni adım atmışmış, hâlâ, bu meseleden dolayı serseem gibi, olup biten şeylerin iyice

farkında bile değil... Koca kazığın anası, tabii, kızı kapı dışarı etmiş. Zavallıcığı sokaktan almışlar, içtimaî yardım dairesi buraya yerleştirmiş. Ama, emin olun çok iyi kız, çok çalışkan, öyle gayretli ki, haline bakmadan, şu bölmelerin öte tarafında tek yataklı bir odada yatan, bir başka gebe genç kadının hizmetine bakıyor. İzin vardır, burada, fakirler zenginlere hizmet edebilirler. Adına sadece Rosine diyen o genç kadına gelince, ooo, o da bir başka hikâye, kendisi, Victoire'a anlatmış...

Kapı açıldı, lâfı yarıda kaldı; sonra, haykırdı :

— Hah ! İşte Victoire geldi.

Mathieu, içeriye, solgun benizli bir küçük kızın girdiğini gördü; on sekiz yaşına rağmen pek pek on beşinde gözüküyordu, kızıl saçları taraz taraz, burnu havada, gözleri küçük, ağzı iri idi. Geçirdiği kazadan hâlâ şaşkınlığını gideremeyiş haliyle, herkesin yüzüne, sanki izahat ister gibi bakıyordu. Mathieu, birdenbire, bu biçare mahlûkun arkasında, taşranın, Paris kaldırımlarına döktüğü binlerce zavallının hayalini görür gibi oldu : Gebe bırakılan ve burjuva namusu adına evden koğulan hizmetçi kızların teşkil ettiği bu uzun kafilenin macerası, hep biribirinin aynı idi, bu kızın hali nice olacaktı ? Bitmez tükenmez kaç kapı gezecekti, kaç defa daha gebe kalacaktı acaba ?

— Amy gitmedi mi? diye sordu. Kendisine veda etmek istiyorum.

Hâlâ karyolanın ayak ucunda duran bavulu görünce, Norine de, Mathieu'yü, gayet ağzı sıkı bir dost diye ona tanıtınca, ikisi birlikte, genç adama, nihayet İngiliz kızı hakkında bildiklerini anlattılar. Kesin bir şey söylemek imkânı yoktu, kız, çe*refil bir dil konuşuyordu. Üstelik, hiç de konuşkan olmadığı için, hayatına dair hiçbir şey bilinmiyordu. Fakat ne de olsa, bu eve, ilk defa, bundan üç sene evvel, ilk çocuğunu doğurmak için geldiğini söylüyorlardı. Birincisi gibi, ikincisinde de, günün birinde, doğumdan bir hafta evvel, hiç haber vermeden çıkagelmişti; sonra, üç hafta yatakta kalmış, çocuğunu çocuk esirgeme kurumuna yollayıp başından atmış, geldiği vapura binip, fütursuzca, memlekete dönmüştü. Hattâ, her gebeliğinde, gidip gelme bir biletle seyahat ettiği için, küçük bir para da tasarruf ediyordu.

Norine:

— Gayet rahat iş, dedi. Yabancı memleketlerden buraya böyle akın akın gelenler varmış. Yumurtayı Paris'te yumurtlayınca, kabuğunu bulana aşkolsun!... Galiba, bu kadın rahibe, ama, bizim Fransadaki rahibeler gibi değil, evlerde, hep bir arada yaşıyan, *begin* denilen rahibelerden. Dua kitaplarından başını kaldırmıyor.

Victorie, inançlı bir tavırla:

— Herhalde, dedi, çok derli toplu kadın, güzel değil, ama, çok terbiyeli, hem de boş boğaz değil.

Sustular, Amy odaya girmişti. Mathieu, meraka düşerek ona baktı. Hiç de aşka elverişli yaratılmamış bu koca kız, Fransada kurtulmak için, zaman zaman, bir vapurla gelip bir vapurla giden bu sapsarı, kupkuru, kaskatı kereste, ne acayip şeydi! Acaba hangi marifetler neticesinde, ne kadar sâkin bir yürek katılığı ile, giderken hiç bir teessür duymadan, sokak ortasında bıraktığı çocuğu hiç düşünmeden gelip gidiyordu? İçinde can acıları çektiği bu odaya bir göz bile atmadı, hafif yükünü almak için karyolasının yanına giderken, ondan çok daha müteessir olan öbür iki kız, kendisini kucaklamak istediler. Norine:

— Hoşça kalın, dedi, Allah selâmet versin.

İngiliz kadını yanağını uzattı, sonra, endişeli bir utangaçlıkla, bu tombul ve körpe güzel kızı saçlarından öptü.

— Yes, iyi, iyi... Siz de.

Victoire, onu ağız dolusu iki defa öptükten sonra, hoppa bir eda ile ilâve etti:

— Orövuar, bizi, unutmayın, e mi?

Bu sefer, Amy, hiç cevap vermeden, hazin bir tebessümle gülümsedi. Sonra, arkasına bile dönmeden, sakin ve azimli yürüyüşiyle odadan çıktı; genç hizmetçi kız, önü sıra gidiyor, telâşla:

— Aman ne sersem şeyim ben! diyordu. Asıl buraya gelişim, matmazel Rosine'in sizinle vedalaşmak istediğini söylemek içindi! Çabuk, çabuk, arkamsıragelin!

Norine, tekrar, Mathieu ile yalnız kalır kalmaz, kucaklaşmalar esnasında kayan yorganını, o güzel, iffetli jestiyle yukarı çektikten sonra, anlattığı hikâyelere devam etti:

— Matmazel Rosine'in size bahsettiğim hikâyesi, doğrusu hiç de hoş bir şey değil; Victoire'dan dinledim... Tasavvur edin, kendisi, çok zengin bir kuyumcunun kızı imiş. Tabii, adını da bilmiyoruz, mağazasının bulunduğu mahalleyi de. Kız on sekizine yeni basmış, onbeş yaşında bir erkek kardeşi varmış, babası, kırk dört yaşında bir adammış, yaşlarını söyleyişimin sebebini, şimdi anlıyacaksınız... Derken kuyumcunun karısı olmuş, onun yerine başka birisini koymak için ne yapmış biliyor musunuz? Karısını gömdükten iki ay sonra, günün birinde kızı Rosine'in yanına gitmiş, onunla, ulu orta yatıvermiş. Nasıl? Mükemmel, değil mi? Yoksullarda bu türlüsü seyrek değildir, Grenelle'li kızlardan çoğunu bilirim, bu yolun yolcusudurlar, ama, burjuvalarda, istedikleri bütün kadınlara sahip olabilecek kadar parası olan insanlarda da oluyormuş, meğer. Benim asıl fenama giden, babaların bu işi istemeğe kalkışmaları değil de, kızlarının razı oluşu... Matmazel Rosine, öyle sessiz, öyle yumuşak başlı ki; herhalde, babasını üzmek

iştememiş olşa gerek, Her ne hal ise işte, ikisi de hapı yuttu. Kızı, zindana tıkar gibi buraya koydular, kimse yoklamağa gelmiyor; çocuğu gözden kaybetmek için emir verildiğini de tabii tahmin edersiniz. İyi mal doğrusu; ortaya cıkarsa görülmeğe değer bir şeyl

Kapının önünde hızlı hızlı bir konuşma oldu, Norin sustu. Amy'yi selâmetliyen matmazel Rosine'in sesini tanıdı, parmağını dudağına götürdü. Gayet yavaş sesle:

— Görmek ister misiniz? dedi.

Sonra, Mathieu daha cevap vermeden, ona seslendi. Dinlediği macera ile donup kalan Mathieu, içeriye, siyah saçlı, masum bir safiyet taşıyan mavi gözlü, zarif bir esmer bakire güzelliğinde, şirin bir yavrucağın girdiğini görünce, şaşırdı. Kızın bakışında, hayret dolu bir mâsumluk, sonsuz bir halavetle karışık bir iffet edası vardı. Aşağı yukarı Norine'le aynı tarihten, yedi aylık gebe olduğu halde, vaziyetini hâlâ bilmiyor gibiydi. Ne acıklı şeydi Yarabbi, rezalet ve cinayet ortasında, aşkı kirleten, hayatı tahkir eden, bir canavar gibi, cemiyet bakımından yok edilmesi gereken, bu kızılbaşlık mahsulü çocuk faciasına dayanan ne korkunç bir analıktı bu!

Norine, kızı, mutlaka yanı başına oturtmak istedi.

— Matmazel, bir dakika oturun, Mösyö akrabamdır, beni görmeğe gelmiş... Sizi görünce ne kadar sevinirim bilirsiniz.

Mathieu, çeşit çeşit sınıflara mensup, başka başka ufuklardan gelme bu kadınlar arasında, bu kadar çabuk teessüs eden arkadaşlığa şaşmıştı. Hattâ, Rosine'le Victoire arasında, bu hanımla hizmetçisi arasında, besbelli bir kardeşlik, aynı acıklı karın, ıstırap içinde aynı hayat yaratma faaliyeti vardı. Aradaki farklar yıkılıyordu, hepsi, çoğu zaman isimsiz, meçhulden gelip oraya düşmüş, zavallılıkla ve suçla biribirine eşit dertli mahlûklar haline gelen kadınlar gibi buluşuyorlardı. Orada karşı karşıya duran üç kadından ikisi, hiç şüphesiz, bir tanesini aşağı derece insanlara has, saygılı bir rikkatle seviyorlardı; fakat, o, iyi bir tahsil gördüğü, piyano çaldığı halde, ötekilere dost muamelesi ediyor, saatlerce oturup konuşuyor, onlara, ufak sırlarını anlatacak kadar ileri gidiyordu. Böylece, üçü birden, Mathieu'yü unuttuktan sonra, çabucak, eve ait dedikodulara başladılar.

Victoire :

— Haberiniz var mı, dedi, madam Charlotte, bitişik odada yatan o çok kibar madam, bu gece doğurdu.

Norine

— Doğurduğunu işitmemek için sağır olmak lâzımdı, dedi.

Matmazel Rosine, safdil tavrını takındı :

— Ben hiç bir şey işitmedim.

Victoire :

— Sizin oda ile onun odası arasında bi-

zimki var da ondan, diye izah etti. Ama, hepsi bu kadar değil, asıl tuhafı, madam Charlotte, bir azdan çıkıp gidecek. İyi bir araba getirtmek için adam yolladılar.

Öbür iki kadın hayret etti Bu madam Charlotte, kendini öldürmek niyetinde miydi? Çok zor doğurduğu anlaşılan bir kadın, yaralı bereli, hâlâ kan içindeyken, ayağa kalkar, arabaya biner, evine gider miydi? Muhakkak, peritonit hazırdı. Deli mi olmuştu bu? Hizmetçi kız:

— Başka türlü yapamaz ki, çok büyük felâketlere uğrar sonra, dedi. Zavallı kadıncağız, yatağında rahat rahat yatmağı isterdi, elbette. Ama, dolaşan dedikoduyu biliyorsunuz... Öyle değil mi, matmazel Rosine? Siz işin aslını biliyorsunuz, çünkü, bu madam, sizi pek sevmişti, hayatını size anlatıyordu.

Rosine, gerçek, pek çok şeyler bildiğini itiraf zorunda kaldı. Mathieu, yüreği titriyerek bu acıklı hikâyeyi de dinledi. Uzun boylu, yüz çizgileri ince, yumuşak bakışlı, gözleri güzel, ağzı şirin ve iyilik ifadeli, otuz yaşında esmer bir kadın olan madam Charlotte'un asıl ismi madam Houry olduğu sanılıyor, fakat muhakkak olarak bilinmiyordu. Muhakkak gibi görünen nokta, kocasının seyyar ticaret simsarı olduğu, büyük bir mağaza hesabına İrandan ve Hindistandan, halılar, işlemeler, örtüler satın almağa gittiği idi. Kaba, müthiş surette kıskanç olduğu için, en ehem-

miyetsiz bir söz yüzünden zavallı kadını hırpaladığı söyleniyordu. Bir âşık edinip, bunun teselli verici zevkıne kendini kaptırmış, alelâde bir küçük müstahdem olduğu söylenen çok genç bir adamla sevişmişti, onun okşamalariyle kendinden geçiyordu. Felâket şurada ki, gebe kalmıştı. Yine de, önce fazla endişelenmemişti, çünkü, kocası bir sene için seyahate çıkmıştı. Kadın, hesabını yapmıştı, kocası döndüğü zaman, o kurtulmuş, iyileşmiş olacaktı. Onun için, gebeliği gözle görülecek hale geleceğinden korktuğu zaman, Rennes sokağı taraflarındaki çok güzel apartımanını bırakmış, sayfiyeye çekilmekle iktifa etmişti, Oradayken, doğum için tahmin ettiği tarihten iki gün evvel, kocasından, herhalde daha çabuk avdet edeceğini bildiren bir mektup aldı. O günden itibaren, kadıncağızın nasıl azaplar geçirdiği tasavvur edilebilir. Aklı başından giderek, hatırasını pek vuzuhla muhafaza edemediği olaylara dayanan ihtimallerle dehşete düşerek hesaplarını yeniden yaptı. Nihayet, doğumun ancak on beş gün sonra olacağını tahmin edince, gelip, madam Bourdieu'nün evine kapandı, büyük bir sırra gömüldü. Kocasının, ayın yirmi beşinde Marsilyaya çıkacağını haber veren yeni bir mektup alınca, azabı arttı. Ayın on altısı idi. Dokuz gün vakit vardı. Günleri saydı, sonra saatleri saydı. Acaba kendisi mi vaktinden biraz evvel doğuracaktı, yoksa, kocası mı

bir parça gecikecekti? İradesi dışında, gitgide artan bir dehşet içinde, harap olup kaldığı mütemadi göz yaşı buhranları ortasında, ya selâmete erecek, ya mahvolacaktı. Ebe kadının bir sözü ile tir tir titremeğe başlıyor, korkudan altüst olmuş, endişe dolu biçare yüzü ile, ona her dakika sualler soruyordu. Hiçbir zavallı mahlûk, bir saat sevilmiş olmanın zevkini, böyle bir azapla ödemiş değildi. Ayın yirmi beşinci günü sabahı, son derece ye'se gömüldüğü sırada, ağrıları tuttu, çektiği korkunç can acısına rağmen, sevincinden, madam Bourdieu'nün ellerini öptü. Son bir talihsizlik eseri olarak ağrılar bütün gün ve âdeta bütün gece devam etti. Eğer kocası, geceyi Marsilyada geçirmek üzere kalmasaydı, kadın yine mahvolmuş bulunacaktı. Adam, ancak ertesi gece gelecekti; madam Charlotte, sabahın beşine doğru kurtuldu, bu sayede, evine dönmek, bir hastalığı, herhangi âni bir kan kaybını bahane edip, yatağa yatmak zorunda kalmış gibi görünmek için, akşama kadar vakit kazandı. Fakat bu içi boşalmış, kanlar içinde, yarı ölü kadının, yuvasına dönüşü, ne müthiş bir loğusa kalkışı idi, ne korkunç bir cesaretti!

Norine:

— Kapıyı açın, dedi, geçerken görmek istiyorum.

Victoire, koridora bakan kapıyı ardına kadar açtı. Bir müddettir, bitişik odadan,

birtakım gürültüler işitiliyordu. Biraz sonra, madam Charlotte, sarhoş gibi, sendeler bir halde göründü, iki kadın, âdeta taşırcasına onu götürüyorlardı. Tatlı bakışlı güzel gözleri, iyilik ifadeli şirin ağzı, matemli bir mâna taşıyordu; nazik ve seçkin kadın hali bile, felâketinin sebebolduğu yokluk içinde mahvoluyordu. Lâkin, kapının açık olduğunu görünce, durmak istedi, mecalsiz bir sesle, zayıf bir gülümsemeyle, Norine'i çağırdı.

— Gelin, yavrucuğum, sizi öpersem çok memnun olacağım... Ah! Halim yok, ama, belki de sonuna kadar dayanırım... Allaha ısmarladık, evlâdım, siz de çocuklar. Daha mesut olursunuz inşallah.

Kadını götürdüler, gözden kayboldu.

Victoire:

— Haberiniz var mı, bir oğlan doğurdu, dedi. Hiç çocuğu olmamış, ne zamandır çocuk istiyormuş! Ama, kadıncağız o kadar kendini üzdü ki, çocuk, doğduktan iki saat sonra öldü.

Norine:

— Ne mutlu! dedi.

Rosine, o bakire tavriyle, şirin bir eda ile:

— Elbette, diye teyidetti. Bu şartlar içinde çocuk doğurmak, kimsenin hoşuna gitmez.

Mathieu, pek müteessir, onları dinliyordu. Biraz evvel geçip giden o heyulânın, apaçık yarasiyle giden o meçhul kurbanın, gizli ve günahkâr doğumun o haileli mağdurunun

unutulmaz hayali, dehşetle dolan gözlerinin önünden gitmiyordu Öbür üç kadını da görüyordu: uzak diyarlardan gelen Amy, yükünü, yabancı bir toprağa kaldırıp atmıştı; şaşkın cariye, rastgele efendinin zevk aleti Victoire, yarın ilk çocuğunu doğuracak, sonra bir daha, sonra bir daha doğuracaktı; yüze duramıyan, çok sessiz, çok terbiyeli, kızılbaşça bir münasebetten gebe kalmış Rosine, ileride, kirlenmiş ve saygı gören bir zevce olması için kafasını ezecekleri acibeyi karnında taşırken, dudaklarında, taze bir tebessüm vardı. Mathieu, nasıl bir cehenneme, nasıl haksızlıklar ve ıstıraplarla dolu bir dehşet uçurumuna yuvarlanmıştı? Hem de, bu doğum evi, mahallenin en temizi, en namuslusu idi! Doğru idi, içtimaî faciaya böyle sığınaklar, biçare gebe kadınların gelip içine kapanabilecekleri gizli köşeler lâzımdı! Burası, zaruri bir kurtuluş yerinden, çocuk düşürme ve çocuk katilliği ile mücadeleye imkân veren bir müsamaha bucağından başka bir şey değildi. Lâhuti analık, bu gizli çamura gelip dayanıyor, yüce hayat yaratma hareketi bu çirkefte bitiyordu. Analık, bir mabut gibi tapınılması gerekirken, şüpheli bir ev şeklinde denilikien ibaretti; ana, zelil oluyor, kirleniyor, atılıyordu; çocuk, lânet yiyor, nefret görüyor, inkâr ediliyordu, Dünyanın damarlarında dolaşan bütün o ezeli tohumlar seli, baharda, engin topraklar gibi, zevcelerin

karnını şişiren filiz halindeki bütün beşeriyet, şerefsiz, önceden fesada uğramış, denileşmiş bir mahsul haline geliyordu. Ne kadar kuvvet, ne kadar sıhhat, ne kadar güzellik kayboluyordu! Şimdi, Mathieu, fakirlik yüzüncen sokak ortasında kalanları da, saklanmak zorunda bulunanları da, sahte isimler vererek, esrar içinde çocuklar doğurup, içinden çıktıkları isimsiz ıstıraba tekrar fırlatılan kirlileri, günahkârları, bütün dertli gebe kadınları, meçhulden oraya gelir hissediyor, hepsine acıyordu Sonra, kalbini burkan ye'sin ortasında, bir rikkate kapıldı. Ne olursa olsun, bu da hayat değil mi idi, büyük beşer ormanı içinde, bütün usareli filizlenişleri kabul etmek lâzım değil miydi? Neşelerin en gürbüzü, çoğu zaman, engellere inat, dikenler ve taşlar arasında büyüyenler değil miydi?

Norine, tekrar Mathieu ile yalnız kalınca, öğle yemeğinde kahve içmesine müsaade vermesi için madamla konuşmasını ondan rica etti. Mademki, kendisine ayda on frank cep harçlığı vereceklerdi, kahve parasını öderdi. Mathieu'yü aşağı yolladı, giyininceye kadar, aşağıda, salonda kendisini bekliyeceğine ondan söz aldı.

Mathieu, aşağıda önce şaşırdı, bir kapı açtı, yemekhaneyi gördu; burası, içinde uzun bir masa bulunan geniş bir oda idi, bitişikteki mutfaktan, temiz tutulmıyan bir delikli taş kokusu geliyordu; sonra, karşıda, solmuş

reps kumaş kaplı akaju eşya ile döşenmiş bekleme salonunda konuşan iki kadın, ona, madam Bourdieu'nün meşgul olduğunu haber verdiler. Bunun üzerine, büyük bir koltuğa gömüldü, cebinden bir gazete çıkardı, okumak istedi. Fakat, kadınların konuştuğu şey merakını çektiğinden, onları dinledi. Bir tanesi, besbelli orada yatan hastalardan biri, zahmetli bir gebeliğin son devresindeydi, harap, sararmış, bitkin, yüzü berbat bir haldeydi. Mathieu. keza doğurmak üzere olan öteki kadının da, ertesi gün doğum evine girmek üzere, ebe kadınla görüşmeğe geldiğini anladı. Kadın, müessesede rahat edilip edilmediğini, yemeklerin nasıl olduğunu, loğusalara iyi bakılıp bakılmadığını öğrenmek arzusu ile, ötekine sualler soruyordu.

Biçare muztarip kadın, aheste aheste anlattı:

— Yoo! Rahatsız olmazsınız, hele sizin biraz paranız da var. Beni buraya hukûmet yatırdı, eğer çoluk çocuğumu başıboş bıraktığım için bu kadar üzülmesem, muhakkak ki, evimdekinden yüz defa daha rahat olurdum. Dedim ya, zaten üç çocuğum var, Allah bilir nasıl bakılıyorlar, çünkü kocam pek iyi huylu adam değildir. Ne zaman doğursam hep aynı şeydir: İşini ihmal eder, içer, başını alıp gider, öyle ki, eve döndüğüm zaman, onu orada bulacağıma bile emin değilimdir. Çocuklarım, âdeta sokakta kalmışlar gibi bir

şey. Burada herşeyim var, karnım tok, sırtım pek, halbuki o yavrucaklar, beri tarafta, belki ne yiyecek ekmek, ne ısınacak ateş buluyorlar; kendi kendimi yiyip bitirmekte haklıyım değil mi? Olanlar yetmiyormuş gibi, hepimizin felâketini arttırsın diye bir tane daha doğurmak, marifet doğrusu!

Tamamiyle kendi derdine gömülmüş olan öteki kadın, baştan savma dinliyordu :

— Şüphesiz, şüphesiz, diye mırıldandı. Benim kocam memurdur. Buraya gelişimin sebebi, gailemiz azalacak; evimiz çok dar ve kullanışsız. Zaten, iki yaşında bir tanecik kızım daha var, kuzinlerimizden birinin yanında, sütninede. Onu alıp, yerine, yeni geleni koymak icabedecek. Ne para gidiyor, Yarabbi!

Fakat, lâkırdıları yarıda kaldı. Hizmetçi, içeriye, yüzü peçeli, siyahlı bir kadın aldı, sırasını beklemesini söyledi. Mathieu, ayağa kalkmağa hazırlandı. Tam arkasını dönerken, bir aynada, madam Morange'ın yüzünü görüp tanıdı. Bir tereddütten sonra, bu siyah tuvalet, bu kalın peçe, ona kararını verdirdi, tekrar koltuğa gömüldü, gazetesine daldı. Kadın, onu herhalde görmüyordu; Mathieu, yan gözle aynaya bakıyor, onun hareketlerinden hiçbirini kaçırmıyordu.

Memurun karısı devam etti :

— Burası daha pahalıdır, ama, kızımı alan ebe kadının ellerine bir daha kendimi

teslim etmemeğe yemin etmiştim de, onun için geldim. Onun evinde neler gördüm, neler, hem ne pislik, ne rezalet!

Öteki sordu :

— Kimdir bu kadın?

— Aman! Küreğe konulması caiz mendeburun biri. Nasıl batakhanedir, tahmin edemezsiniz, kuyu gibi rutubetli bir ev, iğrenç odalar, bulantı veren yataklar, hem de ne bakım, hem de ne gıda! Üstelik, oradaki kadar çok cinayet işlenen bir haydut yatağı bulunmaz. Polis nasıl müdahale etmiyor, akıl erecek iş değil. O evin gediklisi kızlar var, onlardan dinledim, oraya giden, mutlaka ölü çocuk doğuracağına emin olurmuş. Ölü çocuk doğurtmak, o evin ihtisası. Ücreti peşin konuşuluyor. Cadı karı, çocuk düşürme işini de büyük ölçüde yapıyor, bu da cabası. Ben oradayken üç kadın geldi, bir perde çubuğu ile, üçünü de çocuklarından kurtardı, iyice biliyorum.

O sırada, Mathieu, Valérie'nin, hiç kımıldamadan, hiç bir hareket yapmadan, can kulağiyle dinlediğini gördü. Başını kadınlara doğru çevirmiyordu bile; fakat, peçenin altından, güzel gözleri, humma ile tutuşuyordu.

İşçi kadın :

— Burada böyle şeyler göremezsiniz, dedi. Madam Bourdieu, kendisini böyle kötü duruma koymaz.

Öteki, sesini alçaltı :

— Lâkin, bana anlattıklarına göre, bir zat, bir kontesi getirmiş. Madam Bourdieu, bu işe de burnunu sokmuş. Hem de bu yakınlarda.

— Yoo! zengin insanlar olursa, diyeceğim yok. Bu işe hepsi kalkışır, muhakkak... Ama, ne olursa olsun, müessese çok dürüsttür.

Tekrar bir susma oldu. Sonra, kadın başka lâfa geçiverdi.

— Bari, son güne kadar çalışabilseydim! Fakat, bu sefer, karıncığım öyle bir halde ki, iki haftadır, her türlü işi gücü bırakmağa mecbur oldum. Sonra da, burada yatıp kalmağa gelmez, yürüyecek hale gelince, tamamiyle iyileşmemiş bile olsam, hemen buradan savuşacağım. Beri tarafta, küçükler bekliyorlar... Sizin o murdar karıya gidip başvurmadığıma beni pişman ediyorsunuz. Beni kurtarırdı. Nerede oturuyor, o kadın?

— Rouche kadın a canım, mahalledeki bütün hizmetçi kadınlarla, bütün kızlar tanırlar. Rocher sokağının alt başında ini var, iğrenç bir ev, orada geçen bütün faciaları artık bildiğim için, bundan sonra, güpegündüz, kapısından içeri girmeğe cesaret edemem.

Sustular, sonra kalkıp gittiler. Madam Bourdieu, muayene odasının eşiğinde gözükmüştü. Büyük koltuğun arkalığı kendisini gizlediği için, Mathieu, ayağa kalkmadı, Valérie, ebe kadının yanına girdi. Mathieu, Va-

lérie'nin, gözleri pırıldıyarak, iki kadının son konuştukları sözleri dinlediğini görmüştü. Gazeteyi dizlerinin üstüne bıraktı, zihni, bu kadınların anlattıkları hikâyelerle dolu, karanlıklarda kıpırdıyan bütün facialarî düşünüp ürpertiler geçirerek, korkunç bir hulyaya gömüldü. Aradan ne kadar zaman geçtiğini farkedemedi, birtakım sesler işiterek, daldığı düşüncelerden sıyrıldı.

Madam Bourdieu, Valérie'yi selâmetliyordu. Yüzü, yine, her zamanki gibi tombul ve taravetli idi, hattâ bir ana şefkatiyle gülümsüyordu; genç kadın da, ürpertiler içindeydi, herhalde ağlamış olsa gerekti, yüzü, keder ve utançla kıpkırmızı idi.

— Doğru düşünmüyorsunuz, yavrum, çılgınca şeyler söylüyorsunuz, dinlemek istemiyorum. Hemen evinize dönün, hem, aklınızı başınıza toplayın.

Valérie, hiçbir şey söylemeden çekilip gittikten sonra, madam Bourdieu, o sırada ayağa kalkmış olan Mathieu'yü görüp hayret etti. Birdenbire ciddîleşti, herhalde konuştuğuna canı sıkılmıştı. Fakat, o sırada, Norine de gelmişti, neşeli neşeli konuştular, çünkü, ebe kadın, güzel kızlara karşı ayrıca muhabbet duyduğunn itiraf etmekten zevk alırdı. Hiç değilse, güzel olmak, birçok şeyleri mâzur gösterir derdi. Norine, parasını cebinden vermeği teklif ettiğine göre, kahve içmesine izin verildi. Mathieu, genç kıza, ken-

disini görmeğe yine geleceğini vadetti, ayrıldı.

Güzel kız, pembe pembe yüziyle, gülerek, merdivenden seslendi :

— Öbür sefer, bana portakal getirin !

Mathieu, Boétie sokağına doğru inerken, birdenbire durdu. O sokağın köşesinde, Valérie'yi görmüştü; kaldırımda, ayakta durmuş, bir erkekle konuşuyordu; Mathieu, erkeğin, kocası Morange olduğunu tanıdı. Zihninde, birdenbire, kesin bir düşünce canlandı: Morange, karısı ile birlikte gelmiş, Valérie, madam Bourdieu'nün evine girdiği zaman, o da, kendisini sokakta beklemişti; şimdi de, birlikte şaşkın, müteredditt, ümitsiz, orada durmuşlar, müzakere ediyorlardı. Azgın bir sele yuvarlanmış, içinde bulundukları ölüm tehlikesiyle kulakları sağır olmuş, kaderin cansız kurbanları haline gelmiş biçareler gibi, yoldan gelip geçenlerin itiş kakışlarını bile hissetmiyorlardı. Istırapları besbelli idi. Korkunç bir mücadele geçiriyorlardı. İkisinin de içi içine sığmıyordu, belki on defa yer değiştirdiler. Bir aşağı, bir yukarı, gidip geliyorlar, telâşıl telâşlı dolaşıyorlar, sonra yine durup, olayları yok etmekteki acizleriyle katılıp kalmış gibi, kımıldamadan, gayet yavaş sesle münakaşalarına devam ediyorlardı. Bir aralık, Mathieu, sonsuz bir yürek ferahlığı duydu, kurtuldular sandı; çünkü, Boétie sokağının köşesini dönmüşler, bezgin ve mütevekkil

bir yürüyüşle, Grenelle'e doğru dönüyorlardı. Fakat, yeniden durdular, ümitsizlik içinde, birkaç kelime daha keklediler. Sonra, Mathieu, onların, ters yüzü dönüp Boétie sokağının alt başına doğru indiklerini, Pépinière sokağından geçip Rocher sokağına kadar gittiklerini görerek, kalbi feci surette burkuldu.

Mathieu, kendisi de onlar kadar titriyerek ve utanarak, peşlerinden yürümüştü. Nereye gittiklerini biliyor, fakat bu korkunç kanaati edinmek istiyordu. Eski Paris'ten kalma o çirkin, kara eve otuz adım kala, Rocher sokağının başladığı noktada durdu, zavallı çiftin, kuşkulu gözlerle etrafı araştıracağına emin, bir kapı içine saklandı. Netekim, öyle de oldu. Morange'lar, karanlık ve pis kokulu methalin kapısına varınca, evvelâ, o şüpheli, sarı tabelâya yan gözle bakarak geçtiler; sonra, geri döndüler, kendilerini kimsenin görmediğine emniyet getirdiler. Artık tereddütleri kalmamıştı, içeri daldılar, önce karısı, sonra kocası girdi; kadın, herhalde, kocasının da bu işte, kendisiyle beraber bulumasını istiyordu. Cürmün dehşetiyle dolu ürpertilerinden başka görünürde bir şey kalmadı. Lağım ve cinayet kokan, duvarları çatlaklarla dolu köhne ev, ikisini de yutmuş gibiydi.

Fakat, Mathieu, aynı ürperti içinde, orada kalakalmış, aklı onlarda, bildiği şeyleri hatırlıyordu. El yordamiyle methalden geçtiklerini, rutubetli avluyu boydan boya yürüdükle-

rini, pis prostelalı hizmetçi kadın tarafından içeri alındıklarını, şüpheli bir otel odasına benziyen küçük salonda, kaatil bir hile ifade eden koca burunlu, daimi zoraki tebessümlü Rouche kadının, onları karşıladığını görüyordu. Mesele müzakere ediliyor, uyuşuluyordu. Burada, sadece, madam Bourdieu'nün evindeki gibi, kalbini yaralıyan gizli analıklar, lânetli gebelikler, günahkâr ve namusa aykırı doğumlar yoktu. Aşağılık ve alçakça cinayet, hayatı ta kaynağında yok eden menfur çocuk düşürme vardı. Çocuk kaatilliği daha az öldürücü idi, doğumlardaki azalma, sinsi sinsi tatbik edilen, ceninin yahut rüşeymin bu şekilde boğulmasiyle, daha vahîmleşiyordu; bu iş, öyle karanlık şartlar içinde oluyordu ki, günden güne artan korkunç sayısını bilmeğe imkân yoktu. Kendilerini baştan çıkarmış babalarını ele veremiyen, ayartılmış kızlar; çocuk, kendisi için, kabul edemiyeceği bir yük olan hizmetçi kızlar; kocalarının rızası ile veya rızasına aykırı olarak, ana olmaktan kaçınan evli kadınlar, hepsi, gizlice bu gayyaya geliyorlar, hepsi, fesat ve adem imalâthanesi olan bn hicap ve alçaklık dolu batakhaneye düşüyorlardı. Çocuk düşürücü karıların menfur tırpanı, o perde çubuğu, gürültüsüzce dalıyor, binlerce varlık, bir çamur deryası içinde, çirkefe yuvarlanıyordu.

Parlak güneş altında, usarenin davetli kaynaşması ortasında, sel gibi mahlûk yetişip

taşarken, Rouche'un, kuru, ufak elleri, eti ve kanı zehirliyen karanlık ininde, tohumlar eziyordu. Toprağın ezelî bereketine karşı, bundan daha canice tecavüz, daha menfur hakaret olamazdı.

V

Martın ikisi olan o sabah, daha şefak sökerken, Marianne'ın ilk ağrıları tuttu. Genç kadın, yanı başında, küçük demir karyolasında uyuyan Mathieu'yü, önce uyandırmak istemedi. Sonra, saat yedi sularında, kımıldadığını işitince, ona haber vermeği daha doğru buldu. Mathieu doğrulmuş, karısının, yorgandan dışarı çıkardığı elini öpüyordu.

— Evet, evet, sevgili kocacığım, sev beni, şımart beni. Galiba, doğum bugün olacak.

Üç gündür bekliyorlar, bu ufak gecikmeye şaşıyorlardı. Mathieu, bir saniye içinde ayağa kalktı, telaşlandı :

— Ağrın mı var?

Fakat, Marianne, onun içi rahat etsin diye, gülmeğe başladı :

— Hayır, daha o kadar fazla değil. Azar azar başlıyor... Pencereyi aç, ortalığı topla. Bakalım, görürüz elbette.

Mathieu pancurları itti, odayı parlak bir güneş ışığı doldurdu. Engin sabah seması, bulutsuz, lâtif ve tatlı bir mavilikteydi. İçeriye, erken gelmiş bir ilkbahar rüzgârı girdi,

civar bir bahçede, dantelâ zarifliğinde, yeşermiş bir top leylâk görünüyordu.

— Baksana, baksana, cici, ne kadar güzel! Aman, ne talih! Sevgili yavrumuz, güneş ortasında dünyaya gelecek!

Sonra, giyinmeden, geldi, karyolanın kenarına, Marianne'ın yanına oturdu, yakından onu muayene etti, gözlerinden öptü.

— Bana bak da, anlıyayım bakayım... Ağrı, henüz fazla şiddetli değil, çok ıstırabın yok, değil mi?

Marianne, tam o esnada, şiddetli bir sancı ile mücadele ettiği halde, yine gülümsemeğe devam ediyordu, nihayet, konuşmak imkânını bulunca:

— Emin ol, yok, dedi. Gayet iyiyim. Makul olmak lâzım, çünkü çetin bir devre geçireceğiz... Beni kuvvetle öp, kuvvetle öp de gayret ver, hem artık, bana acıma, çünkü ağlatırsın.

Bir yandan gülümserken, bir yandan da, elinde olmadan gözleri yaşarıyordu. Mathieu, ona aşkla, hafifçe sarıldı, yarı çıplak vücudunu, uzun bir kucaklama ile, benimsedi, kutsal doğum titremesiyle sarsılan bütün bu zavallı muztarip ve çarpıntılı teni, kendi teninde hissetti.

— Ah! kadın, sevgili kadın, hakkın var, neşeli olmak, ümitli olmak lâzım, dedi! Seninle beraber ıstırap çekmek için, bütün kanımı sana vermek isterdim; hiç değilse, aş-

kım, senin için bir güven, bir kuvvet olsun!

Buselerini biribirine karıştırdılar, derin bir rikkatle sükûnet buldular, tekrar güldüler, şakalaştılar. Sanki bu şifalı heyecan, kendisine de sükûnet vermiş gibi, büyük buhranlardan önce gelen durgunluklara benzer bir hal içinde, Marianne'ın da ağrısı dindi. Belki de aldanmış olduğunu bile sandı. Onun için, Mathieu'ye, ortalığı derleyip topladıktan sonra, her zamanki gibi, işinin başına gitmesini tavsiye etti. Mathieu gitmek istemedi, haber gönderecekti Bunnn üzerine, yatağını topladıktan sonra, tuvaletini yapmakla meşgulken, alınacak tedbirleri konuştular. Hizmetçi kadın, on beş gün evvel, hasta bakıcı diye tutulan mahalleliden bir kadını, derhal gidip çağıracaktı. Fakat, önce, bitişik odadan neşeli patırdıları işitilmeğe başlıyan çocukları giydirecekti. Doğum günü, bu dört şeytanın, akşama kadar Beauchêne'lerin evinde vakit geçirmeleri kararlaştırılmıştı; Constance, hatır hoşluğu için, küçük Maurice'in, o gün, çocuklara öğle ziyafeti vereceğini söylemişti. Asıl can sıkacak mesele, doktor Boutan'ın, daha bir akşam evveline gelinceye kadar, madam Séguin'in yanında bulunması idi; kadın, yirmi dört saattir, müthiş ıstıraplar içinde kıvranıyor, bir türlü kurtulamıyordu. Bu iki kadının korkusu, böylece gerçekleşiyordu, aynı gün doğuruyorlardı. Eğer Séguin'lerde iş bitmezse, doktor, gece, saat on bire doğ-

ru yatacakları sırada kendisinden iyi haber alamadıkları biçare Valentine'in yanından ayrılmazsa, iş pek karmakarışık olacaktı !

Mathieu :

— Ben oraya gidip bir bakayım, dedi. Ne durumda olduklarını görür, Boutan'ı alır gelirim.

Saat sekize geldiği zaman, herşey düzene girmiş bulunuyordu. Hasta bakıcı kadın gelmiş, çalışıyor, hazırlıklar yapıyordu. Çocuklar giydirilmiş, bahçenin öte tarafına, küçük arkadaşları Maurice'in evine götürülmeği bekliyorlardı. Rose, annesini öptükten sonra, sebebini soyliyemeden ağlamağa başlamış, evde kalmak istiyordu; fakat, Blaise, Denis ve Ambroise, üç oğlan çocuk, saçmaladığını, yakında geleceği kendilerine haber verilen küçük kardeş o gün satın alınacaksa, annelerini, çarşıya yalnız başına gitmekte serbest bırakmak lâzım olduğunu izah ederek, onu aldılar, götürdüler. Salonda tekrar oynamaya, tepinmeye başlamışlardı ki, kapının zili birdenbire çalındı.

Marianne'ın yanında kalmış olan Mathieu :

— Belki doktor gelmiştir ! diye haykırarak, acele aşağı indi.

Fakat methalde, Morange'la ve kızı Reine'le karşılaştı. Önce, Morange'ın yüzünü görmedi, yalnız, sabah karanlığı, bu ziyarete şaştı; öyle beklenmedik bir ziyaretti ki, hayretini gizlemek lüzumunu düşünmedi.

— O ne, siz misiniz, aziz dostum?

Muhasebecinin, değişik hale gelmiş, titrek, dehşetten boğuklaşmış sesi dikkatine çarptı ve ona, ilk bir ürperti verdi.

— Evet, benim... Ben geldim, sizin yardımınıza ihtiyacım var...

Sonra, salondan gelen çocuk seslerini işidince, gülümsiyerek, kızı Reine'i oraya doğru itti:

— Haydi, git, cicim, merak etme, küçük arkadaşlarınla oyna. Sonra, gelip seni alacağım. Öp beni, bakayım.

Kapıyı örtüp geldiği zaman, Mathieu, onun yüzünü gördü; artık, kızından gizlenmesine lüzum kalmadığı için, bu, korkunç bir ıstırapla bozulmuş, sapsarı bir çehre idi.

— Aman Yarabbi! Zavallı dostum, ne var?

Morange, bir an kekeledi, hıçkırıklarını tuttu, öyle titriyordu ki, lâkırdı söyliyemiyordu.

— Ne olacak, karım ölüyor .. Evde değil, başka yerde. Sizi hepsini anlatırım... Reine, onu seyahate çıktı zannediyor, kendim de onun yanın gitmeğe mecbur olduğumu söyledim. Rica ederim, Reine'i icabettiği kâdar müddet burada alıkoyunuz... Ama, hepsi bu kadar değil, kapıda araba bekliyor, sizi beraber götüreceğim, derhal benimle gelmeniz mutlaka lâzım.

Mathieu, duyduğu derin merhamete rağmen, bir ret hareketi yaptı.

— Ooo! imkân yok, bugün kabil değil. Karım doğuruyor.

Morange, yeni bir felâketin yıkıntısı altında kalmış gibi, bir lâhza onun yüzüne baktı. Sonra, korkunç bir ürperti geçirdi, yüreğine bir yığın acı doldu, dudakları büküldü.

— Ha! Evet, doğru, karınız gebeydi, şimdi de doğuruyor, evet, tabiî bir şey. Bu mesut hadisede hazır bulunmak istiyorsunuz, hakkınız var... Fakat, zararı yok, dostum, benimle geleceksiniz, benimle geleceğinize eminim, çünkü çok bedbahtım, çok bedbahtım. Temin ederim ki, sizi götüreceğim o yere, yalnız başıma bir daha gitmiyeceğim, artık gidemem, gitmeğe mecalim yok, yanımda biri lâzım, benimle beraber birisi bulunmalı, ooh! Yalvarırım, yalvarırım size!

Kekelenerek söylenen bu titrek sözlerde öyle bir dehşet, öyle bir ümitsizlik vardı ki, Mathieu, ta canevine kadar ürperdi. Bu zayıf ve yumuşak yürekli zavallı adamın, artık cesareti tamamen tükenmiş, yapyalnız kalmış, suya düşen ve boğulmak üzere olan bir çocuk gibi iradesiz kaldığını hissetti.

— Durun, dedi, sizinle beraber gelebilir miyim, bir bakayım.

Hızla yukarı çıktı, Morange'ların, galiba müthiş bir felâkete uğradıklarını, muhasebecinin aşağıda bulunduğunu, bir lâhza kendi-

siyle beraber gelip yardım etmesi için yalvardığını Marianne'a anlattı. Marianne, derhal, bu ricayı reddedemiyeceğini söyledi, kaldı ki, şimdilik, ağrısı da yoktu. Belki de aldanmıştı. Sonra, aklına bir şey geldi. Mademki Morange'ın arabası vardı, Mathieu, önce, Séguin'lere uğrayıp doktor Boutan'a haber verir, eğer vakti müsaitse, onu kendisine gönderebilirdi; sonra, dostunun kendisinden beklediği hizmeti, daha rahatça yerine getirebilirdi.

Mathieu, karısını, tekrar ağız dolusu öptü.

— Haklısın, dedi, sen iyi bir kadınsın. Boutan'ı sana gönderir, mümkün mertebe çabuk, döner, gelirim.

Aşağı indi, salona girdi, çocukları öptü, Reine'i de öptü; kızcağız, hiçbir korkusu yok gibi görünüyordu, kendisi de iştirak edeceği, Beauchêne'lerin evindeki o ziyafetten dolayı pek neşeli gibiydi. Mathieu, kizmetçi kadını çağırdı, çocukları, derhal, kendi gözü önünde, alıp götürmesini söyledi. Onları, bahçe kapısından bizzat çıkardıktan sonra, bitişik konağın kapısından içeri girecekleri zamana kadar, arkalarından baktı.

Morange, methalde, kızını tekrar görmeği aklına getirmeksizın, durmadan dolaşmış, endişe ve sabırsızlıkla kendi kendini yemişti.

O şaşkın haliyle:

— Geldiniz mi? Geldiniz mi? dedi. Yarabbi sen bilirsin! Çabuk olalım!

Sonra, arabaya girince, gözleri kapalı, bir eliyle yüzünü ortüp, harap, bitkin, yığıldı. Mathieu, arabaya binmeden önce, d'Antin sokağından geçebilir miyiz diye sormuştu; Morange, zaten yolları orası olduğu cevabını verince, arabacıya, Séguin'lerin adresini söylemişti. Konağın önünde, özür diliyerek indi. Madamın, nihayet kurtulduğunu, fakat, galiba, işin daha tamamiyle bitmediğini, bir oda hizmetçisi kadından öğrendi; bununla beraber, Boutan, bir saate varmadan madam Froment'ın yanında bulunacağını kendisine söyleyince, yüreği ferahladı.

Mathieu, arabaya tekrar binince, arabacı, eğildi, gidecekleri yerin adresini sodu.

— Bu adam, size adres soruyor.

— Adres, adres... Ha! Evet, doğru. Rocher sokağı, alt başta, yokuşun başladığı yer. Numarayı bilmiyorum. Bir kömürcü dükkânı var.

Mathieu, anladı. Görmüştü, biliyordu. Zaten Morange, yarı çılgın bir halde içeri girip karısının ölüm halinde olduğunu söyleyince, yüzüyü kaplıyan ürperti, ona, cinayetin soğukluğunn hissettirmişti. Valérie, Rouche kadının evinde ölüyordu.

Morange, herhalde bir itirafta bulunmak, hiç değilse biraz izahat vermek ihtiyacını duymuştu. Susmaya nihayet verdi, tekrar kıvranmağa başladı. Fakat, önce, doğruyu

söylemeğe bir türlü yanaşamadı, yalan söylemeğe savaştı.

— Evet, Valérie, muayene olmak için, bir ebe kadına gitmişti. Muayene esnasında, birdenbire kan kaybetmeğe basladı, o kadar şiddetli oldu ki, kanı durdurmak imkânı bulunamadı.

— Doktor çağırmadınız mı ?

Bu sual, onu şaşırtmağa yetti. Bir saniye, söyliyecek bir lâf aradı, kekeledi.

— Doktor, şüphesiz... Doktor olsaydı, belki de onu kurtarırdı, ama, bana, ne yapılsa boştur, dediler.

Sonra, bir hıçkırık arasında, feci ye'sinin bir isyanı içinde, itiraf, nihayet ağzından çıktı :

— Kollarımı tuttular, beni bir yere kapattılar, koşup doktor getirmeme mani oldular... Ben, o akan kanı görüp de, zavallı karımın mahvolduğunu anladığım zaman, her tarafı kırıp döker, pencereden atlardım. Ama, bilseniz bana ne dediler, delisin dediler, hep birden kürek hapishanesine gideriz, dediler! Valérie, kendisi de öfkeleniyordu. Ötekiler, feryatlarım işitilmesin diye, elleriyle ağzımı kapıyorlardı, bu sefer de, bir şey değil, kanı durdururuz, diyorlardı... Ah! Alçaklar! Alçaklar...

Herşeyi söylüyor, perde çubuğunu, o menfur ve bayağı demir parçasını itiraf ediyordu; halbuki, o çubuk, usta bir el tarafın-

dan idare edilmişti, mutlaka, çok aşağı sarkan bir uzva raslamış, fazla şiddetli bir dürtüşle onu delmiş olacaktı. Derhal kan gelmeğe başlamış, ebe kadın, önce, bu kanla, boşu başuna mücadele etmişti. Sonra, saat ona doğru, pir parça ümitlenmişti. Fakat, gece yarısı, hasta birdenbire bayılmıştı.

— Tasavvur edin ki, akşamın yedisindenberi orada idik, kadın, işin, ortalık karardıktan sonra yapılmasını istemişti, aydınlığa ihtiyacı olmadığını, bir mum ışığının yeteceğini, türlü türlü sebeplerle, o saatın, işine daha iyi geldiğini söylüyordu. Gece yarısından sonra saat ikiye geldiği halde, ben daha o uğursuz odadaydım; Valérie'nin, iyileşinciye kadar, beş altı gün orada kalmasını kararlaştırmıştık. Valérie ayılmamıştı, hep baygın yatıyordu, bembeyaz kesilmiş, buz gibi donmuştu, hafif bir nefesten başka hayat emaresi göstermiyordu... Ne yapabilirdim? Reine, evde, meraktan mutlaka deliye dönmüştü, çünkü, annesini trene götürdüğümü, hemen dönüp geleceğimi söylemiş, masal uydurmuştum. Beni kapı dışarı ettiler, bu sabah uğradığım zaman belki de güzel bir sürprizle karşılaşacağımı söylediler; eve nasıl gittiğimi bilmiyorum, o yere, yalnız başıma tekrar gitmeğe o kadar cesaretim yok ki, sizden yardım istemek aklıma geldi... Aman Yarabbi! Aman Yarabbi! Zavallı karım, acaba ne halde bulacağız?

Arabanın yürümediğini söyliyerek sabır-

sızlıktan kendini yiyip bitirdiği halde, şimdi de, ilerilediğini, âkıbeti biraz sonra öğreneceğini düşünerek korkmağa başlamıştı. Sokaklara, gitgide artan bir ıstırapla dolu bakışlar fırlatıyordu, o dehşet verici eve yaklaştığını sanki hissetmiş gibi, omuzlarında oranın rutubetli soğuğunu şimdiden duyuyordu.

— Ah! dostum, beni ayıplamayın, bilseniz ne kadar ıstırap çekiyorum.

Mathieu, söyliyecek söz bulamadı, yalnız, onun elini tuttu, avuçları içinde uzun uzun sıktı. Merhamete ve affa delâlet eden bu sevgi eseri, zavallı adamı, gözlerini yaşartacak kadar mütehassis etti.

— Teşekkür ederim, teşekkür ederim!

Araba durdu, Mathieu, arabacıya, beklemesini söyledi. Zaten, Morange, eve dalmıştı arkadaşı da, ona yetişmek için, acele etmek zorunda kaldı. Parlak sabah havasını ılındıran güzel güneşten ayrıldıktan sonra, önce, duvarları çatlaklarla ve küfle dolu, leş kokulu methalin yarı karanlığına daldılar. Sonra, bir su haznesi dibine benziyen yosunlu avludan geçtiler, bulaşık deliklerinin, murdar kokulariyle doldurdukları vıcık vıcık merdivenden çıktılar, sürtünen ellerin kiri ile kararmış kapıya vardılar. Güzel havalarda, bu evin çirkinliği, dışarıya daha fazla vuruyordu.

Kapı hızla çalınınca, pis prostelâlı hizmetçi kız gelip açtı. Fakat, ziyaretçiyi tanıyıp, yanında da bir arkadaşı bulunduğunu görür

görmez, ikisini de daracık bekleme odasında bırakmak istedi.

— Mösyö, Mösyö, durun..,

Morange, onu şiddetle itince:

— Emir aldım, mösyö, dedi, geçemezsiniz. Durun da, gidip madama haber vereyim.

Morange münakaşa etmedi, bir kelime söylemedi, bir omuz vurup hizmetçiyi yan tarafa itti, geçti. Mathieu, peşinden yürüdü; hizmetçi de alelacele toparlanmış, ebe kadına haber vermeğe gitmişti.

Morange, dehlizden büküldü, dibe, tanıdığı oda kapısına kadar gitti Şaşkın, titrek, araştıran elleriyle kapıyı açtı. Yolunu kesen bu hizmetçi kız, bu şekilde muhafaza altına alınan oda, onu deliye döndürmüştü. İçine girdikleri bu oda, nasıl bir dehşet ve facia dolu bir odaydı! Avluya bakan, tozlu, dar bir pencereden aydınlık alıyor, oradan içeriye, ancak zayıf bir mahzen ışığı giriyordu. İsten kararmış tavanın altında, rutubetten, aşı boyası kâğıtları lime lime ayrılmış dört duvarın ortasında, eşya namına, kırık mermerli bir konsoldan, sarsak bir geridondan hasırları yarı yarıya dökülmüş bir sandalyeden, bitiştiği noktalar haşerat lekeleriyle dolu, akaju taklidi boyalı bir karyoladan başka bir şey yoktu. Orada, o iğrenç aşağılık içinde, hâlâ odanın ortasında çekili duran o murdar yatakta, Valérie, tam altı saat evvel ölmüş, vücudu buz kesilmiş, serili yatıyordu. Vücu-

dundaki bütün kanı, o hain yaradan akıp gitmiş, balmumu gibi sararmış olan neffis yüzü, çözük siyah saçlarının yığını ortasında, dinleniyordu. Hayattayken, çok neşeli bir sevimlilik taşıyan, bir lüks ve zevk arzusiyle yanan tekerlek ve taravetli yüzü, ölümünde müthiş bir sertlik almış, bu kadar korkunç bir şekilde kaybettiği şeylerden dolayı, yeisle karışık bir esef ifadesine bürünmüştü. Çarşaf kaymış, omuzlarının bir kısmı gözüküyordu; bu omuzlar, fazlaca etli olmakla beraber, soyunduğu zaman, kocasına iftihar veren bir güzellikteydi. Sağ eli gayet solgun, gayet ince, içine düştüğü ademden dışarı uzanmış gibi, karyolanın kenarında, çarşafın üzerinde duruyordu Valérie ölmüştü, hem de yalnızdı, yanında ne bir kul vardı, ne de bir mum yanıyordu.

Morange, ağzı bir karış açık, baka kaldı. Valérie, gözleri ebediyen kapalı, uyuyor gibiydi. Fakat, Morange, bu görünüşe aldanmadı, onun hafif nefesini görmüyordu; dudaklar kapalı ve bembeyazdı. Bu odanın deniliği, bir sokak köşesinde vurulup yere serilmiş bir maktul kadın gibi, böyle tek başına bırakılmış bu ölü kadının verdiği dehşet ve soğukluk, yüreğine öyle bir darbe indirmişti ki, Morange, serseme dönmüştü. Karısının elini tuttu, buz gibi soğuk olduğunu gördü, yalnız, tâ canevinden yükselen, boğuk bir gögüs geçirebildi. Sonra, dizüstü düştü, sanki,

bu yokluk içinde donup kalmak, karısı gibi, kendisi de, ölümün soğukluğu içine girmek ister gibi, hiç bir şey söylemeden, hattâ hıçkırmadan, yalnız, yanağını bu mermer kadar soğuk ele değdirdi. Artık kımıldamadı.

Mathieu, zavallı karı kocanın gelip içine düştükleri bu dehşet ortasında, bu çok şiddetli âkıbetin, bu harabenin karşısında dehşete kapılmış, hareketsiz kalmıştı. Korkunç sessizlik devam ediyordu; nihayet, ihtiyatkâr bir kedinin yaklaşması gibi, hafif bir gürültü işitti. Ardına kadar açık kalan kapıdan, madam Rouche içeri girmiş, halim ve sakin, sessiz ve çekingen yürüyüşü ile, sırtında hiç eksik olmıyan o siyah fistanı ile, ilerliyordu. Araştırıcı iri burnu, derhal bu mösyöye doğru döndü, onun ziyaretini hatırladı; bir gün gelmişti, evine, galiba, bir madamı yatırmak istiyordu. Herhalde ondan çekinmedi, hakkında hükmünü verdi, büyük bir sükûn muhafaza etti. Mathieu, hayretler içinde kaldı. Kadın, ölü karısının yanına yığılmış olan zavallı kocaya karşı, sadece merhamet duyuyor gibi idi. İltifatlı bakışında: "Ne kaza, ne acıklı şey, hayatın üzücü tesadüfleri karşısında ne kadar âciz mahluklarız!„ diyen bir mâna vardı. Sonra, Mathieu, müdahale etmek, biçare adamı yerden kaldırıp teselli etmek isteyince, mâni oldu, fısıldadı:

— Hayır, hayır, bırakın, açılır... Gelin, mösyö, sizinle konuşmak istiyorum.

Mathieu'yü alıp götürdü. Fakat, dehlize çıktıkları vakit, bir dehşet soluğu esti, boğuk feryatlar duyuldu, uzaktan bir avaze çınladı. Madam Rouche, hep aynı hissizlik içinde, bir kapıyı açtı, Mathieu'yü bir odaya soktu:

— Beni lûtfen burada bekleyin, dedi.

Ebe kadının muayene odası olan bu yer, yıpranmış kırmızı kadifeli eşya ile ve küçük bir akaju yazı masası ile döşeli, daracık bir oda idi; büyük bir koltuğa yarı uzanmış, yüzü hâlâ pek solgun olduğuna göre besbelli yeni loğusa, açık baş bir genç kadın, gevşek gevşek dikiş dikiyordu.

Kadın, başını kaldırınca, Mathieu, bunun, madam Séguin'in oda hizmetçisi Céleste olduğunu tanıyıp hayret etti. Céleste de, bu tesadüf karşısında, şaşa kalmış, irkilmiş, bu adamın, böyle birdenbire karşısına çıkmasına mâna veremediği için o kadar ürkmüştü ki, şu itiraf, bir feryat halinde, ağzından kaçıvermişti:

— Aman! Mösyö Froment!.. Beni burada gördüğünüzü madama söylemeyin.

Mathieu, o zaman hatırladı, Céleste, üç hafta evvel, Valentine'den, memleketi olan Rougemont'a gidip, ölüm halindeki annesinin yanında üç hafta kalmak üzere izin almıştı. Kendisinden, muntazaman mektuplar geliyordu. Hattâ, hanımı ona mektup bile yazmış, doğum zamanı burada bulunmasında ısrar etmişti; fakat, hizmetçi kız, annesi son de-

minde bulunduğu için, onu, bir türlü gelmiyen bu ölümü böyle her an bekler vaziyette bırakamıyacağı cevabını yollamıştı. Halbuki, şimdi, bu kızı, Rouche'un evinde, pek pek bir haftalık loğusa halinde buluyordu.

— Doğru, mösyö, gebeydim. Bir gün, sizin, bir şeyler sezinlediğinizi gördüm. Böyle şeyleri yalnız erkekler farkeder. Kendimi o kadar iyi idare ediyordum ki, madam, hiç bir zaman, en küçük bir şüpheye düşmedi. Sonra, yerimden olmak istemediğim için, annemin hasta olduğunu söyledim. Mektupları, oradaki bir ahbabım, Couteau kadın alıyor, cevaplarımı da postaya o veriyordu... Yalan söylemek iyi bir şey değil, tabii, ama, alçaklar, yeminini bozanlar, hainlik edip bizi gebe korlarsa, biz zavallı kızlar, buna ne yapabiliriz?

Söylemediği bir şey vardı, o da, ikinci çocuğunu doğurduğu idi, hem, bu sefer, işler, ilk defasında olduğu gibi iyi gitmemişti. Bir sene evvel, hemen hemen günü gününe, Rouche kadın, ondan, bir ölü çocuk almıştı; mütehassısı olduğu o el çabukluğu ile başardığı ölü çocuk vakalarından en mükemmeli bu idi. Bu sefer, çocuk, pek pek yedi aylık olduğu halde, sağ, âdeta sapsağlam doğmuştu. Gerçi, bütün ölüm ihtimalleri temin edilmiş görünüyordu; fakat, hayatın böyle ayak dirediği zamanlar olur. Müessese nizamı, çocuk kaatilliğini yasak ettiğinden, böyle

can sıkıcı hadiselerde son çare olan, müşterek çukur olan Couteau kadına başvurmak lâzımgelmişti. Couteau, doğumun hemen ertesi gün, çocuğu, sütnineye vermek üzere gelip almıştı. Ölmüş olsa gerekti.

— Anlarsınız, tabii, mösyö, kibar bir madam gibi, uzun uzun yatıp kalamam. Doktorlar, düzelinciye kadar, en az yirmi gün yatakta kalmalıdır, diyorlar. Ben, altı gün yattım, bugün kalktım, kuvvetlenip pazartesi gün yerime döneceğim. Bir yandan da, görüyorsunuz ya, çalışıyorum, bana karşı çok iyi davranan madam Rouche'un söküklerini dikiyorum .. Dediğim gibi, mösyö, beni ele vermiyeceksiniz, değil mi?

Mathieu, bir baş işaretiyle razı olduğunu anlattı. Uzun, at kafasiyle, güzellikten nasibi olmıyan, fakat körpe tenli, parlak dişli, henüz yirmi beş yaşında bu kıza bakıyor, onun, böyle gebelikten gebeliğe geçerek, toprağa ölü çocuklar serptiğini, iyice filizlenmemiş tohumları yerlere atarak rutubetten çürüttüğünü görüyordu. Bu kız ona, dehşet ve merhamet veriyordu.

— Size sual soruyorum, ama, kusuruma bakmayın, mösyö... Acaba, madam da doğurdu mu, biliyor musunuz?

Mathieu, madam Séguin'in, şu sırada, kurtulmuş olması lâzımgeldiğini, fakat, kırk sekiz saate yakın ağrı çektiğini, cevap olarak söyleyince :

— Şaşmam, dedi, madam çok çelimsizdir... Neyse, memnun oldum. Teşekkür ederim, mösyö.

O sırada, madam Rouche içeri girdi. O kaçamaklı tavriyle, kapıyı örttü. Apartıman, içinde dolaşan boğuk dehşet avazelerinden sonra, tekrar bir ölüm sessizliğine gömülmüştü. Kadın, geldi, küçük yazı masasının başına oturdu, Mathieu'ye, lûtfen bir sandalye almasını, büyük bir nezaketle rica etti, sonra, hep o sakin ve iyi niyetli edasiyle, masaya dirseklerini dayadı. Bir el hareketiyle, Céleste'e, orada kalmasını anlatmıştı. Céleste, bir dosttu, bir sırdaştı, emin bir kızdı, yanında konuşulabilirdi.

— Mösyö, dedi, isminizi öğrenmek şerefine bile nail olmuş değilim, fakat, karşımda hayatı tanıyan, seçkin ve makul bir insan bulunduğunu derhal anladım. Onun içindir ki dostunuzun ye'si beni bir parça endişelendirdiğini, size hususi surette söylemek istedim, ama, bu endişem, sadece onun hesabınadır ha! Bu gece nasıl bir delilik nöbetine tutulduğunu, teskin etmek için ne kadar uğraştığımızı tasavvur edemezsiniz. Eğer, deliliği yine tutarsa, tehlikeli neticeleri gözünüzden herhalde kaçamıyacak olan bazı hareketlere kalkışır diye korkarım. Gerçi, uğradığı darbe korkunç, ben, kendim de çok müteessirim, bu felâketten beri gözümü kırpmadım. Ancak, takdir edersiniz ki, eğer kederini sağa

sola, boşu boşuna anlatmağa kalkışacak olursa, işi düzeltmek şöyle dursun, çok büyük mesuliyetler altına girer. Şunu da söyliyeyim, yemin ederim ki, kendimden ziyade onu düşünüyorum; çünkü ben, her zaman bir yolunu bulur, işimi düzeltirim.

Mathieu, çok iyi anlıyordu. İnsanlara, suç ortaklıklarını hissettirmek için en iyi çare, bir ihtiyatsızlık edip de cinayeti haber vermek sersemliğinde bulunurlarsa, önce kendileri takibata uğrayacaklarını ve mahkûm olacaklarını ihsas etmekti.

Soğuk bir tavırla cevap verdi:

— Biçare arkadaşımın feci ıstırabına saygı göstermek lâzım. Aklın emrettiği yolda yürümesi için, kendisine hiçbir şey söylememe lüzum yok, çünkü, onu mahveden korkunç suikasıtta, muhakkak ki, her türlü hissesi var.

Bir susma oldu. Madam Rouche, fütursuz haliyle, onun yüzüne bakıyor, ince dudaklarında, zaptedemediği bir gülümseme beliriyordu.

— Beni bir cani, bir kaatil saydığınızı görüyorum, mösyö... Ah! Bu zavallı adam, karısı ile beraber geldiği zaman burada bulunsaydınız! Çocuklar gibi hıçkırarak ağladılar, dizlerime kapandılar, çünkü, önce, istedikleri şeyi yapmağı kabul etmedim Nihayet, razı olduğum zaman, ne teşekkürler ettiler, ne ebedî minnettarlıklar vadettiler!

İşin sonu fena çıktı, herhalde, bir teşekkülat bozukluğu yüzünden yanıldım, öyle ki, büyük bir felâket oldu. En başta, asıl ben meyus ve tehdide mâruz değil miyim? Zannediyor musunuz ki, ben de kederli ve endişeli değilim? Bütün servetlerini vereceklerini vadettikten sonra, tehlikeleri kabul etmiyen karı kocalar, evlerinde kalmalıdırlar!

Hararetleniyor, ufacık vücudu, kanaatlerinin verdiği bir ürperti ile titriyordu.

— Benim yaptığımı bütün ebeler yapıyorlar, a canım! Bütün doktorlar da yapıyorlar! Her gün karşılaştığımız, yürekler acısı itiraflar karşısında, içimizden, bu işi yapmıyacak bir kişi çıkarsa alnını karışlarım!... Ah! Mösyö, sizi şu odaya saklıyabilsem, buraya gelen biçarelerin söylediklerini işitebilseniz, fikirleriniz değişirdi. Buraya, fakir bir dükkâncı kadın geldi, kocası bir tekme atmış, karnından yaralanmış, kadın yarı ölü bir haldeydi, hüngür hüngür ağlıyor, çocuk istemediğini söylüyordu. Bu kadının çocuğunu düşürtmekte haklı mı idim, dersiniz? Geçen hafta, altı aylık gebe bir çiftlik hizmetçisi geldi, her taraftan koğulmuş, çocuklar peşine düşüp taşlamışlar, değirmenlerde yatıp köpeklerin mancasını aşırarak yiyecek hale düşmüş, Beauce'dan buraya kadar yaya gelmiş, karnındaki biçare mahsulü daha fazla sürüklemesin diye, onu da derhal kurtarmak, merhamet icabı değil miydi? Taşradan bana

gönderilen, Saint-Lazare garından bir adım atınca soluğu burada alanların hepsi, eğer çocuklarındann yakalarını kurtarmazsam kendilerini öldüreceklerine yemin eden kibar kadınlar, işçi kızlar, keza ağızlarında bu tehditten başka lâf bulunmıyan, çoğu fakir kızlar olan, fakat içlerinde bir çok da zengin, mesut, el üstünde madamlar bulunan bütün Parisliler, hepsi, anlıyor musunz, hepsi en kötü çarelere baş vurmağa, kendilerini ilâçlarla zehirlemeği göze almağa, can kurtaran her hangi bir kazaya uğramak için, merdivenden düşmeğe, çocuğun yolunu bekleyip kendi kendilerine doğum yapmağa, çocuğu boğmağa yahut sokağa götürüp bırakmağa azmetmişlerdir. Peki, ne olacak? Ben buna ne yapayım? Lâğımlarda, aptesane kuburlarında, zaten yeteri kadar ufacık cesetler bulunmıyor mu zannediyorsunuz? Biz, bu işi yapmaktan sakınırsak, çocuk öldürenlerin sayısı bir misline çıkmıyacak mı? Bu zavallı kadınlara acıyarak yaptığımız yardımı hesaba katmasak bile, bu iş, zaruri bir tedbir, birçok faciaları ve cinayetleri önliyen, içtimaî basiret bakımından, koruyucu bir iş değil midir?... Ben, sizin gibi zeki bir kimsenin karşısında bulunduğum zaman, gayet sarih olan görüş tarzımı gizlemem, mösyö. Üç derece vardır. Kadının ölü çocuk doğurmasını sağlıyacak şekilde davranmak, ki bunu, tamamiyle meşru sayarım, çünkü kadın, fail-i muhtardır.

Hayat vermek veya vermemek, kendi hakkıdır, değil mi? Sonra, çocuk düşürme gelir, ki, bu benim gözümde, zaten çirkin bir muameledir. Ananın bu işi yapmağa hakkı olup olmadığı münakaşa götürür, ancak, bazı hallerde buna rıza gösterilmemelidir, üstelik, tehlikeleri de olabilir. Nihayet, çocuk kaatilliği gelir ki, düpe düz cinayettir, tamamiyle aleyhindeyim... Anlıyor musunuz, mösyö, size yemin ederim ki, benim evimde, diri olarak doğan hiç bir çocuk öldürülmüş değildir. Ana, yahut sütnine, sonradan, onu ne isterlerse yapsınlar, o cihet beni alâkalandırmaz.

Övünüyor, Mathieu'nün ürpertili sükûtuna, verecek cevap bulamıyan bir kimsenin zebun tastiki manası vererek, elini yukarı kaldırıyor, şerefi üzerine yemin ediyordu. Mathieu, bu cehennemden kurtulmak için bir hareket yapınca, kadın, telâşla ilâve etti:

— Bir kelime daha mösyö... Bakın, size bir misâl! Karşıki evde, zengin bir bankerin evinde, kış başında, sarışın bir küçük hizmetçi kız vardı, ama ne şirin şeydi, bir harika idi! Derken, sonra, gebe kaldı, beni görmeğe geldi; ama, kendi prensiplerime göre müdaheleye cesaret edemezdim, iş işten geçmişti, sonra da bu kızcağızın, evime çok yakın bir yerde oturduğunu düşünmüştüm, dedikodular bakımından tehlikeli olurdu... Aradan iki ay geçti. Bir sabah, daha saat altıda, aynı evin aşçı kadını koşa koşa bana geldi, beni,

gizlice, servis merdiveninden yukarı, altıncı kata, sarışın küçük hizmetçi kızla beraber yatıp kalktığı odaya çıkardı. İki yataktan bir tanesinin içinde bir de ne göreyim! Zavallı yavrucuk, bacakları ayrık, bir kan deryası ortasında yatıyor, çocuğu, başı henüz çıkmış-ken, yarı yolda boğan parmakları, yavrunun boğazı etrafında, hâlâ takallüs etmiş bir halde; kendisi de ölmüş, mösyö, korkunç bir kan kayıbı sonunda ölmüş, sel gibi akan kan, döşekten ve somyeden geçip yere kadar akmış. Fakat asıl acaip tarafı şu ki, aşçı kadın, en çok iki metre ötedeki yatakta uyuduğu halde, ne bir feryat, ne bir soluk, katiyen hiç birşey işitmemiş. Ancak, uykudan uyandıktan sonra meselenin farkına varmış... Zavallı kızcağızın, can acısını içine akıttığını, feryatlarını susturduğunu, çocuğun gelmesini bekleyip, onu, ateşler içinde yanan elleriyle boğduğunu gözlerinizin önüne getiriyor musunuz? Sonra, bu son gayretin arkasından, damarlarındaki bütün kanın boşalmasını, katılan ellerinden bırakmadığı ufacık mahlûkla beraber, ölüm uykusuna dalışını da göz önüne getiriyor musunuz? Tabii aşçı kadına, bu işin bana taallûku olmadığını söyledim, defin ruhsatı vermesi için, bir doktor çağırmağa yolladım... Ama, bana ister inanın, ister inanmayın mösyö, bu vakadan sonra, bir türlü kendime gelemedim. Evet, bu kızın dileğini geri çevirmiş olmak, benim için bir vicdan

azabıdır. Size sorarım, bu kızın çocuğunu düşürtmüş olsaydım, bana lânet mi ederdiniz, esas itibariyle, hayır işlemiş olmaz mı idim ?

Hikâyeyeyi büyük bir ilgi ile dinliyen Céleste :

— Ooo elbette! diye haykırdı.

Mathieu, yüreğinin burkulduğunu hissetmişti. Şenaatin son derecesi aşılmıştı, bundan daha aşağıya inemezdi. Bu, analığın, en son cehennemi idi. Madam Bourdieu'nün evinde gördüğü şeyleri, mücrim ve gizli analığı, gizlice doğurmağa gelen ayartılmış hizmetçi kızları, zina etmiş zevceleri, kızılbaşlığa sapmış kız evlâtları, isimsiz, meçhule yuvarlanan, bilinmedik biçare mahlûkları hatırlıyordu. Sonra, burada, Rouche kadının evinde, riyakâr cinayet, var olmadan önce boğulan, ancak ölü olarak doğan, yahut henüz tam olmadan, zorla dışarı fırlatılıp, ilk yudum havayı yutar yutmaz son nefesini veren rüşeym vardı. Sonra, başka yerlerde, her tarafta, çocuk kaatilliği vardı. İtiraf edilen cinayet vardı, diri doğan çocuk boğuluyordu, bazen lokma lokma kesiliyor, bir gazete kâğıdına sarılıyor, bir kapı önünde bırakılıp untuluyordu. Evlenme sayısı azalmıştı, doğum dörtte bir düşmüştü, koca şehrin bütün lâğımları, ufacık cesetler sürüklüyordu. Beşer ahlâksızlığının bu aşağılık muhitlerinde, Mathieu, şimdi, meçhul kalan şenaatin, bunca gizli facianın, bunca gizli cinayetin soluğunu,

yüzünde dolaşır hissediyordu. Asıl korkunç tarafı şu idi ki, bu kadın, bu bayağı ve alçak katil kadın, üst perdeden konuşuvor, ödevine inanmış görünüyor, kendisine, zihni bulandıran hakikatler anlatıyordu. Analık, bu öldürme deliliğine ancak, cemiyetin alçaklığından, aşkın fasitleşmesinden, kanunların adaletsizliğinden dolayı düşüyordu. Lâhûti arzu, ölmez hayat ateşi kirleniyor, rasgele dişiyi gebe bırakan bir kızgınlıktan ibaret kalıyordu. Çocuğun ilk tekmesinde, anaların üpertisi, bir dehşet ürpertisi oluyor, bir yanlış anlamanın korkulu mahsulünü dünyaya çıkarmaktan duyulan ürkeklik ürpertisi oluyor, onu, istenilmiyen bir muzir ot gibi, daha filiz halinde iken imha etmek ihtiyacı oluyordu. Bir bencillik feryadı yükseliyor, çocuk istemez, para ve ihtiras hesaplarını mahvetmeğe gelen hiç bir şey istemez diye haykırıyordu! Yarının hayatı kahrolsundu, yeter ki, bugünün zevki var olsun! Milletin yakın bir tarihteki sonunu haber veren bu mütecaviz avazeyi, can çekişen bütün cemiyet fırlatıyordu. Dokuz ay evvel, kendisini de, kaçamağın hovarda cinnetine kaptırmak üzere olduğunu gördüğü akşam Paris'te çok az tohum serpildiğini hisseden Mathieu şimdi, bu tohumun verdiği mahsulün, hangi fena ve mücrim ellerle toplandığını görüyordu, Muhakkak ki, tohumun çoğu, basbayağı kaldırıma atılıyor, kuruyor, kavruluyor, ziyan oluyordu; ekim esnasında,

haşinlik yüzünden, sefalet yüzünden, ne kadar çok fire veriliyordu, ne kadar çok başak ziyan ediliyordu! Ama, bu yine bir şey değildi, hasat zamanı gelince, vahşi eller, israf işine devam ediyorlardı. Paris'te, tohum kötü serpiliyor, hasat kötü yapılıyordu, istiyerek çocuk düşürme işinin iblisçe eseri işte bu idi, hakikatın ve adaletin sonsuz hasadı uğrunda, filizlerin sonsuz cömertliğini yaratan fütursuz tabiatın karşısında, ölümün bütün kuvvetleri hayatla çarpışıyordu.

O zaman, Mathieu, ayağa kalktı

— Tekrar ediyorum, madam, burada olup biten işleri bilmeme lüzum yok. Fakat, bu kadın cenazesinin burada bulunması, en büyük tehlikeyi teşkil etmez mi?

Madam Rouche, kurnazca gülümsedi.

— Evet, oldukça sıkı nezaret altındayız. Bereket ki, hemen her tarafta dostlarımız var. Adam gönderdim, ölüm vakasını haber verdim, doktor gelecek ve sadece, doğum esnasında kazara ölüm raporu verecektir.

Kadın da ayağa kalkmış, tekrar yumuşamış ve çekingen bir tavır almış, bu yer yüzünde olup biten çirkin şeylere acınır bir hal takınmıştı. Sonra, Céleste :

— Merak etmeyin, mösyö, madamın bütün söyledikleri doğrudur, dedi. Dünyada, ondan daha iyi kadın bulunmaz, öl dese ölünür... Güle güle gidin mösyö, vadinizi unutmayın.

Dediği zaman, mütevazi ve utangaç bir

eda takındı, onu susturmak için, dostça bir el hareketi yaptı.

Mathieu, çıkıp gitmeden önce, Morange'ı tekrar görmek, hattâ, elinden gelirse, oradan ayırmak istedi. Onu, ölmüş karısının yanında, matemini içinde boğduğu bir yokluğa gömülü, kupkuru gözlerle oturur buldu. Biçare adam, daha ilk sözde, sanki ebedî uykuya yatan kadını rahatsız etmekten korkuyormuş gibi, gayet yavaş, uzaktan gelen bir sesle onu susturdu.

— Hayır, dostum, hayır, bana hiçbir şey söylemeyin, bana söyliyeceğiniz şeyin faydası yok .. Cürmümün ne olduğunu biliyorum, kendimi asla affetmiyeceğim. Onun burada bulunuşu, benim rızamla olmuştur. Halbuki, onu çılgınca seviyordum, hiçbir zaman, onun saadetinden başka bir şey istemedim, bütün za'fım onu çok fazla sevmiş olmamdır. Ne olursa olsun, erkektim, deli gibi olduğu zaman, mâkul davranmalıydım, bu işi yaparsak bir cinayet işlemiş olacağımızı, cezasını muhakkak göreceğimizi anlatmalıydım... Fakat, ona ne kadar hak veriyor, onu ne kadar mazur görüyorum, ıstırap içinde idi, sevgili karıcığım! Benim için, artık herşey bitti, ben aptalın biriyim, kendi kendimden nefret ediyorum.

Za'fının bu itirafı içinde, bütün orta derece adamlığı, bütün sevgisi hıçkırıyordu. Kırılan, artık ebediyen boşalan varlığı, sesini

daha fazla canlandırmadan, daha fazla yükseltmeden, devam etti :

— Neşeli, zengin, mesut olmak istiyordu. O çok zeki, çok güzel kadının, bunlar, o kadar hakkı idi ki! Bir tek zevkım vardı, onun arzularını yerine getirmek, emellerini gerçekleştirmek.. Yeni apartmanımızı biliyorsunuz, oraya haddinden fazla masraf etmiştik. Sonra, o Crédit National meselesi ortaya çıktı, nihayet, çabucak servet yapmak ümidine kapıldık. İkinci bir çocuk doğurup bana engel olacağını düşünerek deliye döndüğünü görünce, ben de onun gibi deli oldum, biricik selâmetin, zavallı yavruyu yok etmekte olduğuna inandım... Şimdi, ah! Karım işte burada yatıyor! Hem biliyor musunuz, çoçuk oğlandı, bir oğlumuz olsun diye ne kadar istemiştik; kız olacak, çeyiz düzmek icabedecek diye bu işi yaptık! Çocuk da öldü, kendisi de öldü, onları ben öldürdüm. Çocuğun yaşamasını istemedim, çocuk, anayı da alıp götürdü.

Uzaklardan cenaze çanı çalınır gibi, göz yaşı dökmeden, sertleşmeden akseden bu ses, Mathieu'nün yüreğini parçalıyordu. Boşu boşuna teselli sözleri arıyordu. Reine'den bahsetti.

— Ya! Evet, hakkınız var, Reine, çok severim onu. Anasına çok benzer... Yarına kadar, onu sizin evde alıkoyarsınız, değil mi? Kendisine bir şey söylemeyin; bırakın oyna-

sın, felâketi, ona ben kendim haber vereceğim... Hem, yalvarırım size, beni üzmeyin, beni buradan götürmeyin. Size söz veriyorum, çok mâkul olacağım, burada, sakin sakin oturup onun başında bekliyeceğim. Sesim bile çıkmıyacak, kimseyi rahatsız etmiyeceğim.

Sonra, dili dolaştı, sesi de fazla kısıldı, yıkılan hayatının hülyasına gömülerek, anlaşılmaz sözler kekelemeğe başladı.

— Hayatı ne kadar severdi, birdenbire, ne korkunç şekilde gitti. Dün, bu saatte, yürüyordu, konuşuyordu, vücudunun vücuduma temasını duyuyordum, bir şapka görmüştü, kendisine onu satın almak istiyordum.. Allahım! Mademki bu işin içinde ben vardım, ne diye, çocukla beraber, beni de alıp götürmedi?

Mathieu, onu, bu kadar harap, bu kadar sakin görünce, bırakıp gitmeğe karar vermek zorunda kaldı. Aşağı indi. kendisini hâlâ bekliyen arabaya atladı. Ah! Kalabalıkla kaynaşan, güneşli sokakları tekrar görmek, arabanın, açık iki penceresinden içeri giren serin havayı koklamak, yüreğine ne kadar ferahlık veriyordu! Menfur karanlıklardan çıktıktan sonra, pür sıhhat ve pür neşe, pırıl pırıl gökyüzünü, ciğerlerine alabildiğine dolduruyordu. Bir an evvel yanında bulunmak için acele ettiği Marianne'ın hayali, hayatın yakın bir zaferinin teselli verici müjdesi gibi, bütün hacaletlerin ve bütün adaletsizliklerin

telâfi edici bir kefareti gibi, karşısında dikilmişti. Sevgili kadın! Demek ki, o, ezeli ümidin ayakta tuttuğu sıhhatli, gayretli kadındı! Demek ki, o, ıstırap içinde bile, aşkı zafere götürecek, döl bereketi eserini genişletecek, yarının yayılması için, yarının hamlesi için çalışacaktı! Arabanın yavaşlığı canını sıkıyor, hayat neşidesinde, bunca ıstırapla ve bunca zevkle, yeni bir mahlûkun dünyaya gelişini kutlıyacak olan o yüce şenlikte, o ezeli beşer zemsemesinde hazır bulunmak üzere, aydınlık ve misk kokulu küçük eve ulaşmak için, sabırsızlıktan ölüyordu.

Oraya varınca, küçük evin o aydınlık ve şirin manzarası karşısında şaşırdı. Her taraftan sokulan güneş, orada, pırıl pırıldı. Merdiven başında, loğusanın odasından dışarı çıkarılan bir gül demeti duruyor, merdiveni güzel kokusu ile dolduruyordu. Sonra, içeri girer girmez, bol miktarda beyaz çamaşır görüp rikkate geldi; güneş vurmuş eşyanın üzerinde, kar gibi beyaz örtüler, yığın yığındı. Erken gelen bahar, aralık bir pencereden içeri doluyordu.

Fakat, Mathieu, hemen, hastabakıcı kadının yalnız olduğunu gördü.

— O ne! Doktor Boutan gelmedi mi?

— Hayır, Mösyö, kimse gelmedi... Madam çok rahatsız.

Mathieu, yüzü sapsarı, gözleri kapalı, gerçek, şiddetli ağrılar içinde gibi görünen

Marianne'a yaklaştı. Öfkelendi, doktor hemen koşup geleceğini vadedeli neredeyse iki saat olacağını söyledi.

— Ben de seni bu kadar uzun zaman yalnız bıraktım, sevgilim! Doktoru yanında zannediyordum... Madam Séguin kurtulmuştu, doktorun, burada bulunması lâzımdı.

Marianne, ağır ağır gözlerini açmış, gülümsemek için kendini zorlamıştı. Fakat hemen konuşamadı, kesik kesik, yavaşça:

— Niçin öfkeleniyorsun, dedi? Gelmediğine göre herhalde bir güçlük olmuştur... Hem gelip de bana ne faydası olacaktı? Beklemek lâzım.

Öyle bir ağrı ile lâkırdısı yarıda kaldı ki, bütün vücudu sarsıldı ve yerinden oynadı, derin derin inledi. Yanaklarından iri yaşlar döküldü.

Mathieu de ağlıyordu.

— Ah! Sevgilim, sevgilim, diye sızlandı, bu kadar can acısı çekiyorsun ha, olacak şey mi bu! Halbuki ben, çok kolay olacak zannediyordum!.. Son defasında, bu kadar ağrı çekmemiştin.

Marianne'ın ağrıları diniyordu, yine gülümsemeğe başladı.

— Son defasında, karnımdan eser kalmıyacak sanmıştım. Sen unutmuşsun. Merak etme, hep aynı şey, ne çare, zevki pahalıya ödemek lâzım. Ama, üzülme, bilirsin ki, ben herşeye boyun eğmekten memnun olurum...

Şuraya, yanıma otur, artık konuşma. En küçük sarsıntı ağrıları artırıyor.

Bunun üzerine, Mathieu, yavaşca, muhabbetle diz çöktü, onun, karyolanın kenarından sarkan elini tuttu, sanki, tamamiyle onun içine sokulmak, böylece, ıstırabına ortak olmak ister gibi, çıplak teninin bu ufacık kısmına yanağını değdirdi. Birdenbire, aklına bir şey geldi, bu hareketi, Morange'ın da yaptığını hatırladı, o da, ateşler içinde yanan yüzünü, ölmüş Valérie'nin buz gibi eline, aynı okşayış hareketiyle değdirmişti. Hayatta da, ölümde de, aynı bağ düğümleniyordu. Fakat, o zavallının bütün ateşi, o taş kesilen eli ısıtamamıştı, halbuki, kendisi, tersine, zahmetli bir faaliyetle çalışan karısına böyle temas edince, onu ürperten ıstırabı bir parça paylaştığını hissediyordu. Karısı ile beraber ıstırap çekiyor, onun vücudunda dolaşan en küçük ıstırap dalgalarına varıncıya kadar işitiyor, her türlü beşer zevkinin ödendiği o ıstırap anında, müşterek hayat eserinde, onun acısını dindiriyordu. Esere bu iştiraki, ezelî arzuya boyun eğerek, bereketli bir haz ateşi içinde, ikisi de birleştikleri akşamdan itibaren kendisi istemiş değil miydi? O andan itibaren, Marianne, daha ziyade onun olmuş, kendisi, kendi varlığını, daha fazla onda mevcut hissetmişti; artan gebelik, ikisini biribirine karıştıran canlı dalganın ortasında, Marianne'ı azar azar onunla dolu bir hale

getirdikçe, biribirlerinin hüviyetini daha sıkı şekilde benimsemişlerdi. Sonra, Mathieu'nün, Marianne'a gösterdiği ihtimamlar, daima hazır bir hizmetkâr gibi muhabbetle gözünü üstünden ayırmaması, en küçük zahmetlerden onu esirgemesi, ona, doğan günün zevkini, gelecek günün ümidini vermesi, nazarında, müşterek yavrulama işini iyi neticeye ulaştırmak için zaruri olan gayrette, kendine düşen pek küçük bir paydı. İnsan, namuslu bir baba olunca, çocuğun sağlam ve güzel olmasını isteyince, onun, ana rahmine düştüğü gece sevdalı zevceyi nasıl sevdi ise, gebe anayı da, onun benliği içinde yutulacak, kaybolacak gibi, kutsal bir ateşle, sonsuz bir aşkla sevmelidir. Marianne'ın şimdi bu kadar ıstırap çektiğini gördükçe, biricik hayıflandığı şey, onun yarı saadetini paylaştığı gibi yarı ıstırabını da paylaşacağı yerde, orada, onun yanında, ferah verici bir insan olmaktan ibaret kalması idi.

Mathieu için, bu, uzun bir yeis oldu. Dakikalar geçti, sonra bir saat, iki saat geçti. Doktor Boutan, hâlâ meydanda yoktu. Séguin'lerin evine gönderilen hizmetçi kız, dönüp gelmiş, doktorun, peşi sıra geldiğini söylemişti. İntizar, tekrar başladı. Marianne, Mathieu'yü, zorlayıp oturtmuş, elini, onun avuçları içinde bırakmıştı İkisi de aynı azap içinde sapsarı, susuyorlar, ancak, muhabbetli bir endişe dolu, tek tük sözler konuşuyorlardı.

Birlikte, büyük ve şifalı ıstırabı, her yaratılışın can acısı ile olmasını istiyen sır içinde, gayreti hayat yaratan o ıstırabı öğreniyorlardı. Bu ıstırap, onları, büsbütün, bir tek vücut haline getiriyor, öyle bir aşk güzelliği içinde yükseltiyordu ki, benliklerinden hiç bir elem sızmıyor, oda, tersine, onların aşkı ile nur saçıyor, şimdiden zaferi terennüm ediyordu.

Bir çıngırak sesi duyuldu, Mathieu, ürpererek, telâşla aşağı indi. Merdivenin alt başında doktor Boutan'ı görünce :

— Ah ! Doktor, doktor... dedi.

— Sitem etmeyin, aziz dostum. Ne sıkıntılar geçirdiğimi tasavvur edemezsiniz. Zavallı genç kadın, ellerimin arasında, iki üç defa ölüm tehlikesi geçirdi. Nihayet kurtuldu, bu sefer de, az kaldı, havale geliyordu. Başındanberi, zaten ondan korkuyordum... Neyse, çok şükür ! Galiba, tehlikeyi atlattı.

Sonra, yemek odasında, şapkasiyle paltosunu çıkarırken :

— Elbette ya, dedi, bir kadın, altı aylık gebe oluncaya kadar, vücudunu, patlıyacak gibi sıkarsa, toplantılara, tiyatroya, her yere giderse, hiçbir tedbir gözetmeden rasgele herşeyi yerse, nasıl olur da kolay doğurur ? Üstelik, bizimki, insanı endişelendirecek derecede sinirli, evinde de büyük üzüntüleri var. Bundan daha az sebepler bile, bir loğusayı öldürebilir... Ama, bunların hiç biri sizi alâkalandırmaz. Biz işimize bakalım.

Yukarı çıkıp, iri omuzlariyle, kırmızı yanaklı, babacan yüzü ile, parlak gözleri, kurnaz gülümsemesiyle odaya girince, Marianne, onu, aynı sitemli sözlerle karşıladı.

— Amaan ! Doktor, doktor...

— İşte geldim, madamcığım. Yemin ederim ki, daha erken gelemezdim. Hem, ne yalan söyliyeyim, sizin çok gayretli ve sağlam olduğunuzu bildiğim için hiç merak etmiyordum.

— Ama, müthiş ıstırap çekiyorum, doktor.

— Daha iyi ! Lâzım olan da o. Mükemmel karın ağrıları gelirse, iş, çabucak biter.

Gülüyor, neşeleniyor, ona takılıyor, artık, böyle ufak tefek can acılarına alışması lâzımgeldiğini söylüyordu. İşler, tabii şekilde, ciddî hiç bir endişe olmadan, iyi gittikten sonra, dört beş saat ağrı çekmek neydi ki ! Sonra, büyük, beyaz bir göğüslük giydi, hastayı dikkatle muayene etti, hayran bir tavırla:

— Mükemmel, dedi, hiçbir zaman, bu kadar müsait şekilde gelen çocuk görmedim. Bir saate varmadan, yavru ele gelecek... Yoo ! İnsanın hoşuna gidiyor, doğrusu, kadınların dediği gibi, işin iyisi böyle olur !

Hastabakıcı kadının yardımı ile, acele acele hazırlık yapıyor, bezleri, daha başka şeyleri hazırlıyordu. Marianne'ın her iniltisini güzel bir sözle karşılıyor, ağrı gelirse kendisini serbest bırakmasını, işi kolaylaştırmak için, kuv-

vetle ıkınmasını söylüyordu. Sonra, Marianne, ağrıları bir parça dindiği sırada, madam Séguin'i sormağı akıl edince, doktor, onun, bir kız doğurduğunu, bu yüzden, kocasının büsbütün meyus olduğunu söylemekle iktifa etti. Morange'lara yaptığı ziyareti de sorunca, Mathieu, sadece, Valérie'nin çok hasta olduğunu söyledi. Dışardaki bütün bu matemleri anlatarak, mücadelesi arasında, onu kederlendirmeğe ne lüzum vardı? Son ağrılar, öyle şiddetle başlıyordu ki, Marianne, meşe kütükleri yaran oduncuların feryatlarına benzer, uzun, muntazam feryatlarla haykırıyordu. Gözleri kapalı, başını arkaya deviriyor, adalelerin şiddetle her itişinde, bütün vücudu öne doğru atılıyor, çıplak karnının, o kutsal karnın, hayatı yaratmak için, filizlerin tazyiki ile açılan toprak gibi ürperdiği görülüyordu. O zaman, Mathieu, telâş içinde, yerinde duramaz oldu. Bu devamlı feryat onu da harabediyor, bu koparılış arasında, kendi uzuvlarının da biribirinden ayrıldığını hissediyordu. Karyoladan uzaklaşıyor, dönüp geliyor, kapalı gözlerinden yaşlar akan, o azap içindeki sevgili başa doğru eğiliyordu; bu gözleri, sofuca öpüyor, o yaşları içiyordu.

Doktor nihayet, dayanamadı:

— Azizim, dedi, buradan gitseniz, iyi olur, bana fazla engel oluyorsunuz.

Tam o esnada, hizmetçi kız yukarı çıkmış, mösyö Beauchêne'in geldiğini, aşağıda,

haber almak için beklediğini söylemişti. Mathieu, şaşkın bir halde, hıçkırmağa başlıyacağını hissederek, bir lahza için aşağı indi.

— Ey, ne haber, azizim, iş ne âlemde? Beni, haber almak için Constance gönderdi... Oldu bitti mi?

Zavallı koca, titriyerek cevap verdi:

— Hayır, hayır, daha olmadı.

Beriki, bu büyük heyecanlara uğramaktan artık kurtulduğu için memnun bir insan tavriyle gülmeğe başladı. Yaprak sigarasını söndürmemişti, hep, yaşamaktan memnun, mağrur edası üzerindeydi.

— Hem de, sizin üç küçüğün hiç canları sıkılmadığını haber vermek istiyordum. Ah! keratalar! Aç kurtlar gibi karın doyurdular, şimdi zıplayıp oynuyorlar, haykırışıyorlar! Böyle havra gürültüsü ortasında nasıl yaşıyorsunuz, anlamıyorum... Üstelik, Séguin'lerin iki küçük çocuğunu da getirttik, anneleri, rahat rahat doğurmak için, onları halalarına yollamış. Yani, oyunda onlar da var, ama, bir parça uyuşuk şeyler, üstleri başları kirlenir diye korkuyorlar... Bizimkini, bir de, şimdiden kadın tavırlı koca bir kız olan Reine'i hesaba katınca, demek ki, yedi çocuk. Bir taneden fazla çocuk sahibi olmamakta inadeden insanlar için, bu kadarı fazla.

Beauchêne de tıka basa yemek yemişti; bu şaka, onun, zevk ehli gülüşünü artırdı. Fakat, Reine'in ismi, Mathieu'nün yüreğini

burkmuştu. Beri tarafta, o iğrenç döşekte, Valérie'nin ölü olarak yattığını, yanı başında, Morange'ın, bitkin bir halde onu beklediğini gözünün önüne getiriyordu.

— O büyük kız da oynuyor mu? diye sordu.

— Ooh! Çılgın gibi! Ötekilerle annelik oynuyor. Yalnız, birden fazla çocuk istemiyor. Geri kalan beş çocuk, uşak oldular... Üç dört sene sonra, bu kız, ne güzel bir kadın olacak!

Sustu, soludu, bir an, gülmesi kesildi.

— Felâket nerede, bu sabah bizim Maurice'in yine bacakları tuttu. Çok büyüyor bu çocuk, çok gürbüzleşiyor! Annesi, onu, öteki altı çocuğun ortasına, bir kanapeye oturtmağa mecbur oldu, onlar gibi zıplayıp haykıramamak, zavallıyı bir parça üzüyor, anlıyorsunuz ya. Zavallı yavrucak!

Gözleri bulandı, yüzü, bir an tasalandı. Belki de, bir akşam, bayılan oğlunun karşısında, Constance'ı bir ürperti ile buz gibi donduran o esrar âleminin, soğuk nefesini yüzünde hissetmişti. Fakat, bu tasalı hali, çabuk geçti; hulyası arasında, şuur dışında bir münasebet bulmuş gibi uyandı, neşeyle sordu:

— Ha, sahi, beri taraftaki şu bizim sarışın güzelden daha bir şeyler yok mu?

Mathieu, hayret etti, nihayet, anladı; No-

rine'in, hâlâ doğurup doğurmadığını soruyordu.

— Daha bir şey yok, bir aydan evvel doğurmaz, biliyorsunuz.

— Benim bir şey bildiğim yok; sualim de sahi budalaca ya, çünkü, hiçbir şey bilmek istemiyorum... Ücretin hepsini ödediğiniz zaman, benim tarafımdan tekrar söyleyin. Ne kendisi, hele, ne de çocuk, benin için, hiç biri mevcut değildir.

O sırada, hastabakıcı kadının sesi, merdiven başından işitildi:

— Mösyö, mosyö, çabuk gelin.

Bizzat Beauchêne de, yukarı çıkması için onu zorladı.

— Gidin, gidin, azizim. Ben, küçük bir kuzinim mi oldu, yoksa kuzenim mi, bunu öğrenmek için biraz bekliyeceğim

Mathieu, odaya girince, gözleri kamaştı. Perdeleri alabildiğine açılmış olan pencereden, öyle bol bir güneş ışığı giriyordu ki, âdeta şanlı bir istikbale gelmiş bir yıldız sanılırdı. Aynı zamanda, doktorun, beyaz göğüslüğü ile, yeminli operatör elleriyle, hayatın eşiğindeki çocuğun gelmesine yardım ettiğini gördü. Sonra, Marianne'ın, büyük bir feryat kopardığını işitti; bu, anaların en büyük feryadı idi, ıstırap, sevinç ve ümit dolu, her yeni hayatın feryadı idi; âdeta aynı saniyede, bu feryada, nevzadın, gün ışığını selâmlıyan, berrak viyaklaması mukabele etti.

Olmuşlu. Güneşin, şen alevi içinde, bir mahlûk daha, mahlûkları devam ettiriyordu.

Doktor :

— Oğlan, dedi.

Mathieu, Marianne'ın yanıbaşında, eğilmiş, yaşlarla dolu kalan güzel gözlerini bir sevgi, sonsuz bir minnet hamlesi içinde tekrar öpüyordu. Fakat, Marianne, şimdi, gözyaşları arasında gülümsüyordu, hâlâ, ıstırabın ürpertisini taşıyan, çok mesut bir şafak neşesi içindeydi.

— Ah! Sevgili, sevgili kadın, ne kadar iyi, ne kadar gayretli imişsin, seni ne kadar seviyorum!

— Evet, evet, çok mesudum, asıl, bana bol bol gösterdiğin bütün bu sevgi ile, ben seni daha fazla seveceğim!

Doktor Boutan araya girdi, Marianne'ı, bir tek söz söylemekten menetti. Çocuğun güzelliğini methediyor, şakalaşıyor, çok çocuklu ailelere karşı duyduğu meftunlukla, güzel çocuklar doğurmak için, elden geldiği kadar çok çocuk yapmaktan daha iyi çare bulunmadığını söylüyordu. Baba ile ana biribirlerini çok severlerse, tabiatı aldatan çirkin işlere dalmazlarsa, cemiyetin budalaca âdetleri dışında, sıhhatle, namusla yaşarlarşa, bu kadar muhabbetle imal ettikleri çocukları mükemmel bir halde dünyaya getirmeğe nasıl muvaffak olmazlardı? Bir yandan da babacan tavriyle gülüyordu.

Mathieu, odadan fırlamış, merdiven başından seslenmişti:

— Oğlan oldu.

Beauchêne'in alaycı sesi, aşağıdan mukabele etti.

— Âlâ! Dört oldu, kız da caba. Tebrik ederim... Koşup müjdeyi Constance'a götüreyim.

Ah, Mathieu'nün, bir zafer şaşaası içine girer gibi girdiği, bu mücadele ve başarı dolu oda! Bu oda, çekilen can acısı ile, hâlâ ürpertili idi, fakat, mütemadi çalışma halindeki hayatın bu ıstırabı, ne mübarek ıstıraptı! Yavrulamış olmanın lâtif zevki, galip gururu, orayı şimdi, istikbali açan nasıl sonsuz bir ümitle dolduruyordu! Ölüm, zaruri olan işini istediği kadar görsün, tohumu kötü atılan, kötü ekilen tarla, filizlerin verdiği fire ile istediği kadar seyrelsin, dünyanın yaratıcısı olan arzu ile tutuşmuş sevdalıların ilâhi cömertliği sayesinde, mahsul, hep, daha sık çıkacaktı. Telâfi hep yakındı, hayat, her taraftan, gürbüz tomurcuklar halinde fışkırıyor, tırpan bir taraftan geçerken, o, öbür tarafta kaynaşıyor, şu anda, burada, iyilik, neşe ve muhabbet dolu bu odada, şaşaa saçıyor, günahkâr ve gizli, başka gebeliklerin, feci ve canice başka doğumların kefaretini ödüyordu. Doğan bir tek mahlûk, üşüyen bir kuş gibi zayıf avazeli şu zavallı cırlak mahlûk, artan hayatın muazzam hazinesi idi, sağlanan

ebedîlikti. Çocuğun ana rahmine düştüğü an, bütün o ateşli ilkbahar gecesi, bütün tabiatin, o bereketli kucaklaşmada hazır bulunması için, kokulariyle beraber, nasıl içeri girdiyse, bugün de, doğum anında, bütün o parlak güneş, orada alev saçıyor, hayat yaratıyor, ebedî aşk uğrunda ebedî hayat neşidesini okuyordu.

ÜÇÜNCÜ KİTAP

I

Mathieu öfkeleniyor, haykırıyordu :

— Çocuğu banyo ettirmek için Zoé'ye ihtiyacım yok diyorum sana ! Sen, yatağından çıkma, istirahat et.

Marianne, cevap veriyordu :

— İyi ama, hizmetçinin, nasıl olsa banyoyu hazırlaması, sıcak su getirmesi lâzım.

Kavga tuhafına gidiyor, gülüyordu; nihayet, Mathieu de güldü.

Janville yakınında, koruların eteğinde, Séguin'lerden kiraladıkları küçük köşke, iki gün evvel tekrar gelip yerleşmişlerdi Hattâ kırda oturmak için o kadar acele ediyorlardı ki, Marianne doktorun tavsiyesine rağmen doğumdan on beş gün sonra oraya taşınmak ihtiyatsızlığında bulunmuştu. Fakat, erken gelen ilkbahar, o mart ayını o kadar tatlı bir güneşle ısıtıyordu ki, yolculuk, genç kadını, sadece bir parça yormakla kalmıştı. Onun için, bir pazara raslayan daha ertesi günü, Mathieu, işine gitmediğinden, bütün günü karısının yanında geçireceğine pek sevinmiş,

ancak öğleye doğru, yemek zamanı kalkması için ısrar etmişti.

— A canım, dedi, sen istirahat ederken, ben, çocukla, pekalâ biraz meşgul olabilirim. Sabahtan akşama kadar kucağında gezdirdiğin yeter! Hem bilsen, burada, bu odada, bu sevgili yavru ile, seninle tekrar bir arada bulunmaktan ne zevk duyuyorum!

Yaklaştı, Marianne'ı yavaşça öptü, o da, gülerek bu öpüşe mukabele etti. İkisi de, sahiden orada yeniden buluşmaktan büyülü bir sevinç içindeydiler. Bu oda, geçen mevsim, içinde seviştikleri, o mesut geceyi, bereketli geceyi yaşadıkları oda değil miydi? Vaktinden evvel gelen ilkbahar, taze bir hayata kavuşan, için için usarelerle dolu kırlara, engin semaya, her yandan açık bu odayı, ılık, güleç bir ışıkla yaldızlıyordu. Şimdi, çocukları, yanlarında serpilirken, burası, onlara ne kadar canlı, şen, hâlâ aşklarının hatırasiyle ne kadar dolu görünüyordu!

Marianne, yanıbaşında, karyolanın tam kenarında duran beşiğe doğru eğildi.

— İyi ama, mösyö Gervais mışıl mışıl uyuyor, dedi. Şuna bak hele! uyandırmağa gönlün razı olur mu?

Bunun üzerine, ikisi de, bir müddet, çocuğun uyuyuşunu seyrettiler. Marianne, kocasının boynuna sarılmıştı, kendini ona doğru bırakıyor, saçları biribirine dolanıyor, nefesleri karışıyordu, çelimsiz yavrunun, içinde is-

tirahat ettiği beşiğin üzerine eğillip keyiflelerinden gülüyorlardı. Pembe beyaz, güzel bir çocuktu, fakat, henüz bir kekeleyişten ibaret bu varlıkla, uzuvların henüz kararsızlıktan kurtulamadığı bu yarım yamalak taslakla böyle meğgul olmak için, ana baba olmak lâzımdı. Sonra, çocuk, bakışı henüz mânasız, hâlâ geldiği yerin esrariyle dolu gözlerini açınca, heyecanla bağrıştılar:

— Beni gördü, biliyor musun?

— Elbette. Beni de gördü, bana baktı, başını çevirdi.

— Aman! Ne melek şey!

Bu, bir hayalden ibaretti. Fakat, henüz çok gevşek, çok dilsiz olan bu mahlûk, onlara, hiç kimsenin işitemiyeceği ne çok şeyler söylüyordu! Onda, kendilerini, kaynaşmış buluyorlar, şaşılacak derecede benzerlikler keşfediyorlar, ikisinden hangisine daha fazla benzediğini, saatlerce, günlerce münakaşa ediyorlardı. Hoş, herbiri, çocuğun, kendisine değil ötekine tıpkı benzediğini söylüyor, bunda ısrar ediyordu.

Mösyö Gervais, gözlerini açar açmaz, tabii, ciyak ciyak bağırmağa başladı. Fakat, Marianne insafsızdı; herşeyden önce banyo, sonra meme. Zoé, yukarıya bir bakraç sıcak su getirdi, sonra, küçük banyoyu hazırladı pencerenin önüne, güneşe koydu. Mathieu ısrar etti, çocuğu banyoya soktu, yumuşak bir süngerle üç dakika yıkadı; Marianne da,

yatağından, işi idare ediyor, Mathieu'nün, iri erkek parmaklariyle incitmekten korktuğu, sanki nazik ve kutsal, yeni doğmuş bir tanrıyı elinde tutarcasına gösterdiği aşırı ihtimama gülüyordu. Hoş, ikisi de, bu nefis levhayı, hâlâ hayran hayran seyrediyorlardı. Çocuk, güneşin ışıldattığı suyun içinde pembe teniyle, ne güzeldi! Ne de uslu idi, ılık suyun, bütün vücudunu kuşatan okşayışını hisseder etmez birdenbire susması ve derin bir memnunluk göstermesi, bir harikaydı! Hiç bir ana, baba böyle bir hazineye sahip olmamıştı.

Zoé, yardım edip yumuşak bir bezle çocuğu kuruladıktan sonra, Mathieu:

— Şimdi, mösyö Gervais'yi tartacağız dedi.

Bu, karışık bir ameliye idi, çocuğun bu işe karşı duyduğu derin isteksizlik yüzünden de güçleşiyordu. Gervais, terazinin kefesinde öyle çırpınıyor, öyle kımıldıyordu ki, tam ağırlığı anlamak, haftadan haftaya yüz seksen, iki yüz gram fazlalık gösteren tartı farklarını tamamı tamamına tespit etmek kabil olamıyordu Babasının, umumiyetle sabrı tükeniyordu. Annesi işe karışmak zorunda kalıyordu.

— Dur! Teraziyi yatağın yanına, masanın üstüne koy, çocuğu da, peşkirin içinde bana ver. Sonra, peşkirin ağırlığını düşeriz.

Fakat, o sırada, her sabahki azılı akın baş gösterdi. Büyükler küçüklere yardım ederek, Zoé'nin de muavenetiyle artık kendi kendile-

rine giyinmeğe başlamış olan dört çocuk, ipini koparıp kaçmış taylar gibi dörtnala koşarak geldiler. Babalarının boynuna atılmışlar, bonjur demek için annelerinin karyolasına saldırmışlardı; terazinin gözünde Gervais'yi görünce, alâka ve hayretle, oldukları yerde kaldılar.

En küçük oğlan Ambroise :

— A! dedi. Yine niçin tartıyorsunuz?

Büyük ikizler, Blaise'le Denis, ikisi birden cevap verdi:

— Sana söylediler ya, bakalım, annemi kandırmışlar mı kandırmamışlar mı, çocuğu Madaleine'deki pazar yerinden satın aldığı zaman, tam istediği ağırlıkta mı vermişler, onu anlamak için!

Fakat, hâlâ ayakları üzerinde pek sıkı tutunamıyan Rose, karyolaya tırmanıyor, teraziye asılıyor, ince sesiyle:

— Göreyim! Göreyim! Diyordu.

Ne var ne yok herşeyi devirmesine ramak kaldı. Hepsini, derhal kapı dışarı etmek lâzım geldi. Çünkü, şimdi, dördü de işe karışıyor, ufacık ellerini uzatıyorlardı.

Babaları:

— Cici çocuklarım, dedi, haydi, aşağı inin de dışarda oynayın. Güneş var, şapkalarınızı alın, ama pencerenin altından ayrılmayın, sesinizi duyalım.

Marianne, mösyö Gervais'nin sızlanmalarına, zıplamalarına rağmen, tam bir tartı elde

edebildi. Öyle sevindiler ki. Çocuk hafta içinde, iki yüz on gram kazanmıştı! Her yeni doğan çocuk gibi, ilk üç gün, kilodan eksildikten sonra, şimdi, iyi ve sağlam bir insan nebatı olarak sürüyor, büyüyordu! Onun yürüdüğünü, güzel, kuvvetli hale geldiğini göz önüne getiriyorlardı. Annesi, yatağın içinde oturdu, gülerek, her yaygarasına mukabele ederek, onu geniş geniş kundakladı.

— Evet, evet, biliyorum, karnımız çok aç, çok aç... Acele etme, çorba ateşte, mösyöye sıcak sıcak getireceğiz.

Marianne, uyanır uyanmaz, büyük bir pazar tuvaleti yapmış, muhteşem saçlarını gayet iri topuz yapıp çok yukarı kaldırarak beyaz ensesini meydana çıkarmış, arkasına, sadece, bir dantelâ ile süslü, beyaz fanilâdan güzel bir entari giymiş, çıplak kollarının pek az yerini açıkta bırakmıştı. Sırtını iki yastığa dayayıp oturdu, gülmeğe devam ederek, şimdi sütle dolup şişen, pembe beyaz, büyük bir hayat çiçeği gibi açılan, bir mücahit kadın memesi gibi sert, küçük memelerinden birini, entariden dışarı çıkardı; obur çocuk, memeyi henüz göremiyor, elleriyle araştırıyor, dudaklarını gezdiriyordu. Bulunca, kuvvetle emmeğe, anayı temamiyle, kanının özüne kadar içmeğe başladı. Marianne, o güzel gülüşü arasında, can acısiyle hafif bir feryat kopardı.

— Ah! Şeytan yumurcak, mememi yiyor, yaramı yine açtı!

Sonra, Mathieu, onların güneşte kaldıklarını görüp perdeyi örtmeğe kalkınca :

— Yok, yok, güneşe dokunma ! dedi. Rahatsız etmiyor bizi, damarlarımıza ilkbaharı dolduruyor.

Mathieu dönüp geldi, manzaradan duyduğu hayranlık ortasında, kendinden geçti. Güneş, alevini döküyor, hayat, orada, sıhhat ve güzellik içinde gelişiyor, nur saçıyordu. Canlı bir ebedîliğin, bundan daha kıvanç verici bir gelişimi, anasının memesini emen bu çocuktan daha kutsal bir sembolü bulunamazdı. Yavrulama devam ediyordu, ana, aylarca, yine kendini veriyor, insan yaratma işini tamamlıyor, etinden, dünyaya akan hayat çeşmesini açıyordu. Çıplak ve narin çocuğu, karnından söküp çıkarması, onu, bu sefer ılık sinesine bastırmak, onu, bu yeni aşk sığınağında ısıtmak, beslemek içindi. Bundan daha sade, daha lüzumlu gözüken bir şey olamazdı.

Ana oğulun ikisinin de güzelliği, ikisinin de sıhhati için, yaratıcılık vazifesini yaptıktan sonra, tabii olarak süt analığı da yapan, yalnız ana idi. Etraflarına serptikleri neşede sonsuz ümitte, böylece, sıhhat içinde, mantıkla büyüyen, beşer mahsulünü coğaltan her şeyin tabii büyüklüğü vardı.

O sırada, odayı düzelttikten sonra, bir vazo içinde iri bir leylâk demetiyle tekrar yukarı çıkan Zoé, mösyö ve madan Angelin'in, bir sabah gezintisi dönüşü geldiklerini,

aşağıda beklediklerini, madamın sıhhatini sorduklarını haber verdi.

Marianne, neşeyle:

— Yukarı al, dedi. Kabul edebilirim.

Angelin'ler, Janville'de küçük bir evde yerleşip, ıssız patikalarda ateşli ateşli dolaşan, bencil sevişmelerle dolu avare hayatlarında engel olmasın, o hayatın tadını kaçırmasın diye, çocuğu daha sonraya bırakan o sevdalı çiftti. Kadın, esmer, uzun boylu, tenasüplü, daima şen, daima zevke düşkün tavırlı, nefis bir kadındı. Erkek, kumral, geniş omuzlu, yakışıklı adamdı, gür bıyıkları ve sakaliyle, silâhşor gibi azametli bir edası vardı. Serbestçe yaşamalarına imkân veren on bin frank gelirden başka, güller ve şirin kadın resimleriyle süslediği yelpazelerle de bir miktar para kazanıyordu. Böylece, hayatları, o zamana kadar, bir aşk macerasından, sürekli bir cıvıltıdan ibaret olmuştu. Geçen yazın sonlarına doğru, hergün biribirlerine tesadüf ede ede, Froment'larla sıkı fıkı dost olmuşlardı.

Angelin'in berrak sesi, merdiven başından haykırdı:

— Girebilir miyiz, rahatsız etmeyiz ya?

Madam Angelin, hâlâ ilkbahar güneşinde yaptığı gezintinin heyecanı içinde, Marianne'ı öptükten sonra, bu kadar erken geldiğinden dolayı özür diledi.

— Tasavvur edin, şekerim, evvelki günden beri burada olduğunuzu daha dün akşam ha-

ber aldık. Sekiz on gün sonra geleceksiniz diye biliyorduk .. Evinizin önünden geçerken, dayanamadık, sorup öğrenmek istedik... Kusurumuzu affedersiniz, değil mi?

Sonra, cevap beklemeden, bol hava ile mestolmuş, neşeli bir iskete zevzekliğiyle devam etti:

— Yeni gelen küçük efendi bu, öyle mi? Oğlan, değil mi? Rahat doğurmuşsunuz, görüyorum. Oo! siz, hep rahat doğuruyorsunuz... Aman Yarabbi! Daha ne kadar küçük, ne kadar minik! Baksana, Robert, ne güzel meme emiyor. Adetâ, sahici bir bebek... Ne tuhaf değil mi, ne tuhaf! Çok eğlenceli şey.

Kocası, onun neşelendiğini görünce yaklaştı, onun gibi o da hayranlık gösterdi.

— Ya! evet, bu, gerçekten şirin... Ben çok çirkin çocuklar gördüm, sıska, mor renkli kalıyorlar, yolunmuş tavuğa benziyorlar... Beyaz, tombul oldular miydi, hoşa gidiyor.

Mathieu güldü.

— İyi ya, canınız istediği zaman, siz de buna benzer bir tane yaparsınız. Tosun gibi evlât sahibi olmak sizin elinizde.

— Yok, yok, insan bundan hiçbir zaman emin olamaz... Sonra da, biliyorsunuz ya, Claire, otuzundan evvel çocuk istemiyor. Daha beş sene bekliyeceğiz, ikimiz için yaşıyacağız... Claire otuz yaşına gelince, düşünürüz.

Halbuki, madam Angelin'in pek içi çek-

miyorda değildi; yeni bir oyuncağa sahip olmak hevesine düşmüş, aklı onda kalmış bir kadın gibi, her halde, varlığının derinliğinde, ani bir analık duygusu da uyanarak, hâlâ çocuğa bakıyordu.

Fena yürekli bir kadın değildi, tersine, sevdalı, tasasız bir kadın gibi görünürdü ama içi çok iyidi.

Yavaş sesle:

— Robert, dedi, sahi, bizim de bir çocuğumuz olsaydı!

Kocası önce isyan etti, ona takıldı.

— Demek ki ben sana yetmiyorum, öyle mi? Biliyorsun ki, dokuz ay gebelikte, sonra da on beş ay emzikli iken öpüşemiyeceğiz bile: İki sene, en küçük bir sevişme bile yok demektir... Ana ile çocuğun sıhhatini düşünen, aklı başında bir koca, bütün bu müddet zarfında karısına dokunmaz, değilmi aziz dostum?

Mathieu de onunla beraber gülmeğe başlamıştı.

— Bu bir parça mübalâğalı, dedi. Ama, ne de olsa, doğru bir tarafı var. En doğrusu, gerçek, imsak etmektir.

— İmsak etmek, işitiyor musun Claire? Aman, ne kötü lâf! İstediğin bu mu?... Ya ben bu işi yapamazsam, ya başka yerlere gidersem?

İki genç kadın da, kızararak gülüyorlar, bu nazik mesele üzerinde yapılması âdet olan

şakalara iştirak ediyorlardı. Erkekler, sadık kalmak ve beklemek gibi büyük ve güzel sevgi eserini kendilerine gösteremezler miydi? Başka yerlere gitmek feci bir şeydi, iğrendiren, mide bulandıran bir şeydi!

Madam Angelin:

— Bırakın söylesin, a canım! dedi. Beni çok sever, yeryüzünde başka kadınlar var mı, yok mu onu bile bilmez.

Lâkin, kıskançlıkla karışık bir korku onu sarsmağa başlamış olsa gerekti. Marianne'ı gözden geçirirken yüksek sesle münakaşaya cesaret edemediği şey, gebeliğin, vücudunu harabedip etmiyeceği, belki de çok çirkinleşeceği için, kocasını kendisinden uzaklaştırıp uzaklaştırmıyacağı meselesiydi. Güneşin ortasında, bu kar gibi beyaz yatağın içinde, emzirdiği güzel çocuğu kucağında bu şen ve körpe kadın, elbette nefîs bir tablo idi. Ama, bundan nefret eden erkekler vardı. Bu içinden pazarlığı, şu düşünceyle ifade etti.

— Hoş, kendim emzirmezsem de olur. Bir sütnine tutarız.

Kocası:

— Elbette, dedi. Katiyen sana emzirtmem, budalalık olur.

Bu kabalığa derhal nâdim oldu, Marianne'dan özür diledi. Şimdi, hiç bir ananın, eğer bir parça hali vakti yerindeyse, çocuğunu emzirmek külfetine girmek istemediğini anlattı.

Bunun üzerine, Marianne, o sakin gülümsemesiyle:

— Yoo! ben, dedi, yüz bin frank gelirim de olsa, bütün çocuklarımı kendim emziririm, isterse on iki tane çocuğum olsun. Bir kere, vücudumu dolduran bu yığınla sütü şu yavrucak boşaltmasa, zannederim hasta olurum. Onun, sütümü böyle içmesi benim sıhhatim için. Sonra da, emzirmiyecek olursam, çocuğumu temamiyle kendim büyütmemişim gibi gelir, en küçük hastalığında, kabahati kendimde bulurum; mücrim bir ana, çocuğunun sıhhatini, hayatını istemiyen bir ana olurum.

Tatlı bakışlı güzel gözlerini çocuğa doğru indirmiş, onun, şapır şupur meme emişini, sonsuz sevgi dolu bir bakışla seyrediyor, bazan canını acıttığı zaman bile mesut oluyor, kendi dediği gibi fazla kuvvetle emdikçe sevincine payan olmuyordu. Sayıklar gibi devam etti:

— Çocuğumu başkasına bırakmak mı? Yoo! Olamaz bu, asla, asla! Çok kıskanırım, o, yalnız benim vücudumdan yapılmış, benden çıkmış olsun, onu ben tamamlamalıyım. Eğer, başka birisi tamamlarsa, artık benim çocuğum değil demektir. Hem, yalnız vücutça sıhhati için söylemiyorum, bütün varlığından bahsediyorum, zekâsını, kalbini, benden, yalnız benden almalı.. Eğer, ileride, onun budala ve kötü bir insan olduğunu görürsem, öteki kadın zehirledi zannederim... Yavrum,

sevgili yavrum! Böyle kuvvetli kuvvetli süt emdiği zaman, vücudumun, olduğu gibi onun vücuduna geçtiğini hissediyorum, çok zevkli bir şey.

Gözlerini kaldırıp baktı, karyolanın ayak ucunda, Mathieu'nün, büyük bir dikkatle kendisine baktığını gördü. Neşeyle ilâve etti:

— Sen de bu fikirdesin ya!

Mathieu, sevdalılara döndü.

— Yoo! Marianne çok haklı, dedi. Bütün anneler bunu işitsinler, Fransada, çocuklarını kendileri emzirmeği moda haline getirsinler! Bunun bir güzellik olması için, bu kadarı yeter, en parlak, en üstün güzellik zaten bu değil mi?

Angelin'ler, hatır için gülmeğe başlamışlardı. Yalnız kendilerini düşünen sevdalılar halinde kalmak isteklerinden dolayı, hiç de inanmış görünmüyorlardı. Şaşkınlığı asıl artıran şey, zaten bilinen ufak bir hâdise, bir beşerî sefalet hâdisesi oldu. Mösyö Gervais, meme emmeğe nihayet vereceği sırada, Marianne, onun, bezini kirletmiş olduğunu gördü. Bu, neşesini kaçırmak şöyle dursun, artırdı, hiç çekinmeden, temiz bir bez aldı, çocuğun altını değiştirdi. Süngeri istedi, çocuğu yıkadı, kuruladı. Güneşin ışığında bu temizlik, bu çıplak ve pembe ufacık vücut, onun için, sadece ayrı bir zevkti. Ama, ne de olsa, başkalarına bu böyle görünmiyebilirdi, onların çocukları değildi, ya!

Angelin'ler de kalktılar, izin istediler.

Mathieu, neşeli bir tavırla sordu

— Ee, dokuz ay sonra mı?

Angelin :

— Düşünce aylarını da hesaba katarsak, on sekiz ay diyelim.

Tam o esnada, pencerenin altında, bir şamata kopmuş, kırlar ortasına koyverilen küçük haşarılar, kulak tırmalayıcı bir yaygara koparmışlardı. Ambroise, elindeki topu fırlatınca, top, bir ağaca takılıp kalmıştı; Blaise'le Denis taş atıyorlardı, Rose sanki kollarını yukarı uzatabilirmiş gibi, haykıra haykıra zıplıyordu. Angelin'ler, hayret ve endişeden donakaldılar.

Claire :

— Eyvah ! dedi, çocuğunuz on iki tane olursa ne yapacaksınız?

Marianne, neşeliydi.

— Çocukların bağırıp çağırmaları olmasa, ev, bize, ölmüş gibi gelir, dedi... Güle güle, kardeşim, sokağa çıkabilecek hale gelir gelmez size uğrıyacağım.

Mart ve nisan ayları çok güzel geçti, Marianne'ın loğusalığı gayet rahat geçmişti. Yapraklarla örtülü, ücra küçük ev, sürekli bir neşe içinde yaşıyordu. Hele her pazar, babaları işe gitmediği zamanlar, bayram oluyordu. Öteki günler, Mathieu sabahleyin erkenden gidiyor, saat yedi sularında, hep telâşlı, işten yorgun argın bir halde eve dönüyordu. Bu

bitmez tükenmez gidip gelmeler keyfini bozmamakla beraber, geleceğe ait kaygılar zihnini kurcalamağa başlıyordu. Genç yuvasının, içinde bulunduğunu gördüğü geçim darlığı, onu, o zamana kadar hiç üzmemişti. Hiçbir ihtirası, hiçbir zenginlik emeli yoktu; karısının da, orada, gayet sade, sıhhatten, huzurdan ve sevgiden ibaret bir ömür sürmekten başka bir saadet düşünmediğini biliyordu. Lâkin, yüksek bir mevkiin salâhiyetine, büyük bir servetin mazhariyetine ulaşmağı kurmamakla beraber, şimdi ailesinin durmadan çoğaldığına göre, ne kadar tevazula da olsa nasıl yaşıyıbileceklerini düşünüyordu. Daha başka çocukları olursa ne yapacaktı? Her yeni doğum ona yeni ihtiyaçlar yükledikçe, zaruri geçim vasıtalarını nasıl bulacaktı? İnsan bu kadar fazla çocuk yetiştirince, ufacık ağızlar açılıp karnım aç diye bağırınca, kazanç kaynakları yaratmalı, ekmeğini taştan çıkarmalıydı, yoksa cürüm derecesinde bir basiretsizlik işlemiş olurdu. Kuş gibi, rasgele yumurtlamak, yavrularını, başkalarının sırtında, onların ekinleriyle geçinsin diye gelişi güzel ortaya atıvermek olamazdı. Gervais doğduğundanberi, evdeki geçim darlığı artmış, o dereceyi bulmuştu ki, Marianne, harika denilecek nisbette masrafı kıstığı halde ayın sonunu nasıl bulacağını bilemiyordu, onun için, bunları düşündükçe, Mathieu büsbütün bunalıyordu. En küçük masraflar için müzake-

reler yapmak, çocukların ekmek dilimlerine tereyağını idare ile sürmek, gömleklerini, tirelinciye kadar giydirmek zorunda kalıyorlardı. Üstelik, küçükler, her yıl daha büyüyorlardı, masrafları artıyordu. Üç oğlanı, Janville'de küçük bir mektebe vermişlerdi, bu, henüz o kadar pahalıya gelmiyordu. Ama, bir sene sonra, onları liseye yollamak îcap etmiyecek miydi? Parayı nereden bulacaklardı? Bu ciddî mesele, her ay artan bu tasa, geniş kırları çiçeklendiren nefîs ilkbaharın zevkini bir parça kaçırtıyordu.

Asıl kötüsü şu ki, Mathieu, Beauchêne fabrikasındaki ressamlık işine kakılıp kaldığı kanaatindeydi. Günün birinde, maaşına bir misli zam yapıldığı kabul edilse bile, kuvvetini, sıhhatini, güzelliğini, sırf, müşterek, müşfik anaya, bütün usaresini kendisinden emdiği toprağa borçlu mesut bir orman gibi serbestçe ve göğüs gere gere serpilen çok çocuklu bir aile hülyasını gerçekleştirmesine bu yedi sekiz bin frank imkân veremezdi. Bu sebeple, Janville'e döneliberi, toprak onu çekiyor, durmadan genişliyen belli belirsiz fikirleri kafasında evirip çevirerek sık sık yaptığı gezintilerde, zihnini onlara veriyordu. Bir buğday tarlası kenarında, sık bir korunun eteğinde, suları güneşte pırıldayan bir bataklığın kıyısında, taşlık bir kıraç toprağın çalılıkları arasında dakikalarca durduğu oluyordu. O zaman, çeşit çeşit, henüz belirsiz

projeler, şekilsiz hayaller kuruyordu; bunlar, öyle geniş, öyle acayip şeylerdi ki, henüz hiç kimseye, karısına bile açmamıştı. Açsa, herhalde kendisiyle alay edeceklerdi, fikrin bütünü daha vücut bulmadan icat esintisinin, başları üzerinden geçtiğini hisseden muhteriler gibi, o da, henüz o ürpertili belli belirsizlik devresindeydi. Niçin toprağa, o ezelî velinimete başvurmuyordu? Kısır bırakılan etrafındaki bu ucsuz bucaksız araziyi, bu koruları, bu kıraç toprakları, bu taşlıkları niçin işlemiyor, bereketlendirmiyordu? Mademki, her insanın kendi servetini kendi yapması, kendi gıdasını kendi tedarik etmesi lâzımdı, kendisi, her yeni doğan çocukla beraber, cemiyete hiç yük olmaksızın onu yaşatacak olan yeni verimli tarlayı niçin yaratmıyacaktı? Bütün düşünceleri bu kadarla kalıyor, bundan öteye hiç vazıhlaşmıyor, fikrin gerçekleşmesi, güzel hulyalar ortasında silinip gidiyordu.

Froment'lar yazlığa geleli aradan koca bir ay geçmişti ki, artık tamamiyle iyileşen Marianne, bir akşam, eve erken dönecek olan Mathieu'yü beklemek üzere, Gervais'nin bebek arabasını önüsıra iterek, Yeuse köprüsüne kadar yürüdü. Gerçekten, Mathieu, saat altı olmadan oraya geldi. Marianne, o güzel akşam havasında, biraz sapadan giderek, taze yumurta almak arzusiyle, ırmağın alt başındaki Lepailleur'lerin değirmenine uğramağı düşündü.

Mathieu :

— Hayhay, dedi. Bilirsin ki, onların o romantik, eski değirmenlerine bayılırım. Ama, eğer orası benim olsa, yeni baştan yapıp içine sağlam bir makine yerleştirmek için temelinden yıkmaktan çekinmezdim.

Nilüferler arasında uyuklıyan yosunlu dolabiyle bir efsane kadar çekici, yarı yarıya sarmaşıklarla örtülü bu eski zaman binasının avlusunda, karı kocayı gördüler. Erkek, kızıl saçlı, uzun boylu ve kuru, kadın, onun kadar kuru, onun kadar kızıldı, ikisi de genç ve kaba sabaydı. Çocukları Antonin, yere oturmuş, ufacık elleriyle bir çukur kazıyordu.

Lepailleur kadın :

— Yumurta mı? dedi. Herhalde vardır, madam.

Acele etmedi, arabada uyuyakalan Gervais'ye baktı.

— Ha! Sizin en küçük. Pek tombul, pek cici. Vaktinizi boşa geçirmemişsiniz, dedi.

Fakat Lepailleur, alaycı bir gülüşü zaptedemedi. Darda olduklarını bildiği bu burjuvalar karşısında bir köylü lâubaliliğiyle :

— E, şimdi çocuğunuz beş mi oldu, mösyö? dedi. Biz fakirler bunu göze alamayız işte.

Mathieu, sükûnetle :

— Niçin alamazsınız? diye sordu. Bu değirmen sizin değil mi, tarlalarınız yok mu, doğacak çocuklarınıza çalışacak iş mi yok,

onların çalışmaları mahsulünüzü iki misline, üç misline cıkarmaz mı?

Bu sade sözler, Lepailleur'ü şahlandıran bir kamçı darbesi gibi oldu. Bir kere daha, içinin bütün zehrini döktü. Yoo! Muhakkak ki bu mendebur değirmen onu zengin edecek değildi, çünkü ne büyük babasını, ne de babasını zengin etmişti! Tarlalarına gelince, karısı ne matah çeyiz getirmişti ya! Bunlar öyle tarlalardı ki, içinde hiçbir şey yetişmiyordu, ne kadar ter döksen, gübre masrafiyle tohum masrafını çıkarmak kabil değildi.

Mathieu :

— Evvelâ, dedi, değirmeninizi tamir etmek lâzım, eski tertibatı değiştirmeli, daha iyisi, bir buhar makinesi koymalı.

— Değirmeni tamir edecekmişim! Bir buhar makinesi koyacakmışın! Ayol, adama deli derler! Hem bu işleri niçin yapacağım ki? Memleket buğday ekmez olalı, zaten iki ayda bir ay boş oturuyorum!

Mathieu devam etti:

— Sonra, tarlalarınız daha az mahsul veriyorsa, modası geçmiş usullerle, itina etmeden, makine kullanmadan, hayli gübre ekmeden, yarım yamalak işliyorsunuz da ondandır.

— Yine makine, yine elâlemi büsbütün mahvedip bırakan o dalavere! Ben bilirim onu, toprağın artık vermek istemediği şeyi yetiştirtmek için, siz daha iyi ekip biçin de göreyim bakayım!

Büsbütün öfkelendi, kabaca bir huşunete kapıldı, tembelliği ve inadı yüzünden hep suçu yüklediği toprağa, yine, üvey ana diye atıp tutmağa başladı. Seyahat etmişti, Afrikada savaşmıştı, kimse ona, cahil bir hayvan gibi kovuğuna çekilip yaşamışsın diyemezdi. Ama, yine de, askerden dönüşte, ziraatin hapı yuttuğunu, artık, kendisine, kuru ekmekten başka yiyecek hiçbir şey veremiyeceğini anlayınca, derhal tiksinmişti. Toprak da, Allah gibi, iflâs ediyordu; öyle ihtiyarlamış, boşalmış, tükenmişti ki, köylüler artık ona güvenmez olmuşlardı. Güneş bile sapıtıyordu. Temmuzda kar yağıyor, aralık ayında boralar esiyordu, mevsimler altüst oluyor, mahsulü yetişmeden mahvediyordu.

—Yok, Mösyö, imkânı yok, bu iş bitti. Toprak, emek, artık kalmadı. Soyulduk, ölesiye yorulan köylü, neredeyse, içecek su bulamıyacak; onun için, karımın bir çocuk daha doğurmasındansa kendimi suda boğarım daha iyi, çünkü, dünyaya zavallılar getirmekte fayda yok, hem, Antonin yalnız olursa, bizden sonra, hiç değilse nafakasını çıkarır!... Antonin'i görüyorsunuz ya, hah yemin ederim, onu kendisi istemiye istemiye köylü yapmıyacağım. Okumağa heves etsin, Paris'e gitmek istesin, eyyy, işte o zaman, haklısın diyeceğim, kısmetini denemeği aklına koymuş, eli ayağı tutan babayiğitler için varsa yoksa Paris'tir diyeceğim... İsterse ne var ne yok

satar, gider, ekin parasiyle oranın kaldırımlarında talihini dener. Mangırlar orada yerden bitiyor; ben kendim bir tek şeye esefleniyorum, daha vakit varken talihimi denemediğime.

Mathieu gülmeğe başladı. Bakalorea imtihanı vermiş bir fen adamı, bir burjuva olan kendisi, toprağa, her türlü çalışmanın ve nimetin biricik anası olan toprağa dönmeyi kurduğu halde, bu köylü oğlu köylünün, toprağa lânet okuması, hor bakması, onu oğlunun da reddetmesinden başka bir emeli olmaması garip değil miydi? Asla bu kadar mânalı bir aykırılık görmemişti; bu seneden seneye vahîmleşen, milleti kan kıtlığına uğratan, çığrından çıkaran köylerin şehirlere doğru göçmesi idi, o felâketli göçtü.

Münakaşanın sertliğini gidermek için, neşeli bir eda ile:

— Haksızsınız, dedi. Toprağa ihanet etmeyin, eski bir sevgilidir, öc alır. Ben sizin yerinizde olsam, gayretimi artırır, ondan her istediğimi alırım. O, ilk gün olduğu gibi bugün de, aynı doğurgan yüce eştir, sıkı sıkı sarılıp severseniz, daima bire yüz verir.

Fakat Lepailleur çırpınıyor, yumruklarını havaya kaldırıyordu.

— Yok, yok! Bıktım artık kaltaktan!

Mathieu devam etti:

— Hem, bakın, benim asıl şaştığım şey, yüzüstü bırakılmış şu koskoca mülkten fay-

dalanacak akıllı ve gayretli bir kimsenin hâlâ çıkmamış olması; bu Chantebled'yi vaktiyle, Séguin'in babası şahane bir çiftlik haline getirmek istemiş. Orada, işlenmemiş geniş topraklar, bir kısmı kesilmesi gereken korular, kolayca ekilir biçilir hale getirilebilecek kıraç yerler var. Bir insan için ne güzel iş, ne yaratma alanı!

Bu sefer, Lepailleur, ağzı açık kaldı. Sonra alaycılığı arttı.

— Aman, azizim efendim, darılmayın ama, siz çıldırmışsınız!.. Chantebled'yi ekip biçmek, taşlık yerleri işlemek, bataklıklarda bata çıka uğraşmak, olacak iş mi? A kuzum, oraya milyonlar gömseniz bir ölçek yulaf alamazsınız. Orası öyle uğursuz bir yerdir ki, büyük babamın babasının zamanında da şimdiki halinde imiş, torunumun oğlu da aynı halde görecek... Yooo! Merak ettiğim için değil, ama, böyle bir divaneliğe kalkışacak budalayı tanımağı pek isterdim. Böyle birisi çıkarsa, yaman bir kazık yiyecektir.

Mathieu, sükûnetle, şu hükmü verdi:

— Eyy, kim bilir? Mucizeler yaratmak için sevmek kâfidir.

Lepailleur kadın, bir düzüne yumurta alıp gelmiş, şimdi, kocasının, bir burjuva ile bu kadar dobra dobra konuşmasına hayran, karşısında dikilip duruyordu. Fazla çalışmadan, kürek kürek para toplıyamadıkları için duydukları pintice öfkede, ve mademki yalnız

beyler, efendiler zengin olabiliyormuş, oğullarını da beyden, efendiden bir kimse yapmak emelinde, ikisi de iyice anlaşabiliyorlardı. Netekim, Marianne, yumurtaları Gervais'nin arabasının minderi altına koyduktan sonra veda ederken, kadın, bir çukur kazıp içine tükürmekle meşgul bulunan Antonin'ini, muhabbetle ona gösterdi.

— Ne kurnazdır ooo! Daha şimdiden harfleri tanıyor, okula yerleştireceğiz. Eğer babasına çekmişse, emin olun, budala olmıyacak.

Hepsinin kaderini tâyin edecek olan o yüce ilham, aydın fikir, Mathieu'ye bundan on gün kadar sonra, bir pazar günü, Marianne ve çocuklarla birlikte yaptığı gezinti esnasında geldi. Öğleden sonra dönmek üzere yola çıkmışlardı, hattâ, kırların ortasında, yüksek otların içinde akşam kahvaltısı etmeği tasarlamışlardı. Patikalarda taban teptikten, korulardan geçtikten, kıraç araziden dolaştıktan sonra, ormanın eteğine dönüp gelmişler, bir meşe ağacının altına yerleşmişlerdi. Oradan bakınca, kendi oturdukları eski av köşkü olan küçük pavyondan uzaktaki Janville kasabasına kadar uzanan geniş sahayı görüyorlardı. Sağ taraflarında, büyük, bataklık yayla vardı; oradan, kurak ve çorak, geniş meyiller iniyor, sol tarafa doğru vâdileşerek uzanıp gidiyordu; arkalarında ise, korular, açıklıklarla, tırpan girmemiş çayırlıklarla ayrılan de-

rin bataklıklı korular, içerilere doğru gömülüyordu. Etraflarında da bir kul gözükmüyordu; yalnız o enfes nisan gününün parlak güneşi altında, sakin bir azamet içinde, yabani halde bırakılmış tabiattan başka bir şey yoktu. Birikmiş bütün usare, toprağı, meçhul, yer altında gizli bir hayat gölü ile şişiriyormuş gibi oluyor; bu gölün suyunun, gürbüz ağaçlarda, bereketli bitkilerde, toprağı kaplıyan çalıların ve ısırganların kuvvetle fışkırmalarında kaynaştığı seziliyordu. Eşyadan, tatmin edilmemiş bir sevda kokusu, kuvvetli ve kekremsi bir koku yükseliyordu.

Marianne, çocuklara:

— Fazla açılmayın, diye seslendi. Bu meşenin altında oturacağız, birazdan kahvaltı edeceğiz.

Blaise'le Denis tabanları kaldırmışlardı bile, Ambroise da peşlerinden gidiyordu. Koşmaca oynuyorlardı, Rose da onları çağırıyor, öfkeleniyor, çiçek toplama oyunu oynamak istiyordu. Bol hava ile mest olmuşlardı, fundalıklara, başıboş salıverilmiş küçük kır tanrıları gibi, saçlarına varıncaya kadar ot dolu idi. Sonra dönüp geldiler, çiçek demetleri yaptılar. Sonra, tekrar fırladılar, büyük kardeşler küçük kızkardeşi sırtlarında taşıyarak, çılgınlar gibi, yine koşuştular. Fakat, epeyce uzun süren gezintide, Mathieu dalgın durmuş, gözlerini hep etrafında dolaştırmıştı. Bazan, Marianne kendisine bir şey söyledikçe işitmiyor, bakımsız bir tarlanın, çalılıklar bü-

rümüş bir koru köşesinin, fışkıran, sonra çamurlara dalıp kaybolan bir pınarın karşısında hulyaya gömülüyordu. Bununla beraber, Marianne, onun kalbinde, havai veya kederli bir düşünce bulunmadığını biliyordu; çünkü, dalgınlıktan sıyrılıp onu dinler dinlemez yine o iyi ve şefkatli gülüşiyle gülüyordu. Çoğu zaman, Mathieu'yü, hattâ yalnız başına bile olsa, böyle kırlarda dolaşmağa, sırf onun iyiliğini düşünüp gönderen kendisiydi. Mathieu'nün, büyük, derin bir buhran geçirdiğini sezmiş olmakla beraber, bunu kendisine açmasını, inanla bekliyordu. Bu sırada Mathieu, tekrar hulyaya gömülmüş, bakışları uzakta, çeşitli arazinin ucsuz bucaksız yayılışını tetkik ederken, Marianne bir sayha kopardı:

— A! Baksana, şuna baksana!

Mösyö Gervais'yi, çınarın altında duran arabasına yerleştirmişti, arabanın tekerlekleri bol otlara gömülüyordu. Marianne, kahvaltı için bir gümüş kupa hazırladığı sırada, çocuğun, başını kaldırarak eline baktığını, güneş vurduğu için pırıldıyan gümüş kupayı gözleriyle takibettiğini görmüştü. Tecrübeyi tekrarladı, çocuk, pırıltıyı, gözleriyle tekrar takibetti; bu pırıltı, bulanık bakışlarına ilk defa olarak çarpıyordu.

— Yok, yok, aldanmıyorum, hayale kapılmıyorum! Artık açıkça görüyor, muhakkak... Benim güzel evlâdım, hazinem benim!

Bu ilk bakışın taşkın sevinci arasında,

çocuğu öpmek için atılmıştı. Sonra, ilk gülümsemenin neşesi başladı.

Aynı hayranlıkla, onun yanısıra eğilen Mathieu de :

— Bak, bak, şimdi de sana gülümsüyor, dedi ! Allah bilir, bu insan yavruları, gözleri görür görmez gülmeğe başlıyorlar !

Marianne da bol bir kahkaha attı.

— Hakkın var, gülüyor, gülüyor ! Amen, ne tuhaf, ne seviniyorum !

Ana ile baba, çocuğun duru bir pınar suyunun yüzündeki kırışıklar gibi belli belirsiz, gelip geçici bu gülümsemesi karşısında, keyiflerinden gülüyorlar, beraber gülüyorlardı

Marianne, körpe yapraklı ağaçlar arasında, etraflarında zıplayıp hoplıyan öteki dört çocuğu, neşesi arasında, yanına çağırdı.

— Haydi Rose ! Haydi, Ambroise ! Haydi, Blaise, Denis !... Vakit geldi, çabuk, kahvaltıya gelin.

Çocuklar seğirttiler, sofra, yumuşak çimenden bir örtü üzerine kuruldu. Mathieu, küçük arabanın önünde asılı sepeti indirdi, anneleri, sepetin içinden tereyağlı ekmek dilimlerini çıkardı, dağıtmaya başladı. Büyük bir sessizlik oldu, dördü de dilimleri iştiha ile ısırıyorlar, sıhhatli bir iştiha ile yiyorlar, hoş bir manzara arz ediyorlardı. Fakat, yaygaralar yükseldi, mösyö Gervais, ilk defa kendsine kahvaltı verilmediği için sabırsızlanıyordu.

Marianne, neşeyle :

— Ha, sahi! dedi, seni unuttum. Payını vereceğim... Aç ağzını cicim.

Tabiî ve sakin bir hareketle, korsajını çözdü, iyice açtı, pembe tepesi, hayat çiçeğini verecek konca gibi sütle şişkin, ipek gibi yumuşak, beyaz memesini çıkardı. Hem, bunu içine gömüldüğü altın sarısı güneşin altında, kendisini gören geniş kırların karşısında, çıplaklığından utanç, hattâ endişe bile duymadan yaptı; zira toprak çıplaktı, nebatlar ve ağaçlar çıplaktı, usare dolu idi. Sonra, yüksek otların içine oturdu, bol bol fışkıran bu nebatların, kaynaşma halinde şüren bu nisan filizlerinin ortasında, âdeta kayboldu: çocuk da, onun açık ve serbest sinesine yapışmış, o sayısız yeşillikler toprağın hayatını nasıl emiyorsa, o da, ılık sütü öylece, bol bol içiyordu.

Marianne :

— Ne kadar acıkmış! dedi. O kadar ısırma bakayım, arsız yumurcak!

Mathieu, çocuğun ilk gülümsemesinden duyduğu füsun içinde, bu şiddetli açlığın, kâinat ortasında akan bu sütün, öteki çocukların atıştırdıkları tereyağlı ekmek dilimlerinin verdiği neşe içinde, ayakta kalmıştı. Yaratıcılık hulyasına yeniden gömüldü, henüz hiç kimseye açmamış olduğu halde aklından hiç çıkmıyan istikbale ait düşüncesini ağzından kaçırdı:

— Ey, artık, bu çocukların, büyümek için

muhtac oldukları kadar gıdayı sağlamak istiyorsam, işe başlamanın, bir ülke kurmanın zamanı gelmiştir! Yarın doğacak olanları, seneden seneye, sofrayı uzatacak olanları da düşünmek lâzım... Öğrenmek ister misin, sana anlatayım mı?

Marianne, başını kaldırmış, gülümsiyerek, dikkatle dinliyordu.

— Evet, eğer zamanı geldiyse, sırrını bana anlat... Yoo! Büyük bir ümit beslediğini seziyordum zaten. Ama, sana bir şey sormuyordum, bekliyordum.

Mathieu, âni bir hâtıra ile, isyana kapıldı, doğrudan doğruya cevap vermedi.

— Biliyorsun, bu Lepailleur, kurnaz görünüşüne rağmen, tembelin, budalanın biri. Toprağın bereketini kaybettiğini, iflâs etmek üzere bulunduğunu tevehhüm etmekten daha büyük bir budalalık, bir günah olur mu? Ezelî ana, ezelî hayattır o! O, ancak, hayırsız evlâtlara, kötülere, inatçılara, kalın kafalılara, onu sevmesini ve ekip biçmesini bilmiyenlere karşı üvey anadır. Ama, onu taparcasına sevecek, kendini tamamen ona verecek, tecrübenin yardımı ve fennin bütün yeni vasıtalariyle onu işliyecek bir oğlu olsun, o zaman, toprağın ürperdiği, durmadan döl yetiştirdiği, hesapsız mahsullerle dolduğu görülecektir Buralılar, bu Chantebled arazisinin, ezelden beri çalı çırpıdan başka bir şey yetiştirmediğini, bundan sonra da yetiştiremi-

yeceğini söylüyorlar, ha? Öyle olsun, onu değiştirecek olan, neşe ve bereket dolu yepyeni bir toprak yapacak olan adam çıkacaktır.

Sonra, birdenbire döndü, kolunu uzattı, adını saydığı noktaları birer birer işaret ederek:

— Şurada, dedi, arkada, iki yüz hektardan fazla koru var ki Mareuil ve Sillebonne çiftliklerine kadar uzanıyor. Bu korular, birbirinden, toprakları gayet bereketli açıklıklarla ayrılmış, geniş yollarla birleşmiştir; buraları, kolayca, güzel otlaklar haline getirilebilir, çünkü, birçok pınarı vardır... Fakat, bu pınarlar, asıl şurada, sağ tarafta o kadar boldur ki, bu geniş düzlüğü durgun su birikintileriyle bölünmüş, sazlarla ve kamışlarla dolu bir nevi bataklık haline getirmiştir. Şimdi tasavvur et, gözü pek birisi, bu araziyi işletecek, avucuna alacak bir adam çıksa, kolay kazılabilir birkaç kanal vasıtasiyle, fazla suları akıtsa, al sana, ziraat için kazanılmış muazzam bir tarla; buğday, burada, görülmedik bir kuvvetle fışkırır... Hepsi bundan ibaret değil, şu karşımızdaki yerler de var, Janville'den ta ötedeki Vieux-Bourg'a giden şu tatlı meyiller de var, iki yüz hektardan fazla bir toprak daha, kuruluğundan, taşlık ve çorak olmasından dolayı âdeta bakımsız bırakılmış. Şu halde mesele gayet sade, tepede çıkıp kalan pınarları, bugün durgun halde olan suları yatağa alıp şu çorak meyillere akıtmak kâfi,

buraları yavaş yavaş yüce bir verimlilik kazanacaktır. Her şeyi gördüm, her şeyi inceledim. Burada, en aşağı beş yüz hektar arazi görüyorum ki, gözü pek, atılgan bir adamın elinde çok bereketli bir hale gelebilir. Şifalı suların ve ezelî varlık kaynağı güneş babanın yardımiyle, çalışılıp koskoca bir buğday ülkesi, kutsal koca bir yeni dünya yaratılır.

Mathieu, hulyasını tekrar anarak heyecanla ürperirken, Marianne, ona bakıyor, takdir ediyordu. Fakat, bu ümidin büyüklüğünden ürktü, bir endişe ve ihtiyat feryadını zaptedemedi.

— Yok, yok, bu kadarı fazla, imkânsız bir şey istiyorsun. Bütün buraların bizim olacağına, servetimizin bütün memleketi kucaklıyabileceğine nasıl ihtimal veriyorsun? Ya, bu kadar büyük bir yere sahibolmak için icabeden sermaye, çalışacak kol nerede?

Mathieu, geçirdiği sarsıntıdan ürkerek, hakikata döndü, bir lâhza susup kaldı. Sonra, o akıllı uslu ve sevimli tavrı ile gülmeğe başladı.

— Haklısın, hayale kapılıyorum, saçmalıyorum. Emelim, henüz Chantebled kıralı olmağı istiyecek dereceyi bulmadı. Ama, ne de olsa, bu sana anlattığım şey hakikattır; hem, insanın, kendisine gayret ve iman vermesi için, büyük projeler kurmasında ne zarar var?... Şimdilik, ziraati tecrübe etmeği aklıma koydum; yoo, kendi halime göre, birkaç

hektarlık bir şey; Séguin, oturduğumuz küçük pavyonla birlikte, birkaç hektarı, bana elverişli bir fiatle bırakır zannederim. Avlanma hakkını kiraladığı topraklar, bu yüzden bağlanıp kaldığı için, kendisine yük oluyor, biliyorum. Sonra, ilerde biz toprağa doğru gittiğimiz gibi, bakalım, toprak da bizi sevecek, bize doğru gelecek mi, göreceğiz... Haydi, haydi sevgili karıcığım, şu küçük obura hayat ver, siz de, yavrularım, yiyin, için, gürbüzleşin, toprak, sıhhati yerinde, sayısı çok insanların hakkıdır!

Blaise'le Denis, birer dilim tereyağlı ekmek daha almak suretiyle mukabele ettiler, Rose da, Ambroise'ın kendisine uzattığı, içinde şarap katılmış su bulunan kupayı bitirmekle meşguldü. Fakat, asıl Marianne, Gervais'nin can ve gönülden emdiği çıplak sinesiyle, açılıp serpilmiş döl bereketinin şaşaasını, kuvvet ve zafer kaynağını temsil ediyordu. Gervais öyle kuvvetle memeye yapışıyordu ki, dudaklarının şapırtısı, bir pınar ağzından kabarıp nehir haline gelecek incecik bir süt deresinin ağzından çıkan hafif şırıltı gibi işitiliyordu. Ana, etrafında, bu pınarın her yerden fışkırıp yayılışını dinliyordu. Bir yavru besliyen yalnız kendisi değildi; nisan, usaresi ekilmiş toprağı şişiriyor, koruları bir ürperti ile kımıldatıyor, içine gömülü olduğu yüksek otları kımıldatıyordu. Oturduğu yerin altında, mütemadi doğurma halindeki toprağın sine-

sinden, bu dalganın yükselerek kendisini kuşattığını, doldurduğunu, sütü memesinden aktıkça kendisine yeniden süt verdiğini hissediyordu. Bu, kâinatı devreden süt seli idi, mahlûkların ezelî hasadını sağlıyan ezelî hayat seli idi. O neşeli ilkbahar gününde, parlak, şakrak, mis kokulu kırlar, bu sele gömülmüş geniş ufkun gözleri önünde, memesi güneşin altında apaçık, çocuğunu emziren bu ananın güzelliğiyle iftihar ediyordu.

II

Ertesi gün fabrikadaki kalem odasında harıl harıl çalıştıktan sonra günlük işlerini hayli ilerletmiş olan Mathieu, madam Bourdieu'nün evindeki Norine'in ne âlemde olduğunu gidip görmeği düşündü. O doğuralı on beş gün olduğunu biliyordu, Beauchêne'in kendisine verdiği vazifeyi sonuna kadar yerine getirmek için, ana ile çocuğun sıhhatleri nasıl olduğunu kendi göziyle görmek istiyordu. Hoş, Beauchêne, ağzını açıp bu işlerden bir daha bahsetmediği için, Mathieu, sadece, öğleden sonra fabrikaya gelmiyeceğini haber vermekle kaldı, sebebini söylemedi. Fakat, patronun, nihayet bu maceranın sona erdiğini, çocuğun ortadan kaybolduğunu, anasının bir başka âşığın kolları arasında bulunduğunu haber alınca, nasıl için için sevineceğini bilmiyor değildi.

Ebe kadının Miromesnil sokağındaki evine varınca, Norine'in odasına kadar çıkmak zorunda kaldı, çünkü kız hâlâ yatakta idi, hemen hemen iyileşmişti, evden, gelecek perşembe günü çıkacaktı.

Mathieu, karyolanın ayakucundaki beşikte çocuğun uyuduğunu görünce şaşırdı; Norine'in, onu şimdiye kadar başından savmış olduğunu zannediyordu.

Loğusa, sevinçle haykırdı:

— Hele şükür, gelebildiniz! Buradan gitmeden önce hiç olmazsa yüzünüzü göreyim diye size mektup yazacaktım. Küçük kızkardeşim size mektubumu getirecekti.

Gerçek, Cécile orada idi, en küçükleri İrma da yanında idi. Anneleri Moineaux kadın, ev işlerini bırakamadığı için, haber getirsinler diye onları göndermiş, loğusa ablalarına üç tane iri portakal götürmeğe memur etmişti; portakallar, gece dolabının üstünde pırıldıyordu. İki küçük kız, yolun uzunluğundan dolayı memnun, sokakta eğlene eğlene, dükkânlara baka baka, yaya gelmişlerdi. Şimdi, ablalarını yatakta buldukları bu güzel ev, onları hayran ediyordu; üstelik, henüz orada bulunan çocuk, muslin perdenin altındaki bu canlı bebek, ikisini de şiddetli bir tecessüs içinde bırakıyordu.

Mathieu:

— Ey, rahat doğurdunuz, oldu bitti, öyle mi? diye sordu.

— Ooo! Çok rahat oldu. Beş günden beri bir parça ayağa kalkıyorum, yakında da buradan çıkacağım... Pek istiyerek değil ha, bilmiş olun, çünkü burada adamakıllı rahat ettim, istirahatim sona yaklaştı... Ne dersin, Victoire, ne bu kadar rahat döşeği, ne de bu kadar iyi yiyecek, içeceği sokakta bulacak değiliz, öyle değil mi?

Mathieu, o zaman, küçük hizmetçi kız Victoire'ı gördü, yatağın yanına oturmuş, sökük dikiyordu. Norine'den bir hafta evvel doğurduğu için yataktan kalkmış bulunuyordu, ertesi gün, o evden çıkacaktı. Şimdi, bir zengin kızı olan ve kendi babasının hayvani bir hevesine körükörüne boyun eğerek baştan çıkan Rosine hesabına bir parça çalışıyordu; Rosine de, daha bir gün evvel doğurmuş, henüz, tek başına, bitişik odada yatıyordu.

Anny kurtulup da, vapura binerek memleketine gitti gideli, tek yataklısı kadar süslü olmamakla beraber güneşli ve aydınlık olan üç yataklı odaya, Norin'le Victoire'a, başka yatak arkadaşı gelmemişti.

Hizmetçi kız, dikişini bırakıp başını kaldırmıştı.

— Tabii, bundan sonra, artık, yatakta siftinmek yok; sabahleyin, yataktan kalkmadan önce sıcak sütümüz ayağımıza gelecek değil ama, ne olursa olsun, bak bak, karşıki kara duvara bak, bu da pek eğlenceli bir şey de-

ğil. İnsan, ömrünü hep boş oturmakla geçirmez ya.

Güzelliğine güvenen Norine, pek bu fikirde olmadığını anlatmak için gülüyor, hayır der gibi başiyle işaretler yapıyordu. Sonra, kızkardeşlerinin orada bulunmalarından sıkılarak onları savmak istedi.

— Ey, kumrucuklarım, demek ki babam bana hâlâ çok öfkeli, eve dönmiyeyim, öyle mi?

Cécile, meseleyi izah etti:

— Yoo! Öfkeli olması bir şey değil de, sen eve gelirsen namusu kirlenirmiş, bütün mahalle kendisini parmakla gösterirmiş diye bar bar bağırıyor. Hoş, Euphrasie de kafasını kızdırıyor ya, hele kocaya varmağa kalktığından beri.

— Ne? Euphrasie kocaya mı varacak? Bana söylemedinizdi.

Norine'in çok canı sıkıldı, hele kızkardeşleri, ikisi birden konuşarak, Euphrasie'yi alacak kocanın, üstlerindeki katta oturan Auguste Bénard isimli o yılık yüzlü genç duvarcı ustası olduğunu öğrenince, büsbütün üzüldü. Euphrasie, on sekiz yaşında çekirge gibi sıska olduğu, hiç de güzel olmadığı halde, duvarcı, kıza tutulmuş, galiba, ne de olsa sağlam ve çalışkan olduğuna hükmetmişti.

— İkisine de mübarek olsun, altı aya kalmaz, kocasını döğmeğe başlar; öyle ahlâksız kızdır o... Anneme söyleyin, hiçbirinize

aldırış etmiyorum, kimseye ihtiyacım yok. Daha sokak ortasında kalmadım, iş arıyacağım, bana yardım edecek birini nasıl olsa bulurum... İşitiyorsunuz ya, bir daha buraya gelmeyim, beni daha fazla rahatsız etmesinler!

Sekiz yaşında ve içli bir kız olan İrma ağlamağa başladı.

— Bize niçin böyle fena sözler söylüyorsun? Biz seni üzmeğe gelmedik ki. Ben de sana: «Bu minimini sahi senin mi, gitmeden evvel onu öpebilir miyiz?» diye soracaktım.

Norine, canının sıkıntısiyle gösterdiği huşunete hemen pişman oldu. Kardeşlerine, yine, kuzucuklarım diye hitabetti, onları şefkatle öptü, artık gitmeleri icabettiğini, fakat canları isterse yine gelebileceklerini söyledi.

— Anneme söyleyin, gönderdiği portakallara teşekkür ederim. Miniminiye de bakabilirsiniz, ama, sakın elinizi sürmeyin, çünkü uyanırsa öyle bir yaygara koparır ki kimse kimsenin ne dediğini anlıyamaz.

İki küçük kız, daha o yaşta bilgiç, küçük birer kadın tecessüsiyle tutuşarak çocuğa doğru eğildikleri sırada, Mathieu de baktı. Ablak yüzlü, çizgileri keskin, sıhhatli, gürbüz yapılı bir çocuk gördü. Çocuğu, Beauchêne'e çok benzetti.

O sırada, madam Bourdieu odaya girdi; yanında bir kadın vardı; Mathieu, kadını tanıdı, Sophie Couteau isimli kılavuz kadındı;

onu, Séguin'lerin evine, bir sütnine tavsiye etmeğe geldiği gün gördüğünü hatırlıyordu. Herhalde kadın da onu tanımıştı, çocuğunu kendisi emzirmek gururiyle, sütnine işine pek taraftar görünmiyen gebe madamın kocasıydı. Fakat, meslek icabı ihtiyatlı davrandı, Mathieu'yü ilk defa görüyormuş gibi yaptı, zaten, elinden bunca işler geçmeğe başlıyalı, tecessüsü kalmamıştı.

Madam Bourdieu ile kadın içeri girer girmez, iki küçük kız, çıkıp gittiler. Madam Bourdieu, Norine'e:

— Eh, kızım, dedi, tekrar düşündünüz mü, mışıl mışıl uyuyan bu yavrucak için ne karar veriyorsunuz?.. Size söylediğim kadın, işte bu. Her on beş günde bir Normandie'den gelir, Paris'e sütnineler getirir, her gelişinde de, buradan, yeni doğmuş çocuklar alıp götürür, orada sütninelere bırakır... Mademki çocuğunuzu kendiniz emzirmemekte inadediyorsunuz, bari yavrunuzu terk etmeyin de, tekrar yanınıza almak imkânını buluncaya kadar ona emanet edin... Yahut da, eğer çocuğu mutlaka terketmek istiyorsanız, madam Couteau, onu, hemen çocuk esirgeme yurduna götürmek zahmetinde bulunacak.

Norine büyük bir şaşkınlık içinde kalmıştı; başını, çözülüp yastığın üstüne yayılan güzel kumral saçlarının teşkil ettiği yığına dayadı, yüzü tasalandı, sesi titriyerek:

— Yarabbi, sen bilirsin! Yarabbi, sen bi-

lirsin! Başıma yine ne üzüntüler çıkaracaksınız! dedi.

Sonra, artık etrafı görmek istemiyormuş gibi, elleriyle yüzünü örttü.

Ebe kadın, genç anneyi bir lâhza düşünceleriyle başbaşa bırakıp sesini alçaltarak, Mathieu'ye izahat veriyordu:

— Bana verilen talimat böyle, Mösyö. Loğusaların, hele bunun vaziyetinde bulunanların, çocuklarını kendileri emzirmeleri için elimizden geleni yapmamızı tembih ediyorlar. Bilirsiniz ki, bu usul, çoğu zaman, yalnız çocuğu kurtarmakla kalmaz, anayı da, tehdidi altında bulunduğu hazin âkıbetten kurtarır. Onun için, loğusa, çocuğunu terk etmeyi ne kadar isterse istesin, biz, onu, kabil olduğu kadar uzun zaman yanında bırakıyoruz, emzikle süt veriyoruz, bakalım, analık duygusu uyanacak mı, bu küçük mahlûku gördükçe, duygulanacak mı diye bekliyoruz. Onda dokuzu, meme verir vermez yumuşuyor, çocuğunu yanında alıkoyuyor... Bu çocuğu hâlâ burada görmenizin sebebi bu.

Mathieu çok müteessir olmuştu; yüzü hâlâ saçlarına gömülü, ellerini yüzüne kapamış yatan Norine'e yaklaştı.

— Haydi, siz merhametsiz değilsiniz, iyi kızsınız bilirim, dedi. Bu yavrucağı niçin emzirmiyecekmişsiniz, niçin yanınızda alıkoymıyacakmışsınız?

O zaman Norine, ateş gibi yanan, yaşsız yüzünü meydana çıkardı.

— Babası, beni görmeğe olsun geldi mi? Hayır, bana karşı bu kadar alçakça davranan bir adamın çocuğunu sevemem. Onun şu beşikte yattığını bilmek bile beni öfkelendiriyor.

— Ama, bu mâsum yavrucağın hiçbir günahı yok ki, onu mahkûm ediyorsunuz, kendi kendinizi cezalandırıyorsunuz; öyle ya, işte şimdi yapyalnız bir insansınız, belki bu çocuk, sizin için büyük bir teselli olacaktır.

— Hayır, olmaz diyorum size! İstemem, bu yaşta, hemencecik çocuk annesi olacak metaneti kendimde göremiyorum, hem de babası bana yardım etmediği halde. İnsan, kendi kudretini bilir, değil mi ya? Düşünüyorum, taşınıyorum, bu derece ne budalayım, ne de gayretli... Hayır, olmaz, istemiyorum vesselâm!

Mathieu, Norine'in ta kalbinde mevcut bu serbestlik ihtiyacına hiçbir şeyin üstün gelemiyeceğini anlıyarak sustu. Bir el hareketiyle, canının sıkıntısını anlattı; kıza karşı ne kin, ne de öfke duyuyor, onu, bu şekilde yaratılmış olduğu, sokağın bütün arzulariyle mest, güzel bir kız olduğu için mazur görüyordu.

Madam Bourdieu, son bir gayret daha sarf etti.

— Pekâlâ, anladık, sizi çocuğunuza meme verin diye zorlıyan yok. Ama, yavrucağı başınızdan atmak da yakışık alır bir hareket

değil. Niçin madama emanet etmiyorsunuz? Götürür, bir sütnineye verir, günün birinde, iş bulduğunuz zaman sütnineden alırsınız. Pahalıya mal olmaz, babası herhalde masrafı ödiyecektir.

Bu sefer, Norine öfkelendi:

— O mu öder? Tamam, buldunuz! Siz onu bilmezsiniz. Masraf ağır geleceğinden değil, çünkü milyonluk zengin. Yalnız, bu adamın bir tek arzusu var, istiyor ki, çocuk ortadan kaybolsun, bir çukura atılsın. Eğer cesaret edebilseydi, bana, öldür derdi... Mösyöye sorun, yalan mı söylüyorum? Görüyorsunuz ya, susuyor. Bir param olmadığı halde, yarın, belki de işsiz gücsüz, yiyecek ekmek bulamadan sokak ortasında kalacağım halde, masrafı ödiyecek yine ben olacağım! Hayır, hayır, katiyen istemem, yapamam!

Gerçekten bir sinir ve yeis buhranına yakalandı, hıçkırmağa başladı:

— İstirham ederim, beni rahat bırakın... On beş gündür, bu çocuğu yanımda alıkoyup bana eziyet ediyorsunuz, sonunda onu emzireceğimi zannediyorsunuz. Getirip dizlerimin üstüne koyuyorsunuz, yüzüne bakayım, öpeyim diye. Beni hep onunla meşgul ediyorsunuz, acırım, meme veririm ümidiyle onu ağlatıyorsunuz... Allah Allah! Anlamıyor musunuz? Başımı öteye çevirmemin, onu öpmek istemediğimin, yüzünü bile görmek istemediğimin sebebi, yakamı kaptırmaktan, onu

budala gibi sevivermekten korktuğumdur. Seversem, onun için de, benim için de büyük bir felâket olur. Yalnız kalırsa daha mesut olacaktır... Anlıyor musunuz? İstirham ederim, çocuğu derhal alıp götürün, bana daha fazla eziyet etmeyin!

Tekrar yatağa uzanmıştı, yüzü yastığa gömülü, saçları darmadağın, perişanlığı arasında, güzel omuzları yarı çıplak, derin hıçkırıklarla ağlıyordu.

Couteau kadın, karyolanın ayak ucunda duruyor, sessiz, hareketsiz, bekliyordu. Koyu renkli yün fistanı içinde, sarı kordelâlarla süslü siyah hotoziyle, yabanlıklarını giymiş köylü karısı halini muhafaza ediyordu; o tamahkârlık ve desise maskesi halindeki uzun yüzü, merhamet ve safdillik ifade atmeğe uğraşıyordu. İşin bozulduğunu tahmin etmekle beraber, her zamanki şarlatanlığını bir daha denedi.

— Bilmiş olun, madam, yavrunuz, Rougemont da, tıpkı kendi evindeymiş gibi rahat edecektir. Bütün eyalette, hiçbir yerin havası, oranınki kadar güzel değildir, tedavi için, Bayeux'den gelenler oldu. Ya o yavrucakları görseniz, nasıl iyi bakılıyorlar, nasıl nazlı büyütülüyorlar! Bütün memleket hep bu işle uğraşıyor, küçük Parislileri evlerine alıp, sevmek, okşamakla... Üstelik, sizden fazla para alacak değilim, bir ahbabım var, üç tane çocuk aldı, tabii üçünü de emzikle

besliyor, onun için, bir dördüncü çocuk alırsa ona hiç yük olmayacak, sizinkini adetâ cabadan besleyecek... Nasıl, işinize geliyor mu, heveslenmiyor musunuz?

Fakat, Norine'in, göz yaşı dökmekten başka cevap vermediğini görünce, vakit kaybetmek işine gelmiyen işgüzâr kadın edasiyle, sert bir hareket yaptı. On beş günde bir yaptığı seferlerde, idarehanelere uğrayıp getirdiği sütnineleri bırakır bırakmaz, birkaç saat içinde, çabucak ebe kadınları dolaşır, götüreceği nevzatları toplar, kendi tabiriyle, çocukların nakli işine yardım eden iki üç kadınla birlikte, aynı akşam şimendifere binip dönebilirdi. Bu sefer daha acele ediyordu, çünkü, onu azçok her işe koşturan madam Bourdieu, Norine'in çocuğunu, Rougemont'a götürmiyecek olursa, derhal çocuk esirgeme yurduna götürmesini söylemişti.

Ebe kadına dönerek:

— Öyleyse, dedi, yalnız öteki madamın çocuğunu götüreceğim. En iyisi, hemen onu görüp, son olarak anlaşayım. Sonra, gelir bunu alırım, götürür beriye bırakırım, koşa koşa, koşa koşa, trenim saat altıda zira.

Onlar, bir gün evvel doğurmuş olan Rosine'in odasına gitmek için dışarı çıkınca, odanın ağır sessizliğinde, halâ hıçkıra hıçkıra ağlıyan Norine'in iniltisinden başka gürültü kalmadı. Mathieu, beşiğin yanına oturmuş, el'an mışıl mışıl uyuyan biçare yavruya, son-

suz bir acıma ile bakıyordu. Odadaki sahne cereyan ederken, dikişine dalmış gibi, hiç ses çıkarmadan oturan küçük hizmetçi Victoire da, o derin sükût ortasında, gözlerini iğnesinden ayırmadan, sonu gelmez bir şekilde, ağır ağır konuşmağa başladı.

— Çocuğunuzu bu murdar karıya emanet etmemekte yerden göğe kadar haklısınız! Yetimhanede, ne muamele ederlerse etsinler, o kadının elinde bulunmaktansa orada olsun daha iyi. Hiç değilse, belki yaşaması ihtimali vardır. Ben de, sizin gibi, çocuğumu hemen oraya götürmeleri için bu yüzden ısrar ettim... Biliyor musunuz, ben oralıyımdır. Ya, Berville'liyim, Rougemont'a altı kilometrelik bir yer, Couteau kadını da tanırım, bizim orada adı çok geçer. Malın gözüdür! Önce, hendeğin birinde, bir çocuk peydahlamış; maksat sütnine olmak; sonra, bakmış ki, sütünü satarak yaptığı hırsızlık yetişmiyor, bu sefer, başkalarının sütünü satmağa başlamış. Mükemmel bir şıllık zanaatı, ne yürek ister, ne duygu! Üstelik, arkasından talihi yardım etti, kaba saba, kazık gibi bir herifle evlendi, şimdi parmağının ucunda çeviriyor, adam ona yardım ediyor. İş sıkı oldu muydu, o da sütnineler getiriyor, çocuklar götürüyor, karı koca ikisi, giyotinle kafası kesilen kaatillerin hepsinden daha canidirler... Bir Berville belediye reisi vardır, mert adamdır, kendi halinde bir burjuvadır, Rougemont, eyaletin

yüzkarasıdır derdi. Gerçi Rougemont'la Berville arasında, ötedenberi, biribirini çekememezlik vardır, bilirim. Ama, ne de olsa Rougemont'lular, Paris miniminilerini murdar ticaretlerine alet etmekte, sahiden de pervasız davranıyorlar. Gitgide, bütün ahali bu işe burnunu soktu, kasaba baştan aşağı yalnız bu zanaatı işler, görseniz, toprağa kabil olduğu kadar fazla çocuk sokmak için nasıl tertibat almışlardır. İnan olsun, aldıkları mal ellerinde kalmıyor. Sürüm ne kadar çok olursa, ne kadar çok çocuk ölürse, o kadar fazla kazanıyorlar... Couteau kadının, her hafta, kabil olduğu kadar fazla çocuk götürmeğe can atmasının sebebi işte bu.

Paris'in henüz yalancı edemediği bu saf kız, bu müthiş şeyleri, o sersem haliyle anlatıyor, bildiği şeyleri sonuna kadar söylüyordu.

— Eskiden, daha betermiş. Babamdan dinledim, onun zamanında, kılavuz kadınlar, bir seferde dört beş çocuk birden getirirlermiş. Düpedüz çıkın yapar, iple bağlar, koltuklarına alıp taşırlarmış. Garlarda, çocukları, bekleme salonlarının peykelerine dizerlermiş; hattâ, bir gün, Rougemont'lu bir kılavuz kadın, bir tanesini orada unutmuş da bir mesele haline gelmiş, çünkü çocuğu ölü bulmuşlar. Sonra, trenlerde, açlıktan feryadeden, üstüste yığılı zavallı çocukların hali görülecek şeymiş. Hele kışın, fazla kar yağdığı zamanlar, lime lime kundakların içinde, yarı çıplak, soğuktan mos-

mor, öyle tir tir titrerlermiş ki, yürekler acısı bir manzara imiş. Sık sık, bu çocuklardan ölenler olurmuş, küçük cenazeyi ilk istasyonda indirirler, en yakın mezarlığa gömerlermiş. Yolda ölmiyenlerin, gidecekleri yere ne halde vardıklarını artık siz anlayın. Bizim orada domuzlara daha iyi bakarlar, muhakkak ki böyle yolculuk ettirmezler. Babam, insan taş olsa ağlar, derdi... Ama, şimdi, daha fazla dikkat ediliyor, kılavuz kadınlar, her seferde, bir tek çocuk götürebiliyorlar. Vakaa, kaçamak yapıyorlar, iki çocuk götürdükleri oluyor; sonra da, yolunu buluyorlar, yardımcı kadınlar tedarik ediyorlar, memlekete dönenlerden istifade ediyorlar. Netekim Couteau kadın, kanundan kaçmak için, türlü şeyler icadeder. Kaldı ki, bütün Rougemont ahalisi göz yumuyor, ticaretin devam etmesinde fazla menfaatleri var, bir tek şeyden korkarlar, polisin, kasabanın işlerine burnunu sokmasından... Hükümet, her ay, istediği kadar müfettiş göndersin, cüzdanları yoklasın, belediye reisinin imzasını, belediyenin mühürünü görmek istesin, onlar bildiklerini okurlar. Karılar, yine rahat rahat, alış verişlerini yürütürler, minimini yavrucukları, ellerinden geldiği kadar, obür dunyaya yollarlar. Rougemont'da bir kuzinimiz vardı, bize bir gün dedi ki: «Maliv ire kadında talih var, geçen ay, yine dört tanesini kaybetti.»

Victoire, iğnesine iplik geçirmek için bir lâhza sustu. Norine hâlâ ağlıyordu.

Mathieu, dehşetten dili tutulmuş, gözleri, uyuyan çocukta, dinliyordu.

Hizmetçi kiz devam etti:

— Şimdi, Rougemont hakkında, eskisinden daha az şeyler söyleniyor, elbette. Ama, ne olursa olsun, bu kadarı bile, insanı, çocuk doğurmaktan yıldırır... Biz, üç dört sütnine tanırız ki, sağlam ayakkabı değillerdir. Bilirsiniz, çocuklara emzikle süt vermek usuldendir, ama, o emziklerin halini görseniz, hiç bir zaman temizlenmez, iğrenç bir pislik içindedir, çucuklara verilen süt, kışın buz gibi soğuktur, yazın kesilmiştir! Hele Vimeux kadın, emziğin de pahalıya çıktığını söyler, aldığı bütün çocukları çorbayla besler. Böylece, obür dünyaya daha çabuk gidiyorlar; hepsinin karnı şiştir, patlıyacaklar sanırsınız. Loiseau kadının evinde, murdarlık o derecededir ki, çocukların, kendi pislikleri içinde, eski paçavralar üzerinde yattıkları köşeye yaklaşınca, burnunuzu tıkamanız icabeder. Gavotte kadının kendisi, kocasiyle beraber tarlaya gider, evinde her zaman bulunan üç dort çocuğu, büyük babalarına bekletirler; adam yetmiş yaşındadır, kötürümdür, tavukların, gelip çocukların gözünü oymasına bile mâni olmaktan âcizdir. Gauchois kadının evindeki usul daha güzeldir, çocukları bekliyecek kimsesi olmadığı için, yere düşüp kafaları patlamasın diye, onları beşiklerine bağlar. Kasabanın tekmil evlerini dolaşsanız,

hepsinde aynı hali görürsünüz. Hiç bir ev yoktur ki, bu mal üzerinde bezirgânlık etmesin. Bizim kasabanın etrafında, ahalisi dantelâ yapan yerler vardır, peynir yapan yerler vardır, elma şarabı yapan yerler vardır. Rougomont'da da, küçük ölüler yapılır.

Birdenbire dikişi bıraktı, ürkek, masum bakışlı parlak gözleriyle Mathieu'ye baktı.

— Ama, asıl güzeli, Couillard kadın; ihtiyar bir hırsız karıdır, vaktiyle altı ay hapiste kalmış, şimdi, kasabadan biraz dışarıda, ormanın eteğinde yerleşmiş. Couillard kadının evinden hiçbir çocuk, asla diri çıkmamıştır. Bu onun ihtisasıdır. Bir kılavuz kadının, meselâ Couteau kadının ona bir çocuk getirdiği görüldü müydü, mesele derhal anlaşılır, bunun ne demek olduğu malûmdur. Couteau kadın, mutlaka, çocuğun ölümünü pazarlık etmiştir. Muamele cok sadedir. Ana baba, üç dört yüz frank para verirler, şu şartla ki, çocuk, ilk komünyonuna kadar muhafaza edilecektir; tabii, çocuk, bir hafta içinde ölür; üzerine doğru bir pencereyi açık bırakmak kâfi; babamın tanıdığı bir kılavuz kadın öyle yaparmış, kışın, evinde altı tane yavru bulunduğu zaman, kapıyı ardına kadar açık bırakır, sokağa çıkar, bir dolaşırmış... Meselâ, şu bitişik odadaki çocuk, Couteau kadının görmeğe gittiği; onu Couillard kadına götüreceğine eminim. Çünkü, geçen gün, matmazel Rosine'in, onunla toptan pa-

zarlık ettiğini, dört yüz frank vermek üzere anlaştığını duydum. Para bir tahtada ödenecek, ondan sonra artık hiçbir şeyle meşgul olunmıyacak.

Susmak zorunda kaldı; Couteau kadın, Norine'in çocuğunu almak üzere, yanında madam Bourdieu olmadan, yalnız başına odaya girmişti. Küçük hizmetçi kızın anlattığı hikâyelerle, nihayet üzüntüsünü unutan Norine, artık ağlamıyor, çok merakla onu dinliyordu. Fakat kılavuz kadını görünce, korkmuş, olup bitecek şeyi görmeğe mecali kalmamış gibi, yüzünü tekrar yastığa gömdü. Mathieu de, tetreyerek sandalyesinden kalkmıştı.

Couteau kadın

— Tamam, anlaştık, çocuğu götürüyorum, dedi. Madam Bourdieu, gereken malûmatı, doğum tarihiyle belediye dairesinin adını bir kâğıda yazıp bana verdi. Yalnız, isimler lâzım... Çocuğa ne isim koyalım?

Norine önce cevap vermedi. Sonra, zorlukla çıkan, yastığın boğduğu bir sesle:

— Alexandre, dedi.

— Peki, Alexandre olsun .. Ama, günün birinde, aklınıza eser de aramağa kalkarsanız daha kolay tanımanız için başka bir isim daha verseniz iyi olur.

Cevabı Norine'in ağzından, yine zorla almak icabetti.

— Honoré.

— Âlâ! Alexandre-Honoré. Bu isim sizin, birinci isim de, babasının göbek adı değil mi?... Bu iyi oldu, ne lâzımsa öğrendim. Yalnız, saat dört oldu bile. Bir araba tutmıyacak olursam, altı trenine yetişmek için kabil değil vaktinde dönemiyeceğim. Gideceğim yer Luxembourg'un öte tarafında, ta cehennemin dibinde. Araba da dünyanın parası... Ne yapsak acaba?

Couteau kadın, kederle sinirleri bozulan bu kızdan bir şey koparabilir miyim diye sızlanıp dururken, Mathieu, birdenbire, vazifesini sonuna kadar yerine getirmeği düşündü. Kadını, çocuk esirgeme yurduna kadar kendisi götürecek, çocuğun kendi yanında, oraya yerleştirildiğini Beauchêne'e haber verebilecekti. Bunun üzerine, Couteau kadına, aşağı inip bir araba tutacağını, kendisini yurda kadar götüreceğini söyledi.

— Hay hay, benim işime gelir... Haydi bakalım! Yavrucak o kadar güzel uyuyor ki, uyandırmak günah; ama, ne yapalım, alıp götüreceğiz, öyle lâzım.

Bu işe alışık kuru elleriyle çocuğu yakalamış, belki de biraz sertçe hareket etmişti; yavruyu, sadece, rakîp bir yere götürmeğe memur olduğu için, safdil ve yaltaklanan edasını unutmuştu. Çocuk uyandı, şiddetle haykırmağa başladı.

— Vayy! Arabada da bu yaygarayı tutturursa işimiz var... Haydi bakalım, yürüyelim!

Fakat Mathieu onu bir daha durdurdu.

— Norine, çocuğunuzu öpmek istemezmisiniz ?

Çocuğun ilk feryatlarında, zavallı kız, yorganın altına daha fazla sokulmuş, bu sesi işitmekten harap, kullaklarını tıkamıştı.

— Hayır, hayır, götürün, derhal götürün, beni yine rahatsız etmeğe başlamayın.

Gözlerini de kapıyor, boyuna karşısına çıkarılan hayali koliyle itiyordu. Lâkin, kılavuz kadının, çocuğu yatağın üstüne koyduğunu hissedince ürperdi, doğruldu, boşluğa doğru, telâşlı bir öpucük savurdu, dudakları, çocuğun ufacık takkesine değdi. Norine, yaşlarla bulanan gözlerini bir parça aralamıştı, ancak, bu zavallı yavrunun, meçhule fırlatılıp atıldığı anda haykıran ve çırpınan müphem hayalini görebilmiş olsa gerekti.

— Beni öldürüyorsunuz, götürün, götürün!

Çocuk, arabaya girince birdenbire sustu; belki arabanın sarsıntısı ile sükûnet bulmuş, belki de, tekerleklerin gıcırtısından korkmuştu. Onu kucağında tutan Couteau kadın, önce konuşmadı, güneşten pırıldayan kaldırımların seyrine dalmış göründü; Mathieu de, dizleri üzerinde, biçare çocuğun ayaklarını hissediyor, acı acı düşünüyordu. Sonra, kadın, birdenbire konuştu, düşüncelerine yüksek sesle devam etti.

— Bu genç madam, çocuğu bana emanet etmediğine çok hata etti, ne iyi bir yere yer-

leştirecektim, Rougemont'da arslan gibi büyüyecekti... Ama, neylersin, bütün anneler böyle, zannediyorlar ki sırf kazanç düşüncesiyle peşlerinde koşuyoruz. Sorarım size, kendi payıma bana beş frank verseydi, dönüş paramı da ödeseydi iflâs mı ederdi? Onun gibi güzel bir kız her zaman para bulur... Biliyorum, bizim zanaatta namusiyle çalışmayanlar, bezirgânlık edenler, bahşiş istiyenler vardır, sonra, çocukları, tenzilâtla yerleştirirler, hem anayı babayı soyarlar, hem sütnineyi. Bu minimini yavrucakları satılık mal, söz misali tavuk, hindi yahut zerzevat yerine koymak, yakışık alır şey değil. Bu alış veriş işinde, insanın katı yürekli hale gelmesine, çocukları tartaklamasına, cansız malmış gibi elden ele geçirmesine aklım eriyor... Ama, mosyö, ben namuslu bir kadınım, kasabamın belediye reisinden ruhsatım var, elimdeki iyi durum vesikasını herkese gösterebilirim. Şayet Rougemont'a yolunuz düşerse, hele bir Sophie Couteau'yu sorun. Çalışkan kadındır, kimseye on para borcu yoktur, diyeceklerdir.

Mathieu, bu kadının, kendisini ne yüzle böyle methettiğini anlamak için ona bakmaktan kendini alamadı. Kılavuz kadın, kurnaz köylü karısı sezgisiyle, sanki aleyhinde ileri sürülen ithamları tahmin ediyormuş gibi, Victoire'ın anlattığı şeylere âdeta cevap teşkil eden bu müdafaa onun dikkatini çekiyor-

du. Kadın, delici bir bakışla, ta ruhuna kadar araştırıldığını hissedince, gereği kadar pervasızca yalan söylememiş, herhangi bir ihmalle kendini ele vermiş olmaktan korkmuş olacak ki, ısrar etmedi, daha yumuşadı, artık, yalnız, o Rougemont cennetini methetti, çocukların, orada göğüslere bastırıldığını, beyzadeler gibi beslenip, bakıldığını, nazlı nazlı büyütüldüğünü anlattı. Sonra, mösyönün ağız açmadığını görünce tekrar sustu. Bu adamı elde etmeğe çalışmak nafileydi. Araba, gidiyor, boyuna gidiyordu; kalabalık, gürültülü sokaklar biribirini takibediyordu; Seine nehrini aşmışlardı, Luxembourg'a geliyorlardı. Ancak bahçeyi geçtikten sonradır ki, Couteau kadın tekrar konuştu.

— Eğer bu genç madam, çocuğunun, çocuk esirgeme yurduna girmekle bir şey kazanacağını zannediyorsa, çok iyi... Malûm ya, mösyö, hükümete karşı birşey demiyorum, ama, doğrusu, söylenecek çok söz var. Rougemont'da, yurdun bize yolladığı bir sürü çocuk var, emin olun böyleleri ötekilerden daha sağlam değil; onlar da ölüyorlar, öbürleri de... Ama, herkes kendi bildiği gibi harekette serbesttir. Lâkin, çocuk esirgeme yurdunda olup biten şeyleri, benim gibi sizin de bilmenizi isterim.

Araba, eski dış bulvara gelmeden, Denfert-Rochereau sokağının üst başında durdu. Orada, külrengi büyük bir duvar, soğuk

bir resmî bina cephesi uzanıyordu; Couteau kadın, bu duvarın nihayetinde, bir burjuva evi sükûneti sezilen, çıplak ve sade, küçücük bir kapıdan, çocuk kucağında, girdi. Mathieu de peşinden girmişti. Fakat, bir madamın, getirilen çocukları kabul ettiği korkunç kalem odasına kadar birlikte gitmek için ısrar etmedi; fazla müteessirdi, orada sanki bir cürümde suç ortaklığı etmiş gibi, kendisine sualler sorulmasından korkuyordu. Kılavuz kadın, madamın, kenndisine hiç bir şey sormıyacağını, sırrın gayet sıkı muhafaza edildiğini ne kadar söylediyse de, o, bir bekleme odasında oturmağı tercih etti. Bu oda, kapalı birçok bölmelerle ayrılıyor, çocuk bırakmağa gelmiş kimseler, sıra beklemek için bu bölmelere oturtuluyordu. Mathieu, Couteau kadının, çocuğu alıp götürüşünü seyretti; yavrucak, bulanık gözleri alabildiğine açık, hâlâ uslu uslu duruyordu.

Bekleyiş, herhalde yirmi dakikadan fazla sürmediği halde, ona çok uzun gözüktü. Hastahane kokan bu meşe kaplamalı, ciddî, kasvetli bekleme odasında ölü bir sessizlik vardı. Mathieu, yalnız, boğuk bir yeni doğmuş çocuk viyaklaması işitiyor, bu viyaklamayı, zaman zaman, zaptedilmeğe çalışılan derin hıçkırıklar örtüyordu; belki de, bitişik bir bölmede bekliyen bir ana hıçkırıyordu. Hâtıraları, Mathieu'yü, o eski kuleye, duvara gömülü o dönme dolaba götürüyordu. Ana,

gizli gizli geliyor, çocuğu dolaba sokuyor, çıngırağı çalıyor, sonra, savuşuyordu. Mathieu, çok gençken, böyle bir dolabı, Porte-Saint-Martin tiyatrosunda oynanan bir melodramda görmüştü. Fakat ne maceraları hatırlatıyordu, taşradan getirilip arabacı tarafından oraya bırakılan sepetler içindeki zavallı mahlûklar, gizlice gelen birtakım adamların bir daha adı sanı bilinmemek üzere attıkları düşes çocukları, sevda mahsullerinden karanlıkta yakalarını sıyıran baştan çıkarılmış dizi dizi biçare işçi kızları vardı. Durum ne kadar değişmiş görünüyordu, kule hazfedilmişti, çocuğu açıkça bırakmak mecburiyeti vardı, ya bu yoksullar evi kapısına benziyen çıplak ve ciddî methal, ya bu tarihleri, isimleri kaydeden, aynı zamanda, sımsıkı bir sır muhafazası taahhüdüne girişen idare teşkilâtı!

Mathieu, bazı kimselerin, dönme dolaplar kalktıktan sonra çocuk düşürenlerin ve çocuk kaatillerinin sayısı bir misline çıktığı iddiasında bulunduklarını bilmiyor değildi. Halbuki, hür bir cemiyetin asıl rolü fenalığı önlemek, ona hücum etmek, onu, daha tohum halindeyken yok etmek olduğu halde, dünkü cemiyetin, emri vakiler karşısında, fenalığı kabul etmek, vücudu elzem bir lâğım gibi setlerle örtmek, saklamak fikri karşısında aldığı durumu, halk efkârı hergün daha fazla ayıplar. Terkedilen çocukların sayısını azaltmanın biricik çaresi, anaları tanımak, onlara gayret

vermek, yardım etmek, ana olmak imkânını bahşetmektir. Fakat Mathieu o anda, muhakeme etmiyordu, içinde bulunduğu bekleme odasından gelip geçen cinayetleri, ayıpları, korkunç acıları düşündükçe, yalnız kalbi, gitgide artan bir merhamet ve bir ıstırapla burkuluyordu. Esrarengiz, küçük kalem odasında çocukları teslim alan şu madam kim bilir ne müthiş sırlar işitiyor, nasıl bir ıstıraplar, alçaklıklar ve sefaletler geçidi seyrediyordu! Fırtına halinde esen bir rüzgâr, kaldırımdaki enkazı, yukarı tabakadaki biçarelikleri, bilinmiyen bütün faciaları, bütün işkenceleri ona doğru itiyordu. Burası, ka zazedelerin sığındığı limandı, zavallı kadınların günah mahsullerinin, dibine dalıp kayboldukları karanlık çukurdu. Beklemesi uzayan Mathieu, üç kadının geldiğini gördü. Bir tanesi, muhakkak, fakir bir işçi idi, bununla beraber zarif ve güzeldi, öyle zayıf, öyle solgundu ki, şaşkın hali, Mathieu'ye, okuduğu bir zabıta vak'asını hatırlattı. Buna benzer bir kız, çocuğunu bıraktıktan sonra, gidip kendini suya atmıştı; ötekini, evli bir kadına benzetti, belki ailesi çok kalabalık olduğu için, bir fazla boğazı daha besliyemiyen bir işçi karısıydı; üçüncüsü, bir orospu olsa gerekti, uzun boylu, iri yarı, küstah tavırlı bir kadındı, sabahları, sokağa çöp tenekesi boşaltır gibi, oraya, altı sene içinde ardıardına üç dört çocuk getiren cinstendi. Biribirinin

peşinden içeri daldılar, Mathieu, onların, ayrı ayrı bölmelere yerleştirildiklerini işitti, kendisi, içi kan ağlıyarak, insafsız kaderin, insanları nasıl ezdiğini hissederek, halâ bekliyordu.

Nihayet, Couteau kadın, elleri boş, dönüp geldiği zaman hiçbir şey söylemedi, Mathieu de ona sual sormadı. Arabaya, böylece susarak, tekrar bindiler. Ancak on dakika sonra, araba, kalabalık sokakların hayhuyu ortasında giderken, Couteau kadın gülmeğe başladı. Sonra, hâlâ susan ve somurtan yol arkadaşı, bu âni neşenin sebebini sormağa tenezzel etmeyince, nihayet, yüksek sesle :

— Niçin gülüyorum, biliyor musunuz? dedi... Sizi orada biraz bekletmemin sebebi, kalem odasından çıkarken, bir arkadaşıma rasgeldim, yurtta hastabakıcıdır. Taşradaki sütninelere çocukları götürenler hastabakıcılardır... İşte o arkadaşım anlattı, yarın Rougemont'a gidiyormuş, iki hastabakıcı daha berabermiş, şimdi teslim ettiğim çocuk, herhalde, götürecekleri kafile içinde bulunacakmış.

Yapmacıklı yüzünü kırıştıran aynı soğuk gülüşle, bir daha güldü.

— Nasıl? Tuhaf değil mi? Annesi, çocuğu Rougemont'a götürmemi istemedi, ama, yine de götürecekler işte! Böyle, çaresiz olan şeyler vardır.

Mathieu cevap vermedi. Fakat, içi buz kesilmişti. Doğru idi, kader, insafsız, geçip gidiyordu. Zavallı yavrunun hali nice olacaktı? Onu, kardeşlerinin arasından alınıp öldürülen köpek yavrusu gibi, hangi yakın ölüme, ıstırap, sefalet veya cinayet dolu hangi hayata fırlatıp atıvermişlerdi?

Araba yoluna devam etti, tekerleklerin gıcırtısından başka bir şey kalmadı. Couteau kadın, ancak, Miromesnil sokağında, ebe kadının evinin önünde arabadan indiği zamandır ki saatin beş buçuğa geldiğini gördü, treni mutlaka kaçıracağım diye sızlandı, çünkü, daha görülecek hesapları vardı, hem yukarıdaki çocuğu alacaktı. Şimal garına gitmek için arabayı alıkoymak isteyen Mathieu, herşeyi görüp öğrenmek, kılavuz kadınlar giderken orada hazır bulunmak gibi, ıstırap verici bir meraka kapıldı. Couteau kadını teskin etti, çabuk olmasını, kendisini bekliyeceğini söyledi. Kadın, bir çeyrek saat müsaade isteyince, Mathieu, Norine'i bir kere daha görmeği arzu etti, kendisi de yukarı çıktı.

Odaya girdiği zaman, Norine'i, yapyalnız, yatağın içine oturmuş, küçük kızkardeşlerinin getirdiği portakallardan birini yemekle meşgul buldu. Tombul, güzel kız oburluğiyle yiyor, dilimleri dikkatle ayırıyor, bir kâse sütü içmekle meşgul, ağzının tadını bilir bir kedi gibi, cildi, çözük saçlarının yığını altın-

da ürpertiler geçirerek, gözleri yarı kapalı, kırmızı ve körpe dudaklarının bütün kuvvetiyle emiyordu.

İçeriye, birdenbire birinin girmesi onu ürpertti. Ziyaretçiyi tanıyınca, utangaç bir eda ile gülümsedi.

Mathieu, sadece:

— Oldu, tamam, dedi.

Norine hemen cevap vermedi, mendiliyle parmaklarını sildi. Bununla beraber, bir şey söylemek zorunda kaldı.

— Tekrar geleceğinizi söylememiştiniz, sizi beklemiyordum, dedi... Neyse, mademki oldu, daha iyi. Emin olun, başka türlü yapmağa imkân yoktu.

Ebenin evinden ayrılması meselesini açtı, tekrar fabrikaya girebilir miyim diye sordu, ne olursa olsun gidip müracaat edeceğini söyledi, bakalım, patron beni kapı dışarı etmek cesaretini gösterecek mi? dedi.

— Parasız kaldığımdan, yahut nadim olduğumdan değil ha, çünkü, ondan daha rezil bir insana düşmeme imkân yoktur.

Sonra, dakikalar, gayet uzun geçti, konuşma üzücü oluyor, Mathieu, tektük cevaplar veriyordu; o sırada, Couteau, nihayet gözüktü, öteki çocuğu kucağına almış, yeniden yüklü bir halde, fırtına gibi içeri girdi.

— Çabuk, çabuk! Hesapları biter tükenir şey değil, bana iki metelik fazla bırakmamak için, aralarında kavga dövüş yarış ediyorlar!

Fakat Norine, onu durdurdu.

— Matmazel Rosine'in çocuğu bu. Rica ederim, şunu bana gösterin.

Çocuğun yüzünü açtı, haykırdı.

— Amaan! Ne şişman, ne güzel! Yaşamaktan başka bir istediği yok.

Kılavuz kadın, bilgiç bilgiç hüküm yürüttü.

— Ha şunu bileydiniz! Bu iş hep böyledir. Elâleme yük olacak değil mi ya, mutlaka dev gibi sağlam olur.

Norine neşelenmiş, rikkate gelmişti; bir çocuk görünce daima heyecanlanan kadınlara mahsus okşayıcı bakışlarla, onu seyrediyordu. Bir cümleye haşladı.

— Yazık, günah, insanın içi nasıl elverir de...

Lâkin, sustu, cümleyi değiştirdi.

— Evet, bu melek gibi yavrucakları terk etmeğe mecbur olmak ne yürekler acısı şey!

Couteau kadın:

— Allaha ısmarladık! Hoşça kalın! diye haykırdı. Bana trenimi kaçırtacaksınız. Dönüş biletleri de bende, öteki beş kadın beni garda bekliyorlar. Yetişemezsem kıyametleri koparırlar!

Koşa koşa çıkarken, Mathieu peşinden gitti. Kadın, basamakları dörder dörder inerken, merdivende, kucağındaki hafif yükle beraber az kaldı düşüyordu. Sonra, kendini

arabaya atıp da araba hareket edince:

— Oof! Hele şükür, dedi. Şu kızı görüyor musunuz, mösyö? Ayda on beş franga kıyamadı da üstelik matmazel Rosine'i kabahatli buluyor. Kadıncağız, çocuğuna, ilk komünyon yaşına kadar iyi bakılsın diye; bana dört yüz frank verdi!... Bu çocuk da, sahiden tosun gibi. Bakın hele! Yoo! Sevda çocukları güzel oluyor. Ne yazık ki, en güzelleri, ekseri en erken ölüyorlar.

Mathieu, kılavuz kadının kucağında, Norine'in yerini almış olan çocuğa bakıyordu. Yavru, törenle idama götürülen, ölüm mahkûmu bir prens çocuğu gibi, bembeyaz bir kundağa sarılmış, dantelâlarla süslü, gayet ince çamaşırlar giydirilmişti. Şimdi, Mathieu, o feci hikâyeyi hatırlıyordu. Ananın ölümünden üç ay sonra, baba, kızının koynuna girmişti, bu iğrenç gizli münasebetten şu çocuk doğmuş, muayyen bir ücret karşılığı, sütnineye terk edilmişti, kadın, onu, ardına kadar açık bırakılacak bir pencerenin veya bir kapının tesadüfüne bırakarak, fütursuzca yok edecekti. Daha şimdiden melek kadar güzel, zarif bir yüze sahip, henüz doğmuş olan yavru çok uslu idi, hiç ağlamıyordu. Mathieu'nün vücudunu, feci bir ürperti sarstı, Saint-Lazare garının avlusunda, Couteau kadın, arabadan hızla atladı.

— Teşekkür ederim, mösyö, çok nezaket gösterdiniz, dedi... Tanıdığınız madamlara be-

ni tavsiye etmek lûtfunda bulunursanız emirlerine amadeyim!

Mathieu, arabadan inince, gözüne ilişen bir manzara karşısında, bir müddet daha orada durdu. Her birinin kucağında, kundakta bir çocuk bulunan, köylü tavırlı beş kadın, yolcuların ve yüklerin itiş kakışı ortasında, dara gelmiş kuzgunlar gibi, kocaman sarı gagaları endişeli, kara kanatları telâşla çırparak, koşuyorlar, çarpınıyorlardı. Sonra, Couteau kadını nihayet görünc, hep bir ağızdan haykırıştılar, beşi birden, azgın ve yırtıcı bir seğirtişle ona doğru atıldılar. Karşılıklı, şiddetle bağırıştıktan, sert sert konuştuktan sonra, altısı birden, hotozlarının kordelâları dalgalanarak, etekleri uçuşarak, leşliğe dönememekten korkan yırtıcı kuşların sürü halinde uçuşu gibi, çocuklar kucaklarında, trene saldırdılar. Duman ve düdük sesleri arasında, dadılar gözden kayboldular. Mathieu, büyük kalabalığın ortasında yalnız kalmıştı. Bu uğursuz kuzgunların, her sene Paris'ten alıp gö türdükleri ve yüzlerini bir daha kimsenin görmediği çocukların sayısı yirmi bindi. İnsan tohumunun ziyan olması, zevk için, kızgın kaldırıma atılması yetmiyordu, mahsulün fena toplanması, çocuk düşürmelerle, çocuk kaatillikleriyle, feci fireler vermesi yetmiyordu, üstelik, canlı mahsul, ambara baştan savma yığılıyor, yarısı mahvoluyor, eziliyor, öldürülüyordu. Fire devam ediyor, kazancın ko-

kusunu alan hırsız ve kaatil karılar, yedi iklim dört bucaktan geliyorlar, kucaklarına sığdırabildikları kadar yeni doğmuş, henüz dile gelmemiş hayatı, ölüm haline getirmek için, alıp uzaklara götürüyorlardı. Bunlar, av köpekleriydi, kapıları gözetliyorlardı, mâsum tenin kokusunu uzaktan alıyorlardı. Topladıkları yığın yığın çocuk garlara doğru sevkediliyordu, bu karılar, beşikleri, hastahane ve doğum evi koğuşlarını, hükûmetin mahrem doğum yurtlarını, ebe kadınların şüpheli odalarını, yakacak ateşi, yiyecek ekmeği olmıyan loğusaların sefil izbelerini boşaltıyorlardı. Bütün kundaklar yığın halinde toplanıyor, tartaklanıyor, ta falan yere, meçhule, şuursuz olarak veya istekle cinayete doğru gönderiliyor, dağıtılıyordu. Kökünden silip süpüren hamleler fırtına hıziyle geçiyor, tırpan, kesat mevsimi tanımadan, başakları her lâhza biçiyordu. Miniminiler, nasıl fena ekilip fena biçiliyorlarsa, gıdaları da fena veriliyordu. Korkunç firenin, gürbüz doğdukları halde öldürülen, sütü hayat veren yegâne sütnineden, anadan ayırtılan çocukların sebebi bu idi.

Mathieu, birdenbire, yavrularını, Gervais kucağında olduğu halde, geniş kırların ortasında, Yeuse köprüsü üzerine mutlaka kendisini keklemekte olan, sıhhatli ve kuvvetli Marianne'ı düşününce, yüreği ısındı. Bir yerde okuduğu rakamlar hafızasında canlanı-

yordu. Sütninelikle geçinilen bazı eyaletlerde, sütnineye verilen yavrular arasında ölüm vakaları yüzde elli nisbetindeydi; en iyilerinde yüzde kırk, en kötülerinde yüzde yetmişti. Yapılan hesaba göre, bir asır içinde on yedi milyon çocuk ölmüştü. Ölüm vakaları yekûnunun vasatisi, uzun müddet, senede yüzle yüz yirmi bin arası devam etmişti. En kanlı devirlerde, en yaman fatihlerin giriştikleri büyük boğuşmalarda, bu kadar çok adam ölmemişti. Bu, Fransanın, her sene kaybettiği dev ölçüsünde bir savaştı; var kuvveti bu gayya kuyusunda kayboluyor, her ümidi bu mezarlığa gömülüyordu. Sonunda, mutlaka bozgun vardı, milletin budalaca ölümü vardı. Mathieu, dehşete kapıldı, içinde yaşadıkları huzur ortasında, akıllı uslu hayat ve sıhhat ortasında Marianne'a kavuşmak ihtiyacından, bu teselli verici ihtiyaçtan başka bir şey duymadı, oradan savuştu.

III

Bir perşembe sabahı, Mathieu, doktor Boutan'ın evinde öğle yemeği yiyordu. Doktor, on seneden fazla bir zamandan beri, Üniversite sokağında, Palais Bourbon arkasındaki bir binanın asma katında otururdu. Döl bereketinin ateşli bir tarafları olan bu adam, kendinin de tuhaf bulduğu bir tezatla, bekârdı, bu hali izah ederken, o hoş babacan

edasiyle, bu sayede, başkalarının karılarını doğurtmakta daha serbest olduğunu söyledi. Sayısı çok fazla olan müşterilerinin arasız itiş kakışı arasında, biricik boş zamanı, yemek vaktı idi; öyle ki, bir ahbabı kendisiyle ciddî bir şey konuşmak istediği zaman, onu, alelâcele, bir yumurta, bir pirzola yenilip bir fincan da kahve içilen çok mütevazı bekâr sofrasına davet etmeği tercih ederdi.

Mathieu, kendisine, mühim bir mesele hakkında danışıp fikrini almak istiyordu. İki hafta düşündükten sonra, ziraat işini denemek, hiç kimsenin tanımadığı, kadri bilinmiyen o Chantebled malikânesini hercü merçten kurtarmak hulyası, zihninde öyle yer almağa başlamıştı ki, bir karar verememek yüzünden artık rahatsız olacak hale gelmişti. Önüne geçilemiyecek kuvvetle, döl yetiştirmek, hayatı devam ettirmek ihtiyacı; vücude getireceği eseri, sıhhat, kuvvet, zenginlik yaratmak eserini bulan ve bu yüzden uykuları kaçan bir insanın şiddetli arzusu, içinde, günden güne büyüyordu. Fakat, basiretli ve derin bir akıllılık eseri olduğunu yalnız kendisinin sezdiği, görünüşte pek çılgınca bir iş olan bu teşebbüse girişmek için, ne kadar büyük bir cesarete, ne parlâk bir ümide ihtiyacı vardı! Bunu kiminle münakaşa edebilir, son tereddütlerini kime anlatabilirdi? Boutan'a danışmak aklına gelir gelmez, ondan hemen bir randevu istedi. Ona böyle bir

sırdaş lâzımdı, geniş fikirli, mert, hayata tapan, zekâsı engin, mesleğin dar telâkkilerine esir olmıyan bu adam, teşebbüsün ilk güçlüklerinden sonrayı, ileriyi görebilirdi.

Masanın başına geçip karşılıklı oturur oturmaz, Mathieu, sırrını heyecanla açtı, anlattı, hulyasını, — kendisinin de gülerek dediği gibi — destanını uzun uzadıya izah etti. Doktor, onun sözünü kesmeden dinledi; karşısındakinin gitgide artan yaratıcılık heyecanını paylaştığı besbelli idi. Nihayet hükmünü vermek sırası gelince:

— Vallahi, azizim dedi, tatbikat bakımından size bir şey diyemeyeceğim, çünkü ömrümde bir salata dikmiş adam değilim. Hattâ, şunu da söyleyim; tasavvurunuz bana öyle cüretli bir iş gibi görünüyor ki, erbabına danışacak olursanız, dünyanın en kuvvetli, en inandırıcı sebeplerini ileri sürüp sizi bu işten vazgeçirecektir. Ancak, bu eserden, öyle parlak bir imanla, öyle ateşli bir aşkla bahsediyorsunuz ki, bu işlerin acemisi olduğum halde, giriştiğiniz teşebbüsü başaracağınıza mutlak surette inanıyorum. Diğer taraftan, fikriniz, bütün düşüncelerime uyuyor, on seneden fazla bir zamandır, Fransanın, eğer çok nüfuslu ailelerin yeniden üremesi isteniyorsa, toprak sevgisine, toprağa bağlılığa dönmesindeki, şehirlerden kaçıp tarlalardaki kuvvetli ve bereketli hayatı benimsemesindeki zarureti durmadan isbat edi-

yorum. Nasıl olur da fikrinizi tasvibetmem? Hattâ, tahmin ediyorum ki, buraya gelirken, nasihat istiyen herkes gibi, sırf, beni aynı mücadeleye hazır bir kardeş olarak bulacağınızı düşünüyordunuz.

İkisi de, candan güldüler. Sonra, Boutan, işi hangi sermaye ile yürüteceğini sorunca, Mathieu, katiyen borçlanmak istemediğini, çalışmanın zafere ulaştıran kuvvetine emin olduğu için, icabederse ancak birkaç hektarla işe başlıyacağını söyledi. Kendisi dimağ vazifesi görecekti, lüzumlu kolları nasıl olsa bulurdu. Zihnini kurcalıyan biricik tasa, Séguin'i kandırıp, eski av köşkü ile beraber etrfındaki birkaç hektarlık toprağı, senelik taksitlerle ve peşin para istemeden kendisine bıraktırmaktı. Bu hususta doktora danışınca, Boutan:

— Oo! diye cevap verdi, zannederim, memnunlukla kabul eder, çünkü, bu bakımsız, muazzam arazi, onun gitgide artan para ihtiyaçları arasında kendisine öyle fazla geliyor ki, satabilirse çok memnun olacağını biliyorum... Karı koca arasındaki geçimsizliğin boyuna arttığını bilmiyor değilsiniz.

Lâkırdıyı yarıda kesti, sordu:

— Peki, dostumuz Beauchêne'e, fabrikadan ayrılacağınızı haber verdiniz mi?

— Doğrusu, henüz haber vermedim. Hattâ, bu sırrı muhafaza etmenizi rica ederim, çünkü meseleyi kendisine anlatmadan

önce, işi tamamiyle bitirmek istiyorum.

Yemeklerini acele ile yemişlerdi, sıra kahveye gelmişti; doktor, Mathieu'yü kendi arabasiyle fabrikaya götürmeği teklif etti; kendisi de oraya gidiyordu, madam Beauchêne, haftada bir defa muayyen günde gelip Maurice'in sıhhatini yoklamasını rica etmişti. Bacakları hâlâ hasta olan çocuğun midesi de öyle nâzik, öyle zayıftı ki, sıkı bir rejim takibetmesi lâzımgeliyordu.

Boutan devam etti :

— Ananın emzirmediği çocukların midesi böyledir işte. Sizin gayretli eşiniz için mesele bambaşkadır. Çocuklarını, canları ne isterse yemekte serbest bırakabilir. Bu zavallı küçük Maurice üç yerine dört kiraz yese midesi bozuluyor... Haydi bakalım, dediğimiz gibi, sizi fabrikaya götüreyim. Yalnız, önce Roquépine sokağına uğrayıp bir sütnine seçeceğim. Umarım, uzun sürmez... Çabuk, gidelim!

Arabada, sütnine idarehanesine zaten Séguin'ler için gittiğini anlattı. Séguin, doğumun ertesi günü karısına karşı, kısa süren bir muhabbet nöbeti geçirdiği için, bir gün evvel doğan kızı Andrée'nin sütninesini kendisi seçmekte ısrar etmişti. Evlerinde, bir faciadır gidiyordu. Séguin, bu işten anladığını iddia ediyordu, dev görünüşlü, muazzam memeli, sağlam bir kadın bulmak istemişii. Fakat, çocuk, iki aydenberi sararıp soluyordu, çağrılan doktor, çocuğun, düpe-

düz açlıktan ölmekte olduğunu söylemisti. İriyarı kızın sütü yoktu, daha doğrusu, sütü tahlil edilmiş, fazla sulu, kifayetsiz bulunmuştu. Sütnine değiştirmek büyük bir meseleydi! Evin içinde kıyametler kopuyor, Séguin artık hiç bir işle meşgul olmıyacağını söyliyerek kapıları güm güm vuruyordu.

Boutan, lâfını şöyle bitirdi:

— Onun için, yeni bir sütnine bulup göndermeği bana bıraktılar. Hem acele etmek lâzım, çünkü zavallı küçük Andrée'yi pek merak ediyorum. Böyle çocuklara insan acıyor.

Mathieu:

— Evet ama, dedi, annesi niçin emzirmemiş?

Doktor, eliyle çaresizlik belirten geniş bir hareket yaptı.

— Aman, azizim, siz de artık fazla şey istiyorsunuz. Zengin tabakaya mensup Parisli bir kadının, sürdüğü hayat arasında, devam ettirmek zorunda bulunduğuna inandığı yaşayış tarzı içinde davetler, suvareler, ardı arası gelmiyen sokak işleri, türlü türlü içtimai zaruretler ortasında, çocuk emzirmek gibi bir vazifeyi, gayret istiyen devamlı bir işi kabul edeceğine nasıl ihtimal veriyorsunuz? On beş ay her şeyden el çekmek, vazgeçmek lâzım. Kocalarına âşık kadınlar, kıskanç kadınlar da ayrı, bunlar, çocukla koca arasında bir seçme yapıp kocayı tercih eder-

ler. Kendilerini silker atar korkusu ile, nefislerini ona hasrederler... Netekim şu madam Séguin, çocağunu kendisi emzirmeği çok istediği halde yapamadığını, sütü olmadığını söyliyerek eseflenir gibi görünüp, elâlemle alay eder ama bir kere denememiştir bile; ilk çocuğunda başlasaydı, hiç şüphesiz, her hangi sütnineden farksız bir sütnine olabilirdi. Bugün, çocuğuna meme vermesine engel olan şey, artık kocasına olan sevgisi değildir, yoo, ne gezer. Muhakkak olan şu ki o mânasız, altüst olmuş hayatı ile, böyle bir gayret sarfından âcizdir. Ne yazık... Asıl kötüsü şu ki, çocuklarını emzirmiyen analar üç dört nesilden sonra, hepsi doğruyu söylemeye başlıyorlar, artık meme veremez hale geliyorlar, meme guddesi dumura uğruyor, süt akıtmak kabiliyetini kaybediyor. İşte bu neticeye doğru gidiyoruz, dostum, muvazenesi bozulmuş, eksik, tesadüfen çocuk doğurmağa belki hâlâ müstait, fakat emzirmekten kesin olarak âciz bir biçare kadınlar nesline doğru gidiyoruz.

O zaman, Mathieu, madam Bourdieu'nün evinde ve çocuk esirgeme yurdunda gördüğü şeyleri hatırladı. Düşüncelerini Boutan'a söyledi; doktor, yine, ümitsizliğini anlatan geniş bir el hareketi yaptı. Onun fikrince, daha yapılması gereken koskoca bir insanlık dayanışı ve ictimaî kurtuluş işi vardı. Gerçi, insanlar arasında şimdiden, sevinilecek

bir sevişme hareketi beliriyordu, birçok özel hayır işleri için yurtlar kuruluyordu. Fakat, daima kanayan korkunç, koskoca yaranın karşısında, bu tesiri az ilâçlar, esassız kalıyor, olsa olsa, takipedilecek yolu gösteriyordu. Lâzım olan şey, genel tedbirler, milleti kurtaracak kanunlardı. Kadın, gebeliğin ilk zahmetli günlerinden itibaren yardım ve himaye görmeli, çetin işlerden esirgenmeli, kutsal bir varlık olarak kabul edilmeliydi; sonra sükûn içinde, eğer kendisi istiyorsa gizlice doğurmalı, ondan, bir ana olmaktan başka bir şey istenilmemeli idi; daha sonra, anaya ve çocuğa, nekahat devresinde, tekrar aylarca süren emzirme devresinde, nihayet çocuk dünyaya gelip de, kadın, yeniden sıhhatli ve gürbüz bir zevce olacağı güne kadar bakılmalı, yardım edilmeli idi. Bu iş, birtakım tedbirler almaktan, evler, gebelere mahsus barınaklar, gizli doğum yurtları, nekahathaneler vücuda getirmekten ibaretti; çıkarılması gereken himaye kanunları, vapılması icabeden emzirme işinde yardımlar da ayrı idi. Marazı, doğumlardaki korkunç fireyi, miniminiler üzerine, bora balinde esen ölüm yelini yenmek için, bir tek tesirli çare vardı, o da, bunu önlemekti. Yeni doğan çocukların korkunç nisbetteki ölümünü durdurmak, milletin böğründe mütemadiyen açılan, onu harabeden, her gün bir parça daha öldüren o yarayı kapamak, ancak, önleyici tedbirlerle mümkün olabilirdi.

Doktor devam etti :

— Bütün bunları hulâsa eden bir hakikat vardır ki, o da, ananın, kendi çocuğunu emzirmesi lüzumudur... Bizim demokrasimizde, kadın, gebe kalır kalmaz, yücelir. Her türlü ululuğun, her türlü kuvvetin, her türlü güzelliğin timsali odur. Bakire, yokluktan ibarettir, ana, hayatın ebediliğidir. Kadın, içtimai bir tapınma mevzuu olmalı, bizim dinimiz olmalıdır. Anaya tapmağı öğrendiğimiz zaman, önce vatan, sonra insanlık kurtulacaktır... Onun içindir ki, dostum, çocuğunu emziren ana levhasının, beşer güzelliğinin en yüksek ifadesi olmasını istiyorum. Ahl Parisli kadınlarımıza, bütün Fransız kadınlarımıza nasıl anlatmalı ki, kadının güzelliği kucağında bir çocukla, ana olmaktır. Bu moda, iki yana yapışık saç modası, yahut dar etek modası gibi, yerleştiği gün, biz, dünyanın hâkimi kıraliçe bir millet oluruz!

Bir milleti baştan başa değiştirmenin, ancak, sık sık değişir bir şey olan güzellik mefhumiyle mümkün olduğunu bildiğinden, çok çocuklu aile modasını yaymak için âdetleri nasıl değiştireceğini bilemiyor, kederinden, acı acı gülüyordu. Sözünü şu hükümle bitirdi.

— Hulâsa, bence, biricik çare, çocuğu ananın emzirmesidir. Emzirmek imkânına sahip olduğu halde bu işi yapmıyan her ananın suçu büyüktür... Sonra, bazı hallerde, ana, ödevini yerine getirmek hususunda mut-

lâk bir imkânsızlıkla karşılaştığı zaman da, emzik var; emzik, temiz tutulursa, itina ile kullanılırsa, çocuğa verilecek süt takim edilirse, müsait neticeler alınır... Uzak yerde sütnine meselesine gelince, bu, çocuk için hemen hemen muhakkak ölüm demektir, eve sütnine almak meselesi ise, ayıp bir alışveriş, hesapsız kötülükler kaynağı, hattâ çoğu zaman, çifte cinayettir; ananın çocuğunu da, sütninenin çocuğunu da, bile bile feda etmektir.

Araba, Roquépine sokağında, sütnine idarehanesinin kapısı önünde durdu.

— Beş çocuk babası olduğunuz halde, bahse girerim, bir sütnine idarehanesine ayak basmamışsınızdır.

Mathieu :

— Ne yalan soyleyeyim, basmadım, cevabını verdi.

— Eh, öyleyse inin, burasını görün. İnsan herşeyi öğrenmelidir.

Roquépine sokağındaki idarehane, mahallenin en önemli, en iyi tanınmış müessesesiydi. Burayı kırk yaşlarında kadar, sarışın, biraz sivilceli yüzü de vakarlı bir ifade taşıyan her zaman kıskıvrak korsalı, yaprak rengi, ipekli soluk bir fistan giyen, madam Broquette isimli bir kadın idare ediyordu. Fakat, bu madam, müessesenin şerefini, vekarını temsil etmesine, müşterilerle temasa memur olmasına mukabil, idarehane-

nin asıl ruhu; durmadan çalışan kolu, madam Broquette'in kocası, sivri burunlu, keskin bakışlı, dağ gelinciği kadar çevik, elli beş yaşlarında ufak tefek bir adam olan mösyö Broquette'ti. İdarehanenin âsayişine bakmağa, sütninelere nezaret etmeğe, terbiye vermeğe memur olan bu adam, onları kayıt ve kabul ediyor, temizliyor, gülümsemeği, nazik davranmağı öğretiyor, odalara dolduruyor, çok fazla yemek yemelerine mâni oluyordu. Sabahtan akşama kadar, ortada görülen yalnız o idi; kıyı bucak dolaşıyor, pis, kaba, çoğu yalancı ve hırsız kızlardan mürekkep bu müthiş kalabalığa dehşet salıyordu. Yalnız rutubetli zemin katı müşterilere açık olan, herbiri yatakhane şekline sokulmuş altı odalı iki katlı bir bina olan müessese, harap eski bir konak yavrusu; içinde, emzirdikleri çocuklarla birlikte sütninelerin geceledi̇ği bir nevi oteldi. Mütemadi gelişler, mütemadi gidişler oluyor, daha o sabah trenden inmiş köylü kadınlar, sandıklarını sürükliyerek, kundakta çocukları taşıyarak, arasız koşuşuyorlar, odaları, koridorları, bekleme salonlarını, akla hayale gelebilecek en berbat bir karmakarışıklık ortasında yabani vaveylâlarla ve pis kokularla dolduruyorlardı. Evin içinde, bir de matmazel Broquette vardı; göbek adı Herminie olan, kansızlıkla kemirilmiş, uzun boylu, sıska, on beş yaşındaki bu soluk benizli kız, gözönüne serilmiş bu et kaynaş-

ması ortasında, azçok sütle dolup taşan bu sütnineler yığını içinde, yavan bâkire vücudunu gevşek gevşek gezdiriyordu.

Müesseseyi çok iyi tanıyan Boutan, peşinde Mathieu olduğu halde içeri girdi. Oldukça geniş olan orta yol, dipte camlı bir kapı ile bitiyor, bu kapı, rutubetle çürümekte olan tekerlek bir çimenliğin ortasına dikilmiş sıska fidanlı avlumsu bir yere açılıyordu. Bu yolun sağında, madam Broquette'in kalem odası vardı; ortasında, boyasız tahtadan, yağlı bir masa ile, duvarları boyunca peykelerden ibaret eşya ile döşeli bitişik odada, kucaklarında memedeki çocuklariyle bekliyen sütnineleri, madam Broquette, isteyen müşterilere, bu kalem odasında gösterirdi. Kalem odasında, kırmızı kadifeli, eski bir ampir oda döşemesi, akaju bir geridon, yaldızlı bir konsol saatı, koltukların arkalığına serilmiş dört köşe işlemeler vardı. Yemekhane, yolun sol tarafında, mutfak yakınındaydı; içerisinde, etrafı, patlak hasırlı, karmakarışık duran iskemlelerle çevrilmiş, muşamba örtülü iki uzun masa vardı. Burası hergün süprüldüğü halde, loş köşelerde, uzun zamandan beri birikip kalmış sırnaşık bir kirin varlığı seziliyordu. Kapıdan girer girmez, mutfakta kavrulmuş soğanlardan, ekşimiş sütlerden, temiz tutulmıyan kundaklardan, bu murdar köylü kadınların bütün kirli çamaşırlarından pis, kekremsi bir koku yükseliyordu.

Boutan, kalem odasının kapısını itince, madam Broquette'i, iş başında buldu; orada oturan yaşlı bir zatın karşısında bir alay sütnine teşhir ediyordu. Doktoru görünce, üzüldüğünü anlatan bir hareket yaptı. Doktor Boutan, onu durdurdu:

— Yok, yok, işinize bakın, dedi. Benim acelem yok, bekleriz.

Mathieu, açık duran kapıdan, evin kızı Herminie'nin pencere yanındaki kırmızı kadife koltuklardan birinde oturup, dalgın dalgın roman okumakla meşgul olduğunu görmüştü; annesi de, ayakta, o kurumlu haliyle, malını methediyor, ağzını açmadan oturan, bir türlü karar veremiyor gibi görünen yaşlı zatın önünde, sütninelere geçit yaptırıyordu.

Doktor gülerek:

— Haydi, gidelim, bahçeyi görelim, dedi.

Bir bahçesi, temiz havası, hattâ bir ağacı, hulâsa sayfiye manzarası bulunduğu, el ilânlarında yazılı olan müessese, bunlarla övünürdü. Camlı kapıyı açtılar, ağacın yanında, bir peykeye oturmuş, şişman bir kadın gördüler; herhalde, trenden henüz inmişti, bir gazete parçasiyle, kucağındaki çocuğun kıçını siliyordu. Kendisi de murdardı, daha yüzünü gözünü yıkamadan oraya düşmüştü. Bir köşede, mutfak, karmakarışık yığılı çatlak kâselerle, kimisi yağlı, kimisi pasla kemirilmiş eski çanak çömlekle dolmuş taşıyordu. Bahçenin öteki ucunda, camekânlı bir kapıdan, sütni-

nelere mahsus bekleme odasına giriliyordu; asılı paçavralardan, sürünen ve kuruyan kirli döşeklerden, oraya da bir çirkef akıyordu. Bunlar bu tabiat köşesinin biricik çiçekleriydi.

O sırada, birdenbire, nereden çıktığı iyice anlaşılamadan mösyö Broquette fırladı. Saygı gösterilmesi gerekir bir müşteri olan Boutan'ı görmüştü.

— Madam Broquette meşgul mü ki?... dedi. Burada durmanıza katiyen razı değilim. Gelin, gelin, rica ederim.

Gelincik gözlerine benziyen gözleri, kucağındaki çocuğun kıçını temizlemeğe uğraşan murdar kıza takılmıştı; bu manzaraya pek canı sıkılmış olduğu için, bu kadar fazla ısrar edişi, sırf, bu ziyaretçilerin, evin kıyı bucağını daha fazla dolaşmalarına meydan vermemek içindi. Tesadüf, doktor da, arkadaşını, bekleme odasının camlı kapısına kadar götürmüştü; oradan bakınca görülen manzara, soyunup dökünmüş, kendilerini gelişigüzel bırakıvermiş sütninelerin manzarası, hiç de hoş bir şey değildi. Bunlar, orada, peykeler üzerinde, müşteri bekliyerek uyuşuk uyuşuk geçirdikleri uzun tembellik ve uyuklama saatlerinde göğüslerini bağırlarını çözüyorlar, esniyorlar, geriniyorlar; kollarının yorgunluğunu gidermek için, çocukları, üstü daima yığınla çocuk dolu olan masanın üstüne, çıkınlar gibi bırakıyorlardı; yerde, yağlı kâğıt-

lar, ekmek kırıntıları, iğrenç paçavralar, çeşit çeşit murdar şeyler vardı. Bu çok bakımsız ahırın, bu inek ahırının karşısında, iki adamın midesi dönüyordu.

Mösyö Broquette, hâlâ :

— Rica ederim, doktor, benimle beraber gelin, diyip duruyordu.

Nihayet, şiddet göstermek, müessesenin temize çıkan adını kurtarmak için bir ibret dersi vermek lâzımgeldiğini anladı. İri boylu kıza çullandı.

— Baksanıza bana, bu ne pislik böyle, şu çocuğu temizlemek için bir parça ılık su alamaz mısınız?... Hem, bir defa, burada işiniz ne? Gelir gelmez yukarı çıkıp temiz pak niçin yıkanmadınız?... Başınızdan aşağı ben mi bir kova su dökeyim?

Kadını ayağa kalkmağa zorladı, şaşkın, korkak bir halde önüne kattı, götürdü. Onu merdivene kadar böylece sürdükten sonra, doktorla Mathieu'yü tekrar kalem odasının önüne getirdi, sızlandı.

— Ah! Doktor, bilseniz, bu karılara bir el yıkatıncaya kadar ne zahmetler çekiyorum! Halbuki bizler ne kadar temiziz, övünsek övünsek ev temizdir diye övünürüz! Diyebilirim ki, bir kenarda bir zerre toz görülürse, kabahat bende değildir.

Fakat, sütnine yukarı çıkalıberi, üst katlarda müthiş bir gürültü kopuyordu. Herhalde, bir münakaşa, bir çekişme oluyordu. Ya-

bancıların hiç bir zaman ayak basamadığı bu merdivenden, zaman zaman, bir lâğımdan akar gibi, murdar kokularla karışık kepazelikler taşıyordu. Sonra, o murdar koku, rezilce bir patırdı ile karışık aksedince, artık tahammül edilmez hale geldi.

Mösyö Broquette, sonunda:

— Affınızı rica ederim, dedi. Madam, sizi hemen şimdi kabul edecek.

Fırladı, sessiz bir çeviklikle, merdivenden yukarı süzüldü. O yukarı çıkar çıkmaz bir vaveylâ koptu. Sonra, ev, birdenbire, bir ölüm sessizliğine gömüldü. Yalnız, kalem odasından, azametli bir edâ ile malını övmeğe devam eden madamın sesi geliyordu.

Boutan, Mathieu ile birlikte, avludaki yolun bir başından öte başına gidip gelerek, ona izah etti.

— Lâkin, dostum, bu ancak maddî bakımdan işlerin iç yüzü, yine birşey değil. Size, ruhların içyüzünü gösterebilsem. Hem, unutmayın ki, bu müessese, orta derecede iyi olanlardan biridir; zira bundan daha berbat izbeler vardır ki, zabıta, çok aykırı yolsuzluklarından dolayı bazan kapatmağa mecbur olur... Gerçi bunlar nezaret altındadır, gerçi, sütnineleri, işe girerken ellerinde birer cüzdan bulundurmağa, iyi ahlâk vesikalarına, her türlü evraka sahip olmağa, ilk günü, vilâyete tasdik ettirip oradan son müsaadeyi almağa mecbur eden sıkı nizamlar vardır.

Ama, bunlar, tesellidèn ibaret tedbirlerdir, ne sütninenin loğusalıktan kalkalı kaç ay geçtiği hakkındaki yalancılıklara, ne hasta çocukların yerine sapasağlam çocuklar koymak desisesine, ne de hattâ bazı kadınların yeni baştan gebe kaldıkları halde ilk loğusalıklarıymış gibi davranmak cüretinde bulunmalarına, hiç bir hileye mâni olamamaktadır. Bu kadınların eşsiz bir para hırsiyle, bir tamahkârlıkla icadettikleri bütün feci hileleri, bütün canice yalanları tasavvur edemezsiniz... Buna da akıl yatıyor, sadece, bu sütninelik zanaatını seçmekle, bence bu kadınlar, beşer seviyesinin en aşağısına düşüyorlar, insanı bundan daha fazla çileden çıkartan, daha fazla aşağılatan bir zanaat yoktur. Birçokları, hem de o zamana kadar dürüst yaşamış olan kızlar, tıpkı, süt versin diye boğaya çektirilen inek gibi, erkeğe gidiyorlar. Sütnineliği meslek edinmiş kadın için, çocuk, başlangıçta lüzumlu bir şeyden, bir ticaret vasıtasından ibarettir. Netekim, peydahlanır peydahlanmaz ve kadının sütünü satmak imkânı bulunur bulunmaz, ölse de ehemmiyetsizdir, artık ha var, ha yoktur. Sütninelik, budalaca şuursuzluğun, hayvanca aşağılığın son derecesidir. Hem, yapılan rezil alışverişin canice tesirine bakın ki, sütninenin, sütünü attığı çocuk, çok defa, tabiatın kendisine tahsis etmediği cinsten olan bu sütü içtiği için ölüyor; ama, hemen daima, sütninenin kendi çocuğu da,

ağırlık veren bir çıkın gibi taşınmak ve sütten kesilir kesilmez, hayvanlara verilen kepek bulamacından yedirilmek yüzünden ölüyor; yani, iki kurban verilmiş oluyor, iki ananın ikisi de cinayetle suçludur; en yaman, en alçakça bir cinayetin suçlusu; henüz doğmuş olan, yok olup gitmeleri hiç kimsenin tasa etmediği biçare mahlûkları öldürme cinayetinin suçlusudur; halbuki, bu yavruların ölmesi, sevgilerimizin ve ümitlerimizin bu aptalca katli karşısında, hepimizi, tersine, bir isyan ve korku feryadiyle avaz avaz haykırtmalıdır... Ah! Dipsiz bir kuyu bu; ölüm canavarına ödenen bu müthiş haracın sonu gelmiyecek olursa, bütün memleket o kuyuya düşecek, orada boğulacaktır.

Doktorla Mathieu, konuşa konuşa, yemekhanenin kapısı önüne gelmişler, orada durmuşlardı; o sırada, kapı bir lâhza açık kaldı, yemek masasının başında, Couteau kadını gördüler; hoş edalı, temiz pak giyinmiş iki genç köylü kadının arasında oturuyordu. Yemek saati geçtiği için, üçü de, tabaksız çatalsız, acele acele sucuk yiyorlardı; görünüşe bakılırsa, kılavuz kadın henüz trenden inmişti, getirdiği sütnine kafilesini yerli yerlerine teslim ettikten sonra, malından elinde kalan bu iki sütnine ile birlikte gideceği başka yerlere gitmek için, bir parça karnını doyurmakta acele ediyordu. Masaları şarapla nemli, duvarları yağ lekeleri dolu yemekhane,

avluya kadar, pis bir delikli taş kokusu üflüyordu.

Mathieu, kılavuz kadınla olan karşılaşmalarını anlatınca, Boutan :

— Couteau kadını tanıyorsunuz demek kil diye baykırdı. O halde, azizim, cinayetin dibine ulaşmışsınız. Asıl gulyabani, bu Couteau kadındır... Halbuki, o güzelim içtimai düzenimizde, bu kadın, faydalı bir çarktır, ben de, onun getirdiği sütninelerden birini seçerek, vazifemi yerine getirebilirsem, herhalde sevineceğim !

O sırada, madam Broquette, gayet nezaketle, onları kalem odasına aldı. İhtiyar zat, emzikli göğüslerden yana müessesenin elinde bulunan en iyi malların karşısında uzun uzun düşündükten sonra, hiçbirini seçmeden, tekrar geleceğini söyliyerek çıkıp gitmişti.

Madam Broquette, akıllıca bir lâf etti.

— Öyle adamlar var ki ne istediklerini bilmiyorlar. Kabahat bende değil, affınızı dilerim, doktor... Eğer iyi bir sütnine istiyorsanız, hoşnut kalacaksınız, çünkü, tesadüf, çok iyi sütnineler geldi... Bakın, size göstereyim.

Herminie, romanından, başını kaldırmağa tenezzül etmemişti. Gomülüp oturduğu koltuktan kalkmadı, bezginliğe ve can sıkıntısına gömülü, kansız, süzgün yüziyle, hep kitap okumağa devam etti. Mathieu biraz uzağa oturmuş, sadece onlara bakıyordu; Boutan

ise askerini teftiş eden bir komutan gibi; ayakta duruyor, her teferruatı, gayet dikkatle gözden geçiriyordu. Geçit başladı.

Önce, madam Broquette, kalem odasiyle bekleme odası arasındaki kapıyı açıp, elinin altındaki sütninelerin en iyilerini, herbiri çocuğunu kucağında taşıyarak, üçer kişilik gruplar halinde, telâşsızca, gayet asîl bir edâ ile, içeri aldı. Böylece, on iki sütnine, hem de dünyanın en çeşitli, en birbirine benzemez kadınları, kolları bacakları iri, kendileri bodur olanlar; fasulye sırığı gibi uzunlar, sert saçlı esmerler; gayet beyaz tenli sarışınlar, çeviklerle hantallar, çirkinlerle şirinler, geçti. Fakat, hepsinde aynı bön ve endişeli gülümseme, aynı ürkek ve şaşkın salınma, alıcı bulamamaktan korkan o aynı endişeli hizmetçi hali, o esir pazarındaki cariye hali vardı. Kendilerini peşkeş çekiyorlar, teslim oluyorlar, beceriksiz, biçare kızlar gibi kırıtıyorlar, müşteri beğenmiş gibi görününce derhal, için için bir sevinçle neşeleniyorlar, arkadaşları galebe çalacakmış gibi olunca, tersine, birdenbire somurtuyorlar, onlara fena fena bakıyorlardı. Kaz sürüsü gibi arka arkaya geliyorlar, yine öylece dönüp gidiyorlar, döşeme tahtaları üzerinde, hantal hantal, bezgin ve sersem yürüyorlardı. Bu on iki kadından üçünü, doktor, kısa bir muayeneden sonra, bir yana ayırdı. Sonra, o üçün de bir tanesini, daha derin muayeneden geçirmek üzere alıkoydu.

Madam Broquette, sinsice gülümsiyerek:

— Doktorun bu işten anladığı besbelli, dedi. Elimde her zaman böyle nâdide şeyler bulunmaz... Bu seçtiğiniz henüz geldi, yoksa, herhalde şimdiye kadar boş kalmazdı. Ona kendim kadar güveniyorum, çünkü, kendisini bundan evvel de işe yerleştirmiştim.

Esmer, orta boylu, tıknazca, kaba ve bayağı yüzlü, iri çeneli, takriben yirmi altı yaşında bir kızdı. Fakat, daha evvel bir kapıda hizmet ettiği için, yol iz biliyordu.

— Peki, bu çocuk ilkiniz değil, öyle mi?

— Hayır, efendim, üçüncü çocuğum.

— Evli değil misiniz?

— Hayır, efendim.

Boutan memnun olmuş göründü, çünkü, yolsuzluğa teşvik mahiyetinde olmakla beraber, piç analarını, sütnine olarak, tercih edilir. Daha uysal, daha müşfik olurlar, daha az ücretle çalışmayı kabul ederler, arkalarında bir aile yükü yoktur, bir korku sebebi olan bir koca bulunmaz.

Doktor, kadına başka sual sormadan, evrakını gözden geçirdi, vesikalarına, cüzdanına baktı, onu umumi bir muayeneye tâbi tuttu. Ağzını, diş etlerini muayene etti, dişlerin beyaz ve sağlam olduğunu gördü. Sonra, boyun guddelerine geçti, hattâ, daha mahrem bir muayene için, kadını, bitişik bir odaya götürdü. Tekrar kalem odasına getirdikten sonrada, göğsünü inceden inceye tetkik etti,

guddenin gelişimine, memenin şekline baktı, sütün miktarını ve vasfını araştırdı. Avcuna bir iki damla süt damlatmıştı, bunun tadına baktı, gün ışığında muayene etti. Arada sırada :

— Âlâ, âlâ, diyordu.

Nihayet, çocukla meşgul oldu; annesi, onu, bir koltuğun üstüne bırakmıştı; çocuk, gözleri açık, gayet uslu, orada yatıyordu. Pek pek üç aylık, gürbüz ve kuvvetli görünen bir oğlandı. Doktor, onun tabanlarına ve avuç içlerine baktıktan sonra, irsî frengi ihtimalinden daima korkulduğu için, ağzın ve şercin sümükdokusunu muayene etti. Hiçbir hastalık bulmadı.

Bir lâhza başını kaldırdı, sordu:

— Bu çocuk sizindir ya?

— Aman, mösyö!... Tabii benim, kimden alacağım ki!

— Eey, kızım, ariyet de olabilir.

Muayene bitmişti. Doktor, kararını vermedi; bir şey söylemeden hâlâ kadına bakıyor, onu, aranılan bütün şartlara sahip gibi görmekle beraber, kim bilir nasıl bir kararsızlık duyuyordu.

— Aileniz hep sıhhatli insanlar mıdır, akrabanızın içinde, veremden ölmüş kimse var mı ?

— Hiç yok, efendim.

— Olsa, tabii bana söylemezdiniz. Cüzdanlarda, bu nevi malûmata mahsus bir sa-

hife bulunmalı... Peki, siz içkiye düşkün değil misiniz, içmez misiniz?

— Oo, amma yaptınız, mösyö!

Bu sefer öfkeleniyor, gocunuyordu. Doktor kendisini yatıştırmak zorunda kaldı. Bununla beraber, doktor, ne de olsa kazanç ihtimali bulunan bir şıkkı intihabedermiş gibi bir el hareketi yapınca, yüzü, şiddetli bir sevinçle aydınlandı. Boutan:

— Pekâlâ! demişti. Muvafık, sizi tutuyorum... Eğer çocuğunuz derhal gidebilirse, size adresini vereceğim kapıya bu akşamdan itibaren girebilirsiniz... Adınız ne?

— Marie Lebleu.

Madam Broquette, bir doktorla beraber işe karışmağa kalkışmamış, heybetli tavrını, müessesenin ahlâkını ve kibarlığını gösterir bir yafta olan, zengin hanımefendi edâsını muhafaza etmişti. Kızına döndü:

— Herminie, gidip baksana, madam Couteau halâ burada mı?

Fakat, genç kız, yerinden bile kımıldanmadan, dalgın ve solgun gözlerini ağır ağır kaldırınca, annesi, ısmarladığı işi kendisi yapmak lüzumuna hükmetti. O iki güzel kızla birlikte çıkıp gitmek üzere olan Couteau kadını alıp geldi. Kızlar, avluda durup onu beklediler.

Doktor, para meselesini halletmekle meşguldü, sütnineye ayda seksen frank, idarehaneye, masraf karşılığı kırk beş frank verile-

cek, sütninenin yatıp kalkması için yer temin edilecek, yiyeceği verilecekti; emzireceği çocuğun anası babası, bu masrafı ondan kesebilirlerdi, fakat kestikleri yoktu. Yalnız, çocuğu memlekete göndermek işi kalıyordu ki, kılavuz kadına verilecek bahşiş ayrı, bu iş için de bir otuz frank daha vermek icabediyordu.

Couteau kadın.

— Ben bu akşam dönüyorum, dedi, çocuğu götürürüm, hay hay. Ev d'Antin caddesinde dediniz, değil mi? Biliyorum, biliyorum, o evde oda hizmetçiliği eden benim bir hemşehrim kadın var... Marie hemen şimdi oraya gidebilir. Ben de, gideceğim yerlere gidip işlerimi bitireyim, iki saat sonra çocuğu ondan alırım.

O sırada, Boutan, açık kalan kapıdan, avludaki iki genç köylü karısının, kedi gibi cilveleşerek gülüşüp itiştikleri gördü.

— Baksanıza, bunları bana göstermediniz. Şirin şeyler... Bunlar da sütnine mi?

Couteau kadın o sinsi tebessümiyle cevap verdi:

— Sütnine mi? Hayır, hayır! Bir kapıya yerleştir diye bana emanet ettiler onları.

Kılavuz kadın, içeri girince, yan gözle bakıp Mathieu'yü süzmüş, lâkin tanımamazlıktan gelmişti. Mathieu, iskemlesinden kalkmamış, bu satın alınan davar muayanesinde hazır bulunmuş, sonra, bu kendini satan ana

pazarlığını, ses çıkarmadan, kalbi, yavaş yavaş, merhamet ve isyanla dolarak dinlemişti. Sonra kılavuz kadın, sütnineden alıp köye götürmekten bahsettiği, uslu uslu duran güzel çacuğa döndüğü zaman, vücudunu bir ürperti sardı. Şimdi, Couteau kadın, Saint-Lazare garında, öteki beş sütnine ile birlikte, leş kargaları, matem kargaları gibi, herbirinin kucağında yeni doğmuş bir minimini olduğu halde, uçarcasına gider vaziyette, tekrar gözünün önüne geliyordu. Çapul yine başlıyordu, koca Paris'ten yine hayat, yine ümit çalınıyordu, yokluğa bir cinayet kafilesi daha gidiyordu, bu sefer, doktorun dediği gibi, çifte katil tehdidi vardı, biri sütninenin, biri ananın çocuğu olmak üzere iki çocuk ölüm tehlikesiyle karşılaşıyordu.

Nihayet, Boutan'la Mathieu, madam Broquette'in kandilli selâmlariyle uğurlanarak ayrıldıkları sırada, avluda, Couteau kadınla madam Broquette'i hararetli bir konuşma halinde buldular. Mösyö Broquette, kasapla kavga etmişti, onun tesiriyle hâlâ titriyordu; çünkü, esnafla durmadan çekişir, sütninelerine malın en kötüsünü, aşağı fiyata alınmış bozuk yiyecekleri yedirirdi. Nasıl ki çamaşır yıkatmada da tasarrufu sever, göze görünmiyen şeylere, murdar hale gelinciye kadar el sürdürmezdi. Şimdi, Couteau kadınla burun buruna fısıldaşıyor, arada bir, hâlâ gülüşüp duran iki genç kıza bakıyordu. Herhalde bir

şey düşünüyordu, kızları yerleştirecek iyi bir kapı bulmuştu.

Doktor, arabaya binerken:

— Elinden her zanaat gelir! demekle iktifa etti.

Fabrikaya vardıkları sırada, tam kapının önünde, bir tesadüf, Mathieu'yü yine kederlendirdi.

Morange'ın kızı Reine, öğle yemeğinden sonra, babasını almış, işine getiriyordu; ikisi de matem kiyafetinde idiler. Valérie'nin gömüldüğünün ertesi günü, Morange bitkin bir halde, âdeta her şeyi unuttuğunu sandıran bir tevekkül içinde tekrar muhasebeciliğe dalmıştı. Başka tarafta büyük bir servet kazanmak üzere talihini denemek için fabrikadan ayrılmak gibi ihtiraslı bir projeden tamamiyle vazgeçtiği, o günden itibaren, açıkça belli oldu. Fakat, artık kendisine büyük, fazla pahalı gelen apartmanını bırakmağa bir türlü razı olamadı. Çünkü karısı orada yaşamıştı, kendisi de orada yaşamak istiyordu; sonra da, bu lüksü muhafaza etmek, onu kızına hediye etmek niyetindeydi. Yüreğinin bütün za'fını, bütün sevgisini bu çocuğa veriyor, onun, anasiyle olan benzerliği karşısında haraboluyordu. Gözleri yaşla dolu, saatlerce kızını seyrediyordu. Büyük bir iptilâ başlıyordu, artık, kızına zengin bir çeyiz vermekten, bundan sonra mesudolması kabilse, onun sayesinde mesudolmaktan başka hulyası

yoktu; hasislik başgöstermişti, kızına ait olmıyan her şeyde hesaplı davranıyor, onu daha refah içinde yaşatmak ve çeyizini çoğaltmak için, gizli gizli, açıktan işler bulmağı tasarlıyordu. Kızı olmasa, bezginlikten ve ümitsizlikten ölürdü. Hayatı, kızından ibaret olmağa başlıyordu.

Reine, doktor Boutan'ın bir sualine, o şirin gülümsemesiyle cevap verdi :

— Tabii ya, zavallı babacığımı evden işe ben getiriyorum, çalışmaya başlamadan önce ufak bir gezinti yapacağına iyice emin olmak için. Yoksa, odasına kapanıyor, artık yerinden kımıldamıyor.

Morange, kendini mazur göstermek için, müphem bir el hareketi yaptı. Gerçek, evinde, ıstıraptan ve vicdan azabından bitkin bir halde, odasına kapanmıyor, duvarlara astığı, karısının her yaşta çekilmiş on beş kadar fotoğrafından mürekkep bir koleksiyon ortasında vakit geçiriyordu.

Boutan

— Bugün hava çok güzel, mösyö Morange, dedi; gezmeğe çıktığınıza iyi ettiniz.

Biçare adam, gözlerini hayretle yukarı kaldırdı, sanki daha görmemiş gibi, güneşe baktı.

— Sahi, hava güzel, dedi... Hem, biraz dışarı çıkıp dolaşmak, Reine'e de çok iyi gelir.

Bunu söyledikten sonra, matem esvapla-

rının siyah rengi içinde, şipşirin, pespembe görünen kızını, muhabbetle seyretti. Onun, evde, hizmetçi kadınla yalnız kaldığı uzun saatlerde, canı sıkılacağından daima korkardı. Yalnızlık, Morange için ölümüne ağladığı karısı ile dolu öyle bir faciaydı ki, onu öldürmüş olmakla kendi kendini itham ediyordu.

Genç kız, neşeli bir tavırla :

— İnsan, benim yaşımdayken hiç can sıkıntısı duymaz diyorum da babam sözüme inanmak istemiyor, dedi. Annec'ğim öleli beri, kadın kadıncık evde oturmam lâzım... Hem, madam La Baron arasıra geliyor, beni alıp götürüyor.

Bir arabanın gelip kaldırımın kenarında durduğunu gördü, hafiften bağırdı. Arabanın kapısından bir kadın başı uzanmış, genç kız, bu başı tanımıştı.

— Hah, işte! baba, bak, madam la Baron... Herhalde bize gitmiş olacak; Clara da benim seninle beraber buraya geldiğimi söylemiş galiba.

Gerçekten de, öyle olmuştu. Sérafine, arabadan inmemişti bile, Morange seğirtti, Reine'i arabaya kadar götürdü. Kızı, sevinçle bir zıplayışta arabanın içinde kaybolduktan sonra, kendisi bir lâhza daha orada kaldı, hararetle teşekkür etti; sevgili yavrusunun, nihayet avunacağını düşünerek pek mesuttu. Sonra, arabanın uzaklaşıp gözden kaybolu-

şunu uzun uzun seyretti, fabrikaya girdi; birdenbire ihtiyarlamış, sanki kederi omuzlarına yüklenmiş gibi çökmüştü; bu keder onu öyle harabediyordu ki, orada duran doktorla Mathieu'yü unuttu, selâm bile vermedi.

Séraf ine'in, kızıl saçlariyle tutuşmuş gibi duran alaycı yüzünü görünce, Mathieu donakaldı:

Zavallı adam! diye mırıldandı.

O esnada, Beauchêne, konağın bir penceresinden, eliyle işaret ederek, Mathieu'yü, doktorla birlikte yukarı çağırdı, Constance'la Maurice'i, küçük salonda buldular, Beauchêne de, bir puro sigarası içerek kahvesini bitirmek üzere, oraya gelmişti Boutan, odaya girer girmez çocuğu muayene etti; Maurice'in bacakları, eskisinden çok daha iyi idi. Fakat, midesi hâlâ bozuktu, perhizi azıcık bozsa, pek kötü ihtilâtlar oluyordu. Bir ana olarak, çocuğunu çok fazla merak ettiği halde bunu itiraf etmiyen Constance, doktora, sonu gelmez sualler sorarak, verdiği cevapları can kulağiyle dinlerken, Beauchêne, Mathieu'yü bir kenara çekti.

— Baksanıza, kuzum, ötede herşeyin olup bittiğini bana niçin haber vermediniz?

Purosunu çekiştiriyor, kalın dumanlar püskürerek, yanakları kıpkırmızı, gülüyordu.

— Tabii ya, sarışın güzeline dün rastladım.

Mathieu, bu can sıkıcı bahsi kendisi açmak istemediği için, memur edildiği işe dair

hesap vermek üzere sorguya çekilmeği beklediğini sükûnetle söyledi. Kendisine emanet edilen para yettiği için, emrine amade tuttuğu küçük bir deste halindeki faturaları ona göstermekten başka yapacağı iş yoktu. Bir sürü tafsilât vermeğe başlıyordu ki, Beauchêne, yüzü neşe içinde, onun sözünü kesti.

— Burada olan işten haberiniz var mı? Berikindeki cür'ete bakın, gelip iş istedi; benden değil, tabii, kadınlar atelyesi şefinden. Bereket versin, işi tahmin etmiştim, verdiğim emirler kesindi, şef de, müessesenin intizamı bakımından, kendisini tekrar işe alamıyacağı cevabını vermiş. Haftaya evlenecek olan kızkardeşi Euphrasie, hâlâ atelyede çalışıyor. Tekrar saç saça, baş başa gelişlerini bir gözönüne getirin. Sonra da, benim müessesemde, artık onun yeri olamaz, a canım!

Gitti, şömine üzerinde duran konyak kadehini aldı, içti, dönüp geldi, neseli edasiyle:

— Çalışmasına lüzum yok, çok güzel kız zira.

Mathieu, bu iğrenç söz karşısında sustu. Norine'in madam Bourdieu'nün doğum evinden çıkar çıkmaz, —babasının evinde kavga gürültü içinde yaşamaktansa— âşıkiyle birlikte oturan bir arkadaşından, kendisini bir gece barındırması ricasında bulunduğunu, bir gün evvelindenberi, bir tesadüf neticesi, o da biliyordu.

Norine, Beauchêne fabrikasına yaptığı semeresiz kalan müracaattan sonra, gerçi, başka iki müesseseye daha başvurmuştu; fakat, doğrusuna bakılırsa iş bulmağa pek de can atmıyordu. Gebeliğinde, mesut bir tembellik içinde geçen on dört ay zarfında, tatlı sabah uykuları, onu, çetin iş hayatından kesin olarak tiksindirmişti. Şimdi elleri beyaz ve yumuşaktı, artık, çocukluğundan beri, Paris kaldırımları boyunca gezerken tahayyül ettiği ekmek elden su gölden bir hayattan, kolayca ele geçirilen zevklerden başka bir şey istemiyor, bunlar için, yenilmez bir arzu duyuyordu.

Beauchêne devam etti:

— Ne diyordum, ha, berikine rasgeldim, azizim. Hem de ne halde biliyor musuuuz? Süslenmiş püslenmiş, takmış takıştırmış, saçlı sakallı şişko bir herifin kolunda; adam, kızı gözleriyle yiyecek gibi bakıyordu. Eh, iş pişmiş, kotarılmış sayılır. Nasıl derin nefes aldım, tahmin edersiniz, hâlâ gülüyorum!

Boyle dedikten sonra, sanki göğsünden yüz librelik bir yük kaldırılmış gibi, derin bir nefes aldı. O üzücü maceradan sonra, önce evli bir kadını denemiş, sonra, yeni bir tuzağa düşmekten birdenbire korkarak uzaklaşmıştı. Şimdi, alelâde sokak kadınlarına, bir gecelik kadınlara avdet ediyordu; bunlarla münasebetten hiç bir kötü netice çıkmazdı; zaten, mizaç bakımından, yalnız böylele-

rini severdi, yalnız bu kadınların yumuşak başlılığı onun obur şehvet düşkünlüğünü tatmin ediyordu. Gayet mesuttu, asla bu kadar böbürlendiği, kendinden bu kadar hoşnutluk getirdiği görülmemişti.

— Ama, azizim, bu muhakkaktı! Hatırlasanıza, size her zaman demez miyim? O bu iş için yaradılmıştır, başka şey için değil, kör kör parmağım gözüne idi! Bir kere, bunların kurmadığı hayal yoktur, kendilerini, gayet pahalıya alacak olan bir prens için saklarlar; sonra, karşılarına ilk çıkan şarapçı çırağına teslim olurlar, arkasından, şayet yeryüzünde öylesi kalmışsa, paralı bir enaiye yapışmağa uğraşırlar; iş ters gitti mi, çabucak bir âşık edinirler, arkasından bir daha, derken bir tane daha, alabildiğine... Aman, aman, artık bana gelmez! Uğurlar olsun, eğlensin eğlenebildiği kadar!

Karısına ve doktora doğru döndüğü sırada, hatırına bir şey geldi, tekrar Mathieu'ye döndü, daha yavaş sesle sordu:

— Çocuğu anlatıyordunuz; demek ki...

Mathieu, çocuğu, esirgeme yurduna yatırıldığına iyice emin olmak üzere, kendi eliyle götürdüğünü anlatınca, Beauchêne, onun ellerini kuvvetle sıktı.

— Mükemmel! Teşekkür ederim, azizim... Şimdi içim rahat etti, dedi.

Bir şarkı mırıldandı, hâlâ doktora danışmakta olan Constance'ın karşısına geldi,

dikildi. Kadın, küçük Maurice'i dizlerine doğru çekmiş, taparcasına sevdiği, bir sanayi ve para prensi yapmak istediği biricik oğlunun sıhhatini düşünen kadın kadıncık bir anaya mahsus kıskanç bir muhabbetle onun yüzüne bayıyordu. Birdenbire haykırdı:

— Peki ama, doktor, o halde günah bende demektir... Sahi mi söylüyorsunuz, ana sütü emen çocuk, daima daha sağlam bünyeli, çocuk hastalıklarına daha dayanıklı mı olur?

— Ooo! Hiç şüphe yok, madam.

Beauchêne, ağzındaki yaprak sigarasını çekiştirerek omuzlarını silkti, bol bir kahkaha attı.

— Haydi canım! Bu çocuk yüz sene yaşayacak, onu emziren Burgonyalı sütnine kaya gibi sağlamdı... Ya, demek ki böyle ha, doktor, çocukları analarının emzirmesi mecburiyetine dair, her iki meclisten (1) de kanun çıkartacaksınız?

Boutan da gülüyordu.

— Niçin olmasın?

O zaman Beauchêne'e, bitmez tükenmez bir alay mevzuu çıktı; böyle bir kanunun, gelenek ve âdetleri nasıl altüst edeceğini diline doladı; cemiyet hayatı duracaktı, salonlar, bütün kadınların çocuk emzirmeğe başlaması yüzünden kapanacaktı, otuz yaşından sonra,

(1) Fransız Âyan ve Mebuslar Meclisi.

hiçbir kadının göğsünden hayır kalmıyacaktı, kocalar bir sendika kurmağa, karıları, sütninelik vazifesini yerine getirmek üzere evlerine kapandıkları zaman yedek karılar bulmak için, bir harem açmağa mecbur olacaklardı.

— Hulâsa, bir ihtilâl yapmak istiyorsunuz, dedi.

Doktor, sükûnetle:

— Evet, bir ihtilâl, dedi. Bu ihtilâl yapılacaktır.

IV

Mathieu, büyük projesinin son incelemelerini de yaptı bitirdi; Chantebled topraklarının bu işlenmesi, nihayet uyandırılan topraktan, taşkın bir bereket çıkartacak bir eserdi. Kararını verdi, iman ve ümit dolu büyük bir cür'etle, her türlü ihtiyatı bir tarafa bırakarak, bu eseri başarmağa azmetti.

Bir sabah, ay sonunda fabrikayı bırakacağını Beauchêne'e haber verdi. Bir gün evvel, Séguin'le uzun uzadıya konuşmuş, onun, eski av köşkü ile civarındaki yirmi hektar kadar toprağı, çok elverişli şartlarla ve memnunlukla elden çıkaracağını öğrenmişti. Tahmin ettiği gibi, Séguin, servet bakımından, karışık bir durumda bulunuyordu; rivayet edildiğine göre kumarda büyük paralar kaybetmişti, çok pahalıya mal olan metres-

leri vardı, aile hayatı dağılmağa başlıyalı feci bir yaşayış tarzı tutturmuştu; bir yandan da, sadece avcılara iltizama verilen, bakımsız, müazzam Chantebled arazisinin, pek az irat getirdiğinden şikâyet ediyordu. Aklı fikri, araziyi satmaktaydı; fakat kime satacaktı; bataklıklara, kıraç topraklara, çalılıklara alıcı nerede bulunurdu? Onun için, Mathieu'nün teklif ettiği işe pek sevindi; bu tecrübe başarı kazanırsa, nihayet, mülkün temamını elden çıkarıp kurtulacağını ümidetmişti. Birkaç defa daha konuştular, Séguin hiç peşin para almadan, satış bedeli senelik taksitlerle ödenmek üzere araziyi satmağa razı oldu; hattâ ilk taksit, tarihten iki sene sonra verilecekti. Bununla beraber, satış senedini yapmadan önce, son teferruatı tesbit etmek üzere tekrar görüşmeği kararlaştırdılar. Bunun üzerine, bir pazartesi günü, saat on sularında Mathieu işi bitirmek üzere, d'Antin caddesindeki konağa doğru yola çıktı.

Madam Séguin, gebeliğinde, korku içinde iken, yandaki sokakta tuhafiyecilik eden madam Menoux loğusa idi; o zaman madam Séguin onunla çok ilgilenmişti. Tam da o sabah, bu madam Menoux oda hizmetçisi Céleste'i, daha saat sekizde, her zaman oturduğu çamaşır odasında ziyarete gelmişti. Tuhafiyeci kadın, ufacık dükkânını, kapıcısının küçük kızına emanet edip bir lâhza savuşabilmek imkânını, ancak sabahleyin gayet

erken bulabiliyordu. Eski bir asker ve yakışıklı bir erkek olan kocası müzede bekçiydi; karı koca pek sevişirlerdi; sabahları madam Menoux kocasının vazifeye gitmesini bekler; sonra, çıkıp alış veriş işlerine bakar, hemen dönüp gelir, içinde zar zor dönebildikleri kovukta, kocasının maaşına eklenince onları âdeta zengin eden birkaç parayı kazanmağa çalışırdı. Couteau kadın, oğlu küçük Pierre'i, ayda otuz franga, mümkün olduğu kadar elverişli şartlarla bir sütnineye vermek üzere Rougemont'a götüreliberi, Céleste'le olan komşuluk münasebetleri daha sıkıfıkı hale gelmişti. Hattâ, Couteau kadın, pek hatırşinas davranmış, yaptığı seyahatlerden birinde, her ay, uğrayıp otuz frangı kendisi almağı teklif etmişti; böylece, paranın posta ile yollanması külfetinden kurtulacaklardı, anne de, çocuğunun sıhhat haberini taze taze alabilecekti. Onun için, aylık zamanı gelip de Couteau kadın bir güncük gecikti miydi, madam Menoux korkmağa başlıyor, Céleste'e koşup geliyordu; Pierre'in bulunduğu köyden olan bu kızla bir lâhza konuşmaktan daima memnun oluyordu.

— Sabah karanlığı sizi rahatsız ediyorum, kusura bakmazsınız değil mi matmazel? Hanımınızın, saat dokuzdan evvel size ihtiyacı olmadığını söylemiştiniz... Beri taraftan haber alamadım da, onun için geldim. Köyden size bir mektup yazan olmuştur belki diye düşündüm.

Fakir bir memurun kızı olan madam Menoux, ufaktefek, zayıf ve sarışındı; ince, solgun yüzünün kederli, çekici bir ifadesi vardı. Kendisini, iki parmağının arasında sıksa kıracak olan, iri yarı, yakışıklı kocasına karşı duyduğu hayranlık dolu sevgi, herhalde bundan ileri geliyordu. Onun, her yemekten sonra, kahvesini, konyağını içebilmesi için, ısrarla, yenilmez bir inatla, ölesiye çalışıyordu.

— Ah! Pierre'imizi bu kadar uzağa yollamak, ne de olsa acı şey, kocamın yüzünü bütün gün göremediğim yetişmiyormuş gibi, şimdi de bir çocuğum var ki hiç göremiyorum! Felâket şurada ki ekmek parası kazanmak lâzım. Avuciçi kadar dükkânda, çocuğu nereye sığdırırdım; sabahtan akşama kadar, bir dakika boş vaktim olmuyor ki!... Ama, gelgelelim, yavruma süt veremedim diye, hâlâ ağlıyorum; kocam işinden gelince, budalalar gibi, yalnız onun lâfını ediyoruz... Demek ki, matmazel, böyle ha? Bu Rougemont dedikleri yerin havası çok iyi, fena hastalıklar bulunmaz, öyle mi?

Fakat, ikinci bir misafirin gelmesi, sözünü yarıda kesti; bu misafiri görünce, kadın, bir sevinç çığlığı koparmıştı.

— Oo! Madam Couteau! Sizi gördüğüme ne kadar memnun oldum, ne iyi etmişim de buraya gelmişim!

Bu beklenmedik ziyaretin sebebolduğu

sevinç nidaları arasında, kılavuz kadın, bir sütnine kafilesiyle birlikte, bir gece treniyle geldiğini, sütnineleri Roquépine sokağındaki eve bıraktıktan sonra, hemen dolaşmağa çıktığını anlattı.

— Buradan geçerken, Céleste'e kısaca bir merhaba dedikten sonra size gelmek niyetindeydim, madamcığım... Ama, mademki sizi burada gördüm, eğer isterseniz, hesabı görebiliriz.

Madam Menoux, endişe içinde, onun yüzüne bakıyordu.

— Küçük Pierre'im nasıl?

— Fena değil, fena değil... Hani öyle pek gürbüz şey değil, toplu bir çocuk denmez. Ama, yüzü solgunca da, öyle nârin, öyle cici şey ki... Daha iri çocuklar var, muhakkak, ama daha ufakları da var.

Sesini yavaşlatıyor, anayı endişelendirmekle beraber, yine de ye'se düşürmemek için söyliyeceği kelimeleri araştırıyordu. Bu, onun, her zamanki usulü idi, yüreğe üzüntü verip, sonra, ananın düşeceği üzüntü sayesinde, kabil olduğu kadar fazla para çekerdi.

Bu sefer, çocuk hakkında ufak bir hastalık icadedecek kadar işi ileri götürebileceğine hükmetti.

— Lâkin, size haber vermem lâzım, çünkü ben yalan söylemeği bilmem, hem de önünde sonunda, vazifemdir... Efendime söy-

leyeyim, yavrucak hastalandı, hâlâ da pek o kadar iyileşmedi,

Madam Menoux, nârin, ufacık ellerini bitiştirdi, benzi kül gibi oldu.

— Eyvahlar olsun! Ölecek!

— Yok canım! Yok canım! Daha iyice diyorum size... Yoo! Bakılmasına, iyi bakılıyor, Loiseau kadın öyle iyi bakıyor ki görülecek şey! Çocuk kısmı uslu olunca, kendini sevdirir! Bütün ev halkı ona kul köle, etmedikleri masraf yok! Doktor iki defa geldi, ilâçlar bile aldılar... Ne var ki, pahalı oluyor işte.

Bu söz, bir balyoz ağırlığiyle indi. Sonra, telâşa düşen, tir tir titremeğe başlıyan anneye, kendini toparlıyacak vakit bırakmadan, kadın ilâve etti:

— Bir hesap yapalım mı, madamcığım?

Dükkâna dönmeden evvel bir yere para bozdurmak niyetinde olan madam Menoux, yanına para almış bulunduğu için pek sevindi. Hesabı toplamak için bir kâğıt parçası aradılar. Evvelâ, aylık ücret otuz frangı yazdılar; sonra, hekimin iki vizite parası, altı frangı ilâve ettiler; ilâçlarla beraber, masraf on frangı buluyordu.

— Ha! onu da söyliyecektim, içinin bozukluğu yüzünden öyle çok çamaşır kirletti ki, üç frank sabun parası ilâve etseniz iyi olur. Hakça iş görmüş olursunuz, üstelik, şeker parası gibi, yumurta parası gibi daha

başka ufaktefek masraflar da oldu, yani, ben sizin yerinizde olsam, çocnğuna düşkün bir ana gibi, beş frank yazardım... Topyekûn, kırk beş frank, razı mısınız?

Tuhafiyeci kadın, teessürüne rağmen, soyulduğunu, azabının istismar edildiğini sezdi. Bu kadar çok para vermek, bunca zahmetle kazandığı parayı vermek icabedeceğini düşününce, hayret ve isyan belirten bir hareket yaptı. Bu kadar para biriktirilinciye kadar yığın yığın iğne iplik satmak lâzımdı! İdareli hareket etmek mecburiyetiyle, ana şefkatinin uyandırdığı endişe arasındaki telâşlı bocalayışı, en taş yüreklileri bile müteessir ederdi.

— İyi ama, yarım aylık fazla vermiş olacağım, dedi.

Couteau, derhal, eski haşinliğini ele aldı.

— Ne yapalım, kabahat bende değil. Çocuğunuzun ölmesine göz yumamayız ya. Herhalde öldüğünü istemezsiniz sanırım. Gereken masrafları yapmak lâzım. Hem, bana emniyetiniz yoksa söyleyin. Paranızı benim vasıtam olmadan, doğrudan doğruya siz yollarsınız, işinizi bildiğiniz gibi idare edersiniz; böyle olursa, ben de çok rahat ederim, çünkü, bütün bu işler bana hem vakit kaybettiriyor, hem yoruluyorum, hep budala gibi, haddinden fazla yumuşak yüzlülük ederim de ondan.

Madam Menoux, yeniden, titreye titreye,

paraları vermeğe razı olunca, bu sefer başka bir güçlük çıktı. Yanında, ikisi yirmi franklık, biri on franklık olmak üzere, yalnız altın para vardı. Sikkelerin üçü de masanın üstünde pırıldıyordu. Couteau kadın, sarı gözlerini dikmiş, onlara bakıyordu.

— Size beş frank geri veremiyeceğim, yanımda bir metelik bozuk para yok... Sende, madama verecek bozuk para var mı, Céleste?

Bu suali sormağa razı olmuştu, fakat öyle bir eda ile, öyle bir bakışla sormuştu ki, öteki, ne demek istediğini anladı.

— Yanında bir metelik yok.

Büyük bir sessizlik oldu. Sonra, madam Menoux, yüreği yana yana, çaresizlik ifade eden bir hareketle:

— O beş frank sizin olsun, madam Couteau, dedi, bu kadar zahmete giriyorsunuz mademki. Ah yarabbi! İnşallah bütün bu paralar hayır getirir de, yavrucuğum, babası gibi, yakışıklı bir koca herif olur!

Kılavuz kadın, şevke gelmişti.

— Oo! O ciheti merak etmeyin, ben size söz veriyorum! diye haykırdı. Bu ufaktefek hastalıklardan bir şey çıkmaz; tersine! Ben ne çocuklar görüyorum; bu sözüm hatırınızda kalsın. Sizin çocuğunuz emsalsiz olacak. Ondan sağlamı yok.

Couteau kadın, madam Menoux'yu öyle pohpohlamış, öyle vaitlere boğmuştu ki, ka-

dıncağız, giderken içi gayet rahat, gayet neşeliydi; artık, parasına acımıyor, yavrusu Pierre'in, yanakları tombul tombul, körpe bir meşe ağacı kadar güçlü kuvvetli bir hale kendi yanına geleceği günü tahayyül ediyordu.

Kapı kapanır kapanmaz, Céleste, hayasız hayasız gülmeğe başladı.

— Amma da martaval attın ha! Eminim ki, çocuğu nezle bile olmamıştır.

Couteau kadın, önce, vekarlı bir tavır takındı.

— Ne hacet, yalan söylüyorsun de, işin içinden çıkıver. Çocuğun sıhhati iyi değil, inan olsun.

Hizmetçi kadın daha fazla gülmeğe başladı.

— Yok, benim karşımda bu suratı takınma, sahiden güleceğim geliyor! A canım, ben seni bilirim, burnunun ucu kımıldadı mıydı, mânasını anlarım!

Kılavuz kadın, daha gevşek, devam etti.

— Çocuk pek çelimsiz.

— Ooo! Onu tahmin ediyorum. Ama, ne de olsa, şu doktorun reçetetelerini, sabunu, şekeri pek merak ettim... A kuzum, bana vız gelir. Bu madam Menoux ile öyle uzun boylu ahbaplığım yok, merhaba, merhaba, o kadar. O kendi işini bilir, ben kendi işimi... Sen de öyle, sen de kendi işlerini bilirsin; çıkarın varsa, ne âlâ.

Fakat Couteau kadın lâfı değiştirdi, içe-

cek bir yudum bir şey var mı diye sordu; çünkü, gece yolculukları, midesini altüst ediyordu. Céleste de, bir dolabın alt gözünden açılmış bir şişe malaga şarabiyle, bir kutu bisküvi çıkardı. Burası kilerden aşırdığı yiyecekleri saklamağa mahsus gizli bir yerdi. Sonra, kılavuz kadın, hanımı geliverirse yakayı ele vermeleri tehlikesinden bahsedince, haliyle, buna hiç de aldırmadığını anlattı. Tamam! Hanımı, şimdi, küvetlere, pomada kutularına dalıp çıkmakla meşguldü! Güzelliğini muhafaza etmek için bir sürü murdar şeyler sürünmeden kimseye seslenmezdi.

— Yalnız, çocuklar korkuludur, o Gaston'la Luce. Yumurcaklar, hep ense köküm-de, çünkü anaları babaları, çocuklariyle meşgul olmazlar, sabahtan akşama kadar başı boş bırakırlar, onlar da, ya burada oynarlar, ya mutfakta... Üstelik, tekmelerler, yahut yumruklarlar diye, şu kapıyı kapatmağa da cesaret edemiyorum.

Céleste, koridora, ihtiyaten bir göz attıktan sonra ikisi de masanın başına geçince, kızışıp, serbestçe içlerini dökmekte gecikmediler. Derken, iş, fütursuz ve hayasızca, her şeyi anlatmak derecesine, o şuursuzca rezilliğe kadar dayandı. Céleste, bir yandan, kadehindeki malagayı yudum yudum içiyor, bir yandan da, memleketten havadis soruyordu; Couteau kadın da artık yalan söylemiyor, hem bisküvi yiyor, hem hakikatı

olduğu gibi anlatıyordu. Hizmetçi kadının son çocuğu Rougemont'a geldiğinin on beşinci günü, Vimeux'lerin evinde ölmüştü, Rouche kadın, iş işten geçtikten sonra meseleyi haber aldığı için, çocuğu, ölü doğmuş gibi göstememişti; Céleste'in kuzenleri gibi bir şeyleri olan Vimeux'ler, kendisine selâm yollamışlar, aynı zamanda, kızlarını evlendirdiklerini ona haber vermesini de rica etmişlerdi. Gavette'lerin evinde, aile halkı tarladayken çocuklara bakan ihtiyar, kucağında bir minimini ile ateşe düşmüştü; ikisini de ateşten çekip çıkarmışlardı ama yavrucak o zamana kadar kavrulmuştu bile. Cauchois kadın, pek hoşnutsuzluk getirmiyordu ama, başına dert açılacak diye korkuyordu, çünkü, geceleyin dikkatsizlikle açık bırakılan bir pencere yüzünden, evinde çocuklardan dördü birden ölmüştü. Dördü de Parisli çocuklardı, ikisi, çocuk esirgeme yurdundan, öbür ikisi de, ebe madam Bourdieu'nün oradan gelmişti. Sene başından beri, gerçekten de mahsus yapılmış gibi, kaç çocuk geldiyse, hemen hemen bir o kadarı da ölmüştü. Öyle ki, belediye reisi, çok fazla çocuk ölüyor, bucağın adı çıkacak demeğe başlamıştı. Eğer Couillard kadın, arada sırada hiç olmazsa bir çocuğu diri muhafaza etmenin çaresini düşünmiyecek olursa, günün birinde, ilk olarak zaptiyelerin onun evine uğrıyacakları muhakkaktı.

— Ah! Bu Couillard kadın!... Düşün,

kardeşim, ona bir çocuk götürmüştüm, tosum gibi bir yavruydu, güzel bir matmazelin çocuğuydu; matmazeli, babası galiba biraz fazla sevip okşamış. Çocuğu, ilk komünyon yaşına kadar büyütmek için dört yüz frank verdiler Beş gün yaşadı... Doğrusu, az, bir öfkelendim, sorma! Benim namusumu mu berbadetmek istiyorsun diye Couillard kadına sordum... Beni, bu yufka yüreklilik mahvedecek. Birisi bir şey istedi miydi, yüzüm tutmuyor; çocukları da nasıl sevdiğim, Cenabı Hakka malûmdur! Ömrüm hep onlarla geçti Senin, meselâ, şimdi bir çocuğun daha olsa ..

Céleste isyan etti

— Yoo! Sakın ha! İki defa yan bastım, artık çok ihtiyatlı davranıyorum.

— Meselâ diyorum, canım. Bir çocuğun daha olsa, sana derim ki: «kızım, çocuğu Couillard kadına vermiyelim, olmıyacak duaya âmin dememeli.» Şunun şurasında, namuslu iki kadın gibi konuşuyoruz, öyle değil mi ya? Eh, benim bu işte sayım suyum yok, öyle ya, bu yavrucakları memlekete ben götürüyorum ama, emziren ben değilim. Vicdanı temiz olduktan sonra, insan rahat uyur.

Céleste, derin bir inançla:

— Elbette, diye kesip attı.

Onlar, malagalarını içerek böyle acınıp dururlarken, kızıl bir hayal yükseliyor, mezarlığı Parisli miniminilerle döşeli korkunç Rougemont, iğrenç ve kanlı kasaba, alçakça

cinayetlerle dolu bir leş kuyusu gibi gözönüne geliyor, kasabanın can kulesi, engin ovaların ufkunda, sâkin sâkin semaya dikiliyordu. Koridorda bir koşuşma oldu, hizmetçi kadın, o tarafa doğru seğirten Gaston'la Lucie'yi koğmak için yerinden fırladı.

— Çekilin şuradan! Sizi istemiyorum, anneniz buraya gelmenizi yasak etti.

Sonra, öfkeli öfkeli, odaya döndü.

— Doğrusu da bu, a canım! Bir şey konuşmağa, bir şey yapmağa haddim yok, hep ayaklarımın dibinde dolaşır dururlar. Biraz da sütninenin yanına gitsinler!

Couteau kadın, devam etti.

— Sütnine dedin de aklıma geldi. Marie Lebleu'nün çocuğu da öldü, haberin var mı? Herhalde mektup yazmışlardır. Ne güzel çocuktu! Neylersin, uğursuzluk çöktü! Sonra da zaten, meşhur kelâmdır; ver çocuğu sütninelere, vur kafanı yerlere.

— Evet, mektup yazıp haber vermişler, Marie Lebleu bana söyledi. Ama, madama anlatmıyayım diye rica etti, çünkü, fena tesir bırakıyor. Aslına bakarsan, aldırış ettiği yok, artık sütü geldi. Ama, bu işin cezalı tarafı şu ki, bu yanda kendi oğlu öldüyse, beri yanda da madamın kızı da iyi bir halde değil.

Kılavuz kadın kulak kabarttı.

— Ya! Geçinemiyorlar ha?

— Hayır, ne münasebet! Sütünden dolayı

değil, sütü fazlasiyle var, hem de çok temiz süt. Ama, hiç bu kadar huysuz insan görülmemiştir. Hep öfkesi burnunda, kaba, nobran, kapıları güm güm vurur, bir lâf söylesen, kıyametleri koparır. Sonra da, gerçekten pek fena içiyor, bir kadına yakışmıyacak kadar içki içiyor.

Couteau kadının donuk gözleri, bir neşeyle, yavaş pırıldamağa başlıyordu; kadın, başını hızlı hızlı sallıyor, bildiğini, bu işleri beklediğini anlatmak istiyordu. Normandie'nin o köşesinde, Rougemont'da, bütün kadınlar azçok içerler, kız çocukları, küçük rakı şişelerini ufacık sepetlerine yerleştirip mektebe götürürlerdi. Fakat Marie Lebleu, masanın altında sızananlardandı; son gebeliği esnasında, âdeta hiç ayılmamıştı. Bu şekilde, ne ana sağlam olurdu, ne de çocuklar gürbüz.

— Kardeşim, ben onu bilirim, çekilir şey değildir. Ama, onu seçen doktor, benim fikrimi sormadı, öyle değil mi ya? Hem bu benim üstüme vazife değil; ben sütnineyi getiririm, çocuğu alır götürürüm, başka şeyo aklım ermez, burjuvalar ne halleri varsa görsünler.

Céleste de gülmeğe başlamıştı. Bir kahkaha attı.

— Burada nasıl harran gürra yaşıyor, bilemezsin! Herkesle çatışıyor, arabacının kafasına bir sürahi fırlattı, madamın odasında

büyük bir vazo kırdı, netameli bir iş yapacak diye, hepsini, korkudan tir tir titretti durdu. Sonra da, içmek için, onlara oynadığı oyunları bilsen! Çünkü içtiğinin pekalâ farkına vardılar, likörleri kilit altına aldılar. Bunun üzerine, ne marifet uydurdu biliyormusun? Geçen hafta, koca bir şişe dolusu melisa suyunu içmiş, hasta oldu, ama ne hasta oldu! Bir başka sefer, tuvalet odasındaki şişelerden birini ağzına dayayıp kolonya içerken yakalandı. Şimdi de, galiba, kaminetoya koysun diye verdikleri ispirtoyu gövdeye indiriyor... Gülmeden bayılacağım. Bakıp bakıp, aman ne eğleniyorum, ne gülüyorum!

Kahkahadan kırılıyor, ellerini biribirine vuruyor, ev sahiplerinin hayatını altüst eden bu münasebetsiz işlere öyle gülüyordu ki, güzlerinden yaş geliyordu; kılavuz kadın da, bu çok güzel hikâyelerle gıcıklanmış gibi, çılgınca bir neşe ile kıvranıyordu. Fakat, birdenbire sakinleşti.

— Eey, demek ki, kapı dışarı atacaklar ha?

— Oo! Uzun sürmez. Cesaret etseler, çoktan atmış bulunacaklardı.

Bir çıngırak sesi duyuldu. Céleste bir küfür savurdu.

— Buyurun bakalım! Simdi de, ovup oğuşturayım diye, madam beni çağırıyor. Bir dakika rahat etmeğe imkân yok.

Fakat, Couteau kadın ayağa kalkmıştı; aklı tamamiyle işinde, ciddî, gitmeğe hazırdı:

— Hayır, hayır, kızım, dedi; git, işini gör. Benim aklıma bir şey geldi, bu sabah getirdiğim sütninelerden birini görmeğe gideceğim, kendim kadar emin olduğum bir kızdır. Bir saat içinde, onu da alıp döner gelirim, bana yardım eder de kızı kapılandırırsan, sana bir ufak hediye var.

Odadan çıktı; hizmetçi kadın da, ikinci defa çalınan zile cevap vermeden, telâşsızca, malaga şişesiyle bisküvileri dolaba sakladı.

O gün, saat onda, Séguin, pahalı bir bedel karşılığında yaptırdığı, elektrik motoriyle işler bir otomobili tecrübe etmek üzere, karısiyle ahbapları Santerre'i, Mantes'da öğle yemeğine götürecekti. Şahsi zevkini tatmin hevesinden ziyade, yeni modalara düşkün olanların daima ön safında bulunmak isteğiyle, yeni çıkan bu fazla sürat sporuna merak sardırmıştı. O sebeple, kendi tarifi üzerine yapılmış olan, yeşilimtırak kadife bir külot pantalon ve bir ceketten ibaret spor esvabiyle, sarı ayakkaplar ve deriden bir küçük şapka giymiş olduğu halde, vaktinden bir çeyrek saat evvel, kendisine çalışma odası vazifesi gören, biblolarla dolu büyük salonda bulunuyordu. Santerre, pek zarif duruşlu açık gümüşi bir kostüm giymiş olduğu halde şehirli kıyafetiyle gözükünce, onunla alay etti.

Valentine loğusa döşeğinden kalktığının

ertesi günü, romancı, tekrar ailenin samimî dostu, sofra arkadaşı olmuştu. Artık, neşesini bozan bir şey kalmamıştı, gebelik yüzünden çirkinleşmiş bir kadının huysuzluklariyle karşılaşmıyor, artık galebe çalacağına emin, onunla, yarım kalan tatlı maceraya, yeniden başlıyabiliyordu Valentine'in kendisi de, geçirdiği o müthiş ölüm korkusundan kurtulmuş, felâketlerin beteri saydığı analıktan sıyrılmış, son derece derin bir nefes alınış, kaybettiği zamanı telâfi etmek ihtiyaciyle, eğlentilere, monden hayatın yaman kasırgasına delice atılmıştı. Tekrar güzelleşmiş ve incelmiş, zayıf erkek kılıklı kadınlara has her dem tazeliğe kavuşmuştu; kendini unutmak ihtiyacını hiçbir zaman bu kadar şiddetle duymamıştı; hadiselerin mütehakkim mantığı, çocukları hizmetçilerin eline bırakmağa, evinden her gün biraz daha fazla kaçmağa, geçici haveslerine uyarak gözünün gördüğü yere gitmeğe, onu gitgide daha fazla sevk ediyordu, hele, kocası, hiç akılda yokken, sebepsiz, budalaca patlak veren, âni kıskançlık ve huşunet nöbetleri arasında, aynı şekilde harekete başlıyalı, bu böyle oluyordu. Karı koca arasındaki dirlik düzenlik ebediyen bozulmuş, aile mahvolmuştu, son bir felâketin tehdidi altındaydı; Santerre ise, ailenin içinde rahat rahat yaşıyor, mahvını tamamlıyor; kadının, kolları arasına düşmesini bekliyerek kocasiyle kötümser bir dille fel-

sefe ve edebiyat münakaşaları yapıyor, evin tabiî misafiri olarak kabul ediliyordu.

Nihayet, Valentine, başında bir süvari kadın şapkası ile, nefîs bir kır tuvaleti giymiş olduğu halde gelince, bir hayranlık sayhasiyle karşılandı. Küçük Andrée'sini görüp sütnineye son emirlerini verir vermez hemen çıkabileceklerini söyliyerek yanlarından ayrıldığı zaman, kocası:

— Çabuk ol! diye haykırdı. Bir türlü hazır olamazsın, çekilir şey değilsin!

Methieu'nün geldiğini, tam o sırada haber verdiler; Séguin, buna rağmen, onu kabul etti, o gün, kendisiyle maalesef faydalı bir iş konuşamıyacağını söyledi. Bununla beraber, randevu tayin etmeden önce, müşterisinin, satış mukavelesine koymak istediği yeni bir şartı lûtfen kaydetti; bu şart, ileride arazinin tamamını, bazı şartlar altında, muayyen tarihlerde, parça parça satın almak hakkının sırf kendisine verilmesi idi. Séguin, bu teklifi dikkatle inceliyeceğini vadettiği sırada birdenbire işitilen bir gürültü, lâkırdısını yarıda kesti; uzaktan haykırışmalar, gümbür gümbür koşuşmalar işitiliyor, kapılar şiddetle kapanıyordu.

Séguin, sarsılan duvarlara dönerek:

— Ne oluyor? Ne oluyor? diye söylendi.

O esnada kapı açıldı, Valentine gözüktü; telâş içindeydi, yüzü korkudan, öfkeden kızarmıştı, kucağında taşıdığı küçük Andrée ağlıyor, çırpınıyordu.

— Peki, peki, canımın içi, ağlama, bir daha canını yakmıyacak... Haydi, haydi, bir şey yok, sus!

Çocuğu, geniş bir koltuğa bıraktı, yavrucak, hemen sustu. Pek şirin bir kızcağızdı, fakat, dört aylık olmasına bir şey kalmamışken o kadar cılızdı ki, solgun yüzünde, ancak, iri, güzel gözleri görünüyordu.

Séguin, hayretle sordu:

— Ne oldu kuzum, ne var?

— Ne olacak, Marie bulut gibi sarhoş, beşiğin üstüne düşmüş, hem öyle fena düşmüş ki, çocuk, altında az kalsın boğuluyormuş. Birkaç dakika daha gitmeseymişim, tamammış... Sabahın onunda adam sarhoş olur mu? Gel de buna akıl erdir. İçtiğinin farkına varmıştım, likörleri saklıyordum, bir zaman daha alıkoyarım, diye umuyordum, çünkü sütü çok iyi. Hem de ne içmiş, biliyor musunuz? İspirto içmiş, boş şişe yanında duruyordu.

— Peki, anladık, ne dedi?

— Düpedüz beni döğmeğe kalktı. Ben sarsınca üstüme atıldı, sarhoşluktan deliye dönmüştü, iğrenç lâflar ediyordu. Çocuğu yakalayınca dar kaçtım, o da, odaya kapandı, eşyayı kırıp döküyor. Bak, dinle.

Gerçek, duvarların ötesinden, uzaktan, kırılıp dökülen bir şeylerin gürültüsü geliyordu. Hep bakıştılar, sıkıntılı ve ürkek, derin bir sükût oldu.

Nihayet, Séguin, sert bir sesle:

— Peki, ne olacak? diye sordu.

— Ne olacak ben bilir miyim, dostum? Bu kadın, yabani hayvanın biri, oldürsün diye, Andrée'yi eline bırakamam ya! Çocuğu buraya getirdim, tabii, götürüp tekrar ona teslim edecek değilim. Hem doğrusunu söyleyim, odasına bile girmem artık... Hesabını gördükten sonra, sen kendin, kapı dışarı edersin.

Séguin:

— Ben mi? Ben mi? diye haykırdı.

Sonra, odanın içinde dolaşmağa başladı; öfkesi gitgide artıyordu.

— Sana bir şey söyleyim mi, bütün bu münasebetsiz işlerden artık usanmağa başladım. Gebeliğin yüzünden, loğusalığın yüzünden, şimdi de sütninelerin yüzünden, ev oturulmaz hale geldi, neredeyse, sabahtan akşama kadar dövüşeceğiz... Önce, ilk sütninenin, zahmet edip kendim seçtiğim kadının sütü iyi değil diye iddia ettiniz. Sonra, ikinci bir sütnine bulundu, gûya sütü iyi imiş, ama, bu da sarhoş oluyor, çocuğu boğuyor. Bu sefer üçüncü bir sütnine gelecek, kim bilir hangi şırfıntı, o da bizi büsbütün deliye döndürecek, yiyip bitirecek. Yok, bu kadarı artık fazla, istemiyorum!

Sakinleşmiş olan Valentine mütecaviz hale geldi.

— Ne? Neyi istemiyorsun? Saçma lâf

etme... Bir çocuğumuz var, elbette bir sütnine lâzım. Onu kendim emzireceğim demiş olsaydım, bizzat sen, budalalık ediyorsun derdin. Çocuğu her zaman kucağımda görüp, evi asıl o zaman oturulmaz hale gelmiş sayacaktın. Hem, kendim emzirmek istemiyorum, yapamam... Dediğin gibi, bir üçüncü sütnine tutarız, basit iş, hem derhal, ne bulursak.

Séguin, birdenbire, Andrée'nin önünde durmuş, çocuk, bu iri gölgeden korkarak, haykırmağa başlamıştı. Séguin, öfke ile gözünü kan bürüdüğü için, çocuğu belki de görmüyordu, netekim, Gaston'la Lucie'yi de herhalde görmemişti; onlar, haykırışmaları işitip koşmuşlar, meraktan ve korkudan, kapının önünde kakılıp kalmışlardı; onları oradan uzaklaştırmak kimsenin aklına gelmiyordu. Orada durdular, herşeyi gördüler, işittiler.

Séguin, sâkin göstermeğe uğraştığı bir sesle :

— Araba aşağıda bizi bekliyor, dedi. Çabuk olalım, gidelim.

Valentine, şaşkın şaşkın ona baktı.

— Ne söylüyorsun, aklını başına topla. Çocuğu emanet edecek kimse yok, yalnız bırakabilir miyim ?

Séguin, bütün vücudu titriyerek tekrar :

— Araba aşağıda bizi bekliyor, dedi. Çabuk gidelim.

Bu sefer, karısı, omuz silkmekle iktifa edince, Séguin, deliye döndü; başkaları varken bile onu son derece haşinleştiren, âni delilik nöbetlerinden birine tutuldu, böyle anlarda, muztarip bulunduğu o zehirli yarayı, facianın asıl sebebi olan karı koca hilelerinden ileri gelme o mânasız kıskançlığı, çılgınca bir öfkeyle ortaya serdi. Bu ağlıyan çocuğu, bu sıskacık zavallı yavruyu, bütün kabahat ondaymış gibi, bugünkü gezinti tasavvuruna, gerçekleştirilmesi kesin bir önem alan, kendince tasarladığı o eğlenceye engel o imiş gibi, elinden gelse paralıyacaktı. Ama, orada, söylediği sözleri işiten bir ahbap, başka bir erkek bulunuyormuş, daha iyi idi ya!

— Ya! demek ki gelmek istemiyorsun... Senin kızından bana ne kuzum? Benden mi bu çocuk? Sen de pekâlâ anlıyorsun ki, onu kabul etmiş gibi görünmem, başımı dinlemek istediğim içindir. Ama, elbette, benim de bildiğim bir şeyler var, değil mi ya? Onları sen de bilirsin, çünkü, bunları bilecek bir sen varsın, bir de ben. Evet, hep aklıma geliyor, işlerin nasıl olup bittiğini hatırlıyorum, sonunda, bu çocuğun benden olmadığı kanaatine varıyorum... Sen oruspunun birisin, kızın da piç; kim bilir hangi otelde peydahladığın bir çocuk için kendimi üzersem pek budalalık etmiş olurum. Siz ikiniz, ancak beni evden atarsanız içiniz rahat eder... Gelmek

istemiyorsun, değil mi? Allaha ısmarladık! Yalnız başıma gezeceğim.

Séguin, böyle dedikten sonra, ağzını açmadan duran Santerre'e bir kelime bile söylemeden, Mathieu'nün, orada cevap beklediğini aklına bile getirmeden, yıldırım gibi çıktı, gitti. Mathieu, istemiyerek dinlediği bütün bu sözler karşısında donakalmış, yanında cereyan eden hadise hakkında hüküm yürütür görünmek korkusiyle çekilip gitmeğe cesaret edememişti. Yerinden kımıldamadan, başını çeviriyor, hâlâ ağlıyan küçük Andrée'ye bakıyor, kızkardeşlerinin üzerinde ağladığı koltuğun arkasında birbirlerine sokulmuş, dehşetten dilleri tutulmuş bir halde bekliyen o iki çocukla, Gaston ve Lucie ile ilgileniyordu.

Valentine, bütün vücudu titriyerek, hıçkırıklarla boğula boğula, bir sandalyeye yığıldı.

— Ah! Bana nasıl muamele ediyor, alçak!.. Düşünmüyor ki, ölüm tehlikeleri atlattım, şu zavallı çocuğun yüzünden bunca ıstırap çektim, hâlâ da çekiyorum, Allahın huzurunda yemin ederim ki, çocuğun babası odur!... Yok, yok, artık bitti, bir daha, bana, parmağının uciyle bile dokunamaz. Yeniden böyle bir faciaya uğramaktansa, canıma kıyarım daha iyi, evet, kendimi öldürmeğe razıyım.

Bu, kocasından hakaret gören, uğursuz

bir analığın azaplariyle çileden çıkan, yuvası harap olduğu için, artık zevkini dışarda aramağa iyiden iyiye karar vermiş kadının, göz yaşları içinde yükselttiği feryattı.

O âna kadar uzakta duran Santerre, bir şey bekliyor gibi idi. Yavaşça ona yaklaştı. Şefkat ve merhametle elini tuttu, yavaş sesle :

— Sâkin olun, dostum, dedi... Biliyorsunuz ki yalnız değilsiniz, sizi yalnız bırakmıyoruz... Böyle şeylerden size leke gelmez. Sâkin olun, ağlamayın, rica ederim. Yüreğim parçalanıyor.

Kocası haşin davrandığı nisbette o yumuşak muamele ediyor, hakarete uğramış bir kadının kalbini, okşamaların nasıl zevkli bir şebnemle yıkayıp yumuşattığını biliyordu. Onu zaptına geçiren eli, gevşiyen nârin bileğe kadar yükselmişti, bıyıklarının ucu, şakaklardaki perişan saçlara değiyordu. Daha fazla eğildi, onu büsbütün kuşattı, sesini daha yavaşlattı, kadını, mırıltıdan ibaret bir konuşma ile uyuttu. Pek pek birkaç kelime işitildi.

— Üzülmekle hata ediyorsunuz. Bırakın bu mânasız şeyleri... Evvelce de size söyledim, patavatsızın biri...

Bu patavatsız tâbiri, istihza ile karışık bir nevi merhametle, iki defa tekrar edildi.

Valentine, onun ne demek istediğini herhalde anlamış olacak ki, hafifçe gülümsedi,

göz yaşları dindi, kendisi de gayet yavaş sesle mırıldandı.

— Evet, evet, biliyorum... İyi insansınız, teşekkür ederim. Hakkınız da var, artık pek budalalık etmiş olacağım... Aman, ne olursa olsun, yeter ki bir parça mesut olayım !

Kendisi de Santerre'in elini sıktıktan sonra, bileğini yavaşça çektiğini Mathieu açıkça gördü. Teselli kabul edilmiş, o zamana kadar geciktirilen randevu, nihayet, yakın bir gün için kabul edilmişti. Hem bu iş, mantıklı idi, Valentine'in içinde bulunduğu his faciası yüzünden, kocası tarafından baştan çıkarılmış kadının, sütninelik vazifesinden kaçınmış ananın, zinaya atılışı idi. Lâkin, Andrée'nin bir feryadı onu, ürperterek ayağa kaldırdı. Uyanmış, gerçek vaziyeti kavramıştı. Biçare yavru ana sütiyle beslenmediği için bitkin ve pek cılızdı ama, ananın kendisi de, hakikatta, onu emzirmekten, yenilmez bir müdafaa kalkanı gibi, sinesinde taşımaktan kaçındığı için sukut thlikesiyle karşılaşıyordu. Ya hayat, birinin öteki sayesinde selâmete erişmesi vardı, yahut da bir arada mahvolmaları mukadderdi. Valentine, herhalde, o anda tehlikeyi açıkça anlamış olacak ki, bir isyan hamlesiyle, yine Santerre'den ayrıldı, çocuğu, okşıyarak teskin etmek, işlemek üzere bulunduğunu hissettiği en büyük çılğınlığa karşı onu kendisine siper etmek için, koştu, onu kucağına aldı. Öbür iki çocuğunun orada durmaları, sey-

retmeleri, dinlemeleri, ona ne büyük bir eza veriyordu! Sonra, Mathieu'nün de hâlâ beklediğini görünce, yine gözüne yaşlar doldu, vaziyeti izaha çalıştı, kocasını müdafaa edecek kadar ileri gitti.

— Kusuruna bakmayın, dedi. Öyle anları oluyor ki, aklı başından gidiyor... Eyvahlar olsun! Bu çocuğu şimdi ben ne yapacağım? Artık emziremem de, imkân kalmadı! Ne yapacağını bilemiyecek kadar şaşkına dönmek ne feci şey!... Benim halim nice olacak Ya'abbi!

Santerre, şaşalamış, Valentine'in, kızı kucağına aldığından beri, elinden kaçtığını hissetmişti; tekrar aralarına girmeğe, hoşa gidecek sözlerle onu tekrar elde etmeğe yeltendi. Fakat kadın onu dinlemiyordu; Santerre, mücadeleyi başka bir fırsat çıktığı zamana bırakmak üzereyken, hiç beklemediği bir müdahale, ona dâvayı kazandırdı.

Céleste sessiz sedasız içeri girmiş, orada duruyor, madamın söz söylemesine izin vermesini bekliyordu.

— Arkadaşım beni görmeğe gelmiş, madam, hani memleketlim bir kadın var ya, Sophie Couteau, işte o; beraber, bir de sütnine getirmiş de...

— Sütnine mi var şimdi aşağıda?

— Evet madam, hem de ne güzel, ne iyi bir sütnine.

Sonra, hanımının son derece sevin-

diğini, böyle birdenbire rahatlamaktan duyduğu memnunluğu görünce, gayretkeşlik gösterdi.

— Siz çocuğu taşımak için zahmet etmeyin, madam. Alışık değilsiniz... Müsaade ederseniz, sütnineyi buraya getireyim.

Valentine, memnunlukla derin bir soluk almış, çocuğu vermişti. Demek ki, Allah onu yalnız bırakmıyordu! Fakat, münakaşa etti, sütninenin kendi yanına getirilmesine taraftar olmadı; sarhoş olup odasına kapanan öteki sütninenin, dışarı çıkıp yeni sütnine ile karşılaşmasından korkmuştu, ev halkını dövmeğe, yine etrafı kırıp dökmeğe kalkışabilirdi. Sonra, Santerre'le Mathieu'yü beraber götürmekte ısrar etti; bilhassa, Mathieu'nün bu işten herhalde anladığını söylüyor, onu, itirazına rağmen sürüklemek istiyordu, Odada, yalnız Lucie ile Gaston kaldı; Valentine, peşisıra gelmemelerini onlara sıkı sıkı tembih etti.

— Size ihtiyacımız yok, dedi, burada oturun, oynayın... Biz de, haydi gidelim, ama usul usul, ayaklarımızın ucuna basarak yürüyelim, öteki şüphelenmesin.

Valentine, çamaşırlığa girince, kapıları sıkı sıkı kapattırdı. Couteau kadın orada, ayakta duruyordu: yanında, yirmi beş yaşlarında, iri yarı bir kadın vardı, kucağında, tosun gibi bir çocuk tutuyordu. Esmer, dar alınlı, ablak yüzlü, gayet temiz giyinmiş olan kadın, zengin

kibar ailelerin evinde hizmet etmiş, usul erkân bilir bir sütnine selâmı verdi. Fakat Valentine, bâlâ, son derece tereddütte idi, kadına bakıyor, ilk iki çocuğu, kendisi hiçbir zaman merak etmeden ve hiç bir şeye karışmadan, bitişik bir odada emzirilmiş, her işin gafili bir kadın gibi, çocuğa bakıyordu. Santerre uzakta duruyordu; Valentine, ümitsizce Mathieu'nün malûmatına müracaat etti, fakat Mathieu, tekrar, fikir vermekten çekindi. Couteau kadın, ancak o zaman, her yerde karşısına çıkan, işlerine engel olan bu adama yan gözle baktıktan sonra, lâkırdıya karışmak cesaretini gösterdi.

— Madam, dedi, bana itimadınız var mı?... Hatırlarsınız size hizmet etmek istemiştim, eğer kabul etmiş olsaydınız, birçok üzüntülerden kurtulmuş olacaktınız. Meselâ, işte şu Marie Lebleu, çekilir şey değildir, çocuğunu alıp götürmeğe geldiğim zaman, sorsaydınız, elbette size söyliyebilirdim. Ama, onu, sizin doktor seçtiği için, tabii, söyliyecek sözüm yoktu. Yoo! sütünün iyiliğine diyecek yoktur! Ama, dili de yamandır ha, hep aksi aksi konuşur... Onun için, eğer şımdi bana lûtfen inanırsanız madam...

Lâfı uzattıkça uzatıyor, bir türlü sonunu getiremiyor, zanaatının dürüstlüğünü övüyor, teklif ettiği mala kıymet veriyordu.

— İşte, madam, Catiche kadını gözü kapalı alabilirsiniz. Tam sizin aradığınız sütnine-

dir, Paris piyasasında ondan iyisi bulunmaz. Bakın şuna, ne vücut, ne sağlam yapı, ne sıhhat! Ya çocuk, bakın hele, yanağından kan damlıyor! Evlidir, doğru, hem, memlekette, dört yaşında bir küçük kızı var, kocasının yanında; ama, namuslu kadın olmak kabahat değil, tabii... Hasılı, madam, kendisini tanırım, her şeyine canla başla kefilim. Eğer hoşnut kalmazsanız, ben, karşınızda duran şu Couteau kadın, paranızı geri vereceğim.

Valentine, bu işe bir nihayet vermek için acele ettiğinden, geniş bir el hareketiyle, razı oldu. Hattâ ayda yüz frank vermeği bile kabul etti, çünkü Catiche kadın evliydi. Kılavuz kadın, sütnine idarehanesine harç ödemesine lüzum olmadığını da anlatmıştı. Kırk beş frank kâr etmiş oluyordu, meğer ki madam, onun zahmetini hesaba katıp da bir şeyler daha versin. Bir de çocuk için kırk frank dönüş masrafı verilecekti. Valentine, gayet cömert davrandı, bu parayı bir misline çıkaracağını vadetti. İş düzeliyor, Valentine, kendini kurtulmuş hissediyordu ki, öteki kadın, odasına kapanan sütnine aklına geldi. Onu oradan nasıl çıkartmalı, yerine Catiche kadını, gürültüsüz patırdısız nasıl yerleştirmeliydi?

Couteau kadın:

— Ne o? diye haykırdı, Marie Lebleu'den mi korkuyorsunuz? Yoo! Başka yere kapılandırmamı istiyorsa, canımı sıkmasın... Ben gider, onunla konuşurum!

Sütnine, memelerini göstermek için, çocuğunu kucağından indirmişti, Céleste, Andrée'yi, orada duran bir battaniyenin üzerine, kadının çocuğunun yanıbaşına yatırdı, kılavuz kadını Marie'nin odasına götürdü. Şimdi, odanın içinde bir ölüm sessizliği hüküm sürüyordu, Couteau kadının, sadece adını vermesi kâfi geldi; girdi, birkaç dakika, onun sert sesinden başka gürültü işitilmedi. Sonra dışarı çıkınca, korkudan tir tir titriyerek, ne konuştuklarını dinlemeğe gelen Valentine'e teminat verdi.

— Emin olun, ayılttım, dedi!... Aylığını verin. Sandığını hazırlıyor, gidecek.

Tekrar çamaşırlığa geldiler, Valentine hesapları gördü, bu son hizmetine karşılık da beş frank ilâve etti. Fakat, bir güçlük daha çıktı, Couteau kadın, akşama gelip Catiche'in çocuğunu alamıyacaktı, şimdi alıp götürse, bütün gün nerede muhafaza ederdi? Nihayet:

— Adam sen de! dedi. Ne olursa olsun, alırım, idarehaneye bırakır, sonra işlerime giderim. Ağzına emzik verirler, alışsın, öyle değil mi?

Çocuğun annesi, fütursuzca:

— Tabii, a canım! dedi.

Bunun üzerine, Couteau kadın, selâmlar ve teşekkürlerden sonra gitmeğe hazırlanıp çocuğu almak için arkasını döndüğü sırada,

battaniyeye yanyana yatırılmış iki çocuğu görünce, bir tereddüt geçirdi.

— Aman! diye mırıldandı, aldanmıyalım.

Bu söz, hoşlarına gitti, hep gülüştüler. Céleste kahkahayı koyuverdi, Catiche de gülmekten bayılıyordu. Couteau kadın, çocuğu, uzun çengel parmaklariyle yakaladı, aldı götürdü. Miniminileri ölüme atan mütemadi yağmalar arasında, bir çocuk daha alınıp götürülmüş, oraya sürüklenmişti.

Yalnız Mathieu gülmemişti. Boutan'la konuştuğu şeyler birdenbire aklına gelmiş, bu sütnine zanaatının ahlâk bozucu tesirini, pazarlık rezaletini, her ikisi de çocuğunu ölüm tehlikesine atan iki ananın müşterek cürmünü, başka bir kadının sütünü satın alan tembel anayı, kendi sütünü satan, paraya düşkün anayı hatırlamıştı. İçi üşüdü, henüz pürsıhhat olan zavallı yavrunun gidişine baktı, orada kalan, daha şimdiden pek cılız öteki çocuğa baktı. İki çocuktan birini, belki ikisini de feda eden, bu derece kötü kurulmuş ve bozulmuş bir cemiyetin âkıbeti ne olacaktı? İnsanlar ve eşya, gözlerinin önünde kara bir renge büründü, ona dehşet verdi. Fakat, Valentine, onu da, Santerre'ı de alıp tekrar süslü salona götürmüştü; o kadar memnundu, o kadar sıkıntıdan kurtulmuştu ki, bütün serbestliğini ve tasasızlığını, hayhuy ve zevk iptilâsını tekrar ele almıştı. Mathieu, nihayet vedâ ederken, Santerre'in, memnun bir ta-

vırla, Valentine'in elini bir lâhza avucunda tutarak şu sözleri söylediğini işitti:

— Eh, yarına görüşürüz, değil mi?

Valentine artık sakınmadan cevap verdi:

— Evet, evet, yarın!

Bir hafta sonra, Catiche kadın, evin münakaşa kabul etmez hakimesi olmuştu. Andrée'nin yüzüne biraz kan gelmişti, her gün tartıda daha ağır çekiyordu; bu netice karşısında, hepsi baş eğiyorlardı, sütninenin mutlak nüfuzunu kabul etmek zorunda kalıyorlardı. Yerine yine başkasını almak lâzım gelirse diye o kadar korkuyorlardı ki, muhtemel hatalara, önceden göz yumuyorlardı. Bu, üçüncü olmuştu, bir dördüncü sütnine gelirse çocuğu öldürürdü; bu yüzden, Catiche, elzem hale geliyor, Allah tarafından gönderilmiş sayılıyor, ne bahasına olursa olsun muhafaza edilmesi şart oluyordu. Hoş, yeni sütnine kusursuz görünüyordu, sakin ve kurnaz halis bir köylü karısıydı, efendilerini idare etmesini biliyor, onlardan, çekebildiği kadar çekiyordu. Séguin'lerin evinde, şaşılacak derecede ustalıkla, kudretle başarı kazandı. Başlangıçta, işin bozulmasına ramak kaldı, çünkü, Catiche kadın, Céleste'in de azametli bir nisbette yürüttüğü, kendininkine benzer bir işle çatıştı. Fakat, ikisi de çok fazla zeki kadınlar oldukları için, sonunda anlaşmamazlık edemezlerdi. Kârları aynı yollardan olmadığından, muvazi olarak evi istilâ

edebilecekleri bahsinde uyuştular. O günden sonra da, biribirlerine yardım bile ettiler, ülkeyi paylaştılar, evi, ikisi beraber kemirmeğe koyuldular.

Catiche tahta kuruldu, öteki hizmetkârlar ona kul köle oldular, evin efendisiyle hanımı, karşısında el pençe divan durdular. En yağlı parçalar Catiche'e ayrılıyordu, şahsına mahsus şarabı, şahsına mahsus ekmeği vardı, en nâdide, en besleyici ne varsa onundu. Oburdu, tembeldi, kibirli idi, akşama kadar yan gelip oturuyor, insanları ve eşyayı, keyfine göre kullanıyordu. Öfkelenmesin diye, her isteği yerine getiriliyordu; öfkelenirse sütü bozulabilirdi. Bir parça karnı ağrısa, ev halkı telâşa düşüyordu. Bir gece, midesi bozuldu, mahalledeki bütün hekimlerin kapılarını çaldılar. Biricik kusuru bir parça hırsız olması idi, açıkta bulduğu çamaşırları aşırdığı oldu; fakat madam bunu görmemezliğe geldi. Daima hoşnut olsun diye, bir de bol bol hediye verme faslı vardı. Çocuk ilk diş çıkardığı zaman usulen verilen hediyeden başka, en küçük fırsatlardan istifade ederek, kendisine bir yüzük, bir broş, bir küpe verildi. Tabii, Champs-Elysées'nin en süslü sütninesiydi; enfes kürkler, güneşte pırıl pırıl yanan uzun kurdelâlarla süslü hotozlar giyiyordu. Ondan daha debdebeli giyinen bir kibar madama asla tesadüf edilmemişti. Beri tarafta, kasabada oturan kocasiyle kızı için hediyeler

kopardı. Her hafta, seyriseri ile, paket paket öteberi gidiyordu. Couteau kadının alıp getirdiği yavrunun zatürrieden öldüğü haberi geldiği sabah, çocuğun bedelini ödemek istiyorlarmış gibi, kadına elli frank verdiler. Nihayet, bir gün kocası onu görmeğe gelince, son bir kere daha telâşa düştüler; bir köşede, onunla beraber kendinden geçer diye öyle müthiş bir korkuya kapılmışlardı ki, ikisini bir dakika bile yalnız bırakmadılar, adamı, ceplerini tıklım tıklım doldurup çabucak savdılar. Kansızlığa uğramış birinden, bir ayyaştan sonra, bir de gebe sütnineye düşerlerse bu felâketin en büyüğü olurdu; kaldı ki, mahallede buna benzer haller sık sık oluyordu, komşuları olan kontes d'Espeuille'ün evinde, göz hapsinde tutulan sütnine, madamın, sinsi sinsi işini beceren arabacısından gebe kalmış, herkesi hayretler içinde bırakmıştı. Catiche kadın, bu hadiseyi fena halde ayıplıyordu. Küçük Andrée'nin sıhhati de günden güne daha yoluna girdiği için, sütnine baş tâcı edildi, evi, müstebitçe saltanatı altında büsbütün ezmeğe başladı.

Mathieu, eski av köşkü ile yirmi hektar arazinin kendisine verildiğine, ayrıca, malikânenin daha başka kısımlarını, bazı şartlarla almak salâhiyetine sahip olduğuna dair satış mukavelesini imzalamağa geldiği gün Seguin'in Havre'a gitmek üzere olduğunu gördü. Zengin bir İngiliz ahbabı, İspanya sahil-

lerinde bir aylık gezinti yapmak üzere, yatiyle, orada onu bekliyordu. Yatta, kadın misafirler de bulunduğu söyleniyordu.

Séguin, kumarda çok paralar kaybettiğini ihsas ederek, heyecanla:

— Evet, evet, dedi, Paris'ten ayrılıyorum, şu aralık, burada talihim iyi gitmiyor... Size de, azizim efendim, gayretler ve başarılar dilerim! Teşebbüsünüze ne kadar ilgi duyduğumu biliyorsunuz.

Mathieu, Chantebled'ye varıp Marianne'la buluşmak için acele ediyordu; imzaladığı kesin mukaveleden dolayı gayet heyecanlı, aynı zamanda beslediği ümit ve inandan dolayı, ürpertiler içindeydi. Champs-Elysées'den geçtiği sırada, ıssız bir yolda, acaip bir manzarayla karşılaştı. Orada bir araba duruyordu; arabanın içinde, Santerre'in sinsi yüzünü gördü. O sırada, yüzü peçeli bir kadın, gizli gizli, telâşla arabaya binince, Mathieu dönüp baktı. Bu kadın, Valentine dağil miydi? Perdeleri inik araba uzaklaşıp gözden kaybolurken, Mathieu'nün bu kanaati kökleşmişti.

Sonra, büyük caddede, iki tesadüf daha oldu. Önce, Gaston'la Lucie'yi gördü; oyun oynamış, çabucak yorulmuşlar, civardaki bir bakkalın çırağiyle harıl harıl fingirdeşen Céleste'in dalgın nezareti altında, cılız vücutlarını sürükliyerek gidiyorlardı; daha ileride, Catiche kadın, azamet ve ihtişam içinde, parayla çocuk emzirme usulünün gururlu mabudu

gibi takmış takıştırmış, uzun, kırmızı kurdelâlarını güneşte pırıldata pırıldata, küçük Andrée'yi gezdiriyordu.

V

İlk kazma vurulduğu gün, Marianne, kucağında Gervais olduğu halde, Mathieu'nün, büyük bir cesaretle atıldığı bu iman ve ümit dolu eserin verdiği mesut heyecan içinde, işçilerin yanına gelip oturdu. Haziran ortasında, cesaret ve ümit verici, bulutsuz, engin bir sema altında, parlak ve sıcak bir gündü. Çocuklar da tatilde oldukları için, otların üzerinde oynuyorlardı, üç erkek kardeşini kovalıyarak eğlenen küçük Rose'un ciyak ciyak haykırdığı işitiliyordu.

Mathieu, neşeli bir tavırla sordu:

— İlk kazmayı sen vurmak ister misin?

Fakat Marianne kucağındaki çocuğu gösterdi.

— Hayır, hayır! Benim kendi işim var... Sen vur. Baba sensin.

Mathieu'nün emri altında iki kişi vardı, kendisi de, çok uzun zamandır tasarlayıp olgunlaştırdığı fikri gerçekleştirmek için, çetin pazı işine hazırlanmıştı. Gayet ihtiyatlı, gayet temkinli hareket etmiş, borçlanmadan ilk mahsulü beklemesine imkân verecek olan kazançtan ödenmek üzere ustaca bir ödünç ve ortaklık tertibi sayesinde, baştan başa

çalışmağa hasredeceği bir senelik mütevazı bir yaşayış tarzı sağlamıştı. Eğer toprak, inancına ve çalışmasına rağmen bu gelecek mahsulü vermiyecek olursa, Mathieu düpedüz, hayatını tehlikeye koymuş oluyordu. Fakat o, toprağa sadakatle bağlı idi, inancı vardı, yeneceğine emindi, çünkü seviyor, istiyordu. Bu yaratıcı kuvvet, onda, son çocuğu dünyaya geleliberi kendini göstermiş, çok kuvvetle, gitgide artmıştı. Yumuşak huyluluğuna rağmen Chantebled işindeki çılgınca inadı yüzüne vurulduğu zaman gülerek, sonunda, gerçekten iyi bir azim öğretmeni olacağını söylüyordu. Çalışmak, yaratmak onu heyecanlandırıyordu. Bir sabah, ikisinin de niçin bu kadar çok çocuk istediklerini, bu kadar çok çocuk dünyaya getirdiklerini, nihayet keşfedip Marianne'a anlatmış, onu güldürmüştü. Çocuk yetiştirmek, irade meselesi, enerji meselesi değil miydi, canlı ve beşerî faaliyet, hem de dünyanın en kuvvetli faaliyeti, genişliyen, galebe çalan bir faaliyet değil miydi ?

— Eh, bu iş oldu ! diye haykırdı. Toprak, inşallah, halis bir ana gibi bizi besler !

Böyle dedikten sonra, kazmayı indirdi. Eski av köşkünün sol tarafında, her yanı pınarlarla dolu, içinde sazlardan başka bir şey yetişmiyen, bataklık, geniş düzlüğün bir kıyısındaydı. Yapılacak iş, henüz, bu pınarların sularını toplayıp isale ettikten sonra,

demiryoluna kadar inen kurumuş, kumlu meyillere akıtmak, birkaç hektar toprağı kurutmaktı. Mathieu dikkatli bir inceleme sayesinde, bu işlerin kolayca başarılabileceğini, su yolları açmanın, arazinin durumu ve nev'i bakımından mevcut kolaylıklar sayesinde, kâfi geleceğini anlamıştı. Hattâ, esas buluşu bu idi, üstelik, ovada birikmiş çürük toprak yığınından, üzerinden sapan geçer geçmez oraya bereket yağacağından da emindi. Demek oluyor ki, hendeği açmağa başlıyan, rutubetli yüksek araziyi islah etmek, daha aşağıda, susuzluktan kavrulan, çıplak ve çorak toprakları bereketlendirmek için, mahpus kaynaklara yol veren, bulucunun, yaratıcının kazmasıydı.

O sırada, Gervais, herhalde bol hava ile acıkmış olacak ki, viyaklamağa başlamıştı. Şimdi üç buçuk yaşındaydı, yemek saatleri bahsında hiç şakası olmıyan gürbüz bir oğlandı. Civar korudaki körpe ağaçlar gibi gelişiyor, bol güneşte süren bir nebat gibi sağlam bir sıhhat arzediyor, elleri, yakaladığını bırakmıyor, ışıl ışıl gözlerinde, gülüşlerle göz yaşları dolaşıyor, hele, obur bir kuş gagası gibi, daima açık duran ağzı, annesi beklettiği zaman, kıyametleri koparıyordu.

— Evet, evet, malûm, buradasın... Haydi, al! Başımızı daha fazla sersemletme.

Marianne göğsünü çözmüş, çocuğa meme vermişti. Artık, soluk soluğa meme emen,

daha fazla süt gelsin diye, anasının beyaz vücudunu yuğuran, mesut bir kedi yavrusu hırıltısından başka ses işitilmez oldu. Şifalı kaynak, tükenmiyecekmiş gibi, tekrar akmağa başlamıştı. Süt, hafif hafif, durmadan, şırıl şırıl akıyordu; âdeta, aktığı, yayıldığı işitiliyordu; Mathieu de, şimdi, yapacakları iş kendilerine öğretilmiş güclü kuvvetli erkekler olan; yanındaki iki kişinin yardımiyle, hendeği açmağa devam ediyordu.

Doğruldu, alnının terini sildi, o sâkin ve inançlı tavriyle:

— Mesele, zanaatı öğrenmekten ibaret, dedi. Birkaç ay sonra, düpedüz köylü olup çıkacağım... Şuraya bak, su nebatlariyle yemyeşil olmuş şu durgun suya bak. Burayı besliyen, çamurlu bir su birikintisi haline getiren kaynak, şurada, şu iri, sık otların arasında. Hendek, ta ileriye, yokuşun kenarına kadar açılınca, göreceksin, birikinti kuruyacak, kaynak fışkıracak, yol alacak, şifalı suyu uzaklara götürecek.

Marianne:

— Haydi bakalım, dedi, bütün şu taşlık yerleri bereketlendirsin, çünkü, ölü toprak kadar kasvetli şey yoktur. Susadıkları zaman su içince, tekrar hayata kavuşunca, ne mesut olacak bu topraklar!

Birdenbire sözünü yarıda kesti, güzel gülüşiyle Gervais'yi payladı.

— Bana bakın, beyefendi hazretleri, öyle

çekiştirip durmayın! Bekleyin, süt kendiliğinden gelsin, hepsi sizin, biliyorsunuz.

İki işçinin kazma sesleri işitiliyor, hendek, özlü toprakta, sür'atle ilerliyordu; az sonra, su, civardaki ince kumlu toprakların kurumuş damarlarına kadar akacak, onları bereketlendirecekti. Sütün hafif hafif akışı da, tükenmez kaynak şırıltısiyle devam ediyor, ezeli hayat çeşmesinden dökülür gibi, ananın sinesinden çocuğun ağzına, durmadan akıyordu. Hep akıyor, et yapıyor, fikir yapıyor, iş ve kuvvet yapıyordu. Şırıltısı, biraz sonra, serbest bırakılan kaynak, su yollarından, kavruk topraklara doğru indiği zaman, onun sesine karışacaktı; ikisi bir arada, aynı ırmak, aynı nehir olarak, gitgide taşacak, bütün toprağa hayat getirecek, dünyanın damarlarında akacak olan, besleyici, büyük süt nehri, durmadan yaratacak, her baharda, daha fazla gençlik, daha fazla sıhhat vücuda getirecekti. Mathieu ile işçileri dört ay sonra, sonbahar çiftini sürüp bitirir bitirmez, aynı yerde, tohum ekme işi başladı. Çok lâtif, sümbüli havalı bir gün, Marianne da oraya geldi; o kadar güzel bir gündü ki, yine orada oturup, küçük Gervais'-ye, neşeyle, meme verebildi. Çocuk, sekiz aylık olmuştu, koskoca herifti. Annesinin kucağında, hayatı içtiği o ılık sinede, her gün biraz daha, gözle görülecek kadar, büyüyordu. Nebat olgunlaşmadıkça topraktan ayrılmıyan tohum gibi, o da, oradan ayrıl-

mamıştı. Hattâ, kasımın ilk soğuklarında, filizleri çizilerin dibinde uyutacak olan kış yaklaştıkça, üşüyen ufacık yüzünü sıcak korsajın arasına sokuyor, hayat nehri, toprağın altına sokulmuş, birikmiş gibi, daha sessizce meme emiyordu.

Marianne gülerek :

— Oo! dedi, beyefendi hazretleri ısınamıyor, kışlağa çekilme zamanı geldi.

Mathieu, tohum torbası belinde, geniş ve biteviye bir el hareketiyle tohumu savurarak onlara doğru geliyordu. Marianne'ın söylediği sözü işitmişti, durdu, cevap verdi :

— Güneş tekrar açıncıya kadar süt emsin, uyusun. Hasat mevsiminde, koskoca adam olacak.

Sonra, iki yardımcısı ile birlikte ektiği geniş tarlayı gösterdi.

— Bizim Gervais yürümeye, koşmağa başladığı zaman, bu ektiklerimiz de sürecek, olgunlaşacak... Bak, şu zaferimizi gör, şu zaferimizi gör!

Haklı olarak iftihar ediyordu. Şimdi, yaylanın dört beş hektarlık kısmı, durgun sulardan kurtarılmış, nadas edilmiş, tesviye edilmişti; birikmiş fışkılı toprakla özlenmiş, esmer bir düzlük halinde uzanıyor, dört tarafa kol salmış su yolları, kaynakların suyunu, civar meyillere kadar götürüyordu. Bu kuru araziyi ziraatte kullanmak için, rutubetin, toprağa işlemesini, orayı verimli hale

getirmesini beklemek lâzımdı. Bu iş, gelecek mevsimlerde yapılacak, hayat, azar azar, bütün araziyi canlandıracaktı. Başlangıçta, bu birkaç hektarın, ilk masrafları ödemeğe, yaşamağa ve gelecek mucizeyi müjdelemeğe yetecek kadar bir yerin uyanması kâfiydi.

Mathieu :

— Neredeyse akşam olacak, dedi. Çabuk olalım.

Sonra, biteviye, geniş el hareketiyle, tohumu savura savura, tekrar yürüdü, gitti. Marianne, ciddî ve gülümser, onun uzaklaşmasını seyrederken, orada duran küçük Rose da, tohum serpmeğe heveslendi. Mathieu'nün peşinden yürüdü, avuç avuç toprak alıp havaya savurmağa başladı. Oğlanların üçü de onu gördü, Blaise'le Denis en önce koştular, sonra Ambroise seğirtti, hepsi birden, var kuvvetleriyle toprak savurmağa koyuldular. Çılgınca gülüşüyorlar, babalarının etrafında, sonsuz bir kanad çırpış gibi fırıl fırıl dönüyorlardı. Bir an geldi ki, Mathieu, beklenen buğdayın tohumlarını çizilere yatırdığı aynı biteviye hareketle, onları da, o sevgili çocukları da ekiyormuş gibi oldu; sanki, kendi el hareketinden vücut bulmuş, yarının tohum ekicilerinden mürekkep bütün bir küçük kalabalık dunyayı doldursun diye, onları, sayısız çoğaltıyordu.

Tam o sırada, Marianne, birdenbire şaşır-

dı; Angelin'ler, o sevdalı karı koca, ayak sesleri duyulmadan, bir patikadan yürüyerek karşısına çıkıvermişlerdi. Janville'deki küçük evlerine, bütün kış çıkmamak üzere, sımsıkı kapanmadan önce, dökülen son yaprakların sararttığı ıssız yollar boyunca, sevişe sevişe dolaşıyorlardı. Biribirlerine sokularak, uzak tarlalarda böylece dolaşırken, kendilerini öyle derinden aşklarına veriyorlardı ki, ufukları bile gormüyorlardı; öyle ki, başlarını kaldırıp, bu beklemedikleri tesadüfle hulyalarından uyanınca, bu yeni toprağı, bu çalışan adamları görerek şaşakaldılar; halbuki, bu teşebbüsten haberleri de yok değildi. Mathieu'yü, acayip bir adam telâkki etmeğe başlamışlardı, toprağı seveceği, ona da çocuk doğurtacağı yerde, güzel karısiyle iktifa etse olmaz mı, diye düşünüyorlardı. Hem, zaten bu işlere o kadar uzaktılar ki! Bununla beraber, konuştular, sırf hatırhoşluğu için, elde edilen neticelere hayran olmuş gibi yaptılar. Hep memnun ve hayran yaşayışları arasında, en hoş tarafları, herkesin de, kendileri gibi mesut olduğunu istemeleri idi. O zamana kadar, hayatları hep bayram gibi geçmişti; kadın, çılgınca sevilmenin biricik füsunu içinde, erkek, sevilerek, sıhhatli, zengin, sırf üzerlerine kadın ve çiçek resimleri yapmak zevkı için beş on yelpazeye fırça vurarak yaşıyorlardı.

Fakat, madam Angelin, ayakta, kocasının kolunda, onun omzuna muhabbetle yaslanmış

dururken, selâm verdikten sonra, aynı geniş el hareketiyle bereketli tohumlarını serpmeğe devam eden Mathieu'ye baka kalmış, belirsiz bir hulyaya dalar gibi olmuştu. Sonra, tohum serpicinin ellerinden uçuşmuş hissini verecek kadar onun etrafında fırıl fırıl dönen çocukların o neşeli küçük mahlûklar sürüsünün oyunu herhalde dikkatine çarpmış olacak ki, görünüşte hiç münasebeti yokmuş gibi, daha yavaş sesle, şu sözleri söyledi:

— Annemin kızkardeşlerinden birini, teyzemi kaybettim, mutlaka, çocuğu olmadığı için kederinden öldü. Dev gibi iriyarı bir erkekle evlenmişti, kendisi de uzun boylu, gürbüz, çok güzel bir kadındı; bacak kadar boylu oldukları halde çok çocukları bulunan kadınlara rasgeldikce fazla meyus olduğunu şimdi hatırlıyorum... Kocası büyük bir servet kazanmıştı, herşeyleri vardı, para, sıhhat, herkes tarafndan sevilme. Fakat, bu nimetlerden hiç biri gözlerinde yoktu, onları hep kederli görürdüm, biricik emelleri, oğlan çocukları, kız çocukları olsun, boş, gamlı evleri neşelensindi. Evlendiklerinden hemen sonra bu tasaları başlamıştı; önce, çocukları olmadığını görünce şaşmışlar, sonra, kısır seneler biribirini kovaladıkça gitgide daha fazla endişelenmişler, nihayet, korkunç acizleri iyiden iyiye ispat edilince ye'se düşmüşlerdi. Nelere baş vurmadılar, tasavvur edemezsiniz, doktorlar, sular, ilâçlar, durup din-

lenmeden on beş sene uğraştılar; boşuna gayretlerinden, gitgide daha fazla utanıyorlar, bir ayıpları, bir kusurları varmış gibi gizleniyorlardı... Bu felâketlerinin arasında, yine de, kabahati biribirlerine yüklemiyecek kadar ikisi de aynı derecede felâkete uğramış biçare mahlûklar gibi zavallılıklarına katlanacak kadar sevişiyorlardı; başka bir karı kocanın hikâyesini de dinlemiştim de, ondan; hayatları cehenneme dönmüş, kısır olma kusurunu erkek de, kadın da, kendine maletmiyormuş... Ah! sevgili teyzeceğim, zavallı kadın, o kederli haliyle hep gözümün önündedir; nereye gitse, ana olamamanın matemini çeker, yılbaşı günü, bizleri, küçük yeğenlerini öptüğü zaman, göz yaşlariyle boğulurdu. Her an çektiği bir vicdan azabiyle eriyip biter gibi söndü; eminim, biçare ihtiyar kocası da, arkasından gidecek, o kadar yalnız, kimsesiz kaldı ki.

Bir sessizlik oldu, sümbüli engin kasım semasından, gayet tatlı, bol bir meltem esiyordu.

Marianne :

— İyi ama, dedi, zannederim, siz kendiniz de çocuk istemiyordunuz.

— Ben mi? Ne münasebet, kim söyledi?... Ben, çocuğu şimdi istemiyorum, çünkü herşeyin zamanı var, öyle değil mi? Bizim yaşımızda, insan bir parça, sevmenin zevkini tatmalıdır... Fakat, durmuş oturmuş hale bir

gelelim, o zaman görürsünüz. Dört çocuğumuz olmalı, ikisi oğlan ikisi kız.

O şirin, sevdalı kadın gülüşü, bir susma arasında, yine kayboldu; uykuya dalmağa başlıyan toprağın hafif soluğu, engin, çıplak sahada, tekrar dolaştı.

Marianne devam etti:

— Ya haddinden fazla beklemiş olursanız, ya iş işten geçerse?

Madam Angelin, hayretle onun yüzüne baktı. Sonra, çılgınca gülmeğe başladı.

— Aman, ne söylüyorsunuz? Bizim mi çocuğumuz olmıyacak?... Bilseniz, bu fikir ne kadar gülünç.

Sustu, sıkıldı. Söylemediği halde zihninden geçirdiği şeylerden utandı; sonra, o hazdan bayılan kumru cıvıltısiyle, yalnız okşayıcı ve zevkli kelimelerle konuştu.

— Haydi, haydi, sevgilim, kendini müdafaa etmek sana düşer... Çocuğumuz olmıyacakmış diyorlar, bak hele!

Angelin, çapkınca imaları daha artırarak, şakacı bir eda ile:

— Bu neye benzer bilir misiniz, madam, dedi; kocanızın ektiği şu tarladan bir tek buğday başağı sürmiyecek demeğe benzer!

Kadınlar, bunun üzerine, bir parça kızarıp sıkılarak, gülüştüler. O esnada, Mathieu, peşisıra iki rençperi olduğu halde, dönmüş geliyor, bereketli tohumu hâlâ serpiyor, ufku dolduruyormuş gibi olan geniş el hareketiyle,

onu toprağa veriyordu. Tohum, haftalarca uyuyacak, kendini, filizlenme işinin gizli faaliyetine, ileride, yaz güneşi altında açılacak olan yeraltı hayatının gayretine bırakacaktı. Bu, lüzumlu bir dinlenişti, toprağı, mahlûkların ezelî hayatını besliyen tükenmez kaynakla sulayan müşterek hazineden, ucsuz bucaksız kuvvetler ummanından sağılmış varlıktı. Marianne'ın sinesinde de, Gervais, uyku ile uyanıklık arasındaydı; artık, belli belirsiz bir ses veriyor, dünyanın damarlarında akan, ezelî canlı nehrin beslediği kış tohumu kadar ince bir pıtırdı çıkarıyordu.

Aradan iki ay geçti; aralık ayında, şiddetli bir don olduğu gün, Séguin'le Beauchêne, hiç umulmadıkları halde, Froment'lara misafir geldiler. Yaylanın henüz kurutulmamış bataklıklarında ördek avına çıkmışlardı. Günlerden pazardı, bütün aile, içinde büyük bir ateş yanan mutfakta toplanmıştı; pencerelerin parlak camlarından, bembeyaz karla örtülü, geniş kırlar gözüküyordu; bu kristal mahfaza altında katılaşmış uyuyan tabiat, nisan basübadelmevtinin beklediği kutsal bir ölüye benziyordu. O gün, misafirler içeri girdikleri zaman, Gervais de, kar gibi beyaz beşiğinde, mevsimin verdiği uyuşukluğa gömülü, uyuyordu; bununla beraber, kış mevsimlerinde yağlanan tarla kuşları gibi semizdi, o da, edindiği, biriktirdiği, birdenbire kesinleşen, galebe çalan kuvvetiyle tekrar

ortaya çıkmak için, uyanışı bekliyordu.

Aile, neşeli bir öğle yemeği yemişti; şimdi de, gece olmadan evvel, çocukların dördü de pencerenin önünde toplanmışlar, bir masanın etrafına dizilmişler, kendi icadettikleri bir oyuna dalmışlardı. İkiz Blaise'le Denis, öteki oğlanın, Ambroise'ın yardımiyle, mukavva parçalarını zamkla yapıştırarak, koskoca bir şehir bina etmekle meşguldüler. Evler vardı, bir belediye dairesi, bir kilise, bir okul vardı. Makasla oynaması yasak edilen Rose da, yalnız zamk kullanmağa memur edilmiş, saçlarına varıncaya kadar zamka bulanıyordu. Arasıra kahkahalarının akisleriyle bozulan derin sessizlik içinde, ana ile baba, büyük ateşin karşısında yan yana oturmuşlar, bir haftalık çetin çalışmadan sonra, bu pazar istirahatinin zevkini çıkarıyorlardı. Orada, gerçekten köylüler gibi yerleşmişler, hiçbir lüks yapmadan, bir arada bulunmak zevkinden başka eğlence aramadan, gayet sade yaşıyorlardı. Neşe veren aydınlık mutfak, baştan başa, aldatıcı zaruretlerden, ihtiraslardan ve zevklerden sıyrılarak toprakla yanyana yaşanılan o kolay iptidai hayatı gösteriyordu. En küçük yavru, dudaklarından çıkan hafif soluk bile işitilmeden mışıl mışıl uyurken, yuvanın mesut hariminde geçen bu kadar sâkin bir ikindi vaktinin zevki, hiçbir servete, hiçbir kuvvete değişilemezdi.

Beauchêne'le Séguin, bacakları yorgun,

yüzleri ve elleri donmuş, talihsiz avcılar halinde baskın yaptılar. Hayret nidalarivle karşılandılar, bu havada Paris'ten dışarı çıkmağa kalkıştıkları için sövüp saydılar.

Beauchêne:

— Tasavvur ediniz, azizim, dedi, bir tek ördeğe raslamadık. Herhalde, hayvanlar bu havada çok üşüyorlar. Yukarıda, yaylada, o buz tutmuş bataklıklarla çalılıklar ortasında, öyle buz gibi bir rüzgâr esiyor ki, tasavvur edemezsiniz... Doğrusu, avdan vazgeçtik. Bize birer bardak sıcak şarap verin, ondan sonra, çabucak Paris'e döneceğiz.

Daha somurtkan olan Séguin, ateşin karşısında vücudunu ısıtıyordu, Marianne, şarap ısıtmağa koşarken, o, yanından geçtiği, nadaslı, geniş, çıplak tarlalardan bahsetti. Fakat, buz tabakası altında kaskatı uyuyan, tohumun meçhul hayatını saklıyan bu tarlalarda hiçbir şey görmemiş, hiçbir şey anlamamış, bu kadar fena başlıyan bir işten endişeye düşmüş, parasını alamıyacağından korkmağa başlamıştı. Onun için, alaylı konuştu.

— Baksanıza, azizim, korkarım tepedeki tarlalarda hem vaktinizi kaybettiniz, hem boşuna zahmet çektiniz. Geçerken gördüm, pek beğenmedim. Üzerinde, asırlardanberi sazdan başka bir şey bitmiyen çürümüş bir topraktan mahsul almağı nasıl umuyorsunuz?

Mathieu, sükûnetle cevap verdi:

— Beklemek lâzım. Haziranda gelirsiniz, görürsünüz.

Beauchêne lâkırdıya karıştı.

— Zannederim, saat dörtte bir tren var. Çabuk olalım, çünkü, treni kaçırırsak fena olur, değil mi Séguin?

Böyle diyerek, Séguin'e çapkınca bir bakış fırlattı; herhalde, serbest günlerinden tamamiyle istifade etmek niyetinde bulunan kocalar gibi, birlikte bir eğlentiye karar vermişlerdi. Şaraplarını içip ısındıktan sonra, şaştılar, tenkidettiler.

Beauchêne:

— Aziz dostum, dedi, kış ortasında, bu ıssız yerde nasıl yaşıyorsunuz, hayretteyim. İnsan ölür. Çalışmak elbette lâzım, ama, işten sonra da eğlenmek ister, a canım.

Mathieu, bir el işaretiyle, güzel aile hayatlarını içine sıkıştırdıkları bu köy mutfağının her tarafını gösterdi.

— İyi ya, biz de pekâlâ eğleniyoruz işte, dedi.

İki misafir, onun işaret ettiği yerlere baktılar, kapkacak dolu duvarları, kaba saba eşyayı, çocukların, misafirlerin baştan savma öpücüklerine yanaklarını uzattıktan sonra üzerinde oyuncak şehri kurmağa devam ettikleri masayı hayretle seyrettiler. Bu yerde mevcut olabilecek zevkin ne olduğunu herhalde hiç kavrıyamıyorlardı, çünkü, müstehzi bir gülüşü zaptederek başlarını salladılar. Bu,

onlar için, gerçekten pek acayip bir zevk, görülmedik bir hayattı.

Marianne :

— Gelin, küçük Gervais'yi görün, dedi. Ama, uyuyor, uyandırmayın ha.

İkisi de, nezaketen, beşiğin üstüne eğildiler, on aylık bir çocuğun bu kadar gürbüz olmasına şaştılar. Pek uslu idi de. Yalnız, uyandığı zaman, herkesi serseme çevirecekti. Sonra, bir güzel çocuk, hayatı mes'ut kılmağa yetiyorsa, o hayatı istiyerek tatsızlaştıran nice suçlu insan vardı. Tekrar ateşin yanına geldiler, artık dirilmişler, bir an evvel gitmek istiyorlardı.

Mathieu :

— Demek böyle ha, yemeğe kalmak istemiyorsunuz, öyle mi? dedi.

İkisi birden :

— Yo! Ne münasebet! diye haykırdılar.

Sonra, bu haykırışmanın çirkinliğini gidermek istiyen Beauchêne, işi şakaya vurdu, daveti, daha sonra için, havaların ısındığı mevsim için kabul etti.

— Namusumla temin ederim, Paris'te bir işimiz var... Ama, söz veriyorum, yazın, hep beraber, günü birliğine geliriz, evet, karılarımızla çocuklarımızı da alır, geliriz. Bize, yaptığınız işleri gösterirsiniz, bakalım siz mi haklı imişsiniz, görürüz. Başarılar dilerim, azizim! Allahaısmarladık kuzin! Allahaısmarladık çocuklar, uslu uslu oturun!

Yine öpüşmeler oldu, eller sıkıldı, sonra, misafirler çıkıp gittiler. Biraz önceki tatlı sessizlik tekrar başlayınca, Mathieu ile Marianne, parlak ateşin karşısındaki eski yerlerine oturdular; çocuklar, harıl harıl zamk sürerek, kasabanın inşaatını tamamlıyorlardı, Gervais de, hafif hafif nefes alarak, rahat uykusuna devam ediyordu.

Acaba rüya mı görmüşlerdi? Paris'in kepazeliklerinden ve ıstıraplarından, nasıl âni bir rüzgâr esmişti de, onların bu uzak, tatlı huzurunu bozmuştu? Dışarıda, kırlar, donuk katılığını muhafaza ediyordu. Yalnız, ateş, uyanışın gelecekteki ümidini terennüm ediyordu. Mathieu, birkaç dakika hulyaya daldıktan sonra, sanki, uzun zamandan beri zihninde dolaşan bir sürü mühim sualin hepsine, nihayet bir cevap, kesin bir izah bulmuş gibi, konuşmağa başladı.

— Bu adamlar sevmiyorlar, sevmekten âciz insanlar, bunlar! Para, iktidar, ihtiras, zevk, evet, bunlar ellerinden gelir, fakat aşk onların kârı değil! Hattâ, karılarını aldatan bu kocalar, metreslerini bile sevmiyorlar. Dünyanın özünü teşkil eden, ezelî varlığın ateşi olan büyük istekle, ilâhi istekle asla yanmış değillerdir. Bu, herşeyi anlatmağa yeter. Kim ki istek duymaz, kim ki sevgisi yoktur, o cesaretsizdir, kuvvetsizdir. Doğurmak, yaratmak, ancak aşkla olur. Bugünkü insanlar, hayat yaratmak ödevini kahpece

kısmalara baş vurmadan yerine getiren aşkı duymazlarsa, çok çocuklu ailenin verdiği azimli gayrete nasıl sahip olurlar? Yalan söylüyorlar, hile yapıyorlar, çünkü sevmiyorlar. Sonradan ıstırap çekiyorlar, manevî ve maddî düşüklüklerin en beterine uğruyorlar, çünkü sevmiyorlar. Bunun sonunda, ıstırap var, gözlerimizin önünde her gün biraz daha çatırdıyan, çürümüş bir cemiyetin bu yıkılışı var... İşte, aradığım hakikat bu imiş, meğer! İnsanı kurtaran şey, istektir, aşktır. Sevecek olan, doğuracak olan, yaratacak olan insan, devrimci, kurtarıcıdır, doğacak dünya için adam yetiştirecek olandır.

Mathieu, kendi ailesinin, karısiyle kendisinin başka türlü mahlûklar olduklarını, asla bu kadar açıkça anlamış değildi. Bu hakikat, şu anda, eşsiz bir besbellilikle, bir vuzuhla dikkatine çarpıyordu. Elinde olmadan kıyaslar yapıyordu, para hırsından uzak, çok sade hayatları, gösterişe, cemiyetin lüzumsuz icaplarına karşı duydukları ikrah, çalışmaya, olduğu gibi kabul ettikleri, döl verdikleri, yükselttikleri hayata hasredilen bütün müşterek faaliyetleri, sevinçlerini ve kuvvetlerini teşkil eden bu yaşayış tarzı, sırf ezelî enerji kaynağından, ilâhi bir arzu kendilerini yakıp tutuşturan aşktan fışkırıyordu. Eğer, ilerde, galebe çalarlarsa, günün birinde, arkalarında, eserler, sıhhat, saadet bırakırlarsa, bu, sadece, sevmek kudretine sahip olmalarından, insan

vücuda getirmekteki cesaretlerinden, yardım ve zafer uğrunda, bir mahsul gibi kendilerinden süren bu kalabalık aileyi yaratmak hususundaki cesaretlerinden ileri gelecekti. Bu âni inanç onu heyecanlandırdı, damarlarını öyle bir ihtirasla tutuşdurdu ki, onun böyle konuştuğunu işitip duygulanan karısına doğru eğildi, hararetle dudaklarından öptü. Bu, alevli bir rüzgâr halinde esen ilâhi bir arzu idi. Marianne da gevşemişti, gözleri yanıyordu; fakat, onu durdurabilecek kadar kuvvet buldu, hafifçe gülerek azarladı :

— Şşt! şşt! Gervais'yi uyandıracaksın, dedi. Şimdi olmaz, sonra, onun bana artık ihtiyacı kalmadığı zaman.

Elele kaldılar, biribirlerinin parmaklarını kuvvetle sıktılar, susmaları pek tatlı oldu. Akşam oluyor, mutfak son bir sükûnla doluyor, çocuklar, oyun masalarında, ağaçları temsil eden tahta parçaları arasında, yapısı biten kasabalarına bakarak sevinçle haykırışıyorlardı. Karı kocanın rikkatli gözleri, pencerenin parlak camlarından, uzaklara, ta ileride, kristal gibi parlıyan buz altında uyumuş mahsule gidiyor, sonra içinde yine bir ümit uyuyan, en küçük çocuklarının beşiğine geliyordu.

Aradan, yine tam iki koca ay geçti; Gervais bir yaşına basmıştı, mevsimsiz gelen güzel havalar, toprağın uyanışını çabuklaştırıyordu. Bir sabah, Marianne'la çocuklar,

gezme olsun diye, yaylaya, Mathieu'nün yanına gittikleri zaman, hayretle bağırıştılar; ilk güneşli havalar, kurutulan bataklıkların yerindeki geniş tarlayı, bir hafta içinde o kadar başkalaştırmıştı... Tarla, ucsuz bucaksız, yeşil bir kadifeden, sık ve sağlam, sonsuz bir örtüden ibaretti, yeşermiş buğdaylar, tatlı bir zümrüt yeşili içinde uzanıp gidiyordu. Bu kadar mucizeli mahsul asla görülmüş şey değildi. Onun için, o ılık ve parlak nisan sabahı, kış uykusundan nihayet uyanan, henüz, yeni gençliğinin heyecaniyle ürperen bu kırların ortasında, aile efradı, ümitlerini gerçekleştireçek gibi görünen bu sıhhati, ilerliyen bu bereketi görüp neşelendi. Sonra, küçük Gervais'nin de, ilk bağlardan kurtularak hayata uyandığını, artık kuvvetlendiğini birdenbire görünce sevinçleri arttı. Çocuk, küçük arabasının içinde çırpınınca, annesi onu oradan çıkarmış, Gervais ayaklanmış, sendeliyerek dört adım atmış, ufacık elleriyle, gidip babasının bacaklarına yapışmıştı. Son derece sevinçli bir haykırışma oldu.

— Ay, yürüyor, yürüyor!

Ah! Hayatın bu emekleyişleri, sevgili küçük yavruların, biribirini takibeden bu ayaklanışları, o ilk bakış, ilk gülümseme, ilk adım, ana babanın yüreğini ne büyük zevkle doldurur. Bunlar, küçük çocukluğun o zevkli merhaleleridir ki, ana babalar gözlerler, sabırsızlıkla beklerler, sanki herbiri birer ka-

zançmış gibi, hayata yeni bir girişmiş gibi, zafer nidalariyle selâmlarlar. Çocuk büyümüştür, çocuk bir erkek olmaktadır. Sonra, pembe diş etini, bir iğne ucu gibi delen ilk diş çıkacak; bir kedi yavrusunun mırıltısına, bir geveze kuşun cıvıltısına benziyen şekilsiz güzellik arasında, anlıyabilmek için haylı iyi niyet gösterilen ilk kelime var, "baba" var, "anne" var. Hayat, eserini yaratmaktadır. Baba ile ana, kendi etlerinin ve kendi ruhlarının bu açılışı karşısında, daima hayranlık ve rikkat içindedirler.

Marianne :

— Dur, dedi, şimdi bana gelecek... Gervais! Gervais!

Çocuk, bir tereddüt geçirdi, bir sendeledi, tekrar yola çıktı, yine dört adım attı, iki yana açtığı kollariyle, terazi gibi, havada çırpınarak, yürüdü.

Mathieu de seslendi :

— Gervais! Gervais!

Çocuk, yine ona geldi; Gervais'yi o kadar şirin ve tuhaf, insanı katıla katıla güldürecek kadar tuhaf buluyorlardı ki, sevinç nidaları arasında, aynı seferi belki on defa tekrar ettirmek istediler. Sonra, öteki dört çocuğun, heyecanlanarak, miniminiyi itmeğe, aşırı oyun oynamağa başladıklarını görünce, Marianne, onu, ellerinden aldı. Bir kere daha, o yerde, onunla birlikte körpe otlara gömülerek, meme verdi; lâtife ediyor, yemek za-

manı henüz gelmemiş olmasına rağmen, bu ziyafeti hakettiğini söylüyordu. Hoş, Gervais daima hazırdı, koca kafasını oburca bir isticalle annesinin göğsüne yapıştırdı, artık, gelecek mahsulleri beklemek için, dünyanın damarlarında yeniden akmağa başlıyan sütün hafif şırıltısından başka ses işitilmedi.

O sırada, bir tesadüf oldu. Tarlanın yanından geçerek civar bir köye giden hayli bozuk bir kestirme yol vardı. Tekerlek izleri üzerinde sarsıla sarsıla gelen bir yük arabası gözükmüştü; arabayı süren köylü, sürülmüş tarlaları görünce öyle şaşmıştı ki, yanındaki kadın, birdenbire dizginleri çekmese, arabayı, bir çakıl yığınına bindirecekti. Beygir durdu, adam, alaycı bir eda ile haykırdı.

— Eey, eseriniz bu mu, mösyö Froment?

Mathieu ile Marianne, arabayı süren erkekle yanındaki kadının değirmenci Lepailleur'ler olduklarını gördüler. Giriştikleri işin, yayladaki bataklıklarda buğday mahsulü toplamak fikrinin divanece bir iş olduğuna dair Janville'de dolaşan dedikoduları bilmiyor değillerdi. Bilhassa Lepailleur, iyi bir mevkie sahip bulunduğu, kibar bir zat olduğu halde, köylülüğe heves edecek, üç buçuk kuruş parasını toprağa dökecek kadar budala olan bu Parislinin aleyhindeki şidddetli alaylariyle kendini gösteriyor; bu kahpe toprak, onu da, çoluk çocuğunu da, üç buçuk kuruş parasını da yutacak, karınlarını doyuracak kadar bile

un vermiyecek, diyordu. Onun için, tarlayı görünce hayretten donakalmıştı. Çoktan beri burdan geçmemişti, mahsulün bu kadar sık yetişeceğine asla ihtimal vermezdi, çünkü, bu toprakların çok çürük olduğunu, bir tek tohumun filizlenmiyeceğini belki yüz defa söylemiş, durmuştu. Fakat, tahminlerinin bu kadar yanlış çıktığını görüp, için için bir öfkeyle tıkandığı halde, inadetti, yenilmek istemedi, alay eder, şüphe eder gibi göründü.

— Ey, mahsul verecek mi, diyorsunuz?... Yoo! Sürmesine sürmüş ya. Yalnız, hakalım olgunlaşır mı.

Mathieu, ümitle, inançla, sakin sakin gülümseyince, onun sevincini zehirlemeğe çalıştı, ilâve etti:

— Eee, hele bir toprağı tanıyın da, o zaman anlarsınız onun ne olduğunu; hani yezit karılar vardır, sonuna kadar, adama zevk mi verecekler, keder mi verecekler belli olmaz, işte onlara benzer o. Ben, çok mükemmel başlıyan ne mahsuller gördüm; sonra, yezit toprak bir kahpelik ediyor, bir bora, şiddetli bir rüzgâr çıkıyor, hattâ bazan bir hiç yüzünden, bir gelip geçici heves yüzünden, ne var ne yok silinip süprülüyor, mahvoluyordu!... Ama, siz daha bu zamanda çok yenisiniz. Bir musibet bin nasihatten yeğdir.

Onun, bu kadar doğru söylediğini işiten karısı, başını sallıyarak sözlerini tasdik etti, sonra, Marianne'a musallat oldu.

— Kocamın bu dedikleri sizin hevesinizi kırmak için değil, madam. Toprak, bilirsiniz ya, çocuk gibidir. Kimi yaşar, kimi ölür, bazısı adamı sevindirir, bazısı kederinden öldürür. Ama, iyice hesabederseniz, bakarsınız ki, verdiğiniz, aldığınızdan daima daha fazladır, sonunda da mutlaka aldanmışsınızdır. Göreceksiniz, göreceksiniz!

Marianne, bu kötü kehanetlerden müteessir olmuş, gözlerini sakin sakin kaldırarak, Mathieu'ye, güvenle bakmıştı. Mathieu de, bu sözlerde saklı bulunduğunu sezdiği cahillik, budalaca haset ve ihtiras karşısında, bir an öfkelenmiş, sonra, lâtife ile iktifa etmişti,

— Doğru, göreceğiz, bakalım... Sizin oğlunuz Antonin Vali olacak, benim on iki kızım da, sadece köylü kızları olarak kalacaklar, o zaman, sizi onların düğünlerine davet edeceğim, çünkü, sizin değirmeni tamir ettirmek lâzım gelecek, benim arazinin, sağlı sollu, her taraftan vereceği tekmil buğdayı öğütsün diye, içine bir de buhar makinesi konacak.

Mathieu'nün el hareketi, öyle geniş toprakları kucaklıyordu ki, değirmencinin canı sıkıldı, kendisiyle alay edilmesinden hoşlanmadığı için, âdeta öfkelendi. Hayvanını şiddetle kamçıladı, araba, tekerlek izleri ezerinde sarsıla sarsıla tekrar yola düzüldü.

— Yeşeren buğday, değirmenlik buğday değildir... Hoşça kalın. Ne diyelim, Allah kısmet açıklığı versin.

— Teşekkür ederim, güle güle.

Çocuklar koşuşarak, yosunlar arasında, erken açmış çuha çiçekleri ararlarken, Mathieu, heyecanlı olduğunu hissettiği Marianne'ın yanına geldi, bir lâhza oturdu. Hiçbir şey söylemedi, geleceğe dair tehditlerin, onun kadın kalbine verebileceği korkuyu, kendiliğinden yenecek kadar metin, güveni sağlam olduğunu biliyordu. Mathieu, oraya şöylece oturmuş, hem o kadar yakın oturmuştu ki, ona değiyordu; yüzüne bakıyor, gülümsüyordu. O zaman, Marianne derhal sükûnet buldu, o da, yeniden gülümsemeğe başladı; kötü insanların sözlerinden henüz teessür duymayan Gervais ise, bir yudumu ihmal etmeden, memnun ve mesut, oburca mırıldıyarak harıl harıl meme emiyordu. Süt, şakır şakır akıyor, durmadan akıyor, günden güne daha kuvvetlenen küçük uzuvları şişiriyor, yere yayılıyor, dünyayı dolduruyor, her an artan, ezelî bir gelişme ile hayatı besliyordu. Güneş altında hep büyüyecek olan güzel çocukları, her ilkbaharda, topraktan yaylım yaylım yükselecek olan güzel mahsulleri, her türlü ölüm tehdidine karşı, inanlı ve ümitli bir cevap, hayatın muhakkak zaferi değil miydi? Yarın, şanlı hasat günü, bir kere daha, buğdaylar olgunlaşacak, çocuklar büyüyecekti. Netekim, üç ay sonra, Beauchêne'lerle Séguin'ler, verdikleri sözü tutup, kocalar, karılar, çocuklar, hep beraber, bir pazar günü

öğleden sonra Chantebled'de vakit geçirmek üzere geldikleri zaman, böyle oldu. Morange'ı bile kandırmışlar, içinde yaşadığı ıstıraplı bitkinlikten, bir gün olsun ayırmağı tasarlayıp, Reine'le onu da bu eğlentiye getirmişlerdi. Bu şık insanlar, şimendiferden iner inmez, mahut tarlayı görmek için yaylaya çıktılar; hepsi orayı merak ediyordu. Mathieu'nün, toprağa dönmek, köylü olmak fikrini, çok acayip, izahı imkânsız buluyorlardı. Mathieu, neşeli neşeli gülüyordu; engin mavi gökün altında, ucsuz bucaksız uzanan tarlayı, yükselmiş yeşil başaklar denizini, en hafif meltemlerde dalgalanan, dolu başakları eliyle işaret ettiği zaman, hiç değilse, karşısındakileri derin bir hayrete düşürmek başarısını kazandı. O sıcak ve parlak ikindi vakti, bu manzara, döl bereketinin zaferini gösteriyordu; tozlu toprak, asırların biriktirdiği fışkılı toprak, tohumları, harikalı bir usare ile beslemiş, toprağın bağrında uyuyan ezeli hayat kaynağını yüceltmek ister gibi bu ilk, muazzam mahsulü vermişti. Süt akmıştı, buğday, bir kuvvet taşkınlığı halinde her taraftan yükseliyor, sıhhat ve kuvvet yaratıyor, insan çalışmasını anlatıyor, kâinatın iyiliğini ve dayanışmasını ifade ediyordu. Toprak, iyilikçi, besleyici derya idi, bütün açlar orada doyacaktı; bu müjdeyi, ufkun bir başından öte başına taşıyan bu başaklar ummanından, yarın doğabilecekti. Bundan daha parlak bir

güneş altında, bu kadar şaşaalı bir tarlanın parıltı saçtığı asla görülmemişti. Constance da, Valentine de, pek mütehassis olmuş değillerdi, zihinleri daha başka emellerle meşgul olduğu için, bu tarlanın karşısında, ilgisiz kalmışlardı; hoş, Morange da öyle idi, dalgın ve sönük gözleri, görmeden bakıyor gibiydi. Fakat, Beauchêne'le Séguin, ocak ayında, donmuş toprak, henüz esrar içinde uyuklarken burayı ziyaret edişlerini hatırlıyorlar, hayretle haykırışıyorlardı. O gün hiç bir şey sezememişlerdi, şimdi, bu mucizeli uyanış karşısında, bataklık ve yabani yaylanın bir köşesini, canlı bir servet tarlası haline getiren bu zaferli verimlilik karşısında şaşkına dönmüşlerdi. Hele Séguin, artık, parasını alacağından emin, Mathieu'nün, araziden bir kısım için daha mukavele yapacağını umarak, onu, takdirkâr sözlerle, öve öve bitiremiyordu.

Küçük bir çiftlik binası haline getirilmiş olan eski av köşküne dönüp, yemek vaktini beklemek üzere bahçede oturdukları zaman, lâkırdı, hemen çocuklara geldi. Tesadüf, Marianne, Gervais'yi bir gün evvel memeden kesmişti; onu, son defa olarak, akşam üstü emzirmişti; çocuk, şimdi orada, misafir madamların arasındaydı, ayakta henüz sıkı tutunamamakla beraber, aslan gibi, birinden ötekine gidiyor, durmadan, kâh sırt üstü kâh yüzükoyun yere serilmesine rağmen, tin tin

yürümeğe çalışıyordu. Neşeli bir çocuktu, öfkelenmiyordu, bu, herhalde sıhhatli oluşundan ileri geliyordu. Parlak, iri gözleri gülüyor, ufacık elleri dostça uzanıyordu; kar gibi beyaz, pembe pembe idi, gayet gürbüzdü, on beş buçuk aylık olduğu halde, şimdiden ufacık bir erkekti. Süt nehri onun vücudunda da dolaşmıştı, Gervais, şifalı ana kaynağının bereketli mahsulü idi, tohumun filiz verdiği topraktaki muhteşem gelişmeye benziyordu. Constance'la Valentine, onu hayran hayran seyrederken, çocuk, alışık olduğu el hareketiyle, oburca, her uzanışında, Marianne gülüyor, onu göğsünden uzaklaştırıyordu.

— Hayır, hayır, mösyö, artık bitti!.. Bundan sonra, size çorbadan başka bir şey yok.

Constance:

— Çocukların memeden kesilmeleri ne müthiş şey! dedi, bu gece size uyku uyuttu mu?

— Yoo! Tabii, uyudum. İyi huyları vardı, geceleyin hiç meme emmezdi. Ama, bu sabah şaşaladı, ağlamağa başladı. Görüyorsunuz ya, daha şimdiden epeyce uslandı. Ötekiler de böyleydi, çok sıkıntı çekmedim.

Beauchêne, ayakta duruyor, ağzından hiç düşmiyen yaprak sigarasını, memnun bir tavırla içiyordu; Constance, onu şahit tuttu.

— Talihiniz varmış; hatırlıyorsun ya, dostum, sütninesi gittiği zaman, Maurice bize

neler ettiydi. Üç gece uyku uyuyamadık. İkinci bir çocuk daha doğurmak istemiyişimin sebeplerinden biri de, Allah bilir, galiba odur.

Gülüyordu, Beauchêne:

— Bak! dedi. Maurice nasıl oynuyor, bak. Bir de, çocuk hasta dersin!

— Evet ama, artık böyle bir şey söylediğim yok ki, Maurice şimdi çok iyi. Hem, zaten, hiçbir zaman, hastalığını merak etmedim, vücudu çok sağlam olduğunu biliyorum.

Sekizi de orada hazır bulunan çocuklar, bahçe yollarında, hattâ çiçekli kıyı tarhlarında, büyük bir oyuna koyulmuşlardı. Evin dört çocuğu, Blaise, Denis, Ambroise ve Rose orada idiler; sonra, Gaston'la Lucie, Séguin'lerin oğlu ile kızı vardı: en küçükleri olan Andrée de hazırdı. Gerçek, Maurice, şimdi, bacakları üzerinde sağlam tutunuyor gibi görünüyordu; yalnız, iri çeneli ablak yüzüne rağmen, benzi halâ solgundu. Annesi onun koşmasını seyrediyordu; hulyası gerçekleştiği için o kadar mesut, öyle mağrurdu ki, candan davranıyor, köye yerleşmelerini, onları kendi mensup olduğu cemiyetten ebediyen silen, akıl ermez bir sukut gibi gördüğü bu akrabalara karşı bile iltifatla muamele ediyordu. Onlar, nazarında artık mevcut değillerdi.

Beauchêne devam etti:

— Oo! Elbette, ben sık sık çocuk yapmam, ama, bir de yaptım mıydı, işte böyle dipdiri olur, öyle değil mi Mathieu?

Bu lâtifeyi ettiğine hemen pişman oldu; eski ressamiyle göz göze gelince, gözlerini hafifçe kırpıştırdı, yanaklarında bir üşüme duydu; onun parlak bakışlarında, öbür çocuğu, ta falan yere, kimbilir nereye atılıp baştan savulmuş olan, Norine'in çocuğunun hayalini görmüştü. Bir sessizlik oldu, saklambaç oynıyan oğlan çocuklarla kızların çığlıkları işitildi; aynı zamanda, parlak güneşli havada, küçük tayflar dolaşıyor, ebe kadınların doğum evlerinde, hastahanelerde, resmî doğumevlerinde dünyaya gelen miniminilerin, daha doğar doğmaz kılavuz karıların toplayıp götürdükleri, rasgele köşe bucakta bırakılan, belki soğuktan, açlıktan ölen, lânete uğramış yavruların tayfları geçiyordu. Bu, beşer mahsulünün gönül isteğiyle ziyan edilen kısmıydi, korkunç bir ziyandı, hem ne zalimce, ne dehşet verici, yürekler acısı bir haldi!

Mathieu, cevap olarak, tek kelime bulamamıştı. Morange'ın, bir iskemleye yığılmış oturduğunu, küçük Gervais'nin gülüşünü ve yürüyüşünü seyrettiğini, gözleri bulanarak, azar azar yaşla dolarak, bu çok neşeli, çok sıhhatli çocuğun temaşasına daldığını görünce, teessürü ve rikkati arttı. Acaba o da, dünyaya gelmesini istemedikleri çocuğun,

vaktiyle o kadar özledikleri halde, daha var olmadan göçen oğlanın alıp ahrete götürdüğü ölü karısının hayalini mi görmüştü? Bu facialı hayaller, cavul cuvul oynıyan çocukların çok neşeli bir hayhuyla doldurdukları bu güneşli bahçe köşesinde, o feci murdar doğum odasını, canına kasdedilen, kanlar içindeki anayı hatıra getiriyordu.

Mathieu, Morange'ı, yakasını bırakmıyan o vicdan azabından kurtarmak için:

— Kızınız Reine, ne kadar şirin, dedi. Neredeyse gelinlik kız olacak, halbuki, bakın nasıl, küçük bir çocuk gibi koşuyor!

Morange, ağır ağır başını kaldırmış, kızına bakmıştı; hâlâ yaşlarla ıslak gözlerinin içi pırıldadı, bakışlarında, her gün artan bir tapınış ifadesi belirdi. Reine'i, büyüdükçe annesine daha faza benzetiyor, ona iptilâ ile bağlanıyordu; bütün öteki sevgileri, erkekçe istekleri ve bencillikleri, bu iptilânın içinde yok olmuştu. Kızını çok güzel, çok mesut, çok zengin görmekten başka bir dileği kalmamıştı. Bu, onun için, âdeta bir af alacaktı; henüz ümidedebildiği biricik zevk bundan ibaretti. Günün birinde, bir koca çıkıp kızını elinden alacağını, kendisi, o kapkara yalnızlığı ortasında, ölen karısının hayaliyle yalnız halacağını düşündükçe, bu ümidinin yanısıra, daha şimdiden, bir nevi kıskançlık duyuyordu.

— Yoo! dedi, gelin olmasına daha vakit var! Yaşı henüz on dört.

Hepsi hayret ettiler; Reine o kadar gelişmiş, o kadar iyi teşekkül etmiş, kadın güzelliğine sahip olmuştu ki, gören on sekizinde sanırdı. Gerçekten de böyle idi, kızın, gür, siyah saçlarından, körpe kehribar rengi teninden, erken gelmiş bir aşk kokusu yükseliyor; annesinin, zevk ve debdebeye karşı duyduğu şiddetli iptilâ da, onda gittikçe artıyor, oyun oynarken bile bütün varlığını verişiyle, taşkın hareketleri ve yaygaralariyle belli oluyordu.

Kızı hakkında söylenen sözlerle ihtirası okşanan babası, devam etti:

— Gerçi, onu isteyenler de olmadı değil, biliyorsunuz ya, la baron de Lowicz, Reine'i bir parça gezdirmek için, ara sıra lûtfen gelir, alır; son derece zengin, milyoner bir ecnebinin, kıza delice âşık olduğunu söyledi... Beklesin! Haydi haydi beş altı sene daha onu yanımda alıkoyacağım.

Artık ağlamıyordu, Séraf'ne'den bahsedince etrafında bir soğukluk peyda olduğunun farkına varmadan, memnun ve bencil bir tebessümle gülümsemişti; bizzat Beauchêne bile, kızkardeşiyle düşüp kalkmasının, bu genç kız için, yakışık almıyacak, lekeleyici bir hal olduğu kanaatindeydi.

Gervais, sinsi sinsi, nihayet anasının dizlerine tırmanıp yerleştiği sırada sohbetin durakladığını görüp meraka düşen Marianne, Valentine'e sordu.

— Küçük Andrée'yi niçin getirmediniz? Yavrucağı okşamağı ne kadar isterdim. Hem de, şu zatı şerifle beraber oynardı, görüyorsunuz ya, beni bir dakika rahat bırakmıyor.

Fakat, Séguin, karısına, cevap verecek zaman bile bırakmadı.

— Yoo! Yağma yok! O zaman da ben gelmezdim! Öbür iki taneyi peşimizde gezdirdiğimiz yetmiyormuş gibi, sütninesi gitti gideli, piçkurusu, ciyak ciyak, durmadan haykırıyor, kafa patlatıyor.

Valentine, Andrée'nin gerçek, pek uslu olmadığını anlattı. Hafta başında memeden kesmişlerdi, Catiche kadın da, şiddetli bir istibdatla saltanat sürdüğü evi, bir yıldan fazla dehşet içinde bıraktıktan sonra, çıkıp gitmiş, çeşit çeşit kargaşalıklara gömmüştü. Ah! Bu Catiche kadın! Pahalıya oturduğu için, sonunda tahtından feragat etmek zorunda bulunan bir kıraliçe gibi, kendisine, memleketteki kocasiyle kızına ayrı ayrı hediyelerle izaz edilerek âdeta cebren yol verildiği için ne kadar iftihar etse azdı! Şimdi, bir dadı tutmuşlardı ama, Andrée, sabahtan akşama kadar durmadan ağlıyordu, Catiche kadının bir sürü camaşır aşırıp götürdüğünün farkına varılmıştı; üstelik, bütün hizmetkârların ahlâkını bozmuş, hepsini çığrından çıkartmış, ev sahiplerini, hepsine yol vermek mecburiyetinde bırakmıştı. Sütnineye olan bu müthiş ihtiyaç genç evlileri, çocuk sahibi olmaktan alıkoymağa yetmez miydi?

Marianne :

— Adam sen de, dedi, çocuğun sıhhati yerinde olsun da, hepsi unutulur.

Séguin, âdeti olduğu üzere huşunetle mukabele etti.

— Sanki Andrée'nin sıhhati pek mi yerinde? Gerçi, o Catiche kadın, çocuğu diriltmişti; ama, sonradan, bilmiyorum ne yaptı, şimdi kız bir deri bir kemik.

Karısı itiraza yeltenince, öfkelendi.

— Yalan söylüyorum, değil mi? Buradaki iki çocuğumuzda da renk namına bir şey yok. Onlarla da gereği kadar meşgul olmuyorsun ondan, besbelli... Biliyorsun ya, Santerre ikisine de, döküntü diyor.

Santerre'in salâhiyeti, onun gözünde, hâlâ kuvvetini muhafaza ediyordu; Valentine, hafifçe omuz silkmekle iktifa etti; orada hazır bulunanlar da, bir parça üzüntü içinde, Gaston'la Lucie'ye bakmağa başlamışlardı; onlar, öteki çocukların arasında, gerçek, çabucak soluk soluğa kalıyorlar, kuşkulu ve serkeş, geride duruyorlardı.

Constance, Valentine'e :

— Kardeşim, dedi, bizim doktor Boutan, bütün fenalık, çocuklarınızı kendiniz emzirmemenizden ileri geliyor, demedi mi size? Benim yüzüme karşı ulu orta söyleyiverdi.

Boutan adı söylenince, hep bir ağızdan dostca haykırıştılar. Ooh! Boutan! Boutan da bütün öteki mütehassıslar gibi idi. Séguin bıyık al-

tından güldü, Beauchêne, anaların, çocuklarını emzirme mecburiyeti hakkında Mebusan ve Âyan meclislerinden kanun çıkartma fikriyle alay etti. Yalnız, Mathieu ile Marianne sustular.

Constance, Marianne'a dönerek:

— Tabii, sizinle alay etmiyoruz, kardeşim, dedi. Zaten, sizin çoçuklarınız, sahiden tosun kibi, kimsenin, aksini söylediği yok.

Marianne, güldü, bir el işareti yaptı; sanki, isterlerse alay edebileceklerini, bir neşe mevzuu olmakla memnunluk duyacağını anlatmak istiyordu. Fakat, o esnada, Gervais'nin, dalgınlığından istifade ederek, korsajını karıştırdığının, gaip cenneti aradığının farkına vardı. Çocuğu yere bıraktı.

— E e! Yoo! Mösyö! dedi. Size, artık bitti demiştim... Görüyorsunuz ya, sonra bizimle alay ederler.

O zaman, çok lâtif bir şey oldu. Mathieu, dikkatle Marianne'a bakıyordu. Demek, karısı, vazifesini yerine getirmiş, çocuğu, kendi teniyle besliyerek, dünyaya getirme işini tamamlamış, kendisine avdet ediyordu. Tekrar zevce olmuştu, maşuka uyanıyor, yeniden kadınlaşıyordu; çocuğu memeden kesmenin verdiği büyük neşeyle, yeni bir bahardı, dinlenmiş, döl bereketine kavuşmak için bir kere daha heyecan içinde, yeni bir topraktı. Mathieu, onu, hiçbir zaman bu kadar güzel bulmamış; mesut ananın bu zaferi içinde, vü-

cudunden akıp dünyayı dolaşan o süt nehriyle tanrılaşmış gibi, bu kadar kuvvetli ve sakin bir güzellikte görmemişti. Bir zafer şarkısı yükseliyor, hayat kaynağını övüyor, asıl anayı, doğurduktan sonra emziren anayı övüyordu, öteki analar, sayısız felâketlerle suçlu, yarım, gayretsiz işçilerdi.

Mathieu, onu, bu zafer hâlesi içinde, gürbüz çocuklarının ortasında, bereket dolu, şimdiden yarına hazır iyi yürekli bir tanrıça gibi görünce, ona taptığını, gitgide artan bir istekle, sönmez ve ölmez güneşin alevi gibi onu özlediğini hissetti. Tarlalarda çarpan, sularla beraber akan, rüzgârla beraber koşan, her saniyede milyarlarca mahlûk yaratan ateşli ruh, ilâhi arzu uyanmıştı. Belki de, Marianne'ın saçından yükselen belli belirsiz koku, onu, uzaktaki bir çiçeğin kokusu gibi sarhoş etmeğe yetmişti. Belki de, aralarında, sadece, teati edilen bir bakışın zaptedici sevgisi dolaşmıştı; birinde mevcut olup ötekinin sahip bulunduğu ne varsa, hepsini, karşılıklı, yeniden elde etmişlerdi. İçine gömüldükleri vecd, kendilerinden başka bütün dünyayı, orada bulunan bütün insanları unutuşları, pek lâtif oldu. Onları artık görmez oldular, biribirlerinin olmak, seviştiklerini, aşkın tekrar filiz sürme mevsiminin geldiğini söylemek ihtiyacından başka bir şey duymadılar Mathieu dudaklarını uzattı, Marianne da dudaklarını uzattı, öpüştüler.

Beauchêne, çapkınca haykırdı:

— Sıkılmayın, sıkılmayın! Ne oluyorsunuz, kuzum?

Séguin ilâve etti:

— İsterseniz biz gidelim mi?

Valentine çılgınca gülüyor, Constance, fazilet taslıyarak, sıkılgan duruyordu; Morange, yeniden göz yaşlariyle karışık bir sesle, şu esef dolu sözü söyledi:

— Ah, ah! Çok haklısınız!

Mathieu ile Marianne, yapmak istemedikleri halde yaptıkları işten hayret içinde, bir müddet, şaşkın kaldılar, üzüntü ile bakıştılar. Sonra, candan bir kahkaha kopardılar, neşe ile özür dilediler. Sevmek, sevmek, sevebilmek! sıhhat ondaydı, her şeyi isteyebilmek, her şeyi yapabilmek ondaydı!

Beauchêne, şakacı bir tavırla

— Eh, haydi bakalım, dedi, şimdi altıncıya sıra geldi! Altıncı bu geceye!

Gervais, henüz sarsak yürüyüşiyle, üç ağabeyinin ve ablasının yanına gitmişti; onlar, güneşli bahçede, öbür çocukların önüne düşmüşler, müthiş bir koşuşma ile, oyuna ele başılık ediyorlardı.

Mathieu:

— Tabii, sıra altıncıda, dedi.

Marianne, candan bir baş işaretiyle, razı olduğunu anlattı.

Bunun üzerine, Mathieu, aynı geniş el hareketiyle, ta uzakta, meltem altında, gele-

cek taşkın mahsulü dalgalandıran koca tarlayı göstererek:

— Sıra altıncıda, onu besliyecek gıda işte şurada! dedi.

Bu, rızkını yaratmadıkça dünyaya artık başka çocuk getirmemeği aklına koymuş bir enerji ve irade sahibi erkeğin bağrışıydı. Bu, ona, dürüst bir hareket gibi görünüyordu: dünya tufeylilerle dolmasın diye bulduğu bu çare sayesinde, vicdanı, eski rahatını bulmuştu. Aile çoğaldıkça arazi genişliyecek, bataklıklarda, dikenliklerde, taşlıklarda, yeni yeni, verimli tarlalar kazanacaktı. Toprakla kadın, yaratma işini birlikte tamamlıyacaklar, en berbat ziyankârlıkların hakkından gelecekler, hep daha fazla hayata, daha fazla servete ve kuvvete doğru koşacaklardı.

BİRİNCİ CİLDİN SONU

Sühulet Basımevi — İstanbul

F. 240 kuruş